T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

KAMU HUKUKU BİLİM DALI

1858 TARİHLİ OSMANLI CEZA KANUNNAME-İ HÜMAYUNU'NUN KAYNAKLARI, MUHTEVASI VE ŞER'Î HUKUKLA MÜNASEBETİ

Yüksek Lisans Tezi

MUHAMMED MUSTAFA KAYAPINAR

İstanbul, 2024

T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

KAMU HUKUKU BİLİM DALI

1858 TARİHLİ OSMANLI CEZA KANUNNAME-İ HÜMAYUNU'NUN KAYNAKLARI, MUHTEVASI VE ŞER'Î HUKUKLA MÜNASEBETİ

Yüksek Lisans Tezi

MUHAMMED MUSTAFA KAYAPINAR

Tez Savunma Jürisi

1. Tez Danışmanı: PROF. DR. EKREM BUĞRA EKİNCİ

2. Üye: DR. ÖĞR. ÜYESİ ALİ ADEM YÖRÜK

3. Üye: DR. ÖĞR. ÜYESİ OSMAN SAFA BURSALI

İstanbul, 2024

ÖZET

Osmanlı Devleti, Tanzimat devrinde yeniden yapılanma işine girişmiştir. Bu devirde birçok ıslahat girişiminde bulunulmuştur. Ceza hukuku da bu ıslahat girişimlerinden nasibini almıştır. 1840 ve 1851 tarihlerinde iki ceza kanunnamesi ilan edilmiş ve nihayetinde 1858 tarihinde Ceza Kanunname-i Hümayunu meriyete girmiştir.

Kanunun hazırlanmasında 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan (Code Pénal) hayli istifade edilmiştir. Bu istifadenin ne derece olduğu doktrinde tartışmalıdır. Kanunname hakkında doktrinde tartışmalı olan bir diğer husus da kanunnamenin şer'î hukukla olan irtibatıdır. Bu çalışmada temel olarak bu iki tartışma ele alınmıştır.

Fransız Ceza Kanunu ile olan irtibatın derecesi, ki kanun arasında benzerlik ve farklılıklar tespit edilip, mukayese edilerek ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Şeri hukukla olan irtibatta ise öncelikle kanun hükümlerine bakılmıştır. Kanun hükümlerinin şer'î hukukla olan irtibatı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak bununla yetinilmemiş daha doğru bir neticeye ulaşabilmek için alakalı hükümlerin tatbikattaki durumu ele alınarak bir neticeye ulaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, Fransız Ceza Kanunu ile irtibatlandırılabilecek birçok hüküm bulunmakla beraber farklılıklar göz önüne alındığında kanunnamenin tam tercüme olarak vasıflandırılamayacağı ve kanunnamenin şer 'î hukuk dairesi içinde değerlendirilebilecek bir örfî hukuk tatbikatı olduğu neticelerine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat Hukuku, Osmanlı Hukuku, Osmanlı Ceza Hukuku, 1858, Code Pénal, Fransız Ceza Hukuku

ABSTRACT

The Ottoman Empire embarked on a restructuring process during the Tanzimat period. Many reform attempts were made in this period. Criminal law also received its share from these reform attempts. In 1840 and 1851, two penal codes were promulgated and finally the Penal Code of 1858 became effective.

The French Penal Code of 1810 (Code Pénal) was used extensively in the preparation of the Code. The extent of this utilization is controversial in the doctrine. Another controversial issue in the doctrine is the connection of the code with Sharia law. This study mainly deals with these two debates.

The extent of the connection with the French Criminal Code has been tried to be revealed by identifying and comparing the similarities and differences between the two codes.

As for the connection with Sharia law, the provisions of the law were examined first. The connection between the provisions of the law and Sharia law was tried to be determined. However, in order to reach a more accurate conclusion, the situation of the relevant provisions in practice has been discussed and a conclusion has been tried to be reached.

Although there are many provisions that can be linked to the French Penal Code, considering the differences, the study concludes that the code cannot be characterized as a complete translation and that the code is an application of sultanic law that can be evaluated within the circle of Sharia law.

Keywords: Tanzimat Law, Ottoman Law, Ottoman Criminal Law, 1858, Code Pénal, French Criminal Law

TEŞEKKÜR

Evvela tez sürecinde bana yol gösteren, değerli vaktini ayırıp çalışmamla ilgilenen tez danışmanım sayın Prof. Dr. Ekrem Buğra EKİNCİ'ye teşekkür ederim. Tez jürime iştirak eden sayın Dr. Öğr. Üyesi Osman Safa BURSALI'ya ve sayın Dr. Öğr. Üyesi Ali Adem YÖRÜK'e kıymetli tenkit ve tavsiyeleri için teşekkür ederim. Tez sürecinde her sıkışığımda yardımını esirgemeyen, değerli tavsiyeleriyle bu süreçte bana yol gösteren asistanı olmaktan mutluluk duyduğum sayın Dr. Öğr. Üyesi Salih KORKMAZ'a teşekkür ederim. Tezimi birkaç kez okuyup değerlendiren kıymetli dostlarım Arş. Gör. Yusuf Alperen KAPLAN ve Arş. Gör. Cengizhan KIRNIK'a müteşekkirim.

Son olarak, tüm eğitim hayatım boyunca plan ve hedeflerime saygı duyup, her daim destekleyen annem ve babama teşekkürü bir borç bilirim.

Muhammed Mustafa KAYAPINAR

Isparta, 2024

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

I. Tezin Takdimi 1

II. Kullanılan Kaynaklar ve Literatür Değerlendirmesi 3

III. Osmanlı Ceza Hukukunun Ana Hatları 5

BİRİNCİ BÖLÜM

TANZİMAT DEVRİNDE OSMANLI CEZA HUKUKUNDAKİ YENİLİKLER

I. Ceza Hukukunda Yeniliklerin Sebepleri 16

II. Yeni Ceza Mevzuatı 20

A. 1840 Tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu 20

B. 1851 Tarihli Ceza Kanunnamesi (Kanun-ı Cedid) 25

İKİNCİ BÖLÜM

1858 CEZA KANUNNAME-İ HÜMAYUNU'NUN HAZIRLANIŞI, MUHTEVASI VE KAYNAKLARI

I. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun Hazırlık Safhası, Esbâb-ı Mucibe Layihası ve Müsvedde Metni 32

A. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun Hazırlık Safhası 32

B. Esbâb-ı Mucibe Layihası 33

i. Men'-i İrtikâb Kanunnamesi'nin Esbâb-ı Mucibe Layihası 33

ii. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayununu Hazırlayan Komisyonun Mazbatası 34

C. Müsvedde Metin 34

II. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun Muhtevası 37

A. Mukaddime 37

B. Suçlar 38
C. Cezalar 38
i. Mücâzât-ı Terhîbiyye 39
ii. Mücâzât-ı Te'dîbiyye 42
iii. Muamele-i Tekdîriyye 43
iv. Diğer Cezalar 44
III. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun Kaynakları 45
A. Fransız Ceza Kanunu 45
i. Fransız Ceza Kanunu ile Olan Benzerlikler 46
a. Umumi Tasnif ve Sıralama 46
b. Üçlü Suç Tasnifi Benzerliği 47
c. Ceza Nevileri 49
1. Les Peines Afflictive et Infamantes (Mücâzât-ı Terhîbiyye) 51
1.1. La Mort (İdam) 51
1.2. Les Travaux Forcés (Kürek) 52
1.3. La déportation 54
1.4. La détention (Kal'a-bendlik) 55
1.5. La réclusion 56
2. Les Peines Infamantes (Mücâzât-ı Terzîliyye) 56
2.1 Le Bannissement (Nefy) 56
2.2 La Dégradation Civique (Hukuk-ı Medeniyeden Iskat) 58
3. Les Peines en Matiére Correctionnelle (Mücâzât-ı Te'dîbiyye) 60
3.1 L'emprisonnement (Hapis) 61
3.2 L'interdiction à Temps de Certains Droits Civiques, Civils ou de Famille (Muayyen Medeni veya Ailevi Haklardan Geçici Olarak Mahrum Bırakılma) 63
3.3 L'amende (Mücâzât-ı Nakdiye) 64
4. Les Peines de Police (Muamele-i Tekdîriyye) 64
d. Diğer Benzerlikler 65
ii. Fransız Ceza Kanunu ile Olan Farklılıklar 67

a. Fransız Ceza Kanunu'nda Yer Alıp Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Yer Almayan Hususlar 68
b. Fransız Ceza Kanunu'nda Yer Almayıp Ceza Kanunname-i Hümayununda Yer Alan Hususlar 71
c. Her İki Kanunda da Yer Alan Ancak Farklı Tanzim Edilmiş Hususlar ... 72
iii. Fransız Ceza Kanunu ile Ceza Kanunname-i Hümayunu Arasındaki Münasebetin Değerlendirilmesi 75
B. İslam Hukuku 76
C. Men'-i İrtikâb Kanunnamesi 78
D. Diğer Ceza Kanunları 81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1858 CEZA KANUNNAME-İ HÜMAYUNU'NUN TATBİKATI

I. Tanzimat Devri Osmanlı Mahkeme Sistemi 83
A. Şer'iyye Mahkemeleri 83
B. Nizamiye Mahkemeleri 84
C. Ceza Muhakemesinde Düalizm 86
II. Suçların Muhakemesi ve Cezalandırılması 88
A. Kısas ve Diyet Suçları 88
i. Katl (Öldürme) 88
1. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Katl Bahsi 88
2. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'ndaki Katl Bahsinin Şer'î Hukukla Münasebeti 93
ii. Cerh ve Darb (Müessir Fiil / Yaralama) 97
1. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Cerh Bahsi 97
2. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'ndaki Cerh Bahsinin Şer'î Hukukla Münasebeti 99
iii. Iskat-ı Cenin (Çocuk Düşürtme) 100

B. Şer'î Hukuktaki Had Suçları ile 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun İrtibatlandırılabilecek Hükümleri 101

i. Hukuk-ı Şahsiyenin Galip Olduğu Hadler 101

a. Sirkat (Hırsızlık) 102

1. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Sirkat Bahsi 102

2. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'ndaki Sirkat Bahsinin Şer'î Hukukla Münasebeti 104

b. Kazf (Zina İftirası) 108

1. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Kazf Bahsi 108

2. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'ndaki Kazf Bahsinin Şer'î Hukukla Münasebeti 109

ii. Hukuk-ı Ammenin Galip Olduğu Hadler 111

a. Zina 111

1. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Zina Bahsi 111

2. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'ndaki Zina Bahsinin Şer'î Hukukla Münasebeti 114

b. Şürb (Şarap İçme) ve Sekr (Sarhoşluk) 118

c. Kat'-ı Tarîk (Yol Kesme, Hırâbe, Eşkıyalık) 119

1. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Kat'-ı Tarîk Bahsi 119

2. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'ndaki Kat'ı Tarîk Bahsinin Şer'î Hukukla Münasebeti 120

d. Bağy (İsyan) 122

1. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Bağy Bahsi 122

2. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'ndaki Bağy Bahsinin Şer'î Hukukla Münasebeti 122

e. İrtidat (Dinden Çıkma) 125

1. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda İrtidat Bahsi 125

2. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'ndaki İrtidat Bahsinin Şer'î Hukukla Münasebeti 125

f. Had Suçları ve Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun Münasebeti Hakkında Ara Değerlendirme 129

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1858 CEZA KANUNNAME-İ HÜMAYUNU'NUN TADİLİ, TENKİDİ VE İLGASI

I. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Değişiklikler 132

A. 8. Madde (Tekerrür Bahsi) 133

B. 40. Madde (Yaş Küçüklüğü Bahsi) 136

C. 42. Madde (Zaruret ve Meşru Müdafaa Bahsi) 138

D. 45. Madde (İştirak Bahsi) 140

E. 46. Madde (Teşebbüs Bahsi) 142

II. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu Hakkında Tenkidler 144

III. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun İlgası 153

SONUÇ 155

KAYNAKÇA 157

EK- 1: 1858 TARİHLİ CEZA KANUNNAME-İ HÜMAYUNU 176

KISALTMALAR

A.}DVN.MHM.: Sadâret Divan-ı Hümâyûn Mühimme Kalemi Belgeleri

A.}MKT.MVL.: Sadâret Mektubî Kalemi Meclis-i Vâlâ Belgeleri

a.g.e.: adı geçen eser

a.y.: aynı yer

b.: baskı

bkz.: Bakınız

C.: Cilt

C..ADL.: Cevdet Tasnifi, Adliye

CK: Ceza Kanunu

CKH: Ceza Kanunnamesi

çev.: çeviren

BEO: Bab-ı Ali Evrak Odası

ed.: editör

haz.: hazırlayan

Hz.: Hazreti

İ..DH.: İrâde Dahiliye

İ..MSM.: Mesâil-i Mühimme İrâdeleri

KC: Kanun-ı Cedid

m.: madde

MB.İ: Mâbeyn-İrâde

MVL.d..: Meclis-i Vâlâ Defterleri

No: Sayı

nşr.: neşreden

s.: sayfa

Y..EE..: Yıldız Esas Evrakı

Y..PRK.AZJ.: Yıldız Perakende, Arzuhâl ve Jurnaller Kataloğ

t.y.: tarih yok

GİRİŞ

I. Tezin Takdimi

Osmanlı Devleti, XIX. asır başlarından itibaren gerek hayatta kalabilmek gerekse Avrupa ile aradaki mesafeyi kapatabilmek adına devlet müesseselerinde ıslahata girişmiştir. Bilhassa 1839 tarihinde Gülhane Hattı Hümayunu ilan edildikten sonra Osmanlı hukuk ve adliye hayatında birtakım yenilikler ve ıslahatlara rastlanmaktadır. Bunların bir kısmı yeni mahkemelerin kurulması, diğer kısmı ise yeni kanunların hazırlanması şeklinde cereyan etmiştir.

Bu kanun, 1810 tarihli Fransız ceza kanunu ilham alınarak hazırlanmıştır. Fakat bu kanunun birebir aynısı değildir. Benzer olduğu çokça husus bulunmakla beraber farklılık taşıdığı husus da az değildir.

Kanunname Tanzimat devrinde adet olduğu üzere Ahmed Cevdet Paşa riyasetinde bir heyet tarafından hazırlanmış, Şeyhülislamlık tarafından bazı tashihler yapıldıktan sonra, Sultan Abdülmecid'in fermanıyla ilan edilip tatbikata sokulmuştur.

Fransız Ceza Kanununun tesirinin kabul edildiği ancak bu tesirin ne derece olduğu hayli münakaşalı olmasından dolayı 1274/1858[1] Ceza Kanunname-i Hümayunu üzerine bir çalışma yapılması münasip görülmüştür. Bununla beraber, 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu, ilan edildikten sonra Osmanlı ceza hukukunun şer'î hukuk ile irtibatının devam edip etmediği, kanunnamenin ilanı ile şer'î hukuktan sapılıp sapılmadığı hususu da devir hakkında yapılan bazı çalışmalarda ele alınmış ve münakaşa edilmiştir.

Bu hususların tenkidli bir şekilde ortaya konulması, 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun tez olarak seçilmesinde amil teşkil etmiştir. Zira bu tez çalışmasının neticesinde kanunname hakkında literatürde yer alan boşlukların bir kısmının doldurulması, hatalı değerlendirmelerin ise düzeltilmesi hedeflenmektedir. Tezin

[1] Sonraki bahislerde sadece miladi tarih olan 1858 tarihi kullanılacaktır.

çerçevesini hayli genişleteceği düşüncesi ile ceza muhakemesine dair hususlar tez çalışmasının dışında bırakılıp, icap eden yerlerde lüzumu kadar bahsedilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde Tanzimat devrinde Osmanlı ceza hukukundaki ıslahat sebeplerinden bahsedilmiştir. Ardından 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'na gelene kadar ilan edilmiş iki ehemmiyetli ceza kanunnamesi olan 1840[2] Ceza Kanunname-i Hümayunu ve 1267/1851[3] Kanun-ı Cedid umumi hatlarıyla ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü olan "1858 Ceza Kanunname-i Hümayununun Hazırlanışı ve Muhteviyatı" başlığında 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun kaynaklarından -bilhassa Fransız Ceza Kanunu ile olan irtibatından- ve kısaca muhtevasından bahsedilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü olan "1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun Tatbikatı" başlığı altında ise kısaca Tanzimat Devri Osmanlı mahkeme teşkilatından, suçların muhakemesi ve cezalandırılmasından, kanunnamede meydana gelen ehemmiyetli değişikliklerden, kanunname hakkındaki tenkidlerden ve kanunnamenin ilgasından bahsedilmiştir. Suçların muhakemesi ve cezalandırılması başlığında sadece cinayet (kısas) ve had suçları ile irtibatlı suçlar anlatılmış, kanunnamedeki hükümlerin şer'î hukuk ile ahengi üzerinde durulmuştur.

Çalışmada şu hususlara cevap aranmıştır:

-Ceza hukukunda ıslahat ihtiyacının sebebi ne idi?

- Islahat gayretlerinin bir neticesi olan 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun kaynakları nedir?

- 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu ile Fransız Ceza Kanunu arasındaki münasebet nedir?

- 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun Fransız Ceza Kanunu ile benzer olduğu hususlar nelerdir? Farklı olduğu hususlar nelerdir?

---

[2] Sonraki bahislerde sadece miladi tarih olan 1840 tarihi kullanılacaktır.

[3] Sonraki bahislerde sadece miladi tarih olan 1851 tarihi kullanılacaktır.

-Devrin aydınları, 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu hakkında nasıl bir düşünceye sahiplerdi?

-1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun, şer'î kaideler ile irtibatı nedir?

II. Kullanılan Kaynaklar ve Literatür Değerlendirmesi

Çalışmanın hazırlık safhasında, Yaşar Karayalçın ve Ahmet Mumcu'nun hazırladığı "Türk Hukuk Bibliyografyası 1727-1926" adlı kitaptan; Mehmet Akman'ın kaleme aldığı "Osmanlı Ceza Hukuku Çalışmaları Üzerine Bir İcmal" ve Mustafa Şentop'un kaleme aldığı "Tanzimat Dönemi Kanunlaştırma Faaliyetleri Literatürü" adlı bibliyografik makalelerden istifade edilmiştir.

Çalışma hazırlanırken, kanun metnine dair kullanılan birkaç asli kaynak bulunmaktadır. Bunlardan ilki Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivinde "Sadâret Divan-ı Hümâyûn Kalemi Mukâvelenâmeler (A.}DVN.MKL)" fonunda tasnif edilmiş olan 1275 tarihli 1858 tarihli ceza kanunnamesi metnidir[4]. Bu metin latinize edilerek çalışmaya ek olarak konulmuştur. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu hakkında yapılan değerlendirmeler bu metin esas alınarak yapılmıştır. Bu metinlerin yanı sıra Ahmet Akgündüz'ün hazırlamış olduğu "Mukayeseli İslam-Osmanlı Hukuku Külliyatı" ve "Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri" eserleri de tez çalışmasında icap eden yerlerde faydalanılan eserlerdir. Çalışmada kanun metninin ilk hali esas alınıp icap ettiğinde tâdil ve tezyillere bakmak daha makul göründü[5].

Fransız Ceza Kanunu ile 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu arasında mukayese yapılan başlıkta Fransız Ceza Kanunu'nun 1832 tarihli metnini esas alındı. 1810 tarihli metnin hem Fransızcası hem de İngilizcesi mevcuttur. Öncelikle 1810 tarihli metnin İngilizcesi dikkate alınmış ardından yine aynı tarihli Fransızca metin kontrol edilmiş ve ardından 1832 tarihli metin ile 1810 tarihli metin arasındaki farklılıklar dikkate alınmış ve nihai metin bu şekilde yazılmıştır. Bu şekilde yapılmasının sebebi 1858 tarihine daha

[4] **COA,** A.}DVN.MKL., G.74 – S.31, H-09-04-1275

[5] Çalışmada bu mevzunun tek istisnası kat'-ı tarîk suçudur. Nitekim kanunnamenin ilk halinde kat'-ı tarîk maddesi yer almamaktadır. 1860 tarihinde yapılan bir zeyl ile eklenmiştir. Çalışmada kat'-ı tarîk mevzusu bu zeyl ele alınarak yazılmıştır.

yakın tarihli Fransız Ceza Kanunu'nun ele alınarak aralarındaki irtibatın daha sarih görülebilmesidir. İki kanunun mukayesesi sırasında Agop Babikyan'ın kaleme aldığı "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye" adlı makale serisi, iki kanunun mukayesesi cihetinden aydınlatıcı olmuştur.

1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu literatürde hiç çalışılmamış bir kanun değildir. Nitekim Ahmet Gökcen'in Tanzimat devri ceza kanunlarındaki cezaları ele aldığı "Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve bu kanunlardaki ceza müeyyideleri" adlı yüksek lisans tezinde 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu, ihtiva ettiği cezalar cihetinden ele alınmıştır. Mustafa Şentop "Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku" adlı eserinde daha çok 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda meydana gelen tâdilleri ele almıştır. Bu iki eser, tez çalışmasının ehemmiyetli kaynaklarıdır.

Ahmet Akgündüz'ün kaleme aldığı "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'-i İrtikâb Kanunnamesi" başlık makale de bu çalışma için ehemmiyetlidir. Men'-i İrtikâb Kanunnamesi ile 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunun irtibatı hakkında yazılan makale Fransız Ceza Kanunu ile olan irtibata da kısaca temas etmektedir.

Tez çalışması sırasında devrin kaynaklarından aktif bir şekilde faydalanılmaya çalışılmış ve 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun tatbikatta olduğu devirde yazılmış olan şerhlerden de faydalanılmıştır. Mesela Ahmet Ziya'nın yazdığı "Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi" adlı eser, Halil Rıfat'ın kaleme aldığı "Külliyat-ı Şerh-i Ceza" adlı eser, Suriye istinaf mahkemesi reisi Mehmed Reşad'ın hazırladığı "Miyar-ı Ceza" adlı eserler ve kaynakçada yer alan birçok ceza kanunu şerhi çalışmamızın ana kaynakları arasında yer almaktadır.

Literatürde başka çalışmalar da mevcuttur. Senem Öner doktora tezinde mezkûr kanunnameyi çalışmıştır. "Çeviri yoluyla kanun yapmak: 1858 tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'nun 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan çevrilmesi" isimli çalışmasında Öner, çeviri yoluyla kanun yapma olgusunu ele almıştır. Tezinde vaka olarak da 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu seçmiştir. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu ile 1810 Fransız Ceza Kanunu arasındaki irtibatı mukayese ederek ele almıştır. Ancak talihsiz bir

şekilde domino taşı misali bir yerde mukayesenin tercüme hatasından dolayı yanlış bir şekilde başladığı, devamındaki mukayeselerin de yine yanlış tercüme neticesinde hatalı olduğu göze çarpmaktadır.

Bunun yanı sıra kanunname ile şer'î hukukun irtibatı cihetinden literatürde yapılan çalışmalar da mevcuttur. Said Nuri Akgündüz'ün arşiv vesikalarına istinad ederek hazırlamış olduğu "Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması" adlı eseri 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu hakkında hazırlanmış bir diğer çalışmadır. Akgündüz özetle 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nu fıkıh geleneğinde kopuş ve Batı hukuk geleneğine geçiş olarak değerlendirmektedir. Bu çalışmada ise bazı noktalarda Akgündüz'den farklı düşünülmektedir. İcap eden yerlerde açıklamalar yapılmıştır.

Tatbikat hususunda ise transkript edilmiş şer'iyye sicilleri ve Ceride-i Mehâkim'de yayınlanan mahkeme kararları yol gösterici olmuştur. Şer'iyye sicillerindeki misaller tez çalışması olarak hazırlanan şer'iyye sicilleri transkripsiyonlarından verilmiştir.

III. Osmanlı Ceza Hukukunun Ana Hatları

Osmanlı ceza hukukunun şer'î hukuk ve örfî hukuk olmak üzere iki kaynağı vardır. Şer'î ceza hukuku, tafsilatına üçüncü bölümde girilecek olan had ve cinayet (kısas) suçlarından müteşekkildir. Şer'î hukuk, yani İslam hukuku sırasıyla Kur'an, sünnet, icmâ ve kıyasa istinad eden nass ve içtihat kaynaklı bir hukuktur.

İslam hukukunda suçlar; had, cinayet (kısas) ve ta'zîr olmak üzere üçe ayrılır. Had ve cinayet (kısas) suçları Kur'an ve sünnette suç olduğu bildirilen ve cezası nasslar ile tayin edilmiş suçlardır. Had suçlarının sayısı ihtilaflı olmakla beraber en geniş kabule göre sirkat (hırsızlık), zina, kazf (zina iftirası), kat'-ı tarîk (yol kesme, eşkıyalık), şürb-i hamr ve sekr (şarap içme, sarhoşluk), bağy (meşru hükûmete isyan) ve irtidat (dinden dönme) olmak üzere yedi adettir[6]. Cinayet (kısas) suçları katl ve cerh (yaralama) olmak üzere iki tanedir.

[6] İrtidat ile şürb-i hamr ve sekr suçlarının had suçu olmadığı modern bazı müelliflerce iddia edilmiştir. Mesela Muhammed Selim Awa şürb suçunun had suçu olmadığını iddia etmektedir

Şer'î hukukun yanında padişahın emir ve fermanları ile teşekkül eden hukuka örfî hukuk denmektedir. Örfî hukuk ile örf-adet hukuku karıştırılmamalıdır. Örfî hukuk tabirini 15. yüzyıl tarihçilerinden Tursun Bey şu şekilde tarif etmiştir: *"Yani bu tedbir ol mertebe olmazsa belki mücerred tavr-ı akl üzere nizâm-ı âlem-i zâhir için mesela tavr-ı Cengiz Han gibi olursa sebebine izâfe ederler siyâset-i sultanî ve yasâğ-ı pâdişahî derler ki örfümüzce ona örf derler"*[7].

İsrailli şarkiyatçı Uriel Heyd, örfî hukuku şer'î hukukun dışında kalan laik/seküler (yani din kaynaklı olmayan) hukuk kaidelerinin bütünü diye tarif eder[8]. Örfî hukuk, padişahın emir ve fermânlarından teşekkül eden ve umumiyetle kanunnâmelerde tedvin edilen hukuk için kullanılan tabirdir[9]. Bu tariflere bakıldığında örfî hukukun, ulü'l-emr denilen ve teşrî kuvvetine sahip merci tarafından konulan kaideler olduğu anlaşılmaktadır.

Var olan hukuk kaidelerini tanzim etmek, yeniden sistemleştirmek de bir teşrî faaliyeti olduğundan dolayı şer'î hukuk hükümlerinin tedvini de şeklen bir örfî hukuk faaliyetidir. Mesela Dulkadiroğulları devri kanunnamelerinde had suçları kanun maddeleri haline getirilmiştir[10].

Yine aynı sebepten dolayı içtihada dayalı hususlarda içtihatlardan birini seçip tatbikini emretmek de bir örfî hukuk faaliyetidir. Mesela Büyük Selçuklu Devleti'nin hükümdarı Melikşah, vezir Nizamülmülk'ün teşviki ile mütehassıs hukukçuları toplatmış ve içtihadî meselelerde mahkemelerde tatbik edilmek üzere *Mesail'ül-Melikşahiye* isimli küçük bir kanun derlemesi hazırlatmıştır[11].

---

bkz:Mohammed'Abdalla Selim El-Awa, "The Theory of Punishment In Islamic Law: A Comperative Study", University of London, PhD Thesis, 1972, s. 110. Bununla beraber Awa irtidat suçunu da had suçu olarak kabul etmemektedir bkz: El-Awa, **a.g.e.**, s. 138. Hanefi fıkıh kitaplarında mesela, Mebsut, Mülteka ve Reddül-Muhtar'da bağy ve irtidat, had suçları arasında sayılmamıştır.

[7] Tursun Bey, **Tarih-i Ebu'l-Feth**, haz. Mertol Tulum, İstanbul, 1977, s. 12

[8] *"the whole body or institution of such secular state law, as opposed to the shari'a"* bkz: Uriel Heyd, **Studies in Old Ottoman Criminal Law**, ed. V.L. Menage, Oxford, Oxford University Press, 1973, s. 168.

[9] Ekrem Buğra Ekinci, **Osmanlı Hukuku**, 5. Baskı, İstanbul, Arı Sanat Yayınevi, 2017, s. 164.

[10] Halil Cin, Ahmet Akgündüz, **Türk Hukuk Tarihi**, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2017, s. 199.

[11] Fuad Köprülü, "Ortazaman Türk Hukuki Müesseseleri: İslam Amme Hukukundan Ayrı Bir Türk Amme Hukuku Yok Mudur?", **İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesi**, 2. Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları, 2005, s. 30; Cin, Akgündüz, **Türk Hukuk Tarihi**, s. 200.; *Mesail'ül-Melikşahiye*

Bunların dışında padişahın teşri salâhiyetini kullanarak bir hüküm tesis etmesi de bir örfî hukuk tatbikatıdır. Mesela Fatih Sultan Mehmed devrinde ilan edilen *"Kanunname-i Kitabet-i Vilayet"* adlı tapu tahrir kanunu bu tip bir örfî hukuk numunesidir[12]. Bu çerçevede örfî hukukun bir kanun hukuku olduğu söylenebilir[13]. Nitekim örfî hukuk, padişah iradesi ile bir kanunname ortaya konularak meydana getirilmiştir.

Örfî hukuk, yapılan tariflerden de anlaşılacağı üzere şer'î hukuktan müstakil değildir. Meşruluğunu ondan alır, onunla irtibat ve ahenk halinde olmalıdır[14]. Mesela kapitülasyon muahedesinde müstemenlerin şahitliği hakkında İslam hukukuna aykırı gözüken bir ifade kullanılması üzerine, şeyhülislam Ebussuud Efendi "*nâ-meşrû olan nesneye emr-i Sultânî olmaz*" yani meşru olmayan mesele hükümdarın emri ile meşru hale gelmez diyerek müdahalede bulunmuştur[15].

Örfî hukuk ve şer'î hukuku birbirlerinin zıddı, birbirleri ile çatışan hukuklar olarak görebilmek için sistematik bir şekilde örfî hukukun şer'î hukuku askıya almayı hedeflemesi veya böyle bir hukukun bizatihi mevcudiyetinin İslam hukukuna aykırı olması icap etmektedir. Fakat örfî hukukun hedefi bu değildir. Teoride örfî hukuk ile şer'î hukuk birbirinin tamamlayıcısıdır[16]. Ancak tekil örnek olarak tatbikatta şer'î hukuka aykırı misallere rastlanılabilir. Nitekim Şehzade Korkut örfî hukuk tatbikatında şer'î kaidelere münasip davranmanın pek mümkün olmadığını iddia etmiştir[17].

Şer'î hukuk, hukukun bütün sahalarında tafsilatlı tanzimler yapmamıştır. Şer'î hukukun tafsilatlı tanzim ettiği sahanın ekseriyetle hususi hukuk sahası olduğu

---

6 maddeden teşekkül eden küçük bir kanun derlemesidir. Gazneliler devrinde hazırlanan *el-Mesâ'ilü'l-İttifakiyye* ile ciddi benzerlikler taşıyan bu kanun borçlar ve aile hukukuna dair hükümler ihtiva etmektedir. Bkz: Ömer Menekşe, "Selçuklular'da Kanunlaştırma Hareketleri ve Bir Hukuk Kodu Olarak El-Mesâ'ilül-Melikşâhiyye Fi'l-Kavâ'idi'ş-Şer'iyye", **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, No: 35, 2020, s. 565-598.

[12] Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlillleri**, C. 1, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları, 1990, s. 367.

[13] Mehmet Akif Aydın, **Osmanlı Hukuku Devlet-i Aliyye'nin Temeli**, 1. Baskı, İstanbul, İSAM Yayınları, 2020, s. 62; Mehmet Akman, "Örf", **DİA**, C. 34, İstanbul, TDV, 2007, s. 93-94.

[14] Örfî hukuk ve şer'î hukukun irtibatlı olmaktan ziyade farklı olduğu ve birbiri ile rekabet hâlinde olduğuna dair görüş için bkz: Köprülü, "Ortazaman Türk Hukuki Müesseseleri: İslam Amme Hukukundan Ayrı Bir Türk Amme Hukuku Yok Mudur?", s. 11-35.

[15] Heyd, **Old Ottoman Criminal Law**, s. 191-192.

[16] Aydın, **Osmanlı Hukuku Devlet-i Aliyye'nin Temeli**, s. 97.

[17] Şehzade Korkud, **Siyasetin Ahlâkî Eleştirisi (Da'vetü'n-Nefsi't-Tâliha İle'l-A'mâli's-Sâliha)**, çev. Musa Sancak, İstanbul, Timaş Yayınları, 2022, s. 47.

görülmektedir. Amme hukuku sahasında şer'î hukukun tafsilatlı tanzim getirdiğini ifade etmek zordur. Şer'î hukukun tanzim etmediği sahadaki boşluklar, örfî hukuk ile doldurulur[18]. Bu sebeple Türk-İslam devletlerinde amme hukuku sahası, şer'î hukuka aykırı olmamak kaydıyla örfî hukuk ile tanzim edilmiştir. Osmanlı Devleti'nde ilk örfî hukuk tatbikatının Osman Gazi devrine ait vergi hukukuna dair bir hüküm olduğu kabul edilmektedir[19].

Bir de siyaset ve siyaset-i şer'iyye mefhumları vardır. Siyaset, *"halkı dünya ve âhirette kurtulacakları yola irşad etmekle onların salâh ve menfaatına çalışmaktır."*[20]. Siyaset, şümulü cihetinden siyaset-i amme ve siyaset-i hassa diye ikiye ayrılır. Siyaset-i amme, bütün cemiyetin menfaati için konulan hükümleri ifade eder. Siyaset-i hassa ise cemiyetin tamamı hakkında değil, bazı cürümleri işleyenler hakkında ortaya konulan hükümleri ifade eder.

Siyaset, hakların himayesi cihetinden siyaset-i âdile ve siyaset-i zâlime şeklinde ayrılır. Siyaset-i âdile, halkın hakkını koruyan, halkın menfaatini gözeten, halkı zâlim ve zulümden koruyan siyasettir. Siyaset-i zâlime, halkın hakları ile menfaatlerini korumayan ve zulmeden siyasettir[21].

Siyaset-i şer'iyye; idarenin, cemiyet menfaatine olan ve şer'î kaidelere ters düşmeyen tanzimlerini ve tatbikatını ifade eder[22]. Yani şer'î kaidelere muvafık olan siyasete siyaset-i şer'iyye denir. Ancak bu tarif mutlak bir tarif değildir. Nitekim siyaset-i şer'iyye mefhumu hususunda farklı görüşler vardır. Bunlardan ilki siyaset-i şer'iyye mefhumunu geniş kabul edenlerdir. Buna göre siyaset-i şer'iyye bütün hukuk sahalarına tesir eden,

---

[18] Aydın, **Osmanlı Hukuku Devlet-i Aliyye'nin Temeli**, s. 31.

[19] Osmanlı Devleti tarihinde ilk örfî vergi olan pazar vergisi konulurken Osman Gazi bu vergiye İslam hukukunca emredilmediği gerekçesi ile karşı çıkmıştı. Ancak bu verginin şer'î esaslara aykırı olmadığı hususunda ikna edildikten sonra bac vergisi tatbikata girmiştir. Bkz: Aşıkpaşazade, **Aşıkpaşaoğlu Tarihi**, haz. Hüseyin Nihal Atsız, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992, s. 25-26.

[20] İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar Ale'd-Dürri'l-Muhtar**, C. 8, çev. Ahmed Davudoğlu, İstanbul, Şamil Yayınevi, 1983, s. 186.

[21] İbn-i Abidin, **a.g.e.**, C. 8, s. 186; Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, İstanbul, Bilmen Yayınevi, t.y., s. 23.

[22] Hacı Yunus Apaydın, "Siyâset-i Şer'iyye", **DİA**, C. 37, İstanbul, TDV, 2007, s. 299.

hükümdarın tasarruflarıyla meydana gelen bir mefhumdur[23]. Diğeri ise siyaset-i şer'iyyeyi ta'zîr çerçevesinde tarif eder[24].

Anlaşılacağı üzere "siyaset-i şer'iyye" mefhumu ve "örfî hukuk" mefhumu birbirine hayli yakındır ve Osmanlı Devleti'nde siyaset-i şer'iyye ile örfî hukuk büyük ölçüde örtüşmektedir[25]. Siyaset-i şer'iyye ta'zîrden daha geniştir.

İslam-Osmanlı ceza hukukunda suçlar, şer'î hukukun tayin ettiği dokuz had ve cinayet (kısas) suçundan ibaret değildir. Bunun dışında kalan suç ve cezalara ta'zîr denilmektedir. Ta'zîr lügatte "azarlama, tekdir etme, hadd-i şer'î dûnunda te'dib" diye tarif edilir[26]. Istılâhta şu manaya gelir *"Hakkında muayyen bir ukubet, bir hadd-i şer'î mevcud olmayan cürümlerden dolayı tertib ve tatbik edilecek te'dib ve cezadan ibarettir."*[27] Tariften anlaşılmaktadır ki ta'zîr suçları, hakkında şer'î ceza -ki bu suçların en geniş kabulle yedi tanedir- konulmamış hususlarda tanzim edilmiş olan suçlardır.

Ta'zîr suçları üç şekilde cereyan eder. Birincisi, eğer işlenen fiil had suçunun şartlarını taşımıyorsa ta'zîr suçuna dönüşür[28]. İşlenmiş olan fiile had cezası değil ta'zîr cezası verilir. Mesela, Kanûnî Sultan Süleyman'ın Umumi Kanunnamesi'nde *"ve eğer bir kimesne adam öldürse, yerine kısâs edeler. Ve eğer kısâs olunmazsa, afv olunsa, dört yüz akçe cürm alına"*[29] hükmü vardır.

İkincisi, fıkıh kitaplarında yasak hükmü bulunmakla beraber hakkında had veya cinayet (kısas) cezası takdir edilmeyen fiiller de ta'zîr suçudur[30]. Mesela, II. Bayezid'in

[23] Abdullah Musab Şahin, **Takdiri Cezalar ve Osmanlı Devleti 17. Yüzyıl Uygulaması**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2024, s. 96-99.
[24] İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 8, s. 186-187; Heyd, **Old Ottoman Criminal Law**, s. 259-260; Dede Köngî, **Şer'î Siyaset (Es-Siyâsetü'ş-Şer'iyye)**, çev. Asım Cüneyd Köksal, İstanbul, İlke Yayıncılık, 2019, s. 67; Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlillleri**, C. 4, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları, 1992, s. 131.
[25] Asım Cüneyd Köksal, **Fıkıh ve Siyaset: Osmanlılarda Siyâset-i Şer'iyye**, 3. Baskı, İstanbul, Klasik Yayınları, 2020, s. 37; Apaydın, "Siyâset-i Şer'iyye", s. 302.
[26] Ş. Sami, **Kâmûs-ı Türkî**, Dersaadet, İkdam Matbaası, 1317, s. 415.
[27] Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 24.
[28] Ekrem Buğra Ekinci, **İslam Hukuku Umumi ve Hususi Hükümler**, 3. Baskı, İstanbul, Arı Sanat Yayınevi, 2018, s. 333.
[29] Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlillleri**, C. 4, s. 299.
[30] Ekinci, **İslam Hukuku Umumi ve Hususi Hükümler**, s. 333.

Umumi Osmanlı Kanunnamesi'nde şu hüküm yer almaktadır: *"...Kız ve avret çeküb gücile nikah etdirene cebr ile boşadalar ve nikah edenin sakalın keseler..."*[31].

Üçüncüsü ise şer'î hukukun hiç temas etmediği, tanzîmini hükümdara bırakmış olduğu suçlardır[32]. Mesela, Novoberdo Ma'den Yasaknâmesi'nde *"Varub ma'denlerümi ve mecmû' mahsûlâtın görüb gözede ve çarhları ve kuyuları işlede. Emrüm mûcebince amel etmeyüb âvâre yüriyüb işlemeyen kuyucuları ve çarhçı kâfirleri işlede, işlemeyenleri sekidüb haklarından gele"*[33] denilmektedir.

Ta'zîri icap eden bir fiil işlendiğinde ta'zîr cezası verme salâhiyeti ulü'l-emr ve onun naibi sayılan kâdılara aittir. Eğer cürüm hukukullaha dairse, suçüstü halinde olmak kaydıyla herhangi bir kimse de bu halde ta'zîrde bulunmaya salâhiyetlidir. Ta'zîri mucip fiil, şahsi haklara dairse herhangi bir kimsenin ta'zîrde bulunmaya salâhiyeti yoktur. Nitekim bu nevi cürümler şahsın talebi ile muhakeme olunduğundan, ta'zîr salâhiyeti sadece ulü'l-emr ve kâdılara aittir[34].

Ta'zîr cezaları çok çeşitlidir, kulak bükmekten darba, katlden teşhire, hapisten kürek cezasına kadar birçok ta'zîr cezası mevcuttur[35]. Bununla beraber aynı cürmü işleyen herkese aynı cezanın verilmesi lazım değildir. İbn Abidin, ta'zîrin şahıs cihetinden dört mertebeye (alim-eşraf-orta halli insanlar- ayak takımı) ayrıldığını ifade etmektedir[36]. Bu da göstermektedir ki İslam hukuk telakkisinde her mücrimin ıslahının aynı ceza ile tahakkuk etmeyeceği kabul edilmiştir.

Bu hususta dile getirilmesi icap eden bir husus daha vardır ki o da had ve ta'zîr suçları arasındaki farklardır. Had suçları takdir hakkının kullanılamadığı, önceden tayin edilmiş muayyen suçlar iken, ta'zîr suçları kâdının ve ulü'l-emrin takdirine bağlıdır. Had

---

[31] Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlillleri**, C. 2, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları, 1990, s. 43.
[32] İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 8, s. 279.
[33] Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlillleri**, C. 1, s. 556.
[34] Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 324.
[35] Molla Hüsrev, **Tercümetü'l-gurer ve'd-dürer**, İstanbul, 1292, s. 376; Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 306-309.
[36] İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 8, s. 282.

suçlarında en ufak bir şüphe haddi düşürür iken, ta'zîri düşürmez. Had suçlarında kanuni delil usulü kabul edilmiş iken ta'zîr suçlarında vicdani delil usulü kabul edilmiştir[37].

Örfî hukukun ceza hukukundaki tatbikatı ta'zîrde tecelli eder[38]. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun, yukarıda yapılan izahat dikkate alındığında örfî hukuk alanında hazırlanmış bir kanunname olduğu anlaşılmaktadır. Ta'zîr cezaları had ve cinayet (kısas) cezalarının dışında kalan, tanzimi hükûmete (sultana veya kâdıya) bırakılmış cezalardır. Umumiyetle bunlar da padişahlar tarafından ısdâr edilmiş kanunnamelerle tanzim edilmiştir. Çalışmanın mevzuunu teşkil eden 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu da buna bir misaldir.

[37] Tafsilat için bkz: Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 326-328; Ekinci, **İslam Hukuku Umumi ve Hususi Hükümler**, s. 292-294.

[38] Bu hususta anlatılan umumi esaslar ta'zîr suçları için de caridir. Anlamayı zorlaştıracağından ve fazladan yer kaplaması sebebiyle devamlı "ta'zîr suç ve cezaları" tabiri kullanılmamıştır. Bunun yerinde sadece "ta'zîr cezaları" kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TANZİMAT DEVRİNDE OSMANLI CEZA HUKUKUNDAKİ YENİLİKLER

Tanzimat devrinin, isminin kaynağı olan Tanzimat Fermanı ile başladığı düşünülebilir ancak Sultan II. Mahmut devrinin de Tanzimat devri içinde değerlendirilmesi icap etmektedir. Nitekim Tanzimat devrinin ruhu Sultan II. Mahmut hatta Sultan III. Selim devrinden itibaren hissedilir bir vaziyettedir[39]. Osmanlı Devleti'ndeki ıslahatlar XIX. asra gelinceye kadar askeri cihette olmuştur[40]. Askeri ıslahatın dışında kalan ıslahat teşebbüsleri Sultan III. Selim devrinden itibaren yavaş yavaş başlamış ve Sultan II. Mahmut devrinde hızlanmıştır. Nitekim Sultan II. Mahmut devrinde yapılan ıslahatlar dikkate alındığında Tanzimat devrini Sultan II. Mahmut ile başlatmak daha makul olacaktır. Nitekim 1838 yılında Tanzimat ıslahatlarını tanzim etmek ve tatbik etmek maksadıyla Meclis-i Vâlâ kurulmuştur[41]. Meclis-i Vâlâ'nın kuruluş fermanında ilk defa *"tanzimat-ı hayriyye"* tabiri kullanılmıştır[42]. Hatta Tanzimat Fermanı'nın Sultan II. Mahmut devrinin sonlarında ilan edilmeye niyetlenildiğine dair Abdurrahman Şeref'in bir iddiası vardır. Bu iddiaya göre ferman, hariciye ve dahiliye nazırlığı yapmış olan Akif Paşa'nın muhalefeti sebebiyle Sultan II. Mahmut devrinde ilan edilememiş, Sultan II. Mahmut vefat ettikten sonra Sultan Abdülmecid devrinde ilan edilebilmiştir[43].

Tanzimat Fermanı, 1839 yılında Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa tarafından Gülhane Parkı'nda okunarak ilan edilmiş bir padişah fermanıdır. Bu sebeple Gülhane

---

[39] Nitekim II. Mahmud devrinin sonlarında, 1838 yılında ilan edilen bir ferman ile siyaseten katl ve müsadere usulü kaldırılmış, Tanzimat-ı Hayriyye ile bu vaziyet pekiştirilmiştir. Bkz: Tayyâr-zâde Atâ, **Osmanlı Saray Tarihi -Târîh-i Enderûn-**, C. 3, haz. Mehmet Arslan, İstanbul, Kitabevi Yayıncılık, 2010, s. 265.

[40] Roderic H. Davidson, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform**, C. 1, çev. Osman Akınhay, İstanbul, Papirüs Yayınevi, 1997, s. 32.

[41] Mehmet Seyitdanlıoğlu, **Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)**, 2. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1999, s. 36.

[42] Ekrem Buğra Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat ve Sonrası)**, 2. Baskı, İstanbul, Arı Sanat Yayınevi, 2017, s. 302 Dipnot: 580.

[43] Abdurrahman Şeref, **Tarih Musahabeleri**, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1339, s. 48.

Hatt-ı Hümayunu da denmektedir. Tanzimat Fermanı umumiyetle haksızlık ve yolsuzlukların önleneceği hususunda va'dler ihtiva eder.

Ferman'da birçok husus olmakla beraber hukuk sahasında yapılacak olan ıslahattan da bahsedilmiştir. Ferman'ın girişinde son yüz elli yıldır şer'î hükümlerde bazı ihmaller sebebiyle devletin kuvvet kaybettiği beyan olunmuş, devletin tekrar o ihtişamlı günlerine dönmesi için yeni kanunlar vaz' edileceği söylenmiştir. Bu kanunların vergi hukuku, askerlik, can ve mal emniyeti, ırz ve namus emniyeti ile alakalı olacağı dile getirilmiştir[44].

Çıkarılacak kanunlara riayet hususunda imtiyazlı grupların bulunmayacağı, herkesin kanunlara uymakla mükellef olacağı dile getirilmiştir[45]. Rüşvet mevzusuna bilhassa temas edilmiş ve bir ceza kanunnamesi hazırlanacağı va'dinde bulunulmuştur[46].

Ferman'da hukuka dair asli prensiplere de yer verilmiştir. Şer'î hukukta zaten mevcut olan mahkeme hükmü olmaksızın cezalandırmanın yapılamaması ve aleni muhakeme[47], mülkiyet hakkının masuniyeti[48], suç ve cezaların şahsiliği[49] ve kanun önünde müsavat (eşitlik) prensipleri[50] Tanzimat Fermanı'nda zikredilmiş esaslardır. Bu prensiplerin bazıları Sultan II. Mahmut devrinde de beyan olunmuş ve tatbik edilmiş prensiplerdir. Mesela yeniçeriliğin kaldırıldığı sene müsaderenin de yasaklandığı ilan edilmiştir[51]. Tanzimat Fermanı'nda bahsedilen can ve mal emniyeti, müsadere yasağı, aleni

---

[44] Fermandaki metin şu şekildedir: *"…Devlet-i Aliye ve Memâlik-i Mahrûsemiz'in hüsn-i idâresi zımnında bazı kavânîn-i cedide vaz' ve te'sîsi lâzım ve mühim görünerek işbu kavânîn-i mukteziyyenin mevâdd-ı esâsiyyesi dahi emniyet-i can ve mahfûziyyet-i ırz u nâmûs u mal ve tayîn-i vergi ve asâkir-i mukteziyyenin sûret-i celb ve müddet-i istihdâmı kazıyyelerinden ibâret olup…"* **Düstur [Tertib 1]**, C. 1, 1289, s. 4-5.

[45] Fermandaki metin şu şekildedir: *"…ulema ve vüzeradan velhasıl her kim olur ise olsun kavanin-i şer'îyyeye muhalif hareket edenlerin kabahat-ı sabitelerine göre te'dibat-ı layıkalarının hiç rütbeye ve hatır ve gönüle bakılmayarak icrası…"***a.g.e.**, C. 1, s. 7.

[46] Fermandaki metin şu şekildedir: *"…ceza kanunnamesi dahi tanzim ettirilsin ve cümle me'murinin el-haletü hazihi mikdar-ı vafi ma'aşları olarak şayed henüz olmayanları var ise onlar dahi tanzim olunacağından şer'an menfur olup harabiyyet-i mülkün sebeb-i a'zamı olan rüşvet madde-i kerihesinin fi-ma-ba'd adem-i vuku'ı maddesinin dahi bir kanun-ı kavi ile te'kidine bakılsın…"***a.y.**

[47] Fermandaki metin şu şekildedir: *"…ashab-ı cünhanın davaları kavanin-i şer'îyye iktizasınca alenen ber-vech-i tedkik görülüp hükm olunmadıkça hiç kimse hakkında hafi ve celi idam ve tesmim muamelesi icrası câiz olmamak…"***a.g.e.**, C. 1, s. 6.

[48] Fermandaki metin şu şekildedir: *"…herkes emval ve emlakine kemal-i serbestiyle malik ve mutasarrıf olarak ona bir tarafdan müdahale olunmamak…"***a.y.**

[49] Fermandaki metin şu şekildedir: *"faraza birinin töhmet ve kabahati vukuunda onun veresesi ol töhmet ve kabahatten beri'üz-zimme olacaklarından onun malını müsadere ile veresesi hukuk-ı irsiyyelerinden mahrum kılınmamak"***a.y.**

[50] Bkz: 39. dipnot

[51] **COA**, C.ADL., G.25 - S.1485, H-29-12-1241

muhakeme hususları bir görüşe göre Mustafa Reşit Paşa tarafından bürokrasi sınıfını teminat altına almak maksadıyla fermana konulmuştu[52].

Ceza kanunu ilan edileceğine dair va'dde bulunduğu için 1858 tarihli ceza kanunun en mühim amillerinden birisi olan Islahat Fermanı, Osmanlı Devleti'nin son devirlerinde ilan edilen ve hukukta ıslahat va'di ihtiva eden bir diğer tanzimdir. 1856 yılında ilan edilmiştir, Tanzimat Fermanı'na göre daha uzun ve tafsilatlı hazırlanmıştır[53]. Ferman'da cizyeden, Meclis-i Vâlâ'ya katılacak halk temsilcilerine; memurların maaşlarından, gayrimüslim cemaat meclislerine kadar birçok mevzuya temas edilmiştir.

Ferman'da hukuka dair ilk olarak can ve mal emniyeti dile getirilmiş[54] ve ardından Osmanlı Devleti'ndeki millet sistemi ile alakalı birçok hususdan bahsedilmiştir. Ferman'da hukukla alakalı ikinci olarak muhakeme usulüne dair hükümlere yer verilmiştir. Bir Müslüman ile gayrimüslim arasında cereyan edecek olan ticaret yahut ceza davalarında, mevzubahis davaların muhtelit (karma) heyetlerce ve aleni olarak görüleceği beyan edilmiştir[55].

Islahat Fermanı'nda muhtelit mahkemelerde görülecek ceza ve ticaret davaları için muhakeme usulü kanunu hazırlanacağı söylenmiştir[56]. Nitekim Fransız Ticaret Kanunu'nun dördüncü kısmı iktibas edilerek ticaret mahkemeleri teşkilatı tanzim edilmiş, 1861 tarihinde Usul-i Muhakeme-i Ticarete Dair Nizamname hazırlanmıştır[57]. Ceza

---

[52] Halil İnalcık, "Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu", **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, ed. Halil İnalcık, Mehmet Seyitdanlıoğlu, 9. Baskı, içinde (89-110), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020, s. 107.

[53] Davidson, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform**, C. 1, s. 70.

[54] *"...Tanzîmât-ı Hayriyyem mûcibince her din ve mezhebde bulunan kâffe-i tebea-i şâhânem hakkında bilâ istisnâ emniyet-i can ve mal mahfûziyet-i nâmus içün taraf-ı eşref-i pâdişâhânemden va'd ve ihsân olunmuş olan temînât bu kerre dahi te'kîd ve te'yîd kılındığından bunun kâmilen fiile çıkarılması içün tedâbîr-i müessirenin ittihaz olunması..."* **Düstur [Tertib 1]**, C. 1, s. 8.

[55] *"...ehl-i İslâm ile Hıristiyan vesâir tebea-i gayr-i müslime meyânesinde veyâhud tebea-i İseviyye vesâir tebea-i gayr-i müslimden mezâhib-i muhtelifeye tâbi olanların birbiri beyninde ticâret veyâhud cinâyâta müteallik zuhûra gelecek cem'-i deâvî muhtelit dîvânlara havâle olunub istimâ-ı dava içün işbu dîvânlar tarafından akdolunacak meclisler alenî olacağından..."* **a.g.e.**, C. 1, s. 11.

[56] *"...mücâzât ve ticâret kanunlarıyla muhtelit dîvânlarında icrâ olunacak usûl ve nizâmât-ı murâfaat mümkün mertebe sür'atle ikmâl olunarak ve zapt ü tedvin kılınarak memâlik-i mahruse-i şâhânemde müsta'mel olan elsine-i muhtelifeye tercüme ile neşr ü ilân olunması..."* **a.y.**

[57] Mehmet Gayretli, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kanunlaştırma Çalışmaları**, İstanbul, Nizamiye Akademi, 2015, s. 268.

Usulüne ait Usul-i Muhakemat-ı Cezaiyye Kanunu ise ancak 1879 tarihinde çıkarılmıştır[58].

1840 CKH vasıtasıyla bir kanunda bahsedilen işkence ve kötü muamele yasağı[59], 1856 Islahat Fermanı'nda tekrar dile getirilmiştir[60]. Tanzimat Fermanı'nda ceza kanunlarının istisnasız herkese tatbik edileceği beyan olunmuştu. Islahat Fermanı'nda da bu husus teyid edilmiştir[61]. Gayrimüslimler arasındaki aile hukukundan kaynaklı birtakım davaların, eskiden de olduğu gibi kendi cemaat mahkemelerinde görülebileceği Islahat Fermanı'nda ifade edilmiştir[62].

Kırım Harbi'nin ardından toplanan 1856 Paris Sulh Konferansı'nda, Rusya'nın Ortodoks Hıristiyanlar menfaatine taleplerde bulunmasını engellemek için Avrupa sefirleri, Osmanlı hükûmetinden yeni bir ferman ilanını talep etmişlerdir[63]. Bunun yanı sıra Osmanlı hükûmeti, Paris Sulh Konferansı'na gitmeden evvel elini kuvvetlendirmek istiyordu. Islahat Fermanı'nı ilan ederek konferansa katılması, Rusya'ya ileri süreceği bir koz bırakmaması manasına geliyordu. Ayrıca bu ferman sayesinde Avrupa Paktı'na girmeye bir adım daha yaklaşacaktı. Nitekim burada gayesine ulaşmış, Paris Sulh

---

[58] Usul-i Muhakemat-ı Cezaiyye Kanunu hakkında tafsilatlı bilgi için bkz: Esma Sena Tezcan Yüksel, **Türk Ceza Yargılama Usulünde İlk Kanun: 1879 Tarihli Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-ı Muvakkati ve Mahkemelerin Görev ve Yetkileri**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2023.

[59] 1840 CKH Üçüncü Fasıl Birinci Madde: *"...bundan böyle zâbitân-ı askeriye ve neferât ve kavas ve sâir umûr-ı zabtiye ve rabtiye memurları hod be hod (askeri subaylar, erler, kavaslar ve zabıta memurları kendi başına buyruk olarak) kimseyi dövemeyip de kimseye bed lakırdı söylemeyip..."* bkz: **COA,** C..ADL., G.17 - S.1034, H-29-04-1256; 1840 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun arşiv künyesi bu atıfta verilip sonraki yerlerde verilmeyecektir.

[60] Burada bahsedilen husus devlet memurlarının "hukuka aykırı" bir şekilde zanlı/suçlunun beden, şeref bütünlüğüne zarar verecek fiillerde bulunmasıdır. Nitekim fermanda şu şekilde ifade edilmiştir: *"...cânib-i saltanat-ı seniyemden vaz'ı kılınan nizâmât-ı inzibâtiyeye muvâfık olan muamelâttan mâada hiçbir gûna mücazât-ı cismâniye ve eziyet ve işkenceye müşâbih kâffe-i muâmele dahi kâmilen lağv ve ibtâl kılınması ve bunun hilâfında vukûbulacak harekât-ı şedîde men' ve zecr olunacağından mâada bunun icrâsını emreden me'murîn ile bi-l-fiil icrâ eyleyen kesânın dahi ceza kanunnâmesi iktizâsınca tekdîr ve te'dîb olunması..."* **Düstur [Tertib 1]**, C. 1, s. 11.

[61] *"...ifsâd ve irtikâb ve itisâfa dâir olan kavânînin ahkâm-ı kâffe-i tebea-i saltanat-ı seniyem haklarında herhangi sınıfta ve ne dürlü me'mûriyetde bulunurlarsa bulunsunlar usûl-i meşrûasına tevfikân icrâ olunması..."* **a.g.e.**, C. 1, s. 13.

[62] *"...Hıristiyan vesâir tebea-i gayr-i müslimeden iki kimse beyninde hukuk-ı irsiye gibi deâvî-i mahsûsa sâhibi dâvâ olanlar istedikleri halde patrik veyâ rüesâ ve mecâlis marifetiyle rü'yet olunmak üzere havâle kılınması..."* **a.g.e.**, C. 1, s. 11.

[63] Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, 31. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2020, s. 216.

Konferansı ile bu birliğe kabul edilmişti[64]. Hukuka akseden cihetiyle Islahat Fermanı, Osmanlı Devleti'nin, Avrupa'nın asgari hukuk idealleriyle imtizaç içinde olduğunun deklare edildiği metindir.

I. Ceza Hukukunda Yeniliklerin Sebepleri

Dersaadet İstinaf Hukuk ve Ticaret mahkemesi azası Abdurrahman Talat, 1858 CKH'nin birinci maddesini değerlendirdiği bir makalesi bulunmaktadır[65]. Bu makalesinde kâdıların kendi reyleri ile ta'zîr cezası verme salâhiyeti varken, neden bir ceza kanunu ilan edildiğini ele aldığı bir kısım mevcuttur. Bu suale cevap olarak Osmanlı Devleti'nde yaşanmış olan adli suiistimallerin sebep olduğunu ifade etmiştir[66]. Kanunnameler vasıtasıyla cezalara bir muayyeniyet yani hukuki belirlilik kazandırılarak kâdıların ta'zîr salâhiyetleri azaltılmaya ve bahis mevzu olan adli suiistimaller engellenmeye çalışılmıştır[67].

1840 CKH'ye ve 1851 KC'ye bakıldığında görülecektir ki bu kanunnameler tafsilatlı bir şekilde hazırlanmamış kanunnamelerdir. Yani muayyenlik emeli 1840 CKH ve 1851 KC ile temin edilememiştir. Ayrıca Islahat Fermanı'nda *"...kâffe-i tebea-i şâhânem hakkında bilâ-istisna emniyet-i can ve mal mahfûziyet-i nâmus için taraf-ı eşref-i pâdişâhanemden va'd ve ihsan olunmuş olan teminat bu kerre dahi tekit ve teyit kılındığından..."*[68] denilip ardından da ceza kanunnamesi va'dedilmiştir. 1839 Tanzimat Ferman'ında va'd edilen can, mal ve namus emniyetinin 1856 Islahat Fermanı'nda tekrar edilmesi bahis mevzu hususlarda istenilen seviyeye gelinemediğini gösterdiği

[64] Gül Akyılmaz, **Siyasi Tarih**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 200; Davidson, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform**, C. 1, s. 14.
[65] İlgili makale, Ali Adem Yörük ve İbrahim Enes Onat tarafından, başına bir değerlendirme yazısı eklenerek latinize edilmiştir. Bkz: Ali Adem Yörük, İbrahim Enes Onat, "Hukuk Reformu Metinleri 22: Abdurrahman Talat'ın Kaleminden 1274/1858 Tarihli Ceza Kanunu'nun Meşruiyeti Meselesi (Tazir-i Şer'î Mecmuası Olarak Ceza Kanunu, 1911)", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No: 32, 2021, s. 257-283.
[66] Devrin muasır müelliflerinden Âlûsî de, Rûhu'l-Meânî adlı eserinde; bu devirdeki yeniliklerin kadıların haksızlıklarını önlemek gayesiyle yapıldığını birçok kimseden duyduğunu ifade etmekte, adliyede düalizm yoluyla zâlim kadıların mevkilerinin zayıflatılmak istendiğini ifade etmektedir. Âlûsî, Şihâbüddin Mahmud b. Abdullah, **Rûhu'l-Meânî, fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî**, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2010, c.26, s.500-502'den aktaran: Köksal, **Fıkıh ve Siyaset**, s. 93.
[67] A. Talat, "Kânûn-ı Cezânın Birinci Maddesinin İzâhı", **Cerîde-i Adliye**, No: 30, 1326, s. 1490-1492.
[68] **Düstur [Tertib 1]**, C. 1, s. 8.

düşünülebilir[69]. Nitekim 1839'da halli için ceza kanunnamesi va'dedilen meseleler 1856'da yine ifade edilmekteydi. Bu da göstermektedir ki 1840 CKH ve 1851 KC bu üç va'di yerine getirme hususunda kâfi gelememişlerdir. Dolayısıyla Abdurrahman Talat'ın iddiasının da haklı bir zemine oturduğu kabul edilebilir.

1858 CKH'nin ilan sebebi hususunda en çarpıcı görüşün tarihçi Ruth A. Miller'a ait olduğu söylenebilir. Ruth Miller, modern devirde devlet sistemini soyutlaştırma gayretine girişildiğini ifade etmektedir. Soyutlaştırmanın ne olduğunu şu şekilde izah etmektedir:

> *"Soyut sistemle tam olarak neyi kastediyorum? Her şeyden önce o, sosyal bağlamından koparılmış bir sistemdir. İkincisi, [bürokratik] görev ya da tasarının faydasından ziyade saflığının/arılığının öne çıktığı sistemdir ki suç sadece diskursiftir (discursive)*. Önceleri 'mağdura karşı işlenen suçlar' vardı. Bu suçlar bireyin hareket özgürlüğünün sınırlarını tanımlamaktaydı. Bir de 'mağdursuz suçlar' vardı. Bu suçlar da sosyal ahlâkın sınırlarını çizmekteydi. Fakat Osmanlı'nın kendini yeniden organize etmeye koyulduğu 1839'da, bu iki kategori de diskursif suçun içine eklemlenmeye başladı. Bu suç kategorisi artık sadece, suçun kendisine karşı işlenmiş sayıldığı hukuk sistemini tanımlıyordu."*[70]

Miller, ceza hukukunun esas maksadının ferdi muhafaza etmekten ziyade devleti yani sistemi her türlü zararlı faaliyetten korumak istikametinde tekâmül ettiğini iddia etmektedir[71]. Ceza hukuku artık ferdi muhafaza etmekten ziyade sistemi muhafaza etmeyi istemiştir. Osmanlı ceza hukuku da bu değişmeden müteessir olmuş ve 1840 CKH ve ardından ondan daha otoriter denilebilecek 1851 KC ve nihayet daha da otoriter denilebilecek 1858 CKH ilan edilmiştir[72]. Zikredilen kanunnamelerde şahsa karşı işlenen suçlardan ziyade devlete ve devlet nizamına karşı işlenen suçların artarak ehemmiyet

---

[69] Davidson, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform**, C. 1, s. 48.
[70] Ruth A. Miller, **Fıkıhtan Faşizme: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Günah ve Suç**, çev. Hamdi Çilingir, İstanbul, Ufuk Yayınları, 2013, s. 12-13. *Mütercim diskursif tabirini dipnotta şu şekilde tarif etmiştir: *"'i'tibarî suç' olarak çevrilebilecek 'diskursif suç' kavramı yazarın bu çalışma çerçevesinde sıkça kullandığı temel bir kavramdır. Devletin kendi varlığına ve bürokratik ideallerine karşı -var olup olmadığına veya suç unsurunun oluşup oluşmadığına bakmaksızın- suç olarak algıladığı ve tanımladığı harekettir. Bu tür suçlar devleti fiziki olarak tehdit etmez ancak manevi kimlik ve varlığına zarar verebilir. Milli sembollere hakaret diskursif suça örnek olarak gösterilebilir…"*
[71] Miller, **a.g.e.**, s. 22.
[72] Miller, **a.g.e.**, s. 79, 99.

kazandığını iddia eden Miller, otoriter tabirini bu sebeple kullanmıştır[73]. Miller'a göre 1858 CKH bu otoriterleşme trendinin bir mahsulüdür.

Ceza hukukundaki yenilik süreci hakkında başka bir görüş de mevcuttur. Sultan II. Abdülhamid zamanında Osmanlı ülkesinde vazife yapmış bir Hollandalı hukukçu tarafından hazırlanan "Devlet-i Aliyyede Islahat-ı Kanuniye" başlıklı layiha yazılmıştır. Müellif burada memurların irtikâb ve zâlimliklerinin engellenmesi maksadıyla Osmanlı ceza hukukunda ıslahat yapıldığını söylemiştir[74]. Ardından 1840 CKH'nin suiistimalleri ve fenalığı engellemede kâfi gelmediğini ifade etmiştir[75].

Yine Sultan II. Abdülhamid'e takdim edilmiş olan, 1880 tarihli bir arşiv vesikasında adliye memurlarının intihabında yolsuzlukların olduğu, adliye memurlarının rüşvet aldığı istikametinde ciddi iddiaların olduğu ve adliyede tahakkuk ettirilen ıslahatların kâfi gelemediği ifade edilmektedir[76]. Bu vesikadan ve isimsiz layihadan anlaşılan şudur ki 1839'dan 1880'e kadar geçen kırk bir yılda hukuki ıslahatlarda -ki ceza hukuku da buna dahildir- gerçekten memurların yolsuz davranışlarının engellenmesi asli maksatlardandır.

Eski ceza kanunlarında birçok suç yer almamakta ve umumi hükümler faslı bulunmamaktadır. Evvelki padişahların ilan ettikleri adaletnamelerin yanı sıra Sultan II. Mahmud devrinde 1838 tarihinde Memurîne Dair Ceza Kanunnamesi ve Tarîk-i İlmiyeye Dair Ceza Kanunnamesi çıkarılmıştır. Bu kanunnamelerin, ceza kanunnamesi adını taşıyan ilk kanunnamelerden olması dikkat çekicidir. Bu kanunnamelerin ilanından iki sene sonra 1840 CKH ilan edilmiştir. 1851 KC'nin 1840 CKH'den; 1858 CKH'nin 1851 KC'den daha fazla madde ve suç tipi ihtiva ettiği barizdir. Burada hukuki muayyenliğin arttırılarak kâdıların hareket sahasının daraltılmak istendiğini söylenebilir.

Diğer taraftan 1840 CKH ve 1851 KC'de memurlar hakkındaki hükümlerin sayıca fazla olması, ardından Men'-i İrtikâb Kanunnamesinin ilan edilmesi, 1858 CKH'deki rüşvet bahsindeki cezaların mehaz kanundan daha ağır olması, kanun koyucunun

[73] Miller, **a.g.e.**, s. 79-80.
[74] **COA,** Y..EE.., G.10 - S.58, H-06-04-1327, s.29-30; Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlillleri**, C. 1, s. 278.
[75] **COA,** Y..EE.., G.10 - S.58, H-06-04-1327, s.54; Akgündüz, **a.g.e.**, C. 1, s. 288-289.
[76] **COA**, Y..PRK.AZJ., G.3 - S.19, H-04-11-1296

bürokrasi/memur sınıfını tahdit etmek istediğini çok net bir şekilde göstermektedir. Peki hedeflenen şey neydi? Memurların keyfiliği ve yolsuzluğu eskiden yoktu da Tanzimat devrinde mi ortaya çıktı?

Burada Ruth Miller'ın iddiaları önem kazanmaktadır. Miller'a göre, Klasik devirde memurlar devletten maaş almazlardı. Memur bir iş yapar ve bunun karşılığında halktan ücretini alırdı. Rüşvet almaları ve yozlaşmaları da işleri bir şekilde hallediyorlarsa fazla sorgulanmıyordu. Zira sistem bunun üzerine kurulu idi. Tanzimat ricalinin ise esas gayelerinden biri modern bürokratik bir devlet kurmaktı. Bu sistemde memurlar sistem için vardı. Ve bu sistemde memurun tırnak içinde 'yolsuzluğu' kabul edilebilir değildi.[77].

Cengiz Kırlı'nın iddiaları da bu konu hakkında önem arz etmektedir. Kırlı, ceza kanunlarında rüşvetin bu kadar ehemmiyetli görülmesinin sebebi, merkezileşme çabasıdır der. Rüşvete dair tanzimler yapıp "hediye ekonomisini" sona erdirip, tek iktidar sahibinin, tek hediye alınacak kişinin, tek patronun padişah olduğu vurgulanmak istenmektedir. Zira hediye ekonomisinde patronaj ilişkisi neticesinde iktidar, bürokratların otoritesi üzerinden temsil ediliyordu. Eğer ki bu sistem engellenir, bürokratların otoritesi törpülenirse tek iktidar sahibinin padişah olduğu anlaşılırdı. Sadakat, bağlılık ve otorite de böylece direkt olarak merkezdeki devlete ait olurdu[78].

Her iki görüş birlikte değerlendirildiğinde sonuç olarak ceza kanunlarının bir diğer amacı; rüşvet, hediye, yolsuzluk gibi mefhumların engellenerek bürokrasinin sınırlandırılması ve yeniden tanzim edilmesidir.

Yukarıdaki izahat çerçevesinde netice olarak ceza hukukundaki yenilik hareketinin temel olarak iki sebebinin olduğu söylenebilir.. Mahkemelerin ta'zîr salâhiyetlerinin olabildiğince tahdit edilerek suiistimallere mâni olmak ve bürokrasinin yeniden tanzim edilip sisteme uygun ve sınırlı hale getirilmesi.

---

[77] Miller, **Fıkıhtan Faşizme**, s. 16.

[78] Cengiz Kırlı, **Yolsuzluğun İcadı 1840 Ceza Kanunu, İktidar ve Bürokrasi**, İstanbul, Verita Yayınları, 2015, s. 109.

II. Yeni Ceza Mevzuatı

Ceza hukuku çerçevesinde "cezaların kanuniliği", "cezaların şahsiliği" ve "cezaların eşitliği" Tanzimat Fermanı'nda da bahsedilen asli haklardır. İslam-Osmanlı hukukunda esasen mevcut olan bu hakları sadece ismen sayıp geçmek kâfi olmadığı için, Ferman'da bu hakların muhafazası gayesiyle bir ceza kanunnamesi hazırlanacağı da ilan edilmiştir[79]. Bu hedef istikametinde Tanzimat Fermanı'nın ilanından yaklaşık bir yıl sonra 1840 Ceza Kanunname-i Hümayunu mer'iyete girmiştir.

A. 1840 Tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu

Tanzimat Fermanı'nda, *"emniyet-i can", "emniyet-i mal"* ve *"emniyet-i ırz ve namus"* olarak ifade edilen esaslara mebni bir ceza kanunnamesi ilan edileceği vadedilmiştir. Kısa bir müddet sonra Ceza Kanunname-i Hümayunu ilan olunmuştur. 1840 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu, Tanzimat Fermanı'ndan sonra ilan edilen ilk kanundur[80]. Ceza hukuku sahasında yapılan kodifikasyon, meşruiyet cihetinden hukuk aleminde mesele çıkarmayacak bir faaliyetti. Zira uzun zamandır örfî hukuk faaliyeti ile cezai hükümler konulmaktaydı. Bu sebeple ilk ıslahatlardan birisinin ceza kanunu olduğu iddia edilmiştir[81]. Ayrıca var olan ceza kanunnamelerinin (Tarik-i İlmiyeye Dair Ceza Kanunnamesi ve Memurîne Dair Ceza Kanunnamesi) tebanın bir kesimi için ilan edilmiş olmasının bir noksanlık ve eşitsizlik meydana getirdiği iddia edilmiştir[82].

Fransız sefiri Edouard Philippe Engelhardt 1840 CKH'nin, memurların rüşvet ve irtikâb gibi fena fiillerine set çekmek gayesiyle hazırlandığını ifade etmektedir[83]. Nitekim

---

[79] Tahir Taner, "Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku", C. I, **Tanzimat 1**, içinde (221-232), İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 1999, s. 224.

[80] Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, "Kanunlaştırma Hareketleri ve Tanzimat", C. I, **Tanzimat 1**, içinde (139-209), İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 1999, s. 176; Taner, "Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku", s. 228; Gülnihal Bozkurt, **Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi: Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne**, 3. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2020, s. 98; Mustafa Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Kanunlar-Tadiller-Layihalar-Uygulama**, İstanbul, 2004, s. 28; Ahmed Lütfi, **Mirat-ı Adalet: Tarihçe-i Adliye-i Devlet-i Ali**, İstanbul, 1304, s. 122.

[81] Coşkun Üçok, Ahmet Mumcu, Gülnihal Bozkurt, **Türk Hukuk Tarihi**, 22. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2020, s. 317.

[82] Üçok, Mumcu, Bozkurt, **a.y.**

[83] Eduard Philippe Engelhardt, **Türkiye ve Tanzimat**, çev. Ali Reşad, Erol Kılınç, İstanbul, Ötüken Yayıncılık, 2017, s. 55.

on üç faslın altı faslı memurlar hakkındadır ve en fazla hüküm ihtiva eden fasıl rüşvetin mevzu edildiği beşinci fasıldır. Bununla beraber esasa dair otuz dört maddeden on beş tanesi memurlara dairdir. Gerçekten kanunnamenin, memurların gayrı meşru fiillerinin engellenmesi maksadıyla hazırlandığı intibâını hasıl etmektedir.

Kanunname on üç fasıl ve kırk iki maddeden mürekkeptir[84]. Sadece suç ve cezalardan müteşekkil olmayıp, aynı zamanda ceza muhakemesine dair hükümler de ihtiva etmektedir[85].

Hazırlanışında Avrupa hukukunun tesiri bulunduğu iddia edilse de umumiyetle milli bir kanun olarak kabul edilen[86] bu kanunname, iptidai bir kanunname olarak değerlendirilmiştir[87]. Nitekim devrin muasır Fransız tarihçisi Ubicini 1840 CKH hakkında şunları söylemektedir:

> *"Şüphesiz bu doküman, bizim kanunlarımız nokta-i nazarından, Ceza Kanunu deyince aklınıza gelen düşünce ve fikirlere cevap vermekten uzaktır. Terimler eksik, konuların tasnifi yapılmamıştır. Ceza usulü, her ne kadar hafifletilmişse de, çok durumlarda ihtiyarî bırakılmıştır. Suçlunun bulunduğu yer veya mevkiden bahseden bazı ceza kavramları oraya buraya serpiştirilmiş haldedir. Cinâî (cinayetle ilgili) yargılama usulünden ise, tek kelime yok. Ayrıca, hiçbir genel fikir verilmemiş; dağınık, kopuk hükümler; kanundan ziyâde kaide havası esiyor. Tıpkı Mültekâ'daki gibi, ama biraz daha hafif bir kural, davranış kuralı tonu kullanılıyor.*

[84] Kanunnamede 41 madde, madde numarası taşımaktadır. On üçüncü fasıldaki maddenin madde numarası bulunmamaktadır. Yani 1858 CKH toplam 42 maddeden müteşekkildir. Bunun yanı sıra "hatime"nin de hukuki bir hüküm ihtiva ettiği için madde olarak sayılması lazım geldiği iddia edilmiştir ancak hatimedeki ifadelere bakıldığında madde sayılabilecek bir hüküm ihtiva ettiğini iddia etmek zordur. Hatimenin madde olarak sayılması iddiası için bkz: Gayretli, **Kanunlaştırma Çalışmaları**, s. 217.

[85] Ahmet Gökcen, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri**, İstanbul, 1989, s. 20; Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. 1, 14. Baskı, İstanbul, Der Yayınları, 2016, s. 162.

[86] Veldet, "Kanunlaştırma Hareketleri ve Tanzimat", s. 176; Bozkurt, **Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi**, s. 98; Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 28;Said Nuri Akgündüz, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2017, s. 79-80. Mehmet Akif Aydın 1840 CKH'nin hazırlanışında Avrupa hukukunun tesir etmediğini iddia etmektedir. bkz: Mehmet Akif Aydın, "Ceza", **DİA**, C. 7, İstanbul, TDV, 1993, s. 481-482.

[87] Engelhardt, **Türkiye ve Tanzimat**, s. 55; Baha Kantar, **Ceza Hukuku**, Ankara, 1984, s. 71.

Fakat bu durum aslında bizzat İslam'ın temelinde ve Doğu'nun dehasında mühim bir yer işgal eder…"[88]

1840 CKH'de ceza hukukunun umumi hükümleri ile alakalı maddeler yoktur[89]. Kanunnamedeki fasılların adları bulunmamaktadır ve maddeler her fasılda birinci maddeden başlamaktadır. Kanunnamenin şekline dair diğer bir tenkid, birbirleriyle alakası olmayan birtakım maddelerin aynı fasılda toplanmış olmasıdır[90]. Bunun yanı sıra kanunnamede tayin edilen bazı suçların cezaları sabittir[91]. Bu cezaların alt ve üst sınırı tayin edilmeyerek hâkimlere takdir hakkı tanınmamıştır[92]. Kanunnamedeki bir diğer noksanlık, kanunnamede bazı suçların cezaları tayin edilmiştir ancak miktarı tayin edilmemiştir[93]. Kanunnamede bazı suçların esbâb-ı mûcibelerinin (gerekçelerinin) madde metninde yazılmış olması da kanunnameyi modern bir ceza kanunu tipinden uzaklaştırmaktadır[94].

Kanunname'nin tatbikatında, ceza hukukunda cârî olan kanunların makabline şâmil olmaması (geriye yürümemesi) prensibi mevcuttur. Ancak -istisna olarak kalmış olsa bile- bu prensibin ihlal edildiğine dair tarihçi Ahmed Lütfi Efendi'nin iddiası mevcuttur[95]. Nitekim 1840 CKH'nin ilanından evvel azledilen Akif Paşa, rüşvet aldığı iddiasıyla

---

[88] H. A. Ubicini, **Osmanlı'da Modernleşme Sancısı**, İstanbul, Timaş Yayınları, 1998, s. 122-123.

[89] Gökcen, **Ceza Müeyyideleri**, s. 23; Veli Özer Özbek vd., **Türk Ceza Hukuku - Genel Hükümler**, 7. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2016, s. 108.

[90] Bozkurt, **Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi**, s. 98; Taner, "Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku", s. 227.

[91] Bu halin bütün suçlar için olduğu söylenemez. Mesela 2. fasılın birinci maddesinde sözlü olarak sâî bil fesad olanların (fesat çıkarmaya çalışanların) bir seneden beş seneye kadar kürek cezasına çarptırılacağı beyan olunmuştur. Bazı müellifler bu noktayı gözlerinden kaçırmış olmalılar ki kanunnamedeki bütün suçların tek ve sabit bir cezası olduğunu ifade etmişlerdir. Üçok, Mumcu, Bozkurt, **Türk Hukuk Tarihi**, s. 317.

[92] Taner, "Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku", s. 227-228; Bozkurt, **Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi**, s. 99.

[93] Gökcen, **Ceza Müeyyideleri**, s. 19; Dönmezer, Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C. 1, s. 163.; Mesela dokuzuncu fasıl birinci maddede vergi verme hususunda sıkıntı çıkartan vatandaşların "ahz ve haps" ile zorlanması gerektiği beyan olunmuştur. Ancak bu zorlamaların ne kadar süreceğine dair herhangi bir müddet tayin edilmemiştir.

[94] Gayretli, **Kanunlaştırma Çalışmaları**, s. 217; Gökcen, **Ceza Müeyyideleri**, s. 19.; Mesela 3. faslın birinci maddesinde hakaret suçunun cezası gerekçe ile yazılmıştır.

[95] *"Kanunnâmenin tertîb ve neşrinden mukaddem vukûbulan ba'zı mevâddın işbu kanunnâmeye tatbîken rü'yeti olvakit besbelli zarûrî ihtîyâr olunmuş şey olmalı yohsa sonradan tanzim ve işâ'a olunan kânun ve nizâmın mâ-kabline şümulü câ'iz olamayacağı ma'lûmdur."* bkz: Ahmed Lütfi Efendi, **Tarih-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye**, C. 6, Dersaadet, Mahmud Bey Matbaası, 1302, s. 104.

muhakeme edilmiş ve 1840 CKH'deki rüşvet hükmü geriye yürütülerek cezalandırılmıştır[96].

1840 CKH için Tanzimat Fermanı'nın devamıdır denilebilir[97]. Tanzimat Fermanı'nda haber verilen kanunname, fermandan yaklaşık bir sene sonra hazırlanmıştır. Nitekim kanunnamenin mukaddimesinde de Tanzimat Fermanı'na gönderme vardır[98].

Kanunnamenin 1. faslının 1. maddesinde *"...farazâ vüzeradan (vezîrlerden) birisi tarafından bir çobanın bile canına kasd vukuunda ol vezîrin hakkında dahi kısâs-ı şer'î icrâ oluna"* denilerek kanun önünde müsavat (eşitlik) bir kez daha ifade edilmiştir[99]. Tanzimat Fermanı'nda ve Tanzimat Fermanı'nın devamı sayılan 1840 CKH'de müsavat mefhumunun üzerinde hayli durulmuştur. Bunun sebebi Osmanlı Devleti'ndeki gayrimüslim vatandaşların hukuki, siyasi ve idari sahalarda mutlak müsavat talebidir. Nitekim hükûmet, talep edilen müsavat için uğraştığını bu şekilde göstermek istemiş olmalıdır. Bunun yanı sıra kanunnamenin hatt-ı hümayununda *"Bunun ahkâm-ı münderecesinin ve muhâfaza ve icrâsı taraf-ı hümâyûnumuzda ve cümle tarafından olunan ahd ü mîsâk iktizasınca herkese fariza-i zimmet olmağla ona göre bu hususlarda gayet müdekkikâne ve hareket olunmak lâzımdır"* denilerek Tanzimat Fermanı'nda kanunların aksine hareket edilmeyeceğine dair taahhüd tekrar edilmektedir[100].

Kanunnamenin hatimesinde kanunnamenin istisnasız bütün vatandaşlar için hazırlandığı beyan olunmuştur. Az sayıdaki maddelerde idarecilere dair fiillerin fazlaca

---

[96] Ebubekir Keklik, "Akif Paşa'nın Yargılanması: Tanzimat'ın Uygulanması mı, Siyasi Bir Hesaplaşma mı?", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C. 61, No: 2, 2021, s. 763.; Nafiz Paşa ve Hüsrev Paşa da 1840 CKH hükmünce muhakeme olunmuşlardır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Kırlı, **Yolsuzluğun İcadı 1840 Ceza Kanunu, İktidar ve Bürokrasi**.

[97] Velidedeoğlu, "Kanunlaştırma Hareketleri ve Tanzimat", s. 176.

[98] *"...Gülhâne'de kırâat olunan hatt-ı hümâyûn-ı madalet-makrûn-ı hazret-i şâhâne mûcebince kâffe-i tebe'a-i Devlet-i Aliyye bilâ istisnâ emniyet-i cân ve mâl ve mahfuziyet-i ırz ve nâmûs hukuk-ı mefrûzasına ez-ser-i nev nâil olmuş ve ber-muktezây-ı hürriyet-i şer'iyye huzûr-ı şer' ve kanunda ve mevâdd-ı hukukiyede herkesin yeksân ve seyyân olması umûr-ı tabiiyeden bulunmuş olmağla ba'de-ez-în herkes kendi hukukunu bilip ondan vazgeçmemek ve diğer birisi kendi hukukuna tasallut edecek olur ise onun def'ini davâya muktedir olmak ve kavânîn-i müesseseye muhalif hareket edenler her kim ve hangi rütbede olur ise olsun haklarında mücâzât-ı mukarrere icra olunmak üzere bâ-irâde-i seniyye tertîb olunan cezâ kanunnâmesidir."*

[99] Bozkurt, **Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi**, s. 98.

[100] Velidedeoğlu, "Kanunlaştırma Hareketleri ve Tanzimat", s. 176.

bahis mevzuu edilmesi göz önüne alınırsa, kanunnamenin daha çok idareciler için hazırlandığı söylenebilir.

Kanunname, evvelki ceza kanunnamelerinde de olduğu gibi şer'î hükümleri ortadan kaldırmış değildir[101]. Hatt-ı hümayunda ve sadrazamlık tarafından padişaha sunulan tezkire-i mâruzada[102] kanunnamenin İslam hukukuna ve akla muvafık olduğu beyan olunmaktadır. Bunun yanı sıra kanunnamenin bazı maddelerinde şer'î cezalara atıf vardır[103]. Kanunnamede şer'î cezalara atıf yapılmasına rağmen had suçları tanzim edilmemiştir. Bunun tek istisnası yol kesme suçudur[104]. Ancak had suçu olan yol kesmenin yerine geçmesi için kanunnameye konulup konulmadığı münakaşalıdır. Kanunnamede tanzim edilen yol kesme suçunda, had suçunun şartlarının tahakkuk etmediği hallerde hükûmetin ta'zîr cezası koyabilme salâhiyetinin kullanıldığı söylenebilir[105].

1840 CKH, on bir yıl meriyette kalmış ve 1851 tarihinde yeni ceza kanunnamesinin ilanıyla ilga olunmuştur. Kanunnamenin ilga edilmesinin sebeplerinin başında, tanzim ettiği suç nevi, diğer bir deyişle ihtiva ettiği suç çeşidi cihetinden noksan olması gelmektedir[106]. Zira, kalpazanlık, kundakçılık, dolandırıcılık gibi suçlardan 1840 CKH'de bahsedilmemiştir[107]. Kanunnameyi hazırlayanlar bahsedilen noksanlıklardan haberdar olmalılar ki kanunnamenin hatimesinde *"Ve bundan böyle dahi yine Meclisce*

---

[101] İlber Ortaylı, 1840 ve 1851 ceza kanunlarını, şer'î hukuktan uzaklaşma olarak değerlendirip şu ifadeleri kaleme almıştır: *"Kamu hukuku alanında da İslâm hukukundan ilk ayrılma 1840'da Ceza Kanununun kabulü ile olmuştur ve 14 Temmuz 1851'de yeniden düzenlenen Ceza Kanunnamesi (code penal), sınıf ve mezhep ve din farkı gözetmeksizin bütün Osmanlılara uygulanmak üzere yürürlüğe girmiştir."* İlber Ortaylı, "Osmanlı Devletinde Lâiklik ve Hukukun Romanizasyonu", **Erdem**, C. 9, No: 27, 1997, s. 1206.

[102] Hatt-ı hümayunda alakalı yer: "Kanunnâme-i mezkûrenin hâvî olduğu havi olduğu bilcümle medlûl ve ifâdesi vâkı'â şer' ve akla muvâfık…"; tezkire-i mâruzada alakalı yer: "…hâvî olduğu bilcümle medlûl ve ifâdesi şer' ve akla muvâfık…" bkz: Ahmet Akgündüz, **İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyatı: Kamu Hukuku**, C. 1, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2011, s. 603-604.

[103] Mesela birinci faslın birinci maddesinde "...kısâs-ı şer'î icrâ oluna" denilerek kısas cezasına atıf yapılmıştır.

[104] Kanunnamede sirkat kelimesi geçmektedir ancak kanunnamenin bahsettiği hırsızlık had suçu olan hırsızlık değil devlet malını çalma fiili yani ta'zîr cezası verilmesi gereken bir hırsızlıktır. Bkz: Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 86.

[105] Tafsilatlı bilgi için bkz: Şentop, **a.g.e.**, s. 86-87.

[106] Taner, "Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku", s. 228; Velidedeoğlu, "Kanunlaştırma Hareketleri ve Tanzimat", s. 178-179; Gökcen, **Ceza Müeyyideleri**, s. 20; Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 31.

[107] Mehmet Özkan, "Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku Düzenlemeleri", **Balıkesir İlahiyat Dergisi**, No: 15, 2022, s. 252.

bi'l-mütâla'a bazı mevadd-ı muktaziye ilavesi câiz görüle" diyerek kanunnamenin dinamik bir şekilde noksanlıklarını giderebilmesi için açık bir kapı bırakmışlardır[108].

Ayrıca kanunnameyi hazırlayanların kanunnameye uymaması ve bu sebeple kanunnamenin kifayetsiz kalması, kanunnamenin ilga sebepleri arasında görülmüştür[109].

Netice itibariyle 1840 CKH birtakım noksanlıklar sebebiyle 1851 yılında Kanun-ı Cedid'in ilanıyla ilga olunmuştur[110]. 1840 CKH buna rağmen işkence yasağı, muhakemesiz ceza verilememesi[111], müsavat, kanuna riayet gibi prensiplerden bahsettiği ve ceza hukuk tarihimizde yeni bir sayfa açtığı için ehemmiyetli bir mevkiye sahiptir[112].

B. 1851 Tarihli Ceza Kanunnamesi (Kanun-ı Cedid)

1840 CKH'nin birtakım noksanlıklarının olduğu kısa zamanda fark edilerek 1851 yılında Kanun-ı Cedid ilan edilmiştir. Nitekim 1851 KC'nin mukaddimesinde 1840 CKH'nin birtakım noksanlıklar ihtiva ettiğini ve bu noksanlıkların yeni tanzimlerle giderilebileceğinden hareketle 1851 tarihli KC'nin hazırlandığı ifade edilerek bu hâle atıf yapılmaktadır[113].

1851 KC, üç fasıl kırk üç maddeden müteşekkildir. Kanunnamedeki üç fasıl sırasıyla "emniyet-i can", "mahfuziyet-i mal", "masuniyet-i ırz ve namus" tur. Birinci fasıl on yedi, ikinci fasıl yedi, üçüncü fasıl on dokuz maddeden meydana gelmektedir. Yeni kanunname 1840 CKH'deki birtakım noksanlıklardan dolayı devrin şartlarına daha iyi cevap verebilmek için -İslam hukukunun umumi kaidelerinden olan ve ileride Mecelle'nin otuz dokuzuncu maddesinde de kendisine yer bulacak olan- "ezmanın tagayyürü ile ahkamın

---

[108] Taner, "Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku", s. 228.
[109] Mehmet Emin Artuk, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunlarından 1840 ve 151 Tarihli Kanunların İncelenmesi", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No: 16, 2013, s. 10.
[110] Velidedeoğlu, "Kanunlaştırma Hareketleri ve Tanzimat", s. 178-179.
[111] Lütfi, **Mirat-ı Adalet: Tarihçe-i Adliye-i Devlet-i Ali**, s. 122-123.
[112] Taner, "Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku", s. 228; Rabia Beyza Candan, "1840 Tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu İncelemesi", **Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 1, No: 1, 2015, s. 79.

[113] *"...muahharan vücûda gelen bazı hâdisenin aslâ cezâsı nâ-mevcud ve cezâsı mevcut olan bazı hâdise-i uhrânın dahi tegallübât-ı dehriye mümâna'atıyla icrây-ı cezâsında taassür ve belki taazzür nümûd olduğundan lede'l-iktizâ teşhîz-i ezhân ve efkâr ve usûl-i hâliye ve kevniyeye sarf-ı imkân-ı enzâr olunarak bu hususlara dair halen ve istikbâlen kesb-i taassür ve taazzür etmeyecek veçhile ittifâk-ı ârâ ile bi'd-defeât karar-gîr olan mevadd-ı tezyîliye-i müteferrika olduğuna mebni birleştirilmesi icab-ı halden olmakla..."*

tagayyürü inkâr olunamaz" umumi kaidesine istinad edilerek hazırlandığı Ahmed Lütfi tarafından ifade edilmiştir[114]. Nitekim sahtekarlık, kız kaçırma, memura hakaret gibi suçlar 1840 CKH'de bulunmayıp 1851 KC'de yer almaktadır[115]. Mukaddimede beyan edildiği üzere 1840 CKH'de çokça değişiklik yapmak yerine yeni bir kanunname hazırlanmıştır[116]. Neticede 1851 KC de 1840 CKH gibi Tanzimat Fermanı'na istinad etmektedir[117].

1840 CKH ile 1851 KC birçok noktada birbiri ile benzemektedir[118]. 1851 KC'ye 1840 CKH'nin bazı maddeleri aynen konulmuştur[119]. Mesela 1851 KC'nin ikinci faslının birinci ve dördüncü maddeleri 1840 CKH'nin üçüncü faslının birinci maddesine mukabildir[120]. Yeni kanunnamedeki bazı hükümler de eski kanunnamede geçen maddelerin tekrar tanzim edilmiş halidir. Nitekim evvelki kanunun katl ile alakalı birinci faslının birinci ve ikinci maddeleri yeni kanunnamede birinci faslın birinci maddesi olarak tanzim olunmuştur[121]. 1840 CKH'deki mezkûr iki madde muhtevaları aynı kalarak birleştirilmiştir. 1851 KC'de 1840 CKH'de olduğu gibi rüşvet ile alakalı hükümlere ayrı bir ehemmiyet verilmiştir[122].

---

[114] Lütfi, **Mirat-ı Adalet: Tarihçe-i Adliye-i Devlet-i Ali**, s. 123; Gökcen, **Ceza Müeyyideleri**, s. 23.
[115] İbrahim İhsan, "Tarih-i Kanun-ı Ceza", **İstişâre**, No: 27, 1324, s. 78.
[116] Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 33.
[117] Bu husus kanunnamenin mukaddimesinde *"... Gülhâne'de kıraat olunan Hatt-ı Hümâyûn-ı şevket-makrûn-ı Hazret-i Şahâne'de mansûs olan mevâdd-ı selâse ki emniyet-i cân ve mâl ve muhâfaza-i ırz ve nâmûsdur (...) suret-i tertib-i mevadd-ı selâse-i mezkûrenin müteallık olacağı vechile fasl-ı can ve fasl-ı ırz ve namus ve fasl-ı mal olan esasa müteferri olmak üzere üç fasla hasren maddeleri bi't-tefrîk zîr-i fusûle terkîm ve tanzîm olunup..."* denilmiştir. Bkz: **COA,** A.}DVN.MHM., G.9 - S.30, H-29-12-1267; 1851 tarihli Kanun-ı Cedid'in arşiv künyesi bu atıfta verilip ilerleyen atıflarda verilmeyecektir.
[118] Ebul'ula Mardin, "Development of Sheri'a Under The Ottoman Empire", **Law In The Middle East Volume I: Origin and Development of Islamic Law**, ed. Majid Khadduri, Herbert J. Liebesny, Washington, The Middle East Institute, 1955, s. 286.
[119] Velidedeoğlu, "Kanunlaştırma Hareketleri ve Tanzimat", s. 179; Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 35; Özkan, "Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku Düzenlemeleri", s. 252.
[120] Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 35.
[121] Şentop, **a.y.**
[122] Gayretli, **Kanunlaştırma Çalışmaları**, s. 223.

1851 KC ile 1840 CKH arasındaki diğer bir benzerlik de şeklîdir. Her iki kanunnamede de fasıl başlıkları yoktur[123] ve fasıllardaki maddeler her fasılda birden itibaren başlamaktadır[124].

1851 KC'ye, 1840 CKH esas alınmakla beraber birtakım suç ve ceza tipleri de ilave edilmiştir[125]. Bunun yanı sıra 1851 KC'de suç teorisi cihetinden ehemmiyetli olan azmettirme ve iştirak ile alakalı hükümler tesis edilmiştir[126].

Yeni kanunnamedeki diğer bir husus yeni kanunnameye göre maktulün mirasçıları kısas hakkından vazgeçseler bile, katil memursa, amme menfaati için siyaseten idam edilmesidir[127]. Katil memur değilse, icap eden şer'î ceza verildikten sonra, bir de pranga cezası verileceği beyan olunmuştur. Burada Osmanlı kanunnamelerinde rastlanılan, diyet cezasının yanında ta'zîr cezası verilmesi ananesi ile benzerlik bahis mevzuudur[128]. Nitekim Osmanlı Devleti devrinde de mer'i olan Zül-Kadriyye eyaleti kanunnamesinde geçen *"Her kim kan eylese; katle müstahak ise kısas oluna. Ya sulha ya diyete müstahak ise, diyetden gayrı otuz altun cürm alına*[129]*"* hükmü, klasik devirde de diyetin yanı sıra ta'zîr cezası verildiğinin başka bir misalidir.

---

[123] 1851 Ceza Kanunnamesinde her ne kadar fasılların başlıkları bulunmasa da mukaddimesinde fasılların hangi hususlar hakkında olduklarından bahsedilmiştir.

[124] 1851 Ceza Kanunnamesi'nde fasıl sayısının farklılaştığı gözden kaçmamalıdır.

[125] Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 35; Gayretli, **Kanunlaştırma Çalışmaları**, s. 232; Taner, "Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku", s. 229.

[126] Gökcen, **Ceza Müeyyideleri**, s. 23; Taner, "Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku", s. 229; Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 36.

[127] Ahmet Mumcu verilecek idam cezasının siyaseten katl olarak anlaşılmasına karşı çıkmaktadır. Mumcu'ya göre "siyaseten ve nizamen" ibaresi artık o cezayı siyaseten katl olmaktan çıkarmaktadır. Bkz: Ahmet Mumcu, **Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1963, s. 180.

[128] Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 37; Gayretli, **Kanunlaştırma Çalışmaları**, s. 222.; Ahmet Mumcu bu gelişmeyi devletin cezalandırma salâhiyetini tekelinde tutmak emeli ile irtibatlandırıp modern ceza teorisine muvafık bir adım olarak görmektedir. Bkz: Mumcu, **Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl**, s. 180; Bu hususun Tanzimat devrinin düalist hukuk anlayışının bir neticesi olduğu hakkında da bir görüş mevcuttur. Bkz: Halil Cin, Gül Akyılmaz, **Türk Hukuk Tarihi**, 13. Baskı, Konya, Sayram Yayınları, 2021, s. 279; Bu vaziyetin modern ceza hukuku anlayışına mutabık olmadığı hakkında görüş de mevcuttur. Bkz: Bozkurt, **Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi**, s. 100.

[129] Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlillleri**, C. 7, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 1994, s. 157.

1851 KC'de infaz hukukuna dair hükümler de mevcuttur[130]. Bunlarla beraber yeni kanunnamede aralıklı ceza yani ceza müddetinin asgari ve azami müddetinin kanunca tayin edilmiş olduğu cezaların sayısı arttırılarak hâkime tanınan takdir hakkı genişletilmiştir[131]. Yeni kanunnamede tekerrür halinden ve iştirakten bahsedilmiştir[132].

Tabiatıyla 1851 KC de 1840 CKH gibi İslam ceza hukuku kaidelerini ilga gayesi taşımamaktadır[133]. 1851 KC'nin 1840 CKH'ye nazaran İslam hukuku cihetinden de daha tertipli ve titiz hazırlandığı söylenebilir[134]. Yeni kanunnameye göre katl suçunda aslî cezanın cinayet (kısas) cezası olduğu beyan edilmiştir. Cinayet (kısas) cezası verilemediği hallerde ta'zîr cezası çerçevesinde değerlendirilmesi icap eden idam ve kürek cezaları verilebilmektedir.

Had suçları cihetinden 1851 KC daha açık bir üslup benimsemiştir ve had suçlarına yapılan atıf daha fazladır[135]. İcap eden şartlar tahakkuk etmediği için had cezası verilemeyen hallerde verilecek olan cezalar tertip edilmiştir[136]. Yol kesme suçunda evvelki kanunnamedeki karışıklık giderilmiştir[137]. Ancak yeni hükmün de had suçu olan kat'-ı tarîk ile birebir uyuştuğunu iddia etmek zordur. Kat'-ı tarîk suçunu işleyenler aynı zamanda adam öldürmüşlerse verilecek ceza hakkında *"iktizâ-i şer'îsi vechiyle idam kılına"* denilerek had suçuna atıf yapılmakla beraber, suçu işleyen kişi sadece soygun yaptıysa yedi yıl küreğe mahkûm edilerek had cezasından sapılmış gibi bir intiba hasıl olmaktadır. Netice itibarıyla yol kesme suçundaki İslam hukukuna aykırı intibaı hasıl eden vaziyet giderilmeye çalışıldığından ve diğer hususlarda İslam hukukuna aykırılık görülmediğinden dolayı 1851 KC evvelki kanunnameye nazaran İslam hukukuna riayet hususunda daha dikkatli hazırlanmış bir kanunnamedir denilebilir.

---

[130] Üçüncü fasıl on altıncı madde: *"...ağır hasta olanların kavî kefîle raptıyla tahsil-i bür'-i tam edinceye kadar hânelerinde ikâmet ve tedavi eylemelerine ruhsat verilip eyyam-ı hastalıkları müddet-i muayyene-i mahbusiyelerine mahsup oluna..."*
[131] Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 35-36.
[132] Taner, "Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku", s. 229.
[133] Kanunname'nin mukaddimesinde Tanzimat Fermanı'nın üç esasının (can emniyeti-mal emniyeti-ırz ve namus emniyeti) hiçbir zaman çökmeyecek olan şer'î şerife istinad ettiği beyan olunmaktadır.
[134] Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 89.
[135] Şentop, **a.g.e.**, s. 36.
[136] Şentop, **a.y.**
[137] Şentop, **a.g.e.**, s. 37.

1851 KC'nin bazı maddelerinde, İslam hukukundaki, cezaların şahsiliği ve cezalandırmada farklılıkların nazara alınması prensibi görülür. Mesela, birinci fasıl on dördüncü[138] ve on beşinci[139] maddelerinde suça azmettiren kadın ve erkeğe farklı cezalar tayin edilmiştir.

1858 CKH'de ise cezalandırmada cinsiyet farklılığı nazara alınmamışsa da cezanın infazında birtakım farklılıklar vardır[140]. Bununla beraber 1851 KC'de, suçun tespit edilip ceza müddetinin tespit edilmediği yani ceza müddetinin tamamen hâkimin takdirine bırakıldığı maddeler mevcuttur[141].

1856 Islahat Fermanı'nda *"...mücâzât ve ticaret kanûnlariyle muhtelit divânlarında icrâ olunacak usûl ve nizamât-ı murafaat mümkün mertebe sür'atle ikmâl olunarak..."*[142] sözüyle bir ceza kanunun ilan edileceği va'd edilmiştir. Ayrıca "sür'atle ikmal olunarak" lafzı ile vaziyetin aciliyeti dile getirilmiştir. Dolayısıyla Islahat Fermanı, 1858 CKH'nin sebeplerinden sayılabilir. Islahat Fermanı'nın ilan edilmesinde tesirli olan amillerden birisi de dış baskılardır. Dolayısıyla, Islahat Fermanı'na istinad edilerek ilan edilen 1858 CKH'nin dolaylı yoldan dış baskılar sebebiyle ilan edilmiş olabileceğine dair bir iddia da mevcuttur[143].

Ülkede mer'i bir ceza kanunnamesi varken yeni bir ceza kanunnamesinin ilan edileceğinin va'd edilmesi mer'i olan 1851 KC'nin idareciler tarafından kâfi görülmediğini göstermektedir. Bu halde 1851 KC'nin hangi sebeple kâfi görülmediği suali akla gelmektedir.

1851 KC'yi de 1840 CKH gibi noksan bulan Tahir Taner, suç mefhumunun değiştiğinden dolayı 1851 KC'nin artık devrin ihtiyaçlarını karşılayamadığını ve bu

---

[138] m.14 *"...madde-i katli âmir olan şahıs, derecesine göre bir seneden beş seneye ve kâtil-i muini bulunan kimesne kezalik bir seneden üç seneye kadar vaz'-ı kürek ve pranga kılına"*
[139] m.15 *"muîn-i kâtil nisadan ise taife-i nisaya mahsus mahbesde ıslah-ı nefs edinceye kadar haps..."*
[140] 1858 CK m.43: *"Mücâzât-ı kanuniyede nisânın zükûrdan farkı yokdur. Ancak bazı cezâların suver-i icrâiyesinde onların hususiyet-i hâllerine riayet olunmak lâzım gelir."*
[141] Mesela birinci faslın on beşinci maddesinde *"... ıslâh-ı nefs edinceye kadar haps..."* denilmektedir; Üçüncü fasıl sekizinci madde: *"...bulunduğu hizmetten azl ve ihraç ve rütbesinden azl ve tenzil ile şahsına göre tedip kılına..."*
[142] **Düstur [Tertib 1]**, C. 1, s. 11.
[143] Gayretli, **Kanunlaştırma Çalışmaları**, s. 226.

sebeple de devrin ceza hukuku prensiplerine isnat eden bir ceza kanunun ilan edilmesi ihtiyacının doğduğunu iddia etmiştir[144].

"Kanun-ı Cezamızın Edvar-ı Tekamülü" isimli makalenin[145] müellifi 1840 CKH'nin Tanzimat Fermanı'nda sayılan "emniyet-i can", "emniyeti mal", "emniyeti ırz ve namus" esaslarını kuvvetlice yerine getirebilmek maksadıyla ilan edildiğini ancak kanunnamenin çok iptidai olduğunu, bu sebeple de 1851 KC'nin ilan edildiğini ifade etmektedir[146]. Müellifin 1840 CKH'ye iptidai demesinin sebebi muhtemelen kanunnamede birçok suç nevinin yer almamasıdır. 1851 KC'nin de şeklî cihetten iptidai olduğunu söyleyen müellif, 1858 CKH'nin ilanıyla asrın ihtiyaçlarını karşılayacak bir kanun vaz' edildiğini ifade etmektedir[147]. Yine müellif 1840 CKH'nin ve 1851 KC'nin acele bir şekilde sadece muayyen meselelerin halli için vaz' edildiğini[148], idarecilerin farklı hususları da ihtiva eden geniş bir çalışmayı ise geleceğe bıraktıklarını ifade etmektedir[149]. Nitekim, 1858 CKH Tanzimat Fermanı'ndan itibaren geçen on dokuz yıllık müddet içinde ilan edilen üçüncü ceza kanunnamesidir[150]. Bunun yanı sıra 1840 CKH, hazırlanışından kısa bir müddet sonra değişikliğe uğramıştır. Daha sonra 1840 CKH'de büyük değişiklik yapmak yerine 1851'de yeni bir kanunname ilan etme tercih edilmiştir. 1851 KC de sadece yedi yıl gibi kısa bir müddet mer'i olmuştur. Bunlar müellifin bu görüşünü destekleyen hususlardır.

Bununla beraber 1855 tarihli Men'-i İrtikâb Kanunnamesi'nin esbâb-ı mucibesinde, men'-i irtikâbın yapılacak işlerin merkezinde olduğu ve ehemmiyeti sebebiyle Men'-i

---

[144] Tahir Taner 1840 CKH'nin noksanlığının, suç nevi noksanlığı ve şekli iptidailik olduğunu iddia etmektedir. Taner, "Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku", s. 229-230.

[145] Mezkûr makalenin maddelere doğrudan temas etmeyen genel değerlendirme içeren kısımları derlenerek Yasin Yılmaz tarafından latinize edilmiştir. Bkz: Yasin Yılmaz (haz.), "Tanzimat Dönemi Ceza Kanunlarına Medhal: Kanun-ı Cezamızın Edvâr-ı Tekamülü", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No: 25-26, 2018, s. 103-159. Asıl metin için bkz: "Kanun-ı Cezamızın Edvar-ı Tekamülü", **Cerîde-i Adliye**, No:152 vd., 1332

[146] Yasin Yılmaz, **a.g.e.**, s. 108.

[147] Yasin Yılmaz, **a.g.e.**, s. 116.

[148] Herk iki kanuna bakıldığında görülecektir ki müellifin "muayyen sorunlar" olarak bahsettiği meseleler, memurların meydana getirdiği rüşvet, adam kayırma, yolsuzluk gibi meseleler olmalıdır.

[149] Yasin Yılmaz, "Tanzimat Dönemi Ceza Kanunlarına Medhal: Kanun-ı Cezamızın Edvâr-ı Tekamülü", s. 116-117.

[150] Men'-i irtikâb kanunnamesi de dahil edilirse bu sayı dörde çıkmaktadır.

İrtikâb Kanunnamesi'ne öncelik verildiği ifade edilmiştir[151]. Men'-i İrtikâb Kanunnamesi'nin esbâb-ı mucibesindeki bu ifadeler müellifin iddiasını kuvvetlendirmektedir.

Yine müellife göre aynı devirde Avrupalı devletlerde ceza kanunu ile Osmanlı Devleti'ndeki ceza kanunları mukayese edildiğinde Avrupalı devletlerdeki ceza kanunları hayli gelişmiş vaziyettedir. Zira Osmanlı'daki ceza kanunları acele ve belli başlı meseleleri halletmek maksadıyla ilan edildikleri için teferruat hususunda noksan kalmaktaydı. Ancak Avrupa devletlerinin ceza kanunları zamanın icap ettiği bütün yasakları ve hükümleri ihtiva eden kanunlardı. Her hususta Avrupa'yı yakalamak isteyen Osmanlı Devleti, ceza hukuku sahasında da geri kalmak istememiştir. Bu sebeple çağına göre iptidai olarak değerlendirilebilecek 1840 CKH'nin ve 1851 KC'nin yerine asrın şartlarına daha mutabık olan Fransa CK mehazlı 1858 CKH'yi ilan etmiştir[152].

Hülasa, 1851 KC'nin devrin ihtiyaçlarına cevap verememesi[153] ve Islahat Fermanı'ndaki va'dler istikametinde[154] 1858'de, yeni ceza kanunnamesinin meriyete girmesiyle ilga olunmuştur.

---

[151] *"…men'-i irtikâb maddesi yapılacak şeylerin esası yani beyan olunan dairenin mihveri makamında olarak ehemmi mühimme takdim kâidesince evvel be-evvel onun için yapılması lazım gelen nizamın tesisi farîzadan bulunduğundan, mukteza-yı emir ve irade-i seniyye üzere onun müzâkeresine şuru ve ibtidar olunup netice-i mütalaa ve mübahase-i âcizânemiz olmak üzere yapılan cezaname layihası, işbu mazbata-i çâkerânemiz ile beraber takdim olunmuştur…"* Ahmet Akgündüz, "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesi'nin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'i İrtikab Kanunnamesi", **Belleten**, C. 51, No: 199, 1987, s. 179.

[152] Yasin Yılmaz, "Tanzimat Dönemi Ceza Kanunlarına Medhal: Kanun-ı Cezamızın Edvâr-ı Tekamülü", s. 116.

[153] Lütfi, **Mirat-ı Adalet: Tarihçe-i Adliye-i Devlet-i Ali**, s. 123.

[154] *"mücâzât ve ticaret kanunlariyle muhtelit divanlarda icra olunacak usul ve nizamat-ı murafaat mümkün mertebe süratle ikmal olunarak ve zabt-ü tedvin kılınarak memalik-i mahruse-i şahanemde müstamel olan elsine-i muhtelifeye tercüme ile neşr ve ilan olunması…"* bkz: **Düstur [Tertib 1]**, C. 1, s. 11.; Ayrıca Islahat Fermanının tatbiki maksadıyla bir ıslahat komisyonu kurulmuştur. 1856'da toplanan meşveret meclisinde iç emniyet ve asayiş ile alâkalı olarak Avrupa'dan kanun ve nizamnameler tercüme edileceğine dair karar çıkmıştır. Bkz: Ufuk Gülsoy, "Islahat Fermanı", **DİA**, C. 19, İstanbul, TDV, 1999, s. 188.

İKİNCİ BÖLÜM

1858 CEZA KANUNNAME-İ HÜMAYUNU'NUN HAZIRLANIŞI, MUHTEVASI VE KAYNAKLARI

I. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun Hazırlık Safhası, Esbâb-ı Mucibe Layihası ve Müsvedde Metni

A. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun Hazırlık Safhası

1858 CKH, o devirdeki kanunları hazırlamakla vazifeli Meclis-i Tanzimat'ta hazırlanmıştır. Kanunname; Ahmet Cevdet Paşa, Muhammed Rüşdü, Ahmet Celal, Şevket, Seyyid Mustafa Hıfzı, Mahmut Paşa, İbrahim Edhem ve Muhammed Bey olmak üzere sekiz azalı bir komisyon tarafından hazırlanmıştır[155].

1858 CKH'nin hazırlanışının uzunca bir safhada cereyan ettiği anlaşılmaktadır. Zira Men'-i İrtikâb Kanunnamesi'nin esbâb-ı mucibe layihasındaki ifadeler, ileride Men'-i İrtikâb Kanunnamesi ile birleştirilmek üzere yeni bir ceza kanunnamesi ilan edileceğini göstermektedir[156]. Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki 1858 CKH, Men'-i İrtikâb Kanunnamesi'nin ilan edildiği sıralarda da planlanan bir kanunnamedir.

Hazırlık safhasına dair ifadeler sadece Men'-i İrtikâb Kanunnamesi'nin esbâb-ı mucibe layihasında değil bazı arşiv vesikalarında da yer almaktadır. Mesela 1273/1857 tarihli bir arşiv vesikasında, komisyon tarafından hazırlanan ceza kanunnamesi nüshalarının alakalı zevata gönderildiği, iade edilen nüshalardaki görüşlerin münakaşa edildiği ve bu çerçevede icap eden ilave ve tahsislerin yapıldığı ifade edilmektedir[157].

---

[155] Zeki Yıldırım, "Türk Ceza Hukuku Açısından 1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunu", **Suç ve Ceza**, C. 14, No: 3, 2021, s. 543.

[156] *"…memûrîn içûn kabahat yalnız irtikâb ve irtişâ maddeleri olmayıp onlara müteallık olan sair töhmetlerin cezalarını dahi tayin ile memûrîn içûn bir başka ceza kanunu yapılması ve muamelat-ı umumiyeye müteallık olan kanun-ı cezanın dahi ıslah ve tashihiyle ikisi birleştirilerek umumi bir ceza kanunnamesi tanzim kılınması icab-ı hal ve maslahattan…"*bkz: Akgündüz, "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesi'nin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'i İrtikab Kanunnamesi", s. 179.

[157] **COA,** A.}MKT.MVL., G.82 - S.34, H-09-02-1274

Bu hususta 1858 CKH'nin Meclisi Âlî-i Tanzimat mazbatasında da söz edilmektedir[158]. Bunun yanı sıra Osmanlı arşivindeki bir defterde Men'-i İrtikâb Kanunnamesi ve 1858 CKH bulunmaktadır. Defterin üzerinde ise "Kanun-ı Cedid 1271" başlığı bulunmaktadır. Defterde, kanunname metinlerine geçmeden evvel iki sayfalık bir yazı bulunmaktadır. Bu yazı, rüşvete dair hükümlerin geçmişe yürüyüp yürümeyeceğine dair bir yazıdır. Buradaki yazıda da ileride umumi bir ceza kanunnamesinin ilan edileceği dile getirilmiştir[159]. Muhtemelen defter ilk başta sadece Men'-i İrtikâb Kanunnamesi'ni havi bir defter idi, ardından 1858 CKH eklenmiş olmalıdır.

Bunların yanı sıra kanunname üzerine çalışıldığını gösteren bir diğer vesika, kanunnamenin müsvedde metnidir. Bu metin, kanunnamenin hazırlanışı cihetinden ışık tutucu hususlar ihtiva etmektedir.

B. Esbâb-ı Mucibe Layihası

1858 CKH'nin uzun bir esbâb-ı mucibe layihası bulunmamaktadır. Nitekim 1858 CKH'nin komisyon mazbatasında da bundan bahsedilmiş ve yeni bir ceza kanunu ilan edilmesinin sebebine dair bir metin hazırlamadan sarf-ı nazar olunduğu (vazgeçildiği) ifade edilmiştir. Buna gerekçe olarak da eski kanunnameler ile olan irtibat gösterilmiştir[160].

Men'-i İrtikâb Kanunnamesi ile 1858 CKH arasında organik bir bağ olduğu söylenebilir. Bu sebeple Men'-i İrtikâb Kanunnamesi'nin esbâb-ı mucibe layihası 1858 CKH'nin hazırlanışı cihetinden ehemmiyetli malumatları havidir.

i. Men'-i İrtikâb Kanunnamesi'nin Esbâb-ı Mucibe Layihası

İleride daha tafsilatlı bir şekilde ele alınacak olan Men'-i İrtikâb Kanunnamesi 1271/1855 yılında ilan edilmiş, otuz maddelik bir kanunnamedir. Uzunca bir esbâb-ı mucibe layihası mevcuttur. Esbâb-ı mucibe layihasında rüşvet ve irtikâbın fenalığı, kaynaklarının ne olduğu, nasıl halledilmesinin icap ettiği hususları ele alınmıştır. Bu

[158] Serkiz Karakoç, **Ceza Kanunu -Tahşiyeli-**, Şant Matbaası, 1329, s. 25.
[159] **COA**, MVL.d.., G.437 / S.-, H-29-08-1271
[160] Karakoç, **Ceza Kanunu -Tahşiyeli-**, s. 25.

çalışma ile alakalı olan kısımda ise özetle; meselelerin halli için tek bir tip suça dair tanzimin kâfi olmayacağı, nizamın birbirine bağlı olduğu söylenmiştir. Rüşvete dair hükümlere olan ihtiyaç sebebiyle Men‘-i İrtikâb Kanunnamesi ilan edildiği ancak sadece rüşvetle alakalı kanun ilan etmenin kâfi gelmeyeceği, umumi bir ceza kanunnamesi ilan edileceği ifade edilmiştir. Bu da göstermektedir ki Men‘-i İrtikâb Kanunnamesi hazırlanırken dahi umumi vasıflı bir ceza kanunnamesi ilan edilmesi planlanmaktadır[161].

ii. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayununu Hazırlayan Komisyonun Mazbatası

1858 CKH'nin hazırlanışına dair malumat ihtiva eden bir diğer vesika kanunnameyi hazırlayan komisyonun mazbatasıdır. Komisyonun mazbatası birkaç husus hakkında aydınlatıcıdır. Bunların ilki 1858 CKH'nin kaynakları hususudur. Layihada açıkça Men‘-i İrtikâb Kanunnamesi'nin 1858 CKH'nin asli unsurlarından olduğu ifade edilmiştir. Komisyon mazbatası ve Men‘-i İrtikâb Kanunnamesi'nin esbâb-ı mucibe layihası beraber değerlendirildiğinde arada organik bir bağ olduğu görülmektedir. Diğer aydınlatıcı husus da kanun metninin şeyhülislamlık süzgecinden geçtiğinin ifade edilmesidir. Bu da aşağıda da bahsedileceği üzere İslam hukukunun 1858 CKH'nin kaynakları arasında sayılmasının sebeplerinden biri olacaktır[162].

C. Müsvedde Metin

1858 CKH'nin hazırlanışı cihetinde mühim olan bir diğer belge de 1858 CKH'nin müsvedde metnidir[163]. Sadece umumi hükümleri ihtiva eden müsvedde metin elli üç maddedir. Müsvedde metne ve nihai metne bakıldığında birtakım farklılıklar göze çarpmaktadır.

---

[161] Men‘-i İrtikâb Kanunnamesi'nin esbâb-ı mucibe layihası için bkz: Akgündüz, "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesi'nin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'i İrtikab Kanunnamesi", s. 174-184.

[162] Kanunnameyi hazırlayan komisyonun mazbatası için bkz: Karakoç, **Ceza Kanunu -Tahşiyeli-**, s. 25.

[163] **Cezâ Kânunu Müsveddesi**, t.y., Millet Kütüphanesi (A.E. Kavanin); Kanunun müsvedde metni Mehmet Gayretli tarafından değerlendirilerek neşredilmiştir. Metin için bkz: Mehmet Gayretli, "1858 Osmanlı Ceza Kanunun Kaynağı Üzerindeki Tartışmalar ve Bu Kanuna Ait Bir Taslak Metninin Bir Kısmıyla İlgili Değerlendirmeler", **http://www.e-akademi.org/makaleler/mgayretli-2.pdf**, t.y., s. 4-7 erişim tarihi (16.10.2023).

1858 CKH'nin müsvedde metnine bakıldığında, müsvedde metnin bazı noktalarda Fransız CK'ye daha çok benzediği iddia edilebilir. Mesela müsvedde metnin yedinci[164] ve sekizinci[165] maddelerinde teşebbüs bahsi yer almaktadır. Fransız CK'deki teşebbüs maddesi ile hayli benzerlik gösteren müsvedde metnin yedinci ve sekizinci maddeleri ana metne alınmamıştır[166].

Bununla beraber 1858 CKH'nin bir kısmının müsvedde halinin yer aldığı "Ceza Kanunu Müsveddesinde" Fransız CK'deki gibi dörtlü bir tasnif yapılmış ve Agop Babikyan'ın tercüme ettiği gibi "mücâzât-ı terzîliyye/tahkiriyye" olarak dördüncü bir ceza nevi yer almıştır[167]. Nitekim nihai kanun metninde dörtlü değil üçlü tasnif tercih edilmiştir. "Les peines afflicives et infamantes sont" (elem veren ve haysiyet kırıcı cezalar) ve "les peines infamantes" (haysiyet kırıcı cezalar) nevileri "mücazat-ı terhîbiyye" nevine, "les peines en matiére correctionnelle" (ıslah edici cezalar) nevinin "mücâzât-ı te'dîbiyye" nevine, "les peines de police" (polis cezaları) nevinin de "muamele-i tekdîriyye" nevine mukabil geldiği söylenebilir. Zira lügatte de bu şekilde geçmektedir[168].

Başka bir misal vermek gerekirse 1858 CKH'nin müsvedde metninin yirmi sekizinci maddesinde tanzim edilen *"ref-i rütbe ve hukuk-ı şahsiyeden müebbeden ıskat"* cezası, Fransız CK'deki *la dégradation civique* cezasına nihai metindeki hukuk-ı medeniyeden ıskat cezasından daha çok benzemektedir[169]. Asıl metin hazırlanırken "familya işlerine

---

164 *"Bazı ef'âl-i zâhiriye ve bir mukaddime-i icrâiyye ile cinâyetce vuku'bulacak teşebbüsât müteşebbisin irâdetinden hâric bazı ef'âl ve avârız sebebiyle rehin tatil olmuş veyahud te'sirâtı görülmemiş olsa dahi adeta cinâyet gibi hüküm ve itibâr olunacaktır"* bkz: **Cezâ Kânunu Müsveddesi**. Gayretli, "1858 Osmanlı Ceza Kanunun Kaynağı Üzerindeki Tartışmalar ve Bu Kanuna Ait Bir Taslak Metninin Bir Kısmıyla İlgili Değerlendirmeler".

165 *"Kabâyıha mütedair teşebbüsât ise kanunen ta'yîn olunmuş olan mevaddın gayrı surette kabâhat hükmünde tutulmayacaktır."* bkz: **Cezâ Kânunu Müsveddesi**. Gayretli, "1858 Osmanlı Ceza Kanunun Kaynağı Üzerindeki Tartışmalar ve Bu Kanuna Ait Bir Taslak Metninin Bir Kısmıyla İlgili Değerlendirmeler".

166 Müsvedde metnin *"kabâyıha mütedair…"* şeklinde başlayan sekizinci maddesinde "kabayıh" kelimesinin üstüne bir not düşülmüş ve cünhanın da ima edildiği beyan olunmuştur. Sekizinci madde bu not ile değerlendirildiğinde Fransız CK ile daha ahenkli hale gelmektedir. Bkz: **Cezâ Kânunu Müsveddesi**, s. 2.

167 **Cezâ Kânunu Müsveddesi**.

168 **Türk Hukuk Lûgati**, Ankara, Maarif Matbaası, 1944, s. 465.

169 **Cezâ Kânunu Müsveddesi**, s. 5.

muktedir olmamak" ve "hizmet-i askeriyede istihdama salih olmamak" bahisleri asıl metne alınmamıştır.

Bununla beraber müsvedde metindeki bazı maddelerin olduğu gibi alındığı, bazı maddelerin asıl metinde yer bulamadığı bazı maddelerin ise değiştirilerek ana metne alındığı görülmektedir. Mesele müsvedde metnin 22. maddesinde tanzim olunan mukaddes günlerden idam ve teşhir cezasının yapılamayacağı hususu[170] nihai metinde de aynı yerde aynı metinle yer almıştır.

Asıl metinde yer almayan maddeye misal vermek gerekirse, 35. maddedeki darb hususu söylenebilir. Müsvedde metnin 35. maddesinde darp cezası tarif edilmiştir ancak nihai metinde darp cezası bulunmamaktadır.

Değiştirilen maddeye misal vermek gerekirse müsvedde metnin 4. maddesinde muamele-i tekdiriyye tanzim edilmiştir. Nihai metinde 6. maddede yer alan muamelei-i tekdiriyye hususu, değiştirilmiştir. Muamele-i tekdiriyye müsvedde metinde yirmi dört saatten otuz güne kadar hapis, yüz kuruşa kadar mücazat-ı nakdiye ve lisanen ta'zîr ve tevbih iken nihai metinde yirmi dört saatten bir haftaya kadar hapis ve yüz kuruşa kadar mücazat-ı nakdiye şeklinde tanzim edilmiştir.

Mamafih müsvedde metinde yer almayıp ana metne eklenen madde de mevcuttur. Nitekim 1858 CKH'nin birinci maddesi müsvedde metinde yer almamaktadır. Müsvedde metnin kenarında yer alan bir not olarak yer almaktadır[171]. Cevdet Paşa'ya ait olan bu müsvedde metindeki not, olduğu gibi birinci madde olarak nihai metne eklenmiştir[172].

Neticede denilebilir ki 1858 CKH müsvedde metni üzerinde çalışmalar olmuş, ondan sonra asıl metin ilan edilmiştir. Bu da göstermektedir ki 1858 CKH Fransız CK'den olduğu gibi tercüme edilmemiş, Fransız CK'den müstakil, üzerine ayrıca çalışılmıştır[173].

---

[170] **a.g.e.**, s. 4.
[171] **a.g.e.**, s. 1.

[172] Yörük, Onat, "Hukuk Reformu Metinleri 22: Abdurrahman Talat'ın Kaleminden 1274/1858 Tarihli Ceza Kanunu'nun Meşruiyeti Meselesi (Tazir-i Şer'î Mecmuası Olarak Ceza Kanunu, 1911)", s. 262.
[173] Gayretli, "1858 Osmanlı Ceza Kanunun Kaynağı Üzerindeki Tartışmalar ve Bu Kanuna Ait Bir Taslak Metninin Bir Kısmıyla İlgili Değerlendirmeler", s. 8 erişim tarihi (16.10.2023).

II. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun Muhtevası

Kanunname bir mukaddime ve üç babdan müteşekkildir. Toplam iki yüz altmış dört maddedir. Kanunnamede umumi ve hususi hükümler tasnif edilmiş, umumi hükümler mukaddime faslında ele alınmıştır. Böyle bir tasnifin yapılması, ülkede ceza hukukunun gelişimi cihetinden ehemmiyetli bir adım olarak görülmüştür[174].

Mukaddime, dört fasıl kırk yedi maddeden; birinci bab, on altı fasıl yüz yirmi maddeden; ikinci bab, on iki fasıl seksen altı maddeden müteşekkildir. Üçüncü bab ise fasılsızdır ve on iki maddeden müteşekkildir.

A. Mukaddime

1858 CKH'nin umumi hükümleri havi olan mukaddimesi dört fasıldan müteşekkildir. Birinci fasıl *"Alel-Umum Cürüm ve Cezaların Merâtib ve Derecâtiyle Bazı Usul-i Umumiye Beyanındadır"* başlığını taşımaktadır. İkinci fasıl *"Cinayete Mahsus Olan Cezaların Tafsilatı Beyanındadır"* başlığını taşımaktadır. Üçüncü fasıl *"Cünha ve Kabahata Müteallik Olan Cezaların Tafsilatı Beyanındadır"* başlığını taşırken son fasıl *"Medâr-ı Afv ve Mesûliyet Olup Olmayan ve Cezaya İstihkakı Mûcip Olan Hâlât Beyanındadır"* başlığını taşımaktadır.

Mukaddimede evvela bu kanunnamenin ta'zîr nevinden olduğu beyan olunmuş ardından suçların tasnifinden ve ceza nevilerinden bahsedilmiştir. Suçlar *cinayet, cünha* ve *kabahat* olarak üçe ayrılmış, cezalar *mücâzât-ı terhîbiyye, mücâzât-ı te'dîbiyye* ve *muamele-i tekdîriyye* olarak üçe ayrılmıştır. Suçlar bu ceza tasnifine göre sınıflandırılmıştır. Mücâzât-ı terhîbiyye icap ettiren fiillere cinayet, mücâzât-ı te'dîbiyye icap ettiren fiillere cünha, muamele-i tekdîriyye icap ettiren fiilere de kabahat denmiştir.

İlerleyen maddelerde tekerrür, suçların içtimaı, ceza nevilerinin hususiyetleri, kusur isnadında tesirli olan haller, zaruret hali ve suça iştirak gibi hususlar ele alınmıştır.

[174] Adem Sözüer, "Ön Söz Yerine Türk Ceza Hukuku Reformu", **Journal of Istanbul University Law Faculty**, C. 71, No: 1, 2013, s. 11.

1858 CKH'nin mukaddimesi umumi hükümlerin bahsedildiği bir kısım olmuştur. Ayrı bir başlık altında değerlendirilen umumi hükümler bahsi, Tanzimat'ın evvelki iki ceza kanununda yer almamaktadır. Ceza umumi hükümlerinin ayrı bir başlık altında ele alınması usulü, ilk defa 1858 CKH ile Osmanlı ceza kanunlarında görülmüştür. Bu sistematik değişiklikte Fransız CK'nin tesiri olduğu düşünülebilir.

B. Suçlar

1858 CKH'de evvelki ceza kanunlarına nazaran suç nevinde ciddi bir artış olduğu barizdir. Nitekim 1840 CKH ve 1851 KC'ye bakıldığında görülecektir ki 1858 CKH hem suç nevi cihetinden hem madde sayısı cihetinden daha fazla hüküm ihtiva etmektedir.

Kanunnamede suç nevilerinde üçlü tasnif yapılmıştır. Suçlar; verilecek cezaların nevilerine göre cinayet, cünha ve kabahat olmak üzere üçe ayrılmıştır.

Kanunnamenin birinci faslı *"Zararı Amm Olan Cinayet ve Cünha ile Mücâzât-ı Müterettibeleri Beyanındadır"* başlığını taşıyıp zararı ferdden ziyade cemiyet menfaatine dair olan cinayet ve cünha fiillerini ve bu fiillerin cezalarını tanzim etmektedir.

Kanunnamenim ikinci faslı *"Eşhas Hakkında Vukubulan Cinayet ve Cünhalarla Mücâzât-ı Müterettibeleri"* başlığını taşıyıp şahıslara karşı işlenen cinayet ve cünha fiilleri ve bu fiillerin cezalarını tanzim etmektedir.

Kanunnamenin üçüncü faslı *"Umur-ı Tahaffuziye ve Zabıtaya Muhalif Hareket Eden Ashab-ı Kabayihin Cezaları Beyanındadır"* başlığını taşıyıp kabahatleri tanzim etmektedir.

C. Cezalar[175]

1858 CKH'de cezalar mücâzât-ı terhîbiyye, mücâzât-ı te'dîbiyye ve muamele-i tekdîriyye olmak üzere üçe ayrılmıştır. Binaenaleyh kanunnamede bu üç nev cezadan sayılmayan cezalar da yer almaktadır.

[175] Bu husus hakkında daha tafsilatlı malumat için bkz: Gökcen, **Ceza Müeyyideleri**.

i. Mücâzât-ı Terhîbiyye

Mücâzât-ı terhîbiyye korkutucu ceza manasına gelmektedir ve ceza türlerinden en ağırıdır. Mücâzât-ı terhîbiyye katl, maat-teşhir müebbeden ya da muvakkaten kürek, kal'a-bendlik, nefy-i ebed, müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet ve hukuk-ı medeniyeden ıskat cezalarından ibarettir.

Katl yani idam cezası -1858 CKH'de iki ifade de kullanılmıştır- mücriminin hayatına son verilmesidir. 1858 CKH'de idam cezasının nasıl tatbik edileceğine dair bir hüküm bulunmamaktadır ancak ta'zîren idam cezaları asılmak suretiyle tatbik edilmiştir[176]. İdam cezasında padişaha birtakım salâhiyetler tanınmıştır. 1858 CKH m.16 icabınca padişahın tasdiki olmaksızın ve bu tasdiki ihtiva eden metin alenen okunmaksızın idam cezası tatbik edilemez. Bununla beraber padişah, m.47 icabınca idam cezasını kürek cezasına çevirme salâhiyetine sahiptir[177]. Bu idam cezası kısasen idam değil nizamen idam cezasıdır. Mesela 1293/1877 tarihli bir arşiv vesikasında idam cezasına mahkûm olan şahsın cezası on beş sene müddetle kürek cezasına tebdil olunmuştur[178].

Kürek cezası, 1858 CKH m.19 icabınca mücrimin *"hidemât-ı şakka"*da yani ağır işlerde çalıştırılma cezasıdır. Eskiden gemilerde kürek çekmeye mahkûm edilenlere verilen cezaya kürek cezası denilmiştir. Zamanla cezanın muhtevası değişse de ismi aynı kalmıştır[179]. Kanunnamenin muhtelif yerlerinde[180] kürek cezası tabirinin yerine prangabendlik tabiri de kullanılmıştır. Bunun sebebi, kürek cezasında mahkûmun ayağına

---

[176] Gökcen, **a.g.e.**, s. 37; Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye-2", **İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası**, C. 1, No: 3, 1325, s. 232. Salben idam cezası Osmanlı hukuk tatbikatında yer alan bir infaz usulüdür. Nitekim kat'-ı tarîk suçunda hadden, icap eden diğer suçlarda siyaseten salb cezası verilmiştir. Tafsilat için bkz: Mücahid Seçgin, "Eski Hukukumuzda İdam Cezası", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 67-73.

[177] Padişah sadece idamı kürek cezasına çevirmeye değil diğer cezaları da bir alt derece ceza ile değiştirme salâhiyetine sahiptir. 1858 CK m.47: *"İdam cezasının küreğe ve kürek cezasının kal'a-bendliğe ve müebbed kal'a-bendliğin nefy-i ebede ve muvakkat kal'a-bendlik ile hapsin nefy-i muvakkate tebdili mutlaka irade-i mahsusa-i Padişahîye menûttur…"*

[178] *"Reside-i dest-i tanzîm olan işbu tezkire-i samiye-i asfâneler ile melfûf mazbata-î manzûr-ı âli hazret-i padişahi buyrulmuş ve kâtl-i merkûmun cezâ-yı i'damndan ma'fuvniyle on beş sene müddetle küreğe konulması ve teferruât-ı sâiresinin ber-muceb-i istizânı icrâ-yı icabı müteallık buyrulan emir ve irâde-i seniyye cenab-ı mülükâne mantuk-ı münifinden olarak mezkûr mazbata yine savb-ı samîye-i sadaretpenâhîyelerine iade kılınmış olmağla olbabda"* **COA**, MB.İ, G.32 - S.58, H-29-12-1293

[179] Abdülhâlık Midhat, **Nazariyat-ı Hukuk-ı Ceza**, C. Evvel, Dersaadet, Ahmed Saki Beğ Matbaası, 1325, s. 173; Abdullah Niyazi, **Telhis-i Hukuk-ı Ceza**, Matbaa-i Hukukiye, 1327, s. 111.

[180] Mesela 1858 CKH m.33, m.154

demir pranga takılmasıdır[181]. Kürek cezası müebbeden ya da muvakkaten verilebilir. Muvakkat yani süreli kürek cezası üç seneden on beş seneye kadardır.

1858 CKH'ye göre kürek cezası teşhir cezası ile verilmektedir. Madde metninde *"maa't-teşhir"* ifadesi geçmektedir. Teşhir cezası, mahkûmun göğsünde mahkeme ilamı takılı bulunduğu halde şehir meydanında ya da insanların gelip geçtiği bir yerde iki saat boyunca tutulması yolu ile infaz edilir.

Bununla beraber kürek cezasında çalıştırılan mahkûmlara çalışmalarının mukabilinde muayyen bir ücret tahsis edilmektedir ancak bu ücret mahkûmiyet müddetince mahkûma verilmemekte, mahkûmiyet müddeti bitince verilmektedir[182].

Kal'a-bendlik 1858 CKH m.23 ve m.24 icabınca mücrimin, devlet tarafından tayin olunan kalelerde hapis kalması cezasıdır. Kal'a-bendlik cezası mahiyet itibarıyla hapis ve nefy cezalarının bir araya gelişidir. Mücrim, cezasını devletçe tayin edilmiş kalelerin birinin içinde çeker. Kal'a-bend cezasına çarptırılan kişi gönderildiği yere ailesini de getirebilir[183]. Kal'a-bendlik cezasının nefy cezasından farkı, mahkûm kişi nefy cezasında bir beldeye gönderilirken kal'a-bendlikte bir kalenin içine gönderilir. Kal'a-bendlik cezasının hapis cezasından farkı ise şudur ki mahkûm hapis cezasını hapishanede çeker, kal'a-bendlik cezasına çarptırılan kişi ise cezasını muayyen kalenin içinde çeker[184]. Hapis cezasına çarptırılanlar basit işlerde çalıştırılabilirken kal'a-bentlik cezasına çarptırılanların çalıştırılmalarına dair bir hüküm yoktur[185]. Kal'a-bendlik cezası müebbeden ya da muvakkaten verilebilir[186]. Muvakkat kal'a-bendlik cezası üç seneden on beş seneye kadardır.

---

[181] Abdülhâlık Midhat, **Nazariyat-ı Hukuk-ı Ceza**, C. Evvel, s. 173.
[182] Sami, **Mirat-ı Ceza Kanun-ı Ceza Şerhi**, Tab-ı Sani, Dersaadet, 1324, s. 51.
[183] Abdülhâlık Midhat, **Nazariyat-ı Hukuk-ı Ceza**, C. Evvel, s. 173; Abdullah Niyazi, **Telhis-i Hukuk-ı Ceza**, s. 111.
[184] Gökcen, **Ceza Müeyyideleri**, s. 44.
[185] Gökcen, **a.g.e.**, s. 45.
[186] Müsvedde metinde kal'a-bendlik cezası on beşinci maddede tanzim edilmiş ve madde metninde sadece muvakkaten verilebileceği beyan olunmuştur. Müsvedde metinde on beşinci maddenin kenarına alınan notta ise müebeden kal'a-bendliğin de varlığı beyan olunmuş ve asıl metin hazırlanırken müebbeden de verilebileceği eklenmiştir. Bkz: **Cezâ Kânunu Müsveddesi**, s. 3.

Nefy-i ebed 1858 CKH m.28 icabınca, mücrimin devletçe tayin edilmiş bir yere müebbeden sürgüne gönderilmesidir.

Müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet 1858 CKH m.29 icabınca mücrim memur ise bir daha memur olmamak üzere rütbe ve nişanlarının alınması, mücrim memur değilse artık hiçbir şekilde memur olamaması cezasıdır.

Hukuk-ı medeniyeden ıskat 1858 CKH m.31 icabınca mücrimin birtakım medeni haklardan mahrum kalması cezasıdır. Hukuk-ı medeniyeden ıskat cezası alan mücrim evvela müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrum olur. Yani hukuk-ı medeniyeden ıskat cezası müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezasını da ihtiva eder. Bunun yanı sıra mücrim artık bütün belediye işlerinden, mektep hocası olmaktan, mahkemede şahitlik yapmaktan, vasi olmaktan ve silah taşımaktan mahrum kalacaktır. Hukuk-ı medeniyeden ıskat cezası tek başına verilmeyen bir cezadır[187].

Hukuk-ı medeniyeden ıskat cezası kürek, kal'a-bendlik ve nefy-i ebed cezalarıyla beraber hükmolunur. 1858 CKH'nin 32. maddesinde hukuk-ı medeniyeden ıskat cezasının müstakil olarak verilebilen bir ceza olduğu söylenmekle beraber, müstakil olarak verildiğinde yanında hapis cezasının da eklenebileceği ifadesiyle tezata düşüldüğü düşünülebilir[188]. Burada kastedilen, hukuk-ı medeniyeden ıskat ya da müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezalarının asıl ceza olarak verilmesi hâli olmalıdır. Nitekim müsvedde metinde bu husus *"Ref-i rütbe ve hukuk-ı şahsiyeden ıskat cezası başlıca ceza olarak hükmolunduğu takdirde…"*[189] şeklinde beyan olunmuştur ki bu vaziyet iddiamızı kuvvetlendirecek vasıftadır.

Madde metnine ve evvelki alakalı maddelere bakıldığında hukuk-ı medeniyeden ıskat ve müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezalarının umumiyetle fer'i ceza[190] olarak verildiği görülmektedir. 1858 CKH'de hukuk-ı medeniyeden ıskat cezasının asli

---

[187] Sami, **Mirat-ı Ceza Kanun-ı Ceza Şerhi**, s. 66.
[188] 1858 CK m.32: *"Yirmi dokuzuncu ve otuz birinci maddelerde mezkûr ref'-i rütbe ve hukuk-ı medeniyeden ıskât cezaları bazan müebbed ve muvakkat kürek ve kal'abendlik ve nefy-i ebed cezaları ile beraber ve bazan dahi mahsûs ve müstakil ceza olarak hükmolunur. Böyle cezay-ı mahsûs olarak hükmolunduğu takdirde, üç seneden ziyade olmamak üzere hapis cezası dahi birlikte hükmolunur."*
[189] **Cezâ Kânunu Müsveddesi**, s. 5.
[190] Mesela 1858 CK m.30 ve m.32

ceza olarak verilmesi gereken bir maddeye rastlanılmamıştır. Müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezasının da asli ceza olarak verilmesi gereken tek madde 1858 CKH m.107'dir. Bu maddeye göre memurlardan biri, haksız bir şekilde bir kişinin malını zapt ederse o memur üç aydan altı seneye kadar muvakkaten nefy ve müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezasına çarptırılır. Bu madde icabınca muvakkaten nefy cezası cünha için müebbeden rütbe ve memuriyet cezası cinayet için tanzim edilmiştir. Yani müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezası daha ağır ceza sınıfındandır. Bu sebeple müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezasının asıl ceza, muvakkaten nefy cezasının da fer'i ceza olduğu söylenebilir[191].

Bunun dışında hukuk-ı medeniyeden ıskat cezasının asli ceza olması hakimin takdirine bırakılmıştır. Zira 38. maddede *"Cünhaya müteallik bir cezayı hükmedecek mehâkim cânibinden otuz birinci maddede mezkûr hukuk-ı medeniyeden ıskât cezasının bazı mevâddı dahi beraber tertîb olunabilir."* denilmektedir. Hukuk-ı medeniyeden ıskat cezası mücazat-ı terhibiyye olduğu için cünha nevinden bir fiile verilen mücazat-ı tedibiyye cezası ile birlikte verildiğinde daha ağır bir ceza sınıfından olduğu için asli ceza olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

ii. Mücâzât-ı Te'dîbiyye

Mücâzât-ı te'dîbiyye ıslah edici ceza manasına gelmektedir. Mücâzât-ı te'dîbiyye *bir haftadan ziyade hapis, muvakkaten nefy, memuriyetten tard* ve *cezay-ı nakdi* cezalarından ibarettir.

Bir haftadan ziyade hapis cezası, 1858 CKH'nin tarifiyle *"devlet hapishanelerinde müddet-i mahkûme içinde tevkif olunmaktır."* Cünhalar için hapis cezasının alt sınırı bir hafta, üst sınırı ise üç senedir. Bir haftaya kadar olan hapis cezaları muamele-i tekdîriyye minvalindedir. Hapis cezasının müddeti en fazla üç sene olmakla beraber bazı hallerde daha uzun müddetlere çıkabilir.

[191] Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye-5", **İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası**, C. 1, No: 6, 1325, s. 454.

Mesela 1858 CKH'nin kırkıncı maddesine göre on iki yaşını bitirmiş bir çocuk cinayet nevinden bir suç işlemişse üç seneden daha uzun bir müddet hapis cezası alabilir. Bunlarla beraber hapis cezası alan kişi rızası dahilinde devletçe tayin edilen işlerde çalıştırılabilirler[192]. Mahkûmlar, çalışmaları mukabilinde muayyen bir ücret de alırlar[193].

Muvakkaten nefy cezası, müebbed nefyden tatbik cihetinden herhangi bir farklılığa sahip değildir. Muvakkaten nefy cezası, nefy-i ebed cezasının müddetli (muvakkat) halidir. Muvakkat nefy cezası üç aydan üç seneye kadardır. Mamafih bir ceza padişah tarafından muvakkat nefye dönüştürüldüğünde bu müddet aşılabilmektedir[194].

Memuriyetten tard cezası 1858 CKH m.36 icabınca mücrimin memurluk vazifesinden çıkarılmasını ifade eder. Bu cezanın müddeti üç aydan altı seneye kadardır. Bu ceza müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezasına benzer görünmektedir. Mamafih müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezası artık o kişinin bir daha asla memurluk yapamayacak olmasıdır. Memuriyetten tard ise kişinin kanunda beyan olunan müddet çerçevesinde memurluktan çıkarılmasıdır. Hükmolunan cezanın müddeti bitince şahıs tekrar memurluğa ve maaşa nail olabilir[195]. Bu cezayı alan kişinin artık rütbe ve nişandan müebbeden mahrum kalacağı söylenemez[196].

Ceza-yı nakdi 1858 CKH m.37 icabınca mücrimin işlemiş olduğu fiile mukabil verilen para cezasıdır. İşlenen fiil kabahat ise para cezası yüz kuruşa kadardır. Cünha fiilleri için bir üst sınır tayin edilmemiştir. Fail hükmolunan para cezasını ödemezse para cezasının miktarına göre yirmi dört saatten üç aya kadar hapis cezasına çarptırılır.

iii. Muamele-i Tekdîriyye

Muamele-i tekdîriyye *yirmi dört saatten bir haftaya kadar hapis* ve *yüz kuruşa kadar mücâzât-ı nakdiye* cezalarından ibarettir. Muamele-i tekdîriyye şümulüne giren cezalara,

---

[192] Reşad, **Miyar-ı Ceza Kanun-u Ceza Şerhi**, Matbaa-i Amire, 1303, s. 73; Sami, **Mirat-ı Ceza Kanun-ı Ceza Şerhi**, s. 71; Halil Rıfat, **Külliyat-ı Şerh-i Ceza**, İstanbul, 1303, s. 68; Mustafa Reşid, **Mufassal Ceza Kanunu Şerhi**, İstanbul, 1341, s. 43.
[193] Gökcen, **Ceza Müeyyideleri**, s. 48; Sami, **Mirat-ı Ceza Kanun-ı Ceza Şerhi**, s. 71.
[194] Gökcen, **Ceza Müeyyideleri**, s. 49-50.
[195] Reşad, **Miyar-ı Ceza Kanun-u Ceza Şerhi**, s. 77.
[196] Mustafa Reşid, **Mufassal Ceza Kanunu Şerhi**, s. 45.

farklı tip ceza demekten ziyade kanunnamede var olan bazı cezaların hafifletilmiş halleridir denilebilir.

iv. Diğer Cezalar

1858 CKH'de yukarıdaki tasnifte ismi geçmeyen başka cezalar da vardır. Nitekim *memurîn-i zaptiye tarafından göz hapsine alınmak*[197]*, müsadere*[198]*, ticaretten men*[199]*, muamelât-ı âdiye-i zâtiyeden ıskat*[200] cezaları yukarıdaki tasnife müstakil bir ceza olarak girmemiş olan cezalardır. Bunlarla beraber kanunnamenin alakalı yerlerinde kısas[201] ve diyet[202] cezalarından da bahsedilmiştir.

[197] Bu cezaya çarptırılan şahıs istediği her yerde ikamet edemez. Gideceği yerleri alâkalı mülki amire bildirmek ve alâkalı amirlikçe tayin edilen yoldan gitmeye mecburdur. Şahıs bu şartlara uymazsa yirmi dört saatten bir seneye kadar hapis cezasına çarptırılabilir. Bkz:Gökcen, **Ceza Müeyyideleri**, s. 51.

[198] Kanunda bahsedilen müsadere cezası mahkûmun bütün mal varlığına el koymak manasına gelmemektedir. Müsadere cezası, suç neticesinde elde edilen ya da suçta kullanılan veyahut suçta kullanılmak için imal edilmiş mallara el konulmasıdır. Bkz: Gökcen, **a.g.e.**, s. 53.

[199] Ticaretten men cezası, mahkûmun suç işlemesine vesile olan geçim kaynağından men edilmesidir. Bkz: Gökcen, **a.g.e.**, s. 54.

[200] Muamelât-ı âdiye-i zatiyeden ıskat cezası mahkûmun kısıtlanmasını ifade eder. Mahkûm, mahkûmiyeti boyunca mallarını idare edemez. Mahkûmun malları alâkalı makamca atanan vekil tarafından idare edilir. Bkz: Gökcen, **a.g.e.**, s. 58-59.

[201] Mesela 1858 CK m.172: *"Kısas ya idam cezalarından affolunan kâtil müebbeden yahut on beş seneden ekall olmamak üzere muvakkaten küreğe konulur."*

[202] Mesela 1858 CK m.177: *"Bir kimse bir şahsı cerh veya darp ile bir uzvunu kat' ya tatil eder ise, masarif-i cerrahiyesi ve hükmolunacak diyeti istifa olunmasıyla beraber üç sene müddetle küreğe konulur…"* bkz: **Düstur [Tertib 1]**, C. 1, s. 575.

III. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun Kaynakları

1858 CKH, Fransız Ceza Kanunu'ndan ilham ile hazırlanmış bir kanunnamedir. Bununla beraber kanunnamenin tek kaynağının Fransız Ceza Kanunu olduğu söylenemez. Şer'î hukuk ile Tanzimat devrinin evvelki ceza kanunnamelerinin de 1858 CKH'nin kaynakları arasında sayılması icap etmektedir.

A. Fransız Ceza Kanunu[203]

Fransız Ceza Kanunu, 1858 CKH'nin kaynakları arasında yer almaktadır. Bu, devrin kaynaklarında da dile getirilmiştir[204]. Mamafih, Fransız Ceza Kanunu'nun, 1858 CKH'nin hazırlanışına ne derece tesirli olduğu münakaşalıdır. 1858 CKH'nin Fransız Ceza Kanunu'nun hatalı bir tercümesi olduğunu iddia eden bir görüş mevcuttur[205]. Bunun yanı sıra 1858 CKH'nin Fransız Ceza Kanunu'nun *"hemen hemen aynen tercümesi"* olduğunu iddia eden bir görüş vardır[206]. Ayrıca Fransız Ceza Kanunu kaynak kabul edip, lüzumu görülen yerlerin tahsis ve ta'dil edilerek ondan faydalanıldığını iddia eden görüş de vardır[207].

---

[203] Bu çalışmada Fransız Ceza Kanunu metni için üç eserden faydalanılmıştır. Sanem Öner'in "Çeviri Yoluyla Kanun Yapmak: 1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'nun 1810 Tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan Çevrilmesi" isimli doktora tezinin ekinde yer alan 1810 basımlı Fransızca "Code Pénal De L'empire Français", yine zikredilen doktora tezinin ekinde yer alan 1819 basımlı İngilizce "The Penal Code of France" ve 1858 CKH'nin ilan tarihine daha yakın olması hasebiyle, Fransız CK'ndaki 1832 tarihli değişikliği ihtiva eden 1833 basımlı Fransızca "Code Pénal Annoté Edition de 1832" adlı eserlerdir. İngilizce metin üzerinden gidilmekle beraber diğer iki kanun metni de karşılaştırılarak farklı olan noktalarda 1833 basımlı "Code Pénal Annoté Edition de 1832" adlı eser metni esas alınmıştır. Fransızca metinlerde Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olan sayın Dr. Rukiye Kahya'dan yardım alınmıştır.

[204] Mehmet Aykanat, İbrahim Ülker (ed.), **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukuna Giriş: Mahmud Esad Seydişehri'nin Ceza Hukuku Dersleri**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, s. 125; Osman Affan, "Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'de Hukuk-ı Cezanın Esasıyla Terakkiyat-ı Tedriciyyesi", **Muhamat**, No: 11, 1328, s. 325; Yasin Yılmaz, "Tanzimat Dönemi Ceza Kanunlarına Medhal: Kanun-ı Cezamızın Edvâr-ı Tekamülü", s. 117.

[205] Yusuf Ziya, "Kanun-ı Ceza Layihasının Hutut-ı Asliyesi - I", **Cerîde-i Adliye**, No: 4, 1325, s. 137.

[206] Bozkurt, **Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi**, s. 100.

[207] Velidedeoğlu, "Kanunlaştırma Hareketleri ve Tanzimat", s. 198; Akgündüz, "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesi'nin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'i İrtikab Kanunnamesi", s. 164; Osman Affan, "Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'de Hukuk-ı Cezanın Esasıyla Terakkiyat-ı Tedriciyyesi", s. 325; Gayretli, **Kanunlaştırma Çalışmaları**, s. 229-230; Seda Örsten Esirgen, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Hukukunda Kanunlaştırma Hareketleri", **Adalet Dergisi**, No: 62-63, 2019, s. 438.

Hukuk ve medrese eğitimi almış olan Sinop mebusu Hasan Fehmi Efendi (Tümerkan)[208] bu konuda bir görüş ileri sürmektedir. Fehmi Efendi, Fransız CK'de yer alan cezaların ta'zîr cezalarından mülhem olduğunu iddia etmektedir. Zira 1858 CKH arasında benzerlik bulunan cezalardan yola çıkarak 1858 CKH'nin Fransız CKH kaynaklı olduğunun iddia etmenin zor olduğunu, esasında bu cezaların bizim hukuk tarihimizde çok daha evvelden yer aldığını, Fransız CK'deki cezalarında ta'zîr cezalarından mülhem yani bizim hukukumuzdan alındığının iddia edilebileceğini söyler[209]. Ahmet Midhat Efendi de benzer görüşe sahiptir[210].

1858 CKH ve Fransız Ceza Kanunu tedkik edildiğinde bu iki kanunnamenin irtibatlı olduğu ancak birebir tercüme ya da hatalı bir tercüme olmadığı anlaşılmaktadır. 1858 CKH'nin Fransız Ceza Kanununu ile olan irtibatının daha iyi anlaşılabilmesi için iki kanun arasındaki benzerlik ve farklılıklardan bahsedilmesi icap etmektedir.

i. Fransız Ceza Kanunu ile Olan Benzerlikler

Fransız CK ile 1858 CKH arasında göze çarpan benzerliklerin umumi tasnif benzerliği, suç tasnifi benzerliği ve ceza nevilerinin benzerliği olduğu söylenebilir.

a. Umumi Tasnif ve Sıralama

Fransız CK'nin ilk iki kitabında ele alınan hususlar ile 1858 CKH'nin mukaddimesinde ele alınan hususlar benzerdir. Nitekim Fransız CK'nin birinci kitabında umumi olarak ceza nevilerinden bahsedilmektedir, ikinci kitapta ise şeriklik, kusur isnadı ve yaş ile alakalı hükümler bulunmaktadır.

1858 CKH'nin mukaddimesine bakıldığında da suç ve ceza nevileri, içtima, tekerrür, kusur isnadı ve şeriklik ile alakalı hükümleri yer almaktadır. Muhtevanın tıpatıp aynı olmadığı, birtakım farklılıklar bulunduğu müşahede edilmekle beraber 1858 CKH'nin

---

[208] **1908 Meclis-i Mebusan Albümü**, TBMM Basımevi, 2023, s. 118.
[209] **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Ellinci İnikad)**, C. 3, 1910, s. 370.
[210] Tafsilatlı bilgi için bkz: Ali Adem Yörük, Furkan Şahan, "Hukuk Reformu Metinleri 21: Ahmed Midhat'ın Tahkiyesiyle Şeriattan Muktebes Modern Arupa Hukukunun Gelişimi ve Esasları (1876)", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No: 31-32, 2021, s. 245-255.

mukaddime faslı ile Fransız CK'nin birinci ve ikinci kitabında, ceza hukukunun umumi hükümlerinin yer aldığı görülmektedir.

Fransız CK'nin üçüncü kitabını meydana getiren iki başlığı, 1858 CKH'nin ikinci ve üçüncü bablarına mukabil gelmektedir[211]. Fransız CK'nin üçüncü kitabının birinci başlığı[212] amme menfaatine dair suçlar hakkındadır, 1858 CKH'nin birinci babı[213] da amme menfaatine dair suçlar hakkındadır. Fransız CK'nin üçüncü kitabının ikinci başlığı[214] şahıslara karşı işlenen suçlar hakkındadır, 1858 CKH'nin ikinci babı[215] da şahıslara karşı işlenen suçlar hakkındadır.

Bir diğer tasnif benzerliği ise Fransız CK'nin son kitabı[216] ile 1858 CKH'nin son babının[217] ele aldığı hususların benzerliğidir. Fransız CK'nin son kitabında ve 1858 CKH'nin son babında kabahatler ele alınmaktadır. Görüldüğü üzere Fransız CK'deki "kitap" başlıkları 1858 CKH'de "bab"lara tekabül etmektedir.

b. Üçlü Suç Tasnifi Benzerliği

Fransız CK m.1'de cürümler *crime*, *délit* ve *contravention* olmak üzere üçe ayrılmıştır. 1858 CKH'de ise "cinayet", "cünha" ve "kabahat" olmak üzere üçe ayrılmıştır. "Cinayet-*crime*", "cünha-*délit*", "kabahat-*contravention*" ile irtibatlandırılmıştır[218].

---

[211] Tobias Heinzelmann, "The Ruler's Monologue: The Rhetoric of the Ottoman Penal Code of 1858", **Die Welt des Islams**, C. 54, No: 3-4, 2014, s. 310.

[212] *"Crimes et délits contre la chose publique"* bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, Paris, 1810, s. 11; Par J. B. Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, Paris, A. Guyot et Scribe, 1833, s. 19. *"Crimes and delicts against the commonwealth"* bkz:**The Penal Code of France**, London, 1819, s. 17.

[213] *"Zararı âmm olan cinâyet ve cünha ile mücâzât-ı müterettibeleri beyanındadır"*

[214] *"Crimes et délits contre les particuliers"* bkz:**Code Pénal De L'empire Français**, s. 45; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 48. *"Crimes and delicts against individuals"* bkz: **The Penal Code of France**, s. 61.

[215] *"Eşhâs hakkında vuku'bulan cinâyet ve cünhalarla mücâzât-ı müterettibeleri"*

[216] "*Contraventions de la police et peines"* bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 72; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 79. *"Offences of police, and penalties"* bkz: **The Penal Code of France**, s. 97.

[217] *"Umûr-ı tahaffuziye ve tanzifiye ve zâbıtaya muhâlif hareket eden ashâb-ı kabâyihin cezaları"*

[218] Senem Öner, "Çeviri Yoluyla Kanun Yapmak: 1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'nun 1810 Tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan Çevrilmesi", İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi SBE, Doktora Tezi Tezi, 2013, s. 31-32; Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye", **İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası**, C. 1, No: 1, 1325, s. 37.

Nitekim Fransız CK m.1'de *crime* nevinin ne olduğu izah edilirken *"L'infraction que les lois punissent d'une peine afflictive ou infamante est un crime."*[219] tarifi kullanılmış, 1858 CKH'nin "cinayet" mefhumunu izah eden üçüncü maddesinde *"Cinâyet, mücâzât-ı terhîbiyyeyi istilzam eden efaldir…"* denilmiştir. Fransız CK'nin yine birinci maddesinde *délit* mefhumunun ne olduğunu izah eden fıkrada *"…L'infraction que les lois punissent de peines correctionnelles est un délit…"*[220] denilirken 1858 CKH'nin "cünha" mefhumunu izah eden dördüncü maddesinde *"Cünha, mücâzât-ı te'dîbiyyeyi müstelzim olan efaldir…"* denilmiştir.

Aynı şekilde Fransız CK birinci maddesi, *contravention* nevini *"L'infraction que les lois punissen des peines de police est une contravention."*[221] şeklinde tarif ederken 1858 CKH'de beşinci madde "kabahat" nevini *"Kabahat, muâmele-i tekdîriyyeyi istilzâm eden ef'âl ve harekâttır…"* şeklinde tarif etmiştir. Ayrıca lügatte de *crime* nevinin cinayete[222], *délit* nevinin cünhaya[223], *contravention* nevinin kabahate[224] mukabil olduğu beyan olunmuştur.

Kanundaki ifadeler çerçevesinde "cinayet" ile *crime* nevilerinde, failin işlediği suça mukabil ağır bir ceza verme emeli ön plandadır[225]; "cünha" ile *délit* nevilerinde, suçluyu ıslah etme maksadı ön plandadır; "kabahat" ile *contravention* içinse hafif cezalar ile cezalandırılan suçlardır denilebilir. 1858 CKH'den evvel ilan edilen 1840 ve 1851 ceza kanunlarında böyle bir suç tasnifi görülmemektedir. Hem bu suç nevilerinin ayrılış usullerinin benzerliği hem de daha evvel hazırlanmış ceza kanunlarında bu tip bir tasnifin

[219] **Code Pénal De L'empire Français**, s. 1; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 5.; "…*The offence which the laws punish with an afflictive or infamous penalty is called a CRIME (crime.)"* bkz:**The Penal Code of France**, s. 1.
[220] **Code Pénal De L'empire Français**, s. 1; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 5.; "…*The offence which the laws punish with correctional penalties is called a DELICT (délit.)"* bkz: **The Penal Code of France**, s. 1.
[221] **Code Pénal De L'empire Français**, s. 1; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 5.; *"The offence which the laws punish with penalties of police is called a CONTRAVENTİON (contravention.)"* bkz: **The Penal Code of France**, s. 1.
[222] **Türk Hukuk Lûgati**, s. 54.
[223] **a.g.e.**, s. 56.
[224] **a.g.e.**, s. 181.
[225] Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye", s. 45.

yer almaması böyle bir tasnifin Fransız CK tesiri neticesinde tercih edilmiş olduğunu göstermektedir.

c. Ceza Nevileri

Fransız CK ile 1858 CKH arasındaki bir diğer benzerlik ceza nevileri cihetindendir. 1858 CKH'de cezalar "mücâzât-ı terhîbiyye", "mücâzât-ı te'dîbiyye" ve "muamele-i tekdîriyye" olmak üzere üç nevidir. Fransız CK'de ise *les peines afflictive et infamantes* (elem veren ve haysiyet kırıcı cezalar)[226], *les peines infmantes* (haysiyet kırıcı cezalar)[227], *les peines en matiére correctionnelle* (ıslah edici cezalar)[228] ve *les peines de police* (polis cezaları)[229] olmak üzere dört nevidir.

Mamafih dört nevi olmakla beraber *les peines afflictive et infamantes* (elem verici ve haysiyet kırıcı cezalar) ve *les peines infamantes* (haysiyet kırıcı cezalar) nevileri *crime* fiillerini işleyenler için tanzim edilen cezaları havidir. Bu bakımdan "mücâzât-ı terhîbiyye" nevine mukabil geldikleri söylenebilir[230]. Zira lügatte *peine afflictive* tabiri "terhipli ceza" şeklinde tercüme edilmiştir[231]. Senem Öner, *les peines infamantes* yani "haysiyet kırıcı cezalar" başlığını hatalı bir şekilde *délit* ile irtibatlandırmıştır[232]. Ancak Fransız CK m.6'da açıkça beyan olunduğu üzere bu ceza nevileri *délit* için değil *crime* için tanzim edilmişlerdir.

1908 seçimlerinde Tekirdağ mebusu olan muhami (avukat) Agop Babikyan[233], "mücazat-ı terziliyye" olarak tercüme ettiği *les peines infamantes* ceza nevinin lüzumsuz olduğunu ve 1858 CKH'yi hazırlayanların da böyle bir tasnifi lüzumsuz bulup "mücâzât-ı terhîbiyye" adında tek bir ceza nevi ile iktifa ettiklerini beyan eder[234].

---

[226] *"Afflictive and ifamous penalties"* bkz: **The Penal Code of France**, s. 3.
[227] *"Infamous penalties"* bkz: **a.y.**
[228] *"The penalties in correctional matters"* bkz: **a.y.**
[229] *"The penalties of police"* bkz: **a.g.e.**, s. 97.
[230] Heinzelmann, "The Ruler's Monologue: The Rhetoric of the Ottoman Penal Code of 1858", s. 314.
[231] **Türk Hukuk Lûgati**, s. 465.
[232] Öner, "Çeviri Yoluyla Kanun Yapmak: 1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'nun 1810 Tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan Çevrilmesi", s. 33-37.
[233] Yılmaz Koç, "Osmanlı Mebusan Meclisnide Görev Yapan Ermeni Mebuslar ve Faaliyetleri", Afyon Kocatepe Üniersitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009, s. 34-35.
[234] Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye", s. 46.

Evvela "*crime* ve cinayet" fiillerine mukabil kanunlarda tanzim edilen cezaları tedkik edecek olursak şunlar görülür: Fransız CK m.1'da *crime* için *peine afflictive ou infamante* (elem verici ve haysiyet kırıcı ceza) cezalarını icap eden fiil denilmiştir.

Ayrıca m.6'da daha da tafsilatlı bir dille *crime* için verilecek cezaların ya hem elem verici hem de haysiyet kırıcı ya da sadece haysiyet kırıcı ceza nevinden olacağı söylenmiştir[235]. 1858 CKH üçüncü maddesinde "cinayet" fiillerine "mücâzât-ı terhîbiyye" lazım geldiği ifade edilmiştir. "Mücâzât-ı terhîbiyye" nevinin nelerden ibaret olduğu ise yine aynı maddede sayılmıştır. İdam, maatteşhir müebbeden ya da muvakkaten kürek, kal'a-bendlik, nefy-i ebed, müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet ve hukuk-ı medeniyeden ıskat cezaları "mücâzât-ı terhîbiyye" çerçevesindeki cezalardır.

Fransız CK'nin yedinci ve sekizinci maddeleri *les peines afflictive et infamantes* (elem veren ve haysiyet kırıcı cezalar) ve *les peines infamantes* (haysiyet kırıcı cezalar) ceza nevilerini ihtiva etmektedir. *Crime* ve "cinayet" suçlarına tayin edilen cezalara bakıldığında birkaç farklılık dışında uyuştuğu görülmektedir. Nitekim idam - *mort* ile[236]; müebbed kürek - *les travaux forcés à perpétuité* ile; muvakkat kürek – *les travaux forcés à temps* ile[237]; kal'a-bendlik - *la détention* ile[238]; nefy – *bannissement* ile[239]; hukuk-ı medeniyeden ıskat - *la dégratadion civique* ile[240] irtibatlandırılabilir. Müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezası Fransız CK'de ayrı bir ceza olarak tanzim edilmemiştir. "Mücâzât-ı terhîbiyye" nevinin yedisinden altısı Fransız CK'nin irtibatlandırılan kısmında yer almaktadır. Fransız CK'nin ilk halinde bulunan ve 1832'de yapılan değişiklik ile mülga olan *le carcan* (teşhir) cezası 1858 CKH'de "mücâzât-ı terhîbiyye" nevinde ayrı bir ceza olarak yazılmamış kürek cezasının bir cüzü olarak yer

---

[235] *"Les peines en matiére criminelle sont ou afflictives et infamantes, ou seulement infamantes"* bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 1; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 6.; *"The penalties in criminal matters are either afflictive and infamous, or merely infamous"* bkz: **The Penal Code of France**, s. 3.

[236] **Türk Hukuk Lûgati**, s. 274.

[237] **a.g.e.**, s. 209.

[238] **a.g.e.**, s. 183.

[239] **a.g.e.**, s. 425.; Nefy-i ebed cezasının déportation ile benzer olduğu noktalar da mevcuttur. Bu benzerlikten alakalı yerde bahsedilecektir

[240] **a.g.e.**, s. 438.

almıştır[241]. Ayrıca Fransız CK'de yer alan *réclusion (ağır hapis)* ve *déportation (tard ve te'bid/tağyir)* cezaları 1858 CKH'de yer almamaktadır[242].

Senem Öner bu hususta hatalı bir şekilde, kal'abendlik cezasının Fransız CK'de yer alan *réclusion* cezası ile irtibatlandırılabileceğini iddia etmiştir[243]. Ancak *réclusion* cezasının, kal'a-bendlik cezası olarak alındığını iddia etmek hayli zordur. Böyle bir iddia izah gerektiren bir iddiadır. Zira *réclusion* ile kal'a-bendlik cezası muhteva cihetinden benzememektedir. Bunun yanı sıra lugavi olarak da birbirinin mukabili olamazlar. Zira lügatte de *réclusion* cezası "ağır hapis" olarak tercüme edilmiştir[244]. Kal'a-bendlik ise *détention* nevinin mukabilidir[245]. Aşağıda izah edileceği üzere kal'abendlik cezasının Fransız CK'deki mukabili diyebileceğimiz *la détention* cezası, Fransız CK'nin ilan edildiği ilk halinde yani 1810 tarihli Fransız CK'de yer almamaktadır. 1832 tarihli değişiklik ile kanunda yer almıştır[246].

Bu noktada Fransız CK metni esas alınarak 1858 CKH ile Fransız CK'deki cezalar aşağıdaki gibi mukayese edilebilir.

1. ***Les Peines Afflictive et Infamantes (Mücâzât-ı Terhîbiyye)***

1.1.La Mort (İdam)

İdam cezası Fransız CK'de *la mort* olarak geçer. Fransız CK ile 1858 CKH'deki idam cezasının infazı farklıdır. Fransız CK m.12'ye göre idam cezası, mahkûmun kafası kesilerek infaz olunurdu[247]. İdamın infazı *guillotine* adı verilen alet ile yapılırdı, askeri bir cezadan idama mahkûm olanın infazı ise kurşuna dizilerek yapılırdı[248].

---

[241] 1858 CK m.19 *"...Kürek cezasına müstahak olan şahıs hakkında teşhîr usûlü dahi icrâ olunur..."*
[242] Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye", s. 44.
[243] Öner, "Çeviri Yoluyla Kanun Yapmak: 1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'nun 1810 Tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan Çevrilmesi", s. 35.
[244] **Türk Hukuk Lûgati**, s. 470.
[245] **a.g.e.**, s. 440.
[246] Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 6-7.
[247] *"Tout condamné à mort aura la téte tranchée"* bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 2; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 7.; *"Every person condemned to death shall be beheaded."* bkz: **The Penal Code of France**, s. 4.
[248] Hakkı Demirel, "Ölüm Cezası", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, No: 1, 1955, s. 167; Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye-2", s. 232.

1858 CKH'de ise idam cezasının hangi usulle infaz edileceğine dair bir hüküm bulunmamaktadır. Babikyan, kısasen idam edilecek mahkûmun başının kesileceğini, kısasen idam dışında kalan idam maddeleri icabınca idam edilecek kişinin salb edileceğini (asılmak suretiyle idam edileceği), askeri ceza kanunu icabınca idam edilecek kişinin de kurşuna dizileceğini ifade etmiştir[249].

1810 tarihli Fransız CK'de ağırlaştırılmış idam cezası bulunmaktadır[250]. 1810 tarihli Fransız CK m. 13'e göre babasını öldüren kişinin evvela eli kesilir, ardından idam edilirdi[251]. 1832'de bu hüküm ilga edilmiştir[252]. 1858 CKH'de ise böyle bir ağırlaştırılmış idam cezası bulunmamaktadır.

1.2.Les Travaux Forcés (Kürek)

Les travaux forcés cezası mücrimin ceza olarak ağır işlerde çalıştırılmasıdır. Fransız CK m.15'te tanzim edilmiştir[253]. Bu cezanın 1858 CKH'deki mukabili kürek cezasıdır. 1858 CKH'de *"maatteşhir ... küreğe konmak"* ifadesi ile kürek cezasında teşhirin asli unsur olduğu ifade edilmiştir. Fransız CK m.22'de de *les travaux forcés* cezasının da teşhir edilerek tatbik edileceği ifade edilmiştir[254].

---

[249] Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye-2", s. 232.

[250] *"Il sera exposé sur l'échafaud pendant qu'un huissier fera au peuple lectre de l'arrêt de candamnation; il aura ensuite le poing droit coupé, et sera immédiatement exécuté à mort."* Bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 2. *"He shall be exposed upon the scaffold, whilst a serjant (huissier) shall read to the people the sentence of condemnation; he sahll then have his right hand cut off, and immediately be put to death"* bkz: **The Penal Code of France**, s. 4.

[251] Abdülhâlık Midhat, **Nazariyat-ı Hukuk-ı Ceza**, C. Evvel, s. 170.

[252] Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 7.

[253] *"Les hommes condamnés aux travaux forcés seront employés aux travaux les plus pénibles; ils traîneront à leurs pieds un boulet, ou seront attachés deux à deux avec une chaîne, lorsque la natüre du travail auquel il seront employes le permettra."* Bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 2; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 7.; *"Male persons condemned to hard labour shall be employed in the most severe works; a cannon ball shall be chained to the feet of each such person; or the convicts shall be chained together two and two, whenever the kind of work in which they are employed will permit."* Bkz: **The Penal Code of France**, s. 4.

[254] *"Quiconque aura été condamné à l'une des peines des travaux forcés à perpétuité, des travaux forcés à temps… avant de subir sa peine, sera attaché au carcan sur la place publique: il y demeurera exposé aux regards du peuple dure une heure …"* bkz:**Code Pénal De L'empire Français**, s. 3.; *"Quiconque aura été condamné à l'une des peines des travaux forcés à perpétuité, des travaux forcés à temps… avant de subir sa peine, demeurera duran une heure exposé aux regards du peuple sur la place publique…"* bkz:Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 10.; *"Whoever shall have been condamned to perpetual hard labour; to hard labour for time… shall, before he undergo his punishment, be set in the pillory in the market-place, and shall remain there exposed to the view of the people for one hour…"* bkz: **The Penal Code of France**, s. 6.

Les travaux forcés cezasının 1858 CKH'deki mukabilinin kürek cezası olduğu ifade edildi. Nitekim 1858 CKH m.19'da kürek cezası şu şekilde tarif edilmiştir: *"Kürek, ayaklarında demir olduğu halde hidemât-i şâkkada kullanılmaktır."* Görüldüğü üzere kürek cezası, mücrimin meşakkatli işlerde kullanılmasıdır. Bu sebeple *les travaux forcés* ile kürek cezalarının irtibatlı oldukları kabul edilebilir.

Osmanlı Devleti'nde kürek cezasına mahkûm olan kişilerin ceza müddeti beş yıldan az ise vilayet merkezlerinde cezalarını çekerler, eğer beş yıldan fazla ise idarenin tayin edeceği yere gönderilirler ve cezalarını orada çekerlerdi. Fransa'da kürek cezasına mahkûm olanlar cezalarını çekmeleri için Fransa kolonilerine gönderilirlerdi. Kürek cezasının müddeti sekiz yıldan az olan mahkûmlar, ceza müddeti kadar gönderildikleri kolonide ikamet etmek mecburiyetinde idiler. Ceza müddeti sekiz yıl ve daha uzun ise af çıkmadığı müddetçe gönderildikleri kolonide ömürlerinin sonuna kadar ikamet ederlerdi[255].

Fransız CK m.16 kürek cezasına çarptırılan kadınlara dair hususi bir hükümdür[256]. 1858 CKH'de ise kürek cezası hususunda kadınlara dair bir hüküm bulunmamakla beraber m.43'te cezalar cihetinden kadınlar ile erkekler arasında bir fark bulunmadığı, ancak cezanın icrası sırasında kadınların hususi vaziyetlerinin dikkate alınmasının icap ettiği şeklinde umumi bir hüküm yer almaktadır. Tatbikata bakıldığında Fransa'da da Osmanlı Devleti'nde de kürek cezasına çarptırılan kadınların bu cezaları çekmedikleri, cezalarının fiilen Fransa'da *réclusion* (ağır hapis) cezasına, Osmanlı Devleti'nde de hapis cezasına dönüştüğü görülmektedir[257].

Ayrıca 1810 tarihli Fransız CK m.20'ye[258] göre kürek cezasına çarptırılanların sağ omuzlarına kızgın demirle damga vurulurdu[259]. 1832 tarihli kanun değişikliği ile Fransız

---

[255] Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye-2", s. 235.
[256] *"Les femmes et les filles condamnées aux travaux forcés n'y seront employées que dans l'intérieur d'une maison de forcé."* Bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 3; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 7. *"The females condemned to hard labour shall not be set to work, except in a House of Correction"* bkz: **The Penal Code of France**, s. 4.
[257] Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye-2", s. 236.
[258] *"...par l'application d'une empreinte avec un fer brûlant sur l'épaule droite..."* bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 3.; *"...shall be branded in the marketplace(la place pbulique) with a stamp of hot iron on right shoulder..."* bkz: **The Penal Code of France**, s. 5.
[259] Abdülhâlık Midhat, **Nazariyat-ı Hukuk-ı Ceza**, C. Evvel, s. 170.

CK'deki bu hüküm ilga edilmiştir[260]. 1858 CKH'de böyle bir tatbikat yer almamaktadır. Burada dağlama cezasının işkence olduğu görüşü dikkate alınmış olabilir. Müsle İslamiyette yasaklanmıştır. Bir görüşe göre dağlamak, müsle (işkence) şümulünde olan bir cezalandırma usulüdür ve caiz değildir[261].

Bu ceza çerçevesinde Fransa ve Osmanlı Devleti arasında bir benzerlik olsa da kürek cezası diğer bir ifade ile prangabendlik cezası 1858 CKH evvelinde de Osmanlı ceza hukukunda var olan bir cezadır[262]. Bu sebeple kürek cezasının Fransız CK'den mehaz 1858 CKH ile Osmanlı hukukuna girdiği söylenemez. Ancak bu, hiçbir etkileşimin olmadığı anlamına gelmez. Zira alakalı kanun maddelerinin tasnif edildiği konum ve ihtiva ettikleri birtakım benzerliklerden dolayı tamamen alakasız olduğunu iddia etmek hayli zordur.

1.3.La déportation

Fransız CK m.17'de tanzim edilen *déportation* cezası, mücrimin ömrünün sonuna kadar hükûmet tarafından tayin edilen adalara sürülmesidir[263]. Bu ceza nefy-i ebed ve kal'a-bendlik cezası ile irtibatlandırılabilir olsa da aralarında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Agop Babikyan *déportation* cezasının müebbed kal'a-bendliğe de nefy-i ebed cezasına da benzer olduğunu ifade etmektedir. Ancak *déportation* cezasının muhtevası itibarıyla her nevi haktan mahrum bir şekilde tağrib edilmek olduğundan

---

[260] Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 10; Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye-3", **İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası**, C. 1, No: 4, 1325, s. 312.

[261] Adnan Demircan, Yusuf Ziya Keskin, "Bedene İşkence Yöntemi Olarak Müsle, Hz. Muhammed (s.a.s)'in Müsleye Yaklaşımı ve Bunun İslâm Kültürüne Yansımaları", **Asr-ı Saâdet Dünyası: Hz. Peygamber (sas) Döneminde Kurumsal Yapının Oluşumu**, 2015, s. 291-292.

[262] Yasemin Saner, "Osmanlı'nın Yüzlerce Yıl Süren Cezalandırma ve Korkutma Refleksi: Prangaya Vurma", **Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza 18. - 20. Yüzyıllar**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2007, s. 173. Mesela 1840 CKH İkinci Fasıl Birinci Madde: *"...fesâdın derecesine göre vaz'-ı kürek oluna..."*

[263] *"La peine de la déporation consistera à être transporté et à demeurer à perpetuité dans un lieu déterminé par le Gouvernement, hors du territoire continental de l'Empire..."* bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 3.; *"La peine de la déporation consistera à être transporté et à demeurer à perpetuité dans un lieu déterminé par le loi, hors du territoire continental du royaume..."* bkz:Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 7-8.; *"The penalty of transportation shall consist in bein removed to, and in remaining for life at, a place fixed upon by the government out of continental territory of the empire..."* bkz:**The Penal Code of France**, s. 4-5.

dolayı muvakkat kürek ve muvakkat kal'a-bendlikten dahi ağır olduğunu ve bu sebeple nefy-i ebed cezasının da muadili olamayacağını dile getirmektedir[264].

Devrin Osmanlı müellifleri Fransa'da adi kal'a-bendlik ve hakiki kal'a-bendlik olmak üzere iki türlü kal'a-bendlik cezası olduğunu[265], 1858 CKH'de ise sadece hakiki kal'a-bendliğin yer aldığını ifade etmektedirler[266]. Adi kal'a-bendlik hakkında yaptıkları tariflere bakılırsa adi kal'a-bendlik tabiri ile *déportation* cezasını ifade etmektedirler[267]. Netice olarak Osmanlı müelliflerinin *déportation* cezasına adi kal'a-bendlik dedikleri ve "bannissement" cezasını hem nefy-i ebed hem de nefy-i muvakkatı kapsayacak şekilde kabul etmiş oldukları söylenebilir.

1.4.La détention (Kal'a-bendlik)

La détention, mücrimin bir kaleye sürgün edilmesi cezasıdır. Nitekim Fransız CK m.20'de *détention* cezasına mahkûm olan suçlunun Fransa'da bir kaleye konularak cezasını burada çekeceği ifade edilmiştir [268]. 1810 tarihli Fransız CK'de 1858 CKH'deki gibi bir kal'a-bendlik cezası bulunmamaktadır, 1832 tarihinde yapılan değişiklik ile ihdas edilmiştir[269]. Bu değişiklik ile kanunda yer bulan *détention* cezasının 1858 CKH'deki kal'a-bendlik cezasının mukabili olduğu söylenebilir[270].

Senem Öner *réclusion* cezasını kal'a-bendlik cezasının Fransız CK'deki mukabili olarak yorumlamıştır. Öner, *réclusion* cezasının değiştirilerek 1858 CKH'ye kal'a-bendlik olarak konulduğunu söylemektedir[271].

---

[264] Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye-4", **İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası**, C. 1, No: 5, 1325, s. 396.
[265] Abdullah Niyazi, **Telhis-i Hukuk-ı Ceza**, s. 111.
[266] Abdülhâlık Midhat, **Nazariyat-ı Hukuk-ı Ceza**, C. Evvel, s. 173.
[267] Abdülhâlık Midhat, **a.y.**; Abdullah Niyazi, **Telhis-i Hukuk-ı Ceza**, s. 111.
[268] Fransız CK m.20/1: "*Quinconque aura été condamné à la détention sera renfermé dans l'une des forteresses situées sur le territoire continental du royaume, qui auront été déterminées par une ordonnance du Roi rendue dans la forme des réglemens d'administration publique"* bkz: Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 10.
[269] Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye-3", s. 312.
[270] John A. Strachey Bucknill, Haig Apisoghom S. Utidjian, **The Imperial Ottamn Penal Code A Translation from The Turkish Text**, London, H. Milford, Oxford University Press, 1913, s. 18.
[271] Öner, "Çeviri Yoluyla Kanun Yapmak: 1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'nun 1810 Tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan Çevrilmesi", s. 47-48.

Kal'a-bendlik ve *détention* cezaları asli esaslarda benzeşse de aralarında birtakım farklılıklar da mevcuttur. Mesela kal'a-bendlik cezası müebbeden ya da muvakkaten verilebilirken *détention* cezası Fransız CK m.20/3 icabınca sadece muvakkaten verilebilmektedir[272].

Kal'a-bendlik cezası Osmanlı ceza hukukunda evvelde de var olan bir cezadır[273]. Bu sebeple kal'a-bendlik cezasının Fransız CK'den mehaz 1858 CKH ile Osmanlı hukukuna girdiği iddia edilemez. Ancak Tanzimat'tan evvel varlığı bilinen kal'abendlik cezasının, 1858 CKH'den evvelki iki ceza kanununda bahis mevzusu olmaması dikkat çekicidir.

1.5.La réclusion

Fransız CK m.21'de tanzim edilen *réclusion* (ağır hapis) cezası 1858 CKH'de yer almamaktadır[274]. Bu hususta alakalı izahat *l'emprisonnement* (hapis) başlığı altında yapılmıştır.

2. Les Peines Infamantes (Mücâzât-ı Terzîliyye)

2.1 Le Bannissement (Nefy)

Bannissement cezası, mücrimin devletçe tayin edilen bir mahale muvakkaten sürgüne gönderilmesidir. Fransız CK m.32'de tanzim edilmiştir[275].

---

[272] Fransız CK m.20/3: "*La détention ne peut être prononcée pour moins de cinq ans, ni pour plus de vingt ans, sauf le cas prévu par l'art 33"* bkz: Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 10.

[273] 17. ve 18. yüzyıllara ait Osmanlı kal'a-bend defterleri mevcuttur. Tafsilatlı bilgi için bkz: Güler Bayraktar, "Osmanlı Devleti'nde Kal'a-bend Cezası (5 Numaralı Kal'a-bend Defteri, Z. 1150-B. 1151)", Gaziosman Paşa Üniversitesi SBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2003.

[274] Fransız CK m.21 *"Tout indivu de l'un ou l'autre sexe, condamné à la peine de la réclusion, sera renfermé dans une maison de force, et employé à des travaux dont le produit pourra être en partie appliqué à son profit, ainsi qu'il sera réle par le Gouvernement.*
La durée de cete peine sera au moins de cinq années, et de dix ansa u plus." Bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 3; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 10.; *"Every individual of either sex, condemned to the penalty of solitary imprisonment, shall be confined in a house of correction, and shall be employed in some work, the produce of which may be applied in part for the prisoner's benefit, according to the dicretion of the government.*
The duration of this punishment shall be not less than five years, nor more than ten years." Bkz: **The Penal Code of France**, s. 5.

[275] Fransız CK m. 32 *"Quinconque aura été condamné au bannissement sera transporté, par ordre du Gouvernement, hors du territoire de royaume…"* bkz: Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 12.; *"Whoever shall have been condamned to banishment shall be removed by order of the government out of the territory of the empire…"* bkz: **The Penal Code of France**, s. 7.

Bannissement cezası, nefy cezasına mukabil gelse de muvakkat olduğu için nefy-i ebed cezasının tam manasıyla mukabili olduğunu iddia etmek zordur[276]. Mamafih devrin Osmanlı müellifleri *bannissement* cezasını nefy-i ebed ile irtibatlandırmışlardı. Agop Babikyan, muvakkat nefy cezası cünha için tanzim edildiğini, *bannissement* cezasının ise *crime* cürmünü işleyenler için tanzim edildiğini ve bu sebeple birbirinin muadili olamayacaklarını ifade etmektedir[277]. Ahmed Ziya da aynı şeyi düşünmüş olmalı ki muvakkat nefy cezasını değil nefy-i ebed cezasını *bannissement* cezası ile irtibatlandırmıştır[278].

Tatbik cihetinden de *bannissement* ve nefy cezaları birtakım farklılıklar taşır. Fransa'da *bannissement* cezası alan mücrimler ülke dışına ya da ülkenin uzak müstemlekelerine gönderilirken Osmanlı Devleti'nde nefy[279] cezası alan mücrimler Osmanlı Devleti'nin bir şehrinden başka bir şehrine gönderilmektedir. Böyle bir farkın sebebi olarak Osmanlı Devleti'nin herhangi bir müstemlekeye sahip olmaması gösterilebilir. Ayrıca bu hususun şer'î hukukla irtibatlı olduğu iddia edilebilir. Zira şer'î hukukta bir müslümanın darülharbe gönderilmesi caiz görülmemiş, darülislam içinde sürgün edilmesi caiz görülmüştür[280].

1858 CKH'deki nefy ile Fransız CK'deki *bannissement* cezalarının tasnif cihetinden de tam bir ahenk içinde olmadıkları göze çarpmaktadır. 1858 CKH nefy cezasını ikiye ayırmış nefy-i ebed cezasını mücâzât-ı terhîbiyye içinde, muvakkat nefy cezasını ise mücâzât-ı te'dîbiyye içinde değerlendirmiştir. Fransız CK'de ise *bannissement* cezası -mücâzât-ı terhîbiyyenin Fransız CK'deki mukabillerinden birisi denilebilecek- *les peines infamentes* içinde yer almıştır. Nefy cezası Osmanlı ceza hukukunda alışık olunmayan bir

[276] Ahmed Ziya, **Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi**, İstanbul, Cihan Matbaası, 1329, s. 93.
[277] Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye-5", s. 462.
[278] Ahmed Ziya, **Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi**, s. 93.
[279] 1858 CKH m.28: *"Nefy-i ebed, bir şahsın devletçe ta'yîn olunan bir mahalle müebbeden gönderilip ikamet ettirilmesidir. Bu halde familyasınını dahi ol mahalle naklini ister ise müsaade olunur."*
[280] Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 290.

ceza değildir[281]. Bu sebeple nefy cezasının Fransız CK'den mehaz 1858 CKH ile Osmanlı hukukuna girdiği söylenemez.

Muvakkat nefy cezası nefy-i ebed cezasının zaman ile tahdit edilmiş halidir. Bu sebeple nefy-i ebed cezasındaki izahat muvakkaten nefy cezası için de caridir.

2.2 La Dégradation Civique (Hukuk-ı Medeniyeden Iskat)

La dégradation civique cezası, mücrimin kanunca tayin edilmiş hususlarda sınırlanmış olduğu cezadır. Fransız CK m.34'te tanzim edilmiştir[282]. *La dégradation civique* cezası mücâzât-ı terhîbiyyenin Fransız CK'deki mukabillerinden biri olduğunu söyleyebileceğimiz *les peines infamantes* (haysiyet kırıcı) nevindendir. Hukuk-ı medeniyeden ıskat cezası da 1858 CKH'de mücâzât-ı terhîbiyyeden görülmüştür. Bu cihetten her iki kanun da bu cezayı aynı kategoride görmüştür. Her iki ceza da muhteviyat cihetinden memuriyetten çıkarılmayı, mektep hocalığında kullanılmamayı, kazâ işlerinde kullanılmamayı, vasi olamamayı ve silah taşıyamamayı ihtiva etmektedir. Mamafih Fransız CK'de bu ceza daha şümullü tanzim edilmiştir[283]. Fransız CK m.34'te tanzim edilen bu cezada mesela aile meclisi azalığından mahrumiyet, orduya hizmet etme yasağı gibi hususlar da yer almaktadır.

---

[281] Mesela Yavuz Sultan Selim Kanunnamesi'nde *"...mahallesinden ve karyesinden nefy edeler..."* denilmiştir. Bkz: Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlillleri**, C. 3, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları, 1991, s. 106.

[282] m.34: *"La dégradation civique consiste dans la destitution et l'exlusion du condamné de toutes fonctions ou emplois publics, et dans la privation de tous les droits énoncés en l'article 28"* bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 4. *"Civic degradation consist in the deprivation of, and exclusion from, all public offices or employments; and in the deprivation of all the rights expressed in article 28"* bkz: **The Penal Code of France**, s. 7. *"La dégradation civique consiste: 1- Dans la destitution et l'exclusion des condamnés de toutes fonctions, emplois ou offices publics; 2- Dans la privation du droit de vote, d'élection, d'éligibilité, et en général de tous les droits civiques et politiques, et du droit de porter aucune décoration; 3- Dans l'incapasité dêtre jurê-expert, d'être employé comme témoin dans des actes, et de déposer en justice autrement que pour y donner de simples renseignemens; 4- Dans l'incapasité de faire partie d'aucun conseil de famille, et d'être tuteur, curateur, subrogé-tuteur ou conseil judiciaire, si ce n'est de ses propres enfans et sur l'avis conforme de la famille; 5- Dans la privation du droit de port d'armes, du droit de faire partie de la garde nationale, der servir dans les armées françaises, de tenir ecole, ou d'enseigner et d'être employé dans aucun établissement d'instruction, à titre de proffeseur, maitre ou surveillant."* Bkz: Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 12.

[283] Ahmed Ziya, **Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi**, s. 98.; Senem Öner ise Ahmed Ziya'nın aksine 1858 CKH'nin bu cezayı daha tafsilatlı hazırladığını iddia etmektedir. İddia için bkz: Öner, "Çeviri Yoluyla Kanun Yapmak: 1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'nun 1810 Tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan Çevrilmesi", s. 53.

1832 tarihli Fransız CK m.35'te[284] hukuk-ı medeniyeden ıskat cezasının tek başına verilebileceği ifade edilmiştir. 1858 CKH'de de hukuk-ı medeniyeden ıskat cezasının tek başına verilebileceği m.32'de[285] söylenmiş olsa bile hususi hükümlerin yer aldığı bablarda bu cezanın tek başına verilebildiği bir maddeye rastlanılmamıştır. Bununla beraber hukuk-ı medeniyeden ıskat cezasının asıl ceza olarak verildiği bir misal de yoktur. Kanun maddesi bu hususta hukuk-ı medeniyeden ıskat cezasının bir cüz'ü olarak kabul edilen rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezasının asıl ceza olduğu 1858 CKH m.107'ye gönderme yapmış olmalıdır.

1858 CKH'de ayrı bir ceza olarak tanzim edilen müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezası Fransız CK'de ayrı bir ceza olarak tanzim edilmemiştir. Bu ceza Fransız CK m.34'te tanzim edilen *la dégradation civique* cezası içinde yer alan bir hususdur[286].

Fransız CK'de ayrı bir ceza olarak yer almayan bu hususun 1858 CKH'de ayrı bir ceza nevi olarak yer alması hususunda şu yorum da yapılabilir: Osmanlı Devleti'nde, adaletnamelerde ve Tanzimat devrindeki ceza kanunnamelerinde memuru kısıtlama emelinin olduğu söylenebilir. Nitekim hazırlanan ilk ceza kanunları olarak kabul edilebilen kanunların *Memurine Dair Ceza Kanunnamesi* ve *Tarîk-i İlmiyyeye Dair Ceza Kanunu* olması, 1840 ve 1851 ceza kanunlarının umumi ceza kanunları olmalarına rağmen memurlara dair hüküm sayılarının fazlaca olması, devlet erkanının bunlarla da yetinmeyip *Men'-i İrtikâb Kanunnamesi*'ni ilan etmesi bu vaziyeti açıkça göstermektedir. Bu sebepten 1858 CKH'de de memuriyete dair başkaca ceza tayin edilmesinin sebebi

---

[284] *"Toutes les fois que la dégradation civique sera prononcée çömme peine principale, elle pourra être accompagnée d'un emprisonnement dont la durée, fixée par l'arrêt de condamnation, n'excédera pas cinq ans…"* Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 12.

[285] *"Yirmi dokuzuncu ve otuz birinci maddelerde mezkûr ref'i rütbe ve hukuk-ı medeniyeden ıskât cezaları bazan müebbed ve muvakkat kürek ve kal'abendlik ve nefy-i ebed cezaları ile beraber ve bazan dahi mahsûs ve müstakil ceza olarak hükmolunur. Böyle cezay-ı mahsûs olarak hükmolunduğu takdirde, üç seneden ziyade olmamak üzere hapis cezası dahi birlikte hükmolunur."*

[286] *"La dégradation civique consiste dans la destitution et l'exclusion de condamne de tputes fonctions ou emplois publics…"* bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 4.; *"La dégradation civique consiste: 1- Dans la destitution et l'exclusion des condamnés de toutes fonctions, emplois ou offices publics…"* bkz: Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 12.; *"Civic degradation consist in the deprivation of, and exclusion from, all public offices or employment…"* bkz: **The Penal Code of France**, s. 7.

olarak devletin, memurların hareketlerine karşı daha hassas bir tutuma sahip olması gösterilebilir.

1858 CKH'de yer alan memuriyetten tard cezası için müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezasının hafifletilmiş hali denilebilir. Memuriyetten tard cezası da Fransız CK'de ayrı bir ceza olarak yer almamaktadır.

Müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezası 1858 CKH evvelinde de Osmanlı ceza hukukunda var olan bir cezadır[287]. Bu sebeple 1858 CKH ile Osmanlı hukukuna girdiği söylenemez.

Bu hususta Senem Öner, müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezasının Osmanlı ceza hukukunda bulunmadığını ve bu cezanın Fransız CK'den esinle hazırlanan 1858 CKH ile hukuk sistemine girdiği şeklinde bir iddia ileri sürmüştür. Ancak bu iddia doğru değildir çünkü yukarıda da misal verildiği üzere memuriyetten uzaklaştırılma ya da çıkarılma cezaları mevcuttur[288].

Hukuk-ı medeniyeden ıskat cezası Osmanlı ceza hukukunda bu şekilde derli toplu şekilde mevcut olan bir ceza değildir. Cezanın ihtiva ettiği unsurlar Osmanlı hukukunda rast gelinebilir hususlardır[289]. Ancak bu şekilde derli toplu bir hali 1858 CKH ile tanzim edilmiştir. Bu izahat çerçevesinde söylenebilir ki; hukuk-ı medeniyeden ıskat cezası Fransız CK mehazlıdır ve Fransız CK'deki mukabili *la dégradation civique* cezasıdır[290]. Bu sebeple söylenebilir ki, hukuk-ı medeniyeden ıskat cezasının Fransız CK vasıtasıyla Osmanlı hukukuna girmiştir.

3. Les Peines en Matiére Correctionnelle (Mücâzât-ı Te'dîbiyye)

1858 CKH dördüncü maddesinde cünha fiillerine mücâzât-ı te'dîbiyye lazım geldiği ifade edilmiştir. Mücâzât-ı te'dîbiyye bir haftadan ziyade hapis, muvakkaten nefy,

---

[287] Mesela 1840 CKH Beşinci Fasıl İkinci Madde: *"...mürteşi bulunan adam dahi erbâb-ı menâsıb ve memuriyetten bulunduğu halde ba'de ezin menâsıb ve memuriyet-i Devlet-i Aliyye'de kullanılmamak üzere bulunduğu hizmetten azl ve ihraç ve rütbesinde hatt ve tenzil..."*

[288] Öner, "Çeviri Yoluyla Kanun Yapmak: 1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'nun 1810 Tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan Çevrilmesi", s. 35-36.

[289] Mesela zina iftirası suçu işleyen kişilerin şahitliği kabul edilmez. Bkz: Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 8, İstanbul, Bilmen Yayınevi, t.y., s. 168.

[290] Ahmed Ziya, **Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi**, s. 97-98.

memuriyetten tard ve ceza-yı nakdî cezalarını havidir. Cünhanın Fransız CK'deki mukabili olduğunu söylediğimiz *délit* nevinin, *peines correctionelles* (ıslah edici cezalar) ile cezalandırıldığı izah edilmişti. Fransız CK m.9'a göre *peines correctionelles* için üç tip ceza tayin edilmiştir. Bu cezalar; *L'emprisonnement à temps dans un lieu de correction* (Muayyen süreli hapis cezası), *L'interdiction à temps de certains droits civiques, civils ou de famille* (Muayyen medeni veya ailevi haklardan muvakkaten mahrum bırakılma) ve *L'amende* (Para cezası) cezalarıdır[291]. Cünha fiilleri için tayin edilen dört ceza nevinin ikisi Fransız CK'deki *correctional matters* cezalarından ikisi ile ahenkli olduğu görülmektedir. Cünha fiiline verilecek cezaları olan mücâzât-ı te'dîbiyye başlığı altında tanzim edilen muvakkaten nefy cezası, Fransız CK'de crime fiillerine verileceği beyan olunmuş olan *les peines infamantes* (haysiyet kırıcı cezalar) başlığı altındadır.

Senem Öner, Fransız CK'de délit için sekizinci maddenin tanzim edildiğini söyleyerek hata etmiştir[292]. Çünkü Fransız CK'nin birinci maddesi délit nevinden olan cürümler için tayin edilen cezaların *peines correctionelles* olduğunu ifade etmiştir. *Peines correctionelles* ise dokuzuncu maddede tanzim edilmiştir. Ayrıca altıncı maddede crime nevinden olan cürümler için tayin edilen cezaların iki türlü olduğu; bunlardan ilkinin hem elem verici hem haysiyet kırıcı cezalar, diğerinin sadece haysiyet kırıcı cezalar olduğunu ifade etmektedir. Hem elem verici hem haysiyet kırıcı olan cezalar yedinci maddede, sadece haysiyet kırıcı cezalar ise sekizinci maddede tanzim edilmiştir. Yani sekizinci madde crime nevinden cürümler için tanzim edilmiştir.

3.1 L'emprisonnement (Hapis)

Fransız CK'de *réclusion* (ağır hapis cezası) ve *l'emprisonnement à temps dans un lieu de correction* (muayyen süreli hapis cezası) olmak üzere iki türlü hapis cezası yer

---

[291] Fransız CK m.9: *"Les peines en matiére correctionelle sont, 1- L'emprisounement à temps, dans un lieu de correction; 2- L'interdiction à temps de certains droits civiques, civils ou de famille. 3- L'amende."* Bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 2; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 7.; *"The penalties in correctional matter are: 1- Imprisonment for time in a house of correction, 2-Interdiction, for time, from certain civil or family rights, 3-Fine"* bkz: **The Penal Code of France**, s. 3.

[292] Öner, "Çeviri Yoluyla Kanun Yapmak: 1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'nun 1810 Tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan Çevrilmesi", s. 37.

almaktadır. *Réclusion* cezası Fransız CK'de mücâzât-ı terhîbiyyenin mukabili olan iki neviden biri olan *les peines afflictives et infamantes* (hem elem verici hem haysiyet kırıcı cezalar) başlığı altında yer almaktadır. 1858 CKH'deki hapis cezasının *les peines en matiére correctionelle* (ıslah edici cezalar) başlığı altındaki *l'empisonnement à temps dans un lieu de correction* (muayyen süreli hapis cezası) cezasının mukabili olduğu söylenebilir[293]. Zira *réclusion* cezası ağır hapis cezasıdır ve beş-on yıl arası verilmektedir[294]. 1858 CKH'deki hapis cezası müddeti yirmi dört saatten üç yıla kadardır[295]. Fransız CK'deki *l'empisonnement* cezası altı günden beş yıla kadar verilebilmektedir[296]. Birtakım farklılıklar bulunmakla beraber asli esaslar cihetinden 1858 CKH'deki hapis cezasının Fransız CK'deki *l'empisonnement* cezasının mukabili olduğu söylenebilir. Bununla beraber her iki kanunda da kabahat fiillerine mukabil kısa müddetli hapis cezası tanzim edilmiştir.

Senem Öner Fransız CK'deki hapis cezası ile 1858 CKH'deki hapis cezasını mukayese ederken, Fransız CK m.40'ta tanzim edilen hapis cezasının sadece *délit* cürümleri için tanzim edildiğini ve 1858 CK m.34'teki hapis cezasının hem cünha hem de kabahati kapsayacak şekilde tanzim edildiğini fark edememiş ve bu sebeple sadece cünha için tanzim edildiğini farzedip Fransız CK m.40'ın mukabili olarak kabul edip kabahat hususuna hiç girmemiştir[297].

---

[293] Ahmed Ziya, **Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi**, s. 103.

[294] Fransız CK m.21/2 "*la duree de cette peine sera au moins de cinq annees, et de dix ans au plus"* bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 3; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 10.; *"The duration of this punishment shall be not less than five years, nor more than ten years."* Bkz: **The Penal Code of France**, s. 5.

[295] m.34: *"...işbu hapis cezasının müddeti mücrimin hapse dühulu tarihinden itibaren yirmi dört saatten nihayet üç senedir…"*

[296] Fransız CK m.40: *"La durée de cette peine sera au moins de six jours, et de cinq années au plus…"* bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 5; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 13.; *"The duration of this penalty shall be not less than six days, and not more than fice years…"* bkz: **The Penal Code of France**, s. 8.

[297] Öner, "Çeviri Yoluyla Kanun Yapmak: 1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'nun 1810 Tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan Çevrilmesi", s. 50-51.

3.2 L'interdiction à Temps de Certains Droits Civiques, Civils ou de Famille (Muayyen Medeni veya Ailevi Haklardan Geçici Olarak Mahrum Bırakılma)

Fransız CK m.42'de tanzim edilen *l'interdiction à temps de certains droits civiques, civils ou de famille* (muayyen medeni veya ailevi haklardan geçici olarak mahrum bırakılma) cezası[298] 1858 CKH'de ayrı bir ceza nevi olarak tanzim edilmemiştir. 1858 CKH m.38'de hâkimlerin bir cünhaya ceza verirken, verecekleri cezaların yanı sıra hukuk-ı medeniyeden ıskat cezasının bazı unsurlarını da ilave ceza olarak verebilecekleri ifade edilmiştir. Fransa'da *L'interdiction à Temps de Certains Droits Civiques, Civils ou de Famille* cezası, *correctionellement* davalarında (cünhanın mukabilidir) hâkimin takdirine bağlı olarak tamamen ya da kısmen verilebilen bir cezadır. Hâkim kanun maddesinde sayılan cezalardan icap ettiğini düşündüğü cezayı/cezaları zanlıya verebilir. Bahis mevzu ceza havi olduğu hükümler cihetinden *la dégradation civique* cezasına hayli benzemektedir. Nitekim 1858 CKH'yi hazırlayan komisyon bu benzerliği fark edip farklı bir nevi ceza olarak bahsetmeyi tercih etmeyip, "hukuk-ı medeniyeden ıskat cezasının bazı unsurlarını ceza olarak verebilir" demeyi kâfi görmüş olmalıdır.

---

[298] m.42 *"Les tribunaux, jugeant correctionellement, pourront, dans certains cas, interdire en tout ou en partie, l'exrcice des droits civiques, civils et de famille suivaus: 1- De vote et d'élection; 2- Déligibilite; 3- D'être appelé ou nommé aux fonctions de juré ou autres fonctions publiques, ou aux emplois de l'administration, ou d'exercer ces fonctions ou emplois; 4- De port d'armes; 5- De vote et de suffrage dans les délibérations de famille; 6- Dêtre tuteur, curateur, si ce n'est de ses enfans, et sur l'avis seulement de la famille; 7- D'être expert ou employé témoin dans les actes; 8- De témoignage en justice, autrement que pour y faire de simples déclarations."* Bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 5-6; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 13. *"The tribunal judging in correctional matters shall have power, in certain cases, to interdict, in whole or in part, the exercise of the civic, çivil, and family rights following: 1th. Of voting (vote) and election. 2d. Of eligibility. 3d. Of being called to, or nominated for, the function of uryman, or other public functions, or the offices of administration, or of exercisin these functions, or employments. 4th. Of bearing arms. 5th. Of voting and suffrage in the family council (délibérations de famille) 6th. Of being guardian (tuteur) and commitee (curateur) except of his own children, and then only with the consent of the family. 7th. Of being a viewer, or an attesting witness. 8th. Of giving testimony in a court of justice, except only to give information (faire de simples déclarations.)* bkz: **The Penal Code of France**, s. 8-9.

3.3 L'amende (Mücâzât-ı Nakdiye)

Para cezası her iki kanunda da yer almaktadır. Bilhassa 1858 CKH m.39[299] ile Fransız CK m.53'ün[300] hayli benzer şekilde tanzim edilmiş olması dikkat çekicidir. Fransız CK cinayet fiillerinin yanı sıra verilen para cezasını ödemeyen suçlu için suçluya bir yıllık bir hapis cezası ve cünha kabilinden fiiller için altı aylık bir hapis cezası tayin etmiştir. 1858 CKH cünha nevinden fiiller için altı aylık ve kabahat nevinden fiiller için üç aylık bir hapis cezası tayin etmektedir. Her iki kanuna göre de ceza-ı nakdiyi ödeyemeyeceğini ispat eden suçlu hürriyetine kavuşur.

4. Les Peines de Police (Muamele-i Tekdîriyye)

Fransız CK m.464 *contravention* nevinden fiillere tatbik edilecek cezaları tanzim etmektedir. *Contravention* nevinden fiillere tatbik edilecek cezalar *les peines de police* olarak isimlendirilmiştir. İlgili maddeye göre *l'emprisonnement* (hapis), *l'amende* (para cezası) ve *et la confiscation certains objets saisis* (müsadere) cezaları tanzim edilmiştir. 1858 CKH'nin beşinci maddesinde kabahat nevinden cürümlerin muamele-i tekdîriyye ile cezalandırılacağı beyan olunmuştur. Muamele-i tekdîriyye ise yirmi dört saatten bir haftaya kadar hapis ve yüz kuruşa kadar para cezasıdır. Muamele-i tekdîriyye cezalarının kısa müddetli hapis ve para cezası olduğu görülmektedir. Aynı şekilde *les peines de police* cezalarının da para ve kısa müddetli hapis cezası olduğu görülmektedir. Müsadere cezası

---

299 *"Cezay-ı nakdî hazine-i devlete ait olmak üzere hükmolunup mücrim olan şahıs müddet-i cezasını tekmîl ettikten sonra bu cezay-ı nakdîyi itâ etmemesinden dolayı altı ay kadar hapsolunup da cezay-i nakdîyi ifaya kudreti olmadığı isbat eder ise, muvakkaten sebîli tahliye olunur. Bu cezay-ı nakdî için hapis eğer kabâyiha müteallık mevadda dair olur ise, üç mahdan ziyade olmaz. Ve muvakkaten sebîli tahliye olunanların kesb-i kudret eyledikleri haber alındığı gibi ahz ve tahsil olunur."*

300 *"Lorsque de amendes et des frais seront prononcés au profit de l'Etat, si, aprés l'expiration de la peine afflictive ou infamante, l'emprisonnement du condamné, pour l'acquit de ces condamnations pécuniaires, a duré une année compléte, il pourra, sur la preuve acquise par les voies de droit, de son absolue insolvabilité, obtenir sa liberté provisoire.*
Le durée de l'emprisonnement sera réduite à six mois, s'il s'agit d'un délit; sauf daus tous les cas, à reprendre la de solvabilité." Bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 7; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 14.; *"When fines and costs are awarded fort he benefit of the state, if after the expiraiton of an afflictive and infamous punishment, the imprisonment of the convict for the acquittance of these pecuniary condemnations, has lasted a complete year, he may, upon legal proof of his absolute insolvency, obtain his liberty.*
The duration of such imprisonment shall be reduced tos ix months, in cases of delicts; but, in all cases, the right to imprison the convict, in default of payment, shall revive if he afterwards become possessed of the means of payments." Bkz: **The Penal Code of France**, s. 11.

Fransız CK'de *les peines de police* bahsinde ele alınmıştır ancak 1858 CKH'de muamele-i tekdîriyye başlığı altında ele alınmamıştır.

Senem Öner yanlış bir tercüme neticesinde hatalı bir yorum yapmış ve Fransız CK m.9'da délit için tanzim edilen ceza nevilerini, maddede açıkça *correctionelle* yazmasına rağmen contravention için tanzim edildiğini iddia etmiştir[301].

d. Diğer Benzerlikler

1858 CKH ile Fransız CK arasındaki benzerlikler sadece suç ve ceza tasnifinden ibaret değildir. Maddeler tek tek tedkik edildiğinde iki kanun arasında birçok benzerliğin bulunduğu görülecektir. Bu başlık altında birkaç misal vermekle iktifa edilecektir.

1858 CKH'nin iflas ile alakalı olan 231-232. maddeleri[302] Fransız CK'nin iflas hakkındaki 402. maddesinin[303] neredeyse tam tercüme halidir. Sonraki başlıklarda görüleceği üzere 1858 CKH'nin umumi karakteristiği diyebileceğimiz Fransız CK'den daha hafif cezaları havi olması, iflas maddesinde yoktur. İki kanun arasında sadece şeriklik (iştirak) ile alakalı ufak bir farklılık mevcuttur. Fransız CK'nin alakalı iflas maddesinde şeriklikle alakalı hususi bir hüküm yer almamaktadır. 1858 CKH'nin alakalı maddesinde ise bu işe ortak olanların da muvakkat kürek cezasıyla mahkûm edileceği beyan olunarak şeriklik bahsi ele alınmıştır.

---

[301] Öner, "Çeviri Yoluyla Kanun Yapmak: 1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'nun 1810 Tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan Çevrilmesi", s. 37-38.

[302] m.231 *"Ticaret kanunnamesinde ahvâli muharrer olduğu üzere hileli müflis olanlar ve kanun-ı ticaret hükmünce bunlara şerik-i töhmet oldukları tebeyyün edenler muvakkat kürek cezasıyla mücâzât olunurlar"* m.232 *"Adi iflas ile müttehem olanlar yani teseyyüb ile iflasa çıkanlar, bir aydan iki seneye kadar hapis olunurlar"*

[303] *"Ceux qui, dans les cas prévus par le Code de commerce, seront déclarés coupables de banqueroute, seront punis ainsi qu'il suit:*
Les banqueroutiers frauduleux seront punis de la peine des travaux forcés à temps.
Les banqueroutiers simples seront punis d'un emprisonnement d'un mois au moins et de deux ansa u plus" bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 61-62; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 66. *"Those who, in the cases provided for by the Code of Commerce, shall be declared guilty of bankruptcy, shall be punished as follows:*
Fraudulent bankrupts shall be punished with hard labour for time;
Simple bankrupts shall be punished with an imprisonment of not less than one month, nor more tha two years." Bkz: **The Penal Code of France**, s. 81.

Yine 1858 CKH m.207 ve devamında tanzim edilen yalancı şahitlik suçu ile Fransız CK m.361 ve devamında tanzim edilen yalancı şahitlik suçunun[304] tanzim üslubunun hayli benzer olduğu görülmektedir. Verilen cezalar farklı olmakla beraber, kanun hükmünün suçu meydana getiren fiili tanzim eden kısımlar hayli benzerdir.

Başka bir benzerlik mahkûm kişilerin mallarının idaresi hakkındaki hükümlerdir. Bu mevzuların ele alındığı maddeler Fransız CK'de m. 29[305], m.30[306] ve m.31[307]'dir. Bu maddeler ile 1858 CKH m.27[308] hayli benzerdir. Nitekim Agop Babikyan bu hususta *"...bâlâda muharrer üç maddesi kanunumuzun harfiyen 27. maddesini teşkil etmekte olduğu görülüyor..."* demiştir[309].

---

[304] **Code Pénal De L'empire Français**, s. 55; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 57-58; **The Penal Code of France**, s. 72-73.

[305] *"Quinconque aura été condamné à la peine des travaux forcés à temps ou de la reclusion, sera de plus, pendant la durée de sa peine, en état d'interdiction légale; il lui sera nommé un curateur pour gerer et administer ses biens, dans les formes prescrites pour la nomination des curateurs aux interdits."***Code Pénal De L'empire Français**, s. 4.; *"Quinconque aura été condamné à la peine des travaux forcés à temps, de la detention ou de la reclusion, sera de plus, pendant la durée de sa peine, en état d'interdiction légale; il lui sera nommé un tuteur et un subrogé-tuteur pour gerer et administer ses biens, dans les formes prescrites pour les nomination des tuteurs et subrogés-tuteurs aux interdits."*bkz: Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 11.; *"Whoever shall have been condemned to the penalty of hard labour for time, or solitary imprisonment, shall be also, during the term of his punishment, in a state of legal interdiction; a committee, shall be appointed to manage and administer his property, in the same from as is prescribed fort he appointment of committees of lunatics."*bkz: **The Penal Code of France**, s. 6-7.

[306] *"Les biens du condamné lui seront remis aprés qu'il aura subi sa peine, et le curateur lui rendra compte de son administration"* bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 4.; *"Les biens du condamné lui seront remis aprés qu'il aura subi sa peine, et le tuteur lui rendra compte de son administration"* bkz: Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 12.; *"The property of the condemned shall be restored to him when he has undergone his punishment, and the committee shall render him an account of his administration thereof."* Bkz: **The Penal Code of France**, s. 7.

[307] *"Pendant la durée de la peine, il ne pourra lui être remis aucune somme, aucune provision, aucune portion de ses revenus."* Bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 4; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 12.; *"During the term of the punishment, no money, no provision,no portion of his own income shall be given to him."* Bkz: **The Penal Code of France**, s. 7.

[308] *"Muvakkat küreğe vaz' olunacak veyahut kal'a-bend olacak eşhas, müddet-i cezaları zarfında muamelât-ı âdiye-i zatiyeden sakıt olacaklarından, müddet-i muayyene-i mezkûre zarfında kendi emval ve emlâkini idare etmek üzere hükûmetin re'yi ile tarafından bir vekil nasb ve tayin olunarak müddet-i cezaları zarfında iradlarından kendilerine vekilleri marifetiyle yalnız hapishaneler nizâmât-i mahsusasının tecviz edeceği kadar şey verilip bundan başka bir şey verilmeyecek ve müddet-i cezalarını tekmil ettikten sonra kâffe-i emval ve emlâk ve eşyaları kendilerine iade olunarak tayin olunmuş olan vekiller dahi idare-i vâkıalarının muhasebâtını kendilerine ita eyleyeceklerdir."*

[309] Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye-4", s. 388-389. George Young da bu hükmü Fransa CK m.29 ile irtibatlandırmıştır. Bkz: George Young, **Corps de Droit Ottoman**, C. 7, Oxford, Clarendon Press, 1906, s. 5.

1858 CKH'de düşmanla beraber silah tutanların cezasının tanzim edildiği 48. maddesi[310], Fransız CK'nin yine aynı başlıklı 75. maddesinin ilk fıkrasının[311] neredeyse birebir tercümesidir.

Görüldüğü üzere 1858 CKH ile Fransız CK birçok hususta benzerlik arz etmektedir. Binaenaleyh sadece bu benzerliklere bakıp değerlendirme yapmak bizim için kâfi olmayacaktır. Bu sebeple iki kanun arasındaki farklılıklara da bakılması icap etmektedir.

ii. Fransız Ceza Kanunu ile Olan Farklılıklar

Fransız Ceza Kanunu dört yüz seksen dört maddeden müteşekkil iken 1858 CKH iki yüz altmış dört maddeden müteşekkildir. Arada iki yüz yirmi maddelik bir fark bulunmaktadır. Ayrıca alakalı başlıkta izah edileceği üzere iki yüz altmış dört maddelik 1858 CKH'nin asgari on sekiz maddesi direkt Men'-i İrtikâb Kanunnamesi'nden alınmıştır. O zaman dört yüz seksen dört maddelik Fransız Ceza Kanununa, 1858 CKH'nin en fazla iki yüz kırk altı maddesinin mukabil geldiği söylenebilir[312]. 1858 CKH'nin madde sayısı, Fransız CK'nin yaklaşık yarısı kadardır.

Sadece madde sayısına bakarak kanaat beyan etmek kâfi olmayacaktır. Bu sebeple Fransız CK'de yer alıp 1858 CKH'de yer almayan hususlardan, Fransız CK'de yer almayıp 1858'de yer alan hususlardan ve her iki kanunda da yer almakla beraber farklı tanzim edilmiş hususlardan bahsedilmesi icap etmektedir.

---

310 *"Tebea-i Devlet-i Aliyyeden her kim olur ise olsun saltanat-ı seniyyenin düşmanlarıyla beraber olarak aleyhine silah tutar ise idam olunur."*

311 *"Tout Français qui aura porté les armes contre la France, sera puni de mort."* Bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 11; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 19. *"Every Frenchman, who shall have borne arms against France, shall be punished with dead."* Bkz: **The Penal Code of France**, s. 17.

312 George Young'un tespitlerine göre 1858 CKH ile Fransız CK arasında alakalı madde sayısı 126'dır. Bkz: Young, **Corps de Droit Ottoman**, C. 7, s. 1-54; Gayretli, "1858 Osmanlı Ceza Kanunun Kaynağı Üzerindeki Tartışmalar ve Bu Kanuna Ait Bir Taslak Metninin Bir Kısmıyla İlgili Değerlendirmeler", s. 2-3 Erişim tarihi (14.10.2023).

a. Fransız Ceza Kanunu'nda Yer Alıp Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Yer Almayan Hususlar

Fransız CK'de m.2[313] ve m.3'te[314] teşebbüs bahsi ele alınmıştır. Buna göre *crime* nevinden bir suça teşebbüs edenler o suçu işlemiş gibi ceza alırlar. Buna mukabil *délit* nevinden bir suça teşebbüs edenler eğer ki kanunda hususi olarak hüküm tesis edilmemişse herhangi bir ceza almazlar. 1858 CKH'de umumi hüküm olarak teşebbüs hükmü yer almamaktadır[315].

Fransız CK m.18 icabınca *déportation* (tard ve teb'id) veya *les travaux forces à perpétuité* (müebbed kürek) cezası alan kişiler hukuken ölmüş gibi davranılır[316]. Buna kanunda *mort civile* denmiştir[317]. 1858 CKH'de böyle bir hüküm yer almamıştır. Senem Öner Fransız CK m.18'de tanzim edilen ve 1858 CKH'de yer verilmeyen *mort civile* cezasını, ayrı bir ceza olmasına rağmen hatalı bir şekilde "medeni haklardan mahrumiyet cezası" şeklinde tercüme ettiği *la dégradation civique* muhtevasında değerlendirmiş ve mezkûr ceza ile hukuk-ı medeniyeden ıskat cezasını mukayese ederken *mort civile*yi ayrı

---

313 m.2: *"Toute tentative de crime qui aura été manifestée par des actes extérieurs, et suivie d'un commencement d'exécution, si elle n'a été suspendue ou n'a manqué son effet que par des circonstances fortuites ou indépendantes de la volonté de l'auteur, est considérée comme le crime meme."* bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 1. *"Toute tentative de crime qui aura été manifestée par un commencement d'exécution, si elle n'a été suspendue ou si elle n'a manqué son effet que par des circonstances indépendantes de la volonté de son auteur, est considérée comme le crime meme"* bkz: Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 6. *"Every attempt to commit a crime, which shall have been manifested by open acts and followed by a commencement of execution, if it hath been suspended or hath failed to take effect only by reason of fortuitous circumstrances or such as are independent of the will of the actor, is considered the same as the crime itself."* Bkz: **The Penal Code of France**, s. 1.

314 m.3: *"Les tentatives de délits ne sont considérées comme délits, que dans les cas déterminés par une disposition spéciale de la loi."* Bkz:**Code Pénal De L'empire Français**, s. 1; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 5. *"Attempts to commit delicts are only considered as delicts in the cases determined by a special disposition of the law."* Bkz: **The Penal Code of France**, s. 1.

315 Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye", s. 38.

316 *"Les condamnations aux travaux forcés à perpétuité et à la déportation, emporteront mort civile. Néanmoins le Gouvernement pourra accorder au déporté, dans le lieu de la déportation, l'exercice des droits civils, ou quelques-uns de ces droits."* Bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 3. *"Les condamnations aux travaux forcés à perpétuité et à la déportation, emporteront mort civile. Néanmoins le Gouvernement pourra accorder au condamné à la déportation l'exercice des droits civils, ou quelques-uns de ces droits."* Bkz: Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 9-10. *"Condemnation to perpetual hard labour, and transportation shall carry with it the civil death of the person condemned. Nevertheless, the government shall have power to allow to the transported person, in the place of his transportation, the exercise of civil rigths, or of some of them."* Bkz: **The Penal Code of France**, s. 5.

317 Agop Babikyan bu hükmü öylesine garipsemiştir ki, bu madde için *"Hayal ve hatırımızdan geçmeyen şu garip ve tuhaf ceza…"* ifadelerini kullanmıştır. Bkz: Agop Babikyan, "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye-3", s. 310.

bir ceza olarak değerlendirmemiştir[318]. Bununla beraber Fransız CK'de yer alan *déportation* cezası ve *réclusion* cezası da 1858 CKH'de yer almamaktadır.

Fransız CK'de mevcut olan bazı suçlar 1858 CKH'de bulunmamaktadır. Mesela padişaha suikast teşebbüsü, ilk ilan edildiğinde kanunnamede yer almamaktadır. Cevdet Paşa buna dair şöyle der:

> *"Garibdir ki Avrupa kavânini hükmünce bir şahs bir kimsenin îdâmına kasd edip de bâz-ı esbâb-ı mâni'a haylûletiyle fi'le çıkmasa kürek cezâsıyle mahkûm olur. Ancak hükümdar hakkında sû'-i kasd edenler îdâm olunmak lâzım gelir. Cezâ kanunnâme-i hümâyûnunun lâyihası dahi bu yolda yapılmış idi ve fakir bu işin me'mûr-ı mahsûsu olup madde be-madde bu lâyihayı havâss-ı vükelâ komisyonunda kırâat ile verilen karar üzerine tashîh ederdim. Bu bahsi okuduğumda Meclis-i Tanzimat âzâsından merhum Şevket Paşa 'Pâdişah hakkında sû'-i kasd kimsenin hatırına gelmemelidir. Bunu kanuna yazıp îlân etmek münâsib olmaz' demekle kanunda hükümdârâna mahsûs olan maddeler tayy-ettirilmiş idi…"*[319]

Kanunnamenin ilanından yaklaşık bir sene sonra Kuleli Vakası cereyan etmiştir. Hükûmeti devirmeyi hedefleyen, ancak tam manasıyla harekete geçmedikleri için muvaffak olamamış bir gizli teşkilat deşifre olmuştur[320]. Bunlar Kuleli kışlasında sorgulanmıştır. Vakanın ismi de burada gelir[321]. Teşkilat mensuplarının ne ile suçlanacakları münakaşa mevzuu olmuştur. Cevdet Paşa bu husus hakkında şunları söylemektedir:

> *"… Ol vakit bu komisyonda Âli ve Fuad Paşa ile Rüşdi Paşa dahi vardı. Bu kerre Kuleli vak'asında ol maddelere hâcet mess-etti. Sâlifü'z-zikr fedaîlerin Zât-ı Şâhâne'ye sû'-i kasdleri tebeyyün eylemiş ise de mezkûr maddeler kanun-nâme-i*

[318] Öner, "Çeviri Yoluyla Kanun Yapmak: 1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'nun 1810 Tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan Çevrilmesi", s. 52-53.
[319] Ahmet Cevdet Paşa, **Tezakir-i Cevdet**, C. 2, nşr. Cavid Baysun, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1953, s. 83.
[320] İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, 49. Baskı, İstanbul, Kronik Yayıncılık, 2019, s. 270; Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, s. 272.
[321] Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, s. 272.

hümâyundan tayyedilmiş olduğundan padişah hakkında olan sû'-i kasdlerine îdâm hükmü tertîb ettirelemeyip sâir efrâd-ı nâs hakkında olan sû'-i kasd edenler gibi kürek ya ka'a-bendlik cezâlarıyle mücâzât olunmalarına mecburiyet görüldü. Âli ve Fuad Paşalar fakiri celb ile bunların îdâmına medâr olacak madde suâl ettiklerinde Şevket Paşa hikâyesini kendilerine ihtâr ettim. Anın sözüyle kanun-nâmeyi nâkıs bıraktıklarına te'essüf ettiler…"[322]

Yapılan muhakeme neticesinde gizli teşkilatın kurucusu olduğu gerekçesiyle 5 kişi istintak mazbatasında geçtiği üzere *"…îcâbât-ı mülkiyye ve kanuniyye iktizasınca kendileri … siyâseten i'dâm cezâsına müstahak olduklarına…"* ifadesiyle idam cezasına mahkûm edildiler[323]. İdam cezasına mahkûm olanların cezaları, 1858 CKH m.47'deki salâhiyetini kullanan padişah tarafından hafifletildi[324].

1880 tarihine kadar vaziyet böyle devam etmiştir. 1880 tarihli değişiklik ile padişaha suikast teşebbüsü kanuna ilave edilmiştir[325].

Başka bir farklılık, Fransız CK'de dini faaliyetlerle/din adamlarıyla alakalı birçok madde ve hatta ayrı bir bölüm yer almaktadır[326]. 1858 CKH'ye bakıldığında ise din işleri ile alakalı bir bölüm bulunmamaktadır. Sadece m.132'de devletçe izin verilmiş olan ayinlere bir taarruz vukuu yer almaktadır. Bu vaziyet, teşrî kuvvetinin kanun yapımı sırasında göz önünde tuttuğu meseleler hakkında daha fazla ve daha sarih hükümler koyma emelinin bir neticesi olarak değerlendirilebilir. Zira Fransız ihtilalcileri laiklik taraftarıydı. Kiliseye bakışları bu sebeple menfi idi[327]. Bunun hazırlanan kanunlara tesirli

---

[322] Ahmet Cevdet Paşa, **Tezakir-i Cevdet**, C. 2, s. 83.
[323] **COA,** İ..DH., G.445 - S.29437, H-29-03-1276, s.238-239
[324] Burak Onaran, **Padişahı Devirmek Osmanlı Islahat Çağında Düzen ve Muhalefet: Kuleli (1859), Meslek (1867)**, çev. Saadet Özen, İstanbul, İletişim Yayınları, 2018, s. 145-146.; Burada
[325] Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 44.
[326] Alakalı başlık şu şekildedir: *"Des Troubles apportés à l'ordre public par les Ministres des cultes dans l'exercice de leur ministére"* bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 32; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 37. *"Of Disturbances of Public Order, occasioned by Ministers of Religious Worship, in the exercise of their Ministry"* bkz: **The Penal Code of France**, s. 44.
[327] Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1997, s. 40-43.

olduğu da düşünülebilir. Bu anlayışın bir neticesi olarak ceza kanununa dini adamlarına dair meseleler yer bulmuş ve tafsilatlı ve sayıca fazla hükümler konulmuş olabilir[328].

Fransız CK m.274 ve devamındaki hükümler dilenciliği tanzim etmektedir[329]. Ancak 1858 CKH'de dilencilik hakkında herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Zira şer'î hukukun men ettiği dilencilik, Osmanlı İmparatorluğu'nda uzunca bir müddet suç olarak kabul edilip yasaklanmamıştır. Sosyal bir realite kabul edilip tanzim olunmuştur[330]. Mamafih Darülâceze kurulduktan sonra dilenciliği yasaklanmasına dair bazı tanzimler yapılmıştır. H.1311 / M.1896 tarihli "Teseülün Menine Dair Nizamname"[331] ve H.1325 / M.1907 tarihli "Polis Nizamnamesi"[332] dilencilik hakkında hüküm ihtiva eden iki nizamnamedir. Teseülün Menine Dair Nizamname m. 8-9 icabınca Darülâceze'ye müracaat etmeyip dilencilik edenler bu işten menedilecektir. Polis Nizamnamesi m.107-108'de ise Darülâceze açıldıktan sonra dilencilik yapanların serseri hükmünde değerlendirilip haklarında muamele başlatılacağı ifade edilmiştir.

b. Fransız Ceza Kanunu'nda Yer Almayıp Ceza Kanunname-i Hümayununda Yer Alan Hususlar

Fransız CK'de yer almayıp 1858 CKH'de yer alan hususlar da vardır. 1858 CKH'nin ta'zîr nevinden olduğunu söyleyen ilk maddesinin Fransız CK'de yer aldığı düşünülemez. Men'-i İrtikâb Kanunnamesi bahsinde söyleneceği üzere 1858 CKH'deki rüşvet faslı Fransız CK değil, Men'-i İrtikâb Kanunnamesi mehazlıdır.

1858 CKH m.134 vd. tanzim edilen "*Telgraf Muhaberatını İhlal Edenler"* hakkında Fransız CK'de hüküm bulunmamaktadır. Yine m. 163 vd. tanzim edilen *Kundakçılık* hususu Fransız CK'de yer almayan bir husustur.

---

[328] Nitekim Tanzimat devri ceza kanunlarında da benzer bir vaziyet müşahade edilmektedir. Tanzimat devri ceza kanunlarında memurin hakkında -bilhassa rüşvet faslı- fasılların daha tafsilatlı hazırlandığı söylenebilir.

[329] **Code Pénal De L'empire Français**, s. 42; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 46; **The Penal Code of France**, s. 57.

[330] Tafsilatlı bilgi için bkz: Mehmet Demirtaş, "Osmanlı Başkenti'nde Dilenciler ve Dilencilerin Toplum Hayatına Etkileri", **OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, No: 20, 2006, s. 81-104.

[331] **Düstur [Tertib 1]**, C. 7, Ankara, Başvekalet Devlet Matbaası, 1941, s. 48-49.

[332] **Düstur [Tertib 1]**, C. 8, Ankara, Başvekalet Devlet Matbaası, 1943, s. 666-692.

Bunun yanı sıra 1858 CKH'de izin almadan matbaa açma, mekteb kurma gibi hükümler yer alırken Fransız CK'de bunlar yer almamaktadır[333].

c. Her İki Kanunda da Yer Alan Ancak Farklı Tanzim Edilmiş Hususlar

1858 CKH'de cezaların Fransız CK'ye nazaran daha hafif tanzim edildiği söylenebilir[334]. Nitekim Fransız CK'de *délit* (cünha) nevinden fiillere verilen hapis cezası altı günden beş yıla kadarken[335] 1858 CKH'de bir haftadan üç yıla kadardır[336]. Muvakkat kürek cezası 1858 CKH'de üç seneden on beş seneye kadar[337] iken Fransız CK'de *les travaux forcés à temps* (müddetli kürek) cezası beş seneden yirmi seneye kadardır[338].

Hususi hükümlerden misal verilecek olursa, kalpazanlık suçunu işleyen kişi 1810 tarihli Fransız CK m.132'ye göre idam ve müsadere[339], 1832 tarihli değişiklikten sonra da müebbed kürek cezası ile cezalandırılırken[340] 1858 CKH m.143 vd. tanzim edilen kalpazanlık suçunu işleyenler muvakkat kürek cezası alır.

Binaenaleyh 1858 CKH'nin Fransız CK'ye nazaran daha hafif cezalar ihtiva etmesi mutlak değildir. Nitekim rüşvet hususunda 1858 CKH'nin daha ağır cezalar ihtiva ettiği söylenebilir. 1858 CKH m.68'de rüşvet alan kişiden aldığı rüşvetin iki katı alınır ve mücrim muvakkaten kal'a-bendlik cezasına çarptırılır ve altı sene müddetle

---

[333] Miller, **Fıkıhtan Faşizme**, s. 101.
[334] Üçok, Mumcu, Bozkurt, **Türk Hukuk Tarihi**, s. 318.
[335] m.40/2 *"La durée de cette peine sera au moins de six jours, et de cinq années an plus; sauf les cas de récidive ou autres où la loi aura déterminé d'autres limites"* bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 5; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 13. *"The duration of this penalty shall be not less tahn, six days, and not more than five years; except in cases of relapse(recidive), or others in which the law has fixed different periods."* Bkz: **The Penal Code of France**, s. 8.
[336] Gülnihal Bozkurt, Fransız Ceza Kanunundaki en hafif hapis cezası altı günden beş yıla kadar olduğunu dile getirmiştir. Bkz: Bozkurt, **Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi**, s. 101.; Fransız CK m.465'te tanzim edilen kabahat nevinden fiillere dair bir günden beş güne kadar hapis cezasını gözden kaçırmış olmalıdır. Abdülhâlık Midhat Osmanlı Devleti'nin muasırı devletlerde hapis cezasının beş yıldan yirmi yıla kadar olduğunu beyan eder. Abdülhâlık Midhat, **Nazariyat-ı Hukuk-ı Ceza**, C. Evvel, s. 171.
[337] 1858 CKH m. 21: *"Muvakkat kürek, … üç seneden 15 seneye kadar…"*
[338] Fransız CK m.19: *"La condamnation à la peine des travaux forcés à temps sera prononcée pur cinq ans au moins, et vingt ans au plus."* Bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 3; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 10.; *"Condemnation to the penalty of hard labour for time, shall be pronounced for not less than five years, nor more than twenty years."* bkz: **The Penal Code of France**, s. 5.
[339] *"Quiconque aura contrefait ou altéré les monnaies d'or ou d'argent ayant cours légal en France, ou participé à l'émission ou exposition desdites monnaies contrefaites ou altérées, ou à leur introduction sur le territoire français, sera puni de mort, et ses biens seront confisqués"* bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 21.
[340] *"…sera punis des travaux forcés à perpétuité."* bkz: Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 26.

memuriyetten tard cezası alır. Fransız CK m.177'de[341] tanzim edilen rüşvet suçuna göre, suçluya aldığı rüşveti iki kat olarak ödeme cezasının yanısıra 1832 değişikliği evvelinde teşhir, 1832 değişikliği sonrasında *la degradation civique* (hukuk-ı medeniyeden ıskat) cezası tayin edilmiştir. Böyle bir farkın sebebi Tanzimat devrinde rüşvetin en mühim meseleler arasında görülmesi olabilir. Bu sebeple rüşvet suçuna ağır ceza tayin edilmiştir.

1858 CKH'nin *"Eşhas Hakkında Vuku Bulan Cinayet ve Cünhalarla Mücâzât-ı Müterettibeleri"* bahsinde de ıskat-ı cenin (çocuk düşürtme) hususu ayrı bir başlık altında tanzim edilmişken Fransız CK'de böyle değildir. Mamafih Fransız CK ıskat-ı cenin

[341] *"Tout fonctionnaire public de l'orde administraif ou judiciaire, tout agent ou préposé d'une administration publique, qui aura agréé des offres ou promesses, ou reçu des dons ou présens pour faire un acte de sa fonction ou de son emploi, meme juste, mais non sujet à salaire, sera puni du carcan, et condamné à une amende double de la valeur des promesses agréés ou des choses reçues, sans que ladite amende puisse être inférieure à deux cents francs.*
La présente disposition est applicable à tout fonctionnaire, agent ou prépose de la qualité ci-dessus exprimée, qui, par offres ou promesses agréés, dons ou présens reçus, se sera abstenu de faire un acte qui entrait dans l'ordre de ses devoirs." bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 28.; *"Tout fonctionnaire public de l'orde administraif ou judiciaire, tout agent ou préposé d'une administration publique, qui aura agréé des offres ou promesses, ou reçu des dons ou présens pour faire un acte de sa fonction ou de son emploi, meme juste, mais non sujet à salaire, sera puni de la dégradation civique, et condamné à une amende double de la valeur des promesses agréés ou des choses reçues, sans que ladite amende puisse être inférieure à deux cents francs.*
La présente disposition est applicable à tout fonctionnaire, agent ou prépose de la qualité ci-dessus exprimée, qui, par offres ou promesses agréés, dons ou présens reçus, se sera abstenu de faire un acte qui entrait dans l'ordre de ses devoirs." bkz: Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 35.; *"Every public officer of the administrative or judiciary order, every agent or overseer of any public administration, who shall have accepted any offers or promises, or received any gifts or presents, to do any act of his function or employment, even if just, but not entitling him to payment; shall be punished with the pillory, and condemned to a fine of double the valne of the promises accepted, or things received; the said fine to be never less than 200 francs.*
The present disposition is applicable to every officer, agent, or overseer, of the quality above expressed, who, for offers or promises accepted, gifts or presents received, shall have abstained from doing any act relating to the duty of his office." Bkz: **The Penal Code of France**, s. 39.

bahsinden hiç bahsetmemiş de değildir. Fransız CK m.317[342] ıskat-ı cenin hakkındadır[343]. Bunun yanı sıra ıskat-ı cenin hakkındaki 1858 CKH m.193 ile Fransız CK m.317'nin benzer olduğu noktalar bulunmaktadır. Ancak nihayetinde 1858 CKH'de ıskat-ı cenin bahsi şer'î kaidelere uyularak hazırlanmış, diyet-i şer'îsinin (gurre) ödenmesi lüzumu ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra Fransız CK'de ıskat-ı cenin cürmünü, ceninin annesinin de işleyebileceği kabul edilip ceza tayin edilmişken 1858 CKH'de böyle bir ceza tayin edilmemiştir[344]. Annenin cezasızlığı hâli nizami muhakeme için vardır. Zira şer'î muhakemede ıskat-ı cenin cürmünü işleyen kişi anne olsa dahi gurre ödemeye mecburdur[345].

İki kanun arasındaki bir başka farklılık da iştirak hususundadır. Fransız CK m.59'da suçun failine ne ceza veriliyorsa iştirak edene de aynı cezanın verilmesinin icap etiği söylenmektedir[346]. 1858 CKH m.45'te ise şerik için asıl failmiş gibi ceza verileceğini ifade etmektedir. Bu ikisi arasındaki fark şudur ki Fransız CK'ye göre şerik ile asıl fail

---

[342] *"Quiconque, par alimens, breuvages, médicaments, violences, ou par tout autre moyen, aura procuré l'avortement d'une femme enceiute, soit qu'elle y ait consenti ou non, sera puni de la réclusion*.
La meme peine sera prononcée contre la femme qui se sera procuré l'avortement à elle meme, ou qui aura consenti à faire usage des moyens à elle indiqués ou administrés à cet effet, si l'avortement s'en est ensuivi…" bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 48; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 51. *"Whoever,by means of substances to be swallowed, either solid or liquid; by medicines; by violence; or by any other means; shall have caused the miscarriage of a woman with child, whether she has cousented to it or not, shall be punished with solitary imprisonment.*
The same penalty shall be awarded against the woman who shall have procured her own miscarriage, or shall have consented to make use of the means prescribed to her, or administered fort that purpose, if the miscarriage has actually ensued therefrom" bkz: **The Penal Code of France**, s. 64.

[343] George Young "Corps de Droit Ottoman" adlı eserinde 1858 CKH m.192'ta tanzim edilen ıskatı cenin maddesi ile Fransız CK m.319'u irtibatlandırmıştır ki bu irtibatlandırmanın yanlış olduğu söylenebilir. Nitekim 1858 CK m.192'deki ıskat-ı cenin hususu taammüden işlenenleri ele almakta ve diyet-i şer'îden bahsederek İslam hukukundan geldiğini ima etmekte iken Fransız CK m.319 taksirle işlenen cinayet ve yaralamalar hakkındadır. Bu sebeple1858 CKH m.192'deki ıskat-ı cenin hükmünün, taksirle yaralamaların tanzim edildiği Fransız CK m.319 ile irtibatlandırılması makul olmayacaktır. Bu sebeple, alakalı kısımda muhtemelen bir baskı hatasının mevcut olduğu söylenebilir. Alakalı irtibatlandırma için bkz: Young, **Corps de Droit Ottoman**, C. 7, s. 38.

[344] Ahmed Ziya, mehaz kanunda yer alan bu mühim hususun 1858 CKH'ye alınmamasına hayli şaşırmıştır. Bkz: Ahmed Ziya, "Musahabe-i Kanuniye -I: Iskat-ı Cenin", **İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası**, C. I, No: 5, 1325, s. 303-304.

[345] Mustafa Avcı, **Osmanlı Ceza Hukuku -II- Özel Hükümler**, C. II, 3. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s. 228.

[346] *"Les complices d'un crime ou d'un délit seront punis de la même peine que les auteurs mêmes de ce crime ou de ce délit, sauf les cas où la loi en aurait disposé autrement"* bkz: **Code Pénal De L'empire Français**, s. 8; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 16. *"The accomplices of a crime or of a delict shall be punished with same penalty as the principals in the commission of such crime or delict, except where the law may otherwise direct."* Bkz: **The Penal Code of France**, s. 13.

tıpa tıp aynı cezayı almak mecburiyetindedir. 1858 CKH'de ise şerik ile asıl faile aynı cezayı vermek icap etmez. Hâkim şeriki asıl failmiş gibi değerlendirip suçla alâkalı madde icabınca takdir salâhiyetini de kullanarak bir ceza verebilmektedir[347]. Devrin Fransız hukukçusu Garroud da Fransız Ceza Kanunu'ndaki iştirak hükümlerine tenkitle yaklaşmaktadır[348].

iii. Fransız Ceza Kanunu ile Ceza Kanunname-i Hümayunu Arasındaki Münasebetin Değerlendirilmesi

Buraya kadar yapılan izahat çerçevesinde 1858 CKH ile Fransız CK arasında tasnif benzerliği, ceza nevi benzerliği ve bazı hususi hükümlerin benzerliği göze çarpmaktadır. Mesela hukuk-ı medeniyeden ıskat cezası Osmanlı ceza hukukunda bu şekilde derli toplu bir surette ilk defa yer almıştır. Bunun yanı sıra cürüm ve cezaların ceza kanununda ağırlıklarına göre tasnifi, ceza kanununda umumi hükümlerin mevzu edildiği ayrı bir kısmın varlığı gibi hususlar 1858 CKH'den evvel ilan edilmiş ceza kanunlarında görülmemektedir.

Bu benzerliğin asli esaslar cihetinden olduğu, tafsilata bakıldığından ise bazı farklılıkların bulunduğu da gözden kaçmamalıdır. Nitekim suçların ve cezaların tasnifine bakıldığında asli esaslarda ciddi bir ahenk görülmekle beraber, tafsilata girildiğinde farklılıklar göze çarpar. Mesela her iki ceza kanununda da yer alan nefy cezası 1858 CKH'de ikiye ayrılarak ve farklı ceza nevileri şeklinde tasniflendirilmiş, Fransız CK'de yer alan *déportation* cezası 1858 CKH'ye alınmamış, kal'a-bendlik cezası her iki kanunda da yer almış ancak asli esaslarda uyuşsalar da tafsilatta ayrışmışlardır.

Şunu da ifade etmek gerekir ki Fransız CK ile benzer görünen her ceza nevinin Fransız CK tesiri ile Osmanlı hukukuna girdiğini iddia etmek makul değildir. Nitekim bu cezaların bir kısmı eskiden beri Osmanlı ceza hukukunda görülen cezalardır. Mesela nefy, kal'a-bendlik, kürek cezaları Osmanlı ceza hukukunda var olan cezalardır.

---

[347] Mehmed Aziz, **Osmanlı Ceza Hukuku: Mufassal Nazariyyât-ı Ceza**, ed. Selman Dursun, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, s. 37 Dipnot:7; Mehmed Aziz, **Mufassal Nazariyyât-ı Ceza**, 2. Baskı, Konstantiniyye, Artin Asaduryan ve Mahdumları Matbaası, 1327, s. 69-70 Dipnot.

[348] Mehmed Aziz, **Osmanlı Ceza Hukuku: Mufassal Nazariyyât-ı Ceza**, s. 37 dipnot.7.

Osmanlı Devleti'nin son devir hukukçularından Osman Affan 1858 CKH hakkında şunları dile getirmiştir: *"Fransa ceza kanunundan tercüme edilmiş ve şeriat-ı islamiyeye tevfikan bazı tâdilat icra kılınmıştır."*[349]

Neticede denilebilir ki 1858 CKH hazırlanırken mehaz Fransız CK birtakım süzgeçlerden geçirilmiş, bazı yerlerde değişikliğe uğramış, bazı yerleri hiç alınmamış, bazı yerleri ise olduğu gibi alınmıştır. 1858 CKH'deki bazı yerlerde ise Fransız CK'den faydalanılmamış maddeler müstakil olarak hazırlanmıştır.

1858 CKH'nin hazırlanışında Fransız CK'den faydalanıldığı açıktır. Ancak 1858 CKH için Fransız CK'nin kötü bir tercümesi olduğunu iddia etmek ya da olduğu gibi tercüme edilmiş hali olduğunu veya buna mukabil Fransız CK'den faydalanılmadığını iddia etmek doğru bir değerlendirme olmaz.

B. İslam Hukuku

İslam hukuku, 1858 CKH'nin kaynaklarından biri olarak kabul edilmiştir. Ancak kanunname tedkik edildiği zaman İslam ceza hukuku kâidelerinin 1858 CKH'ye bütün halinde girmediği görülecektir. O zaman İslam hukukunun, 1858 CKH'ye nasıl kaynaklık edebildiği suali akla gelebilir.

1858 CKH'nin birinci maddesinde *"...tayin ve icrası şer'an emr-i ulül-emre ait olan ta'zîrin tayin-i derecâtını dahi işbu kanunname mütekeffil ve mutazammın olup ancak herhalde şer'an muayyen olan hukuk-ı şahsiyeye halel gelmeyecektir."* denilmektedir. Bu hüküm açıkça göstermektedir ki İslam hukukunun, 1858 CKH'nin manevra sahasını tayin edeceği va'd edilmiştir.

1858 CKH'deki *"hukuk-ı şahsiyeye halel gelmeyecektir"* ifadesinden kanunnamenin cinayet (kısas) ve diyet cezalarına aykırı davranılmayacağı anlaşılmaktadır. Ahmet Akgündüz hukuk-ı şahsiyye mefhumunun had suçlarını havi olmadığını ve bu sebeple cinayet (kısas) ve ta'zîr mevzularından bahseden kanunnamenin had suçları hususunda

[349] Osman Affan, "Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'de Hukuk-ı Cezanın Esasıyla Terakkiyat-ı Tedriciyyesi", s. 325.

suskun kaldığı kanaatindedir[350]. Akgündüz, milli kanunların müdafii olan Cevdet Paşa'nın komisyon riyasetinde yürütülen bir kanunname çalışmasının şer'î hükümlere açıkça aykırı hüküm ihtiva edeceğinin beklenemeyeceğini söylemektedir[351].

Kanunnamede had suçlarının yer alıp almadığı, had suçlarının mer'i olup olmadığı hususunda Abdurrahman Talat, kanunnamenin şeriata aykırı olmadığını söyleyerek sadece ta'zîr nevinden suçları ihtiva ettiğini fıkıh kitaplarındaki had ve cinayet (kısas) bahsinin kanunnamede yer almadığını dile getirmektedir[352].

Bazı müellifler Tanzimat devrindeki ıslahatı hep laikleşme yolundaki adımlar olarak görme temayülündedir[353]. Mevcut bilgiler ve realite ışığında, bu, doğru bir değerlendirme olmasa gerektir.

1858 CKH'de daha ilk maddede şeriatın hukuk-ı şahsiye kâidelerine halel getirmediğini söyleyerek söze başlanmış ve ardından suçlar ve cezaların türlerinden bahsedilmiştir. Suçlar büyüklüklerine göre sınıflandırılmışlardır ki böyle bir sınıflandırma ulü'l-emrin siyaset salâhiyetinin bir aksidir[354]. Bununla beraber Suriye ceza istinaf mahkemesi reisi Mehmed Reşad, kanunun alâkalı yerlerinde ta'zîr, kısas ve diyet gibi ifadelerin yer almasının bu kanunun *"fıkha mensubiyeti anlaşılmakta"* olduğunu gösterdiğini iddia etmiştir[355].

1858 CKH'deki ceza türlerine bakıldığında idamdan nefye, hapisten memuriyetten tarda kadar birçok ceza türü mevcuttur. Bu cezalandırmaların bir kısmı şer'î hukukta da vardır. Şer'î hukukta olmayan ceza nevinin de İslam hukukuna aykırı olduğu söylenemez. Zira ulü'l-emre tanınan siyaset salâhiyeti çerçevesinde yeni ceza türleri çeşitlendirilebilir. Burada dikkat edilmesi gereken husus bu nevi cezanın İslam hukukuna aykırı olmamasıdır. İslam hukukuna aykırı olmayan herhangi bir hususun tatbiki meşrudur.

---

[350] Akgündüz, "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesi'nin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'i İrtikab Kanunnamesi", s. 166.
[351] Akgündüz, **a.g.e.**, s. 164.
[352] A. Talat, "Kânûn-ı Cezânın Birinci Maddesinin İzâhı", s. 1488.
[353] Feyza Ölçek, **Osmanlı Devleti'nde Hukukun Laikleşme Süreci**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020, s. 129-137.
[354] Muhammed Ebu Zehra, **İslam Hukukunda Suç ve Ceza**, C. 1, çev. İbrahim Tüfekçi, İstanbul, Kitabevi, 1994, s. 112.
[355] Reşad, **Miyar-ı Ceza Kanun-u Ceza Şerhi**, s. 2.

Bunun dışında bir diğer husus kanunname hazırlanırken icap eden zevat ve şeyhülislamlıktan görüş alınmasıdır. Bu da kanunnamenin şeyhülislamlığın da murakabesinden geçtiğini, şer'î kaidelere aykırı davranmamaya çalışıldığını göstermektedir[356].

Nihayetinde denilebilir ki cinayet (kısas) ve diyet hususunda çok net bir tavır ortaya koyan kanunname, had suçları cihetinden aynı tavrı göstermemiştir. 1858 CKH'nin katl ve yaralama suçları maddelerinde cinayet (kısas) ve diyet cezalarına atıf vardır[357]. 1858 CKH'nin birinci maddesinde kanunnamedeki cezaların ta'zîr cezaları nevinden olduğu ifade etmekle beraber alâkalı maddeler hususiyetinde had suçlarına bir atıf bulunmamaktadır. Ancak kanun metninde had suçlarına direkt yer verilmemiş olmasını şer'î kaidelere aykırı bir tutum olarak değerlendirmemesi gerekir. Nitekim bu husus ileriki sayfalarda ele alınacaktır.

C. Men'-i İrtikâb Kanunnamesi

1858 CKH hazırlanırken müracaat edilen bir diğer kaynak da Men-'i İrtikâb Kanunnamesidir. Men'-i İrtikâb Kanunnamesi 1855 yılında ilan edilmiştir ve "Fasl-ı Rüşvet", "Fasl-ı Sirkat" (devlet malından çalma), "Fasl-ı Hedaya" (memurların alabilecekleri ve alamayacakları hediyeleri ve rüşvet kabilinden olup olmadıkları) ve "Fasl-ı Usul ve Mahalli Muhakemat" (kanunnamede zikredilen fiillerin muhakemesi) olmak üzere 4 fasıl ve 30 maddeden müteşekkildir. Kanunnamenin sonunda, Men'-i

[356] Bu hususta tek misal 1858 CKH değildir. "Arazi-i Miriyye İntikalinin Tevsili"ne dair hazırlanan müsvedde metin, görüş bildirmesi için Bab-ı Meşihate havale edilmiştir. Bkz: M. Yasin Taşkesenlioğlu, **Tanzimat Döneminde Bir Reform Meclisi Meclis-i Âlî-i Tanzîmât (1854-1861)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2018, s. 56 dip. 199. Ayrıca 1858 CKH'yi hazırlayan kurum olan Meclis-i Tanzimat'ta müftü de bulunmaktadır. Müftü konumu itibarıyla kararları etkileyen bir kudrete sahip olamasa da şeyhülislamlığın tesir ettiği 1858 CKH haricinde başka misallerin de bulunduğu iddia edilmiştir. Bkz: Samed Atasoy, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Kanunlaştırma Usulü ve Meclislerin Rolü (1838-1876)", **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 10, No: 2, 2020, s. 261.

[357] Kanunname tatbikatında şer'î kaidelerle alakalı başka hususlar da göze çarpmaktadır. Mesela 99. maddeye yapılan üçüncü zeylde, genel edeb ve ahlaka mugayir hareket edenlerin cezây-ı nakdî veya kısa müddetli hapis cezasına mahkum edilecekleri söylenmiştir. Buna mukabil 1911 tarihinde alenen oruç yiyenler ile alakalı 99. maddenin üçüncü zeyline istinaden bir irade-i seniyye tanzim edilmiştir. Bu irade-i seniyyenin tatbikinde sorun olduğuna dair şeyhülislamlığın bir tezkiresi mevcuttur. Bkz: "Alenen Nakz-ı Sıyam Edenler Hakkında", **Sebilü'r-Reşad [Sırat-ı Müstakim]**, C. XVI [XVII], No: 417-418, 1337, s. 12.

İrtikâb Kanunnamesi ile aynı hususta bahsetmiş olan 1851 KC hükümlerinin ilga olunduğuna dair "Madde-i Mahsusa" başlığı ile bir madde daha bulunmaktadır[358].

1858 CKH'nin komisyon mazbatasında Men'-i İrtikâb Kanunnamesi'nin 1858 CKH'ye kaynaklık ettiği açıkça dile getirilmektedir[359]. Gerçekten 1858 CKH'nin rüşvetle alakalı maddeleri ve Men'-i İrtikâb Kanunnamesi hükümleri beraber tedkik edildiğinde ciddi bir benzerlik olduğu kolayca fark edilecektir. Mesela 1858 CKH'de rüşvete teşebbüsün bahis mevzuu olduğu 76. madde[360] ile Men'-i İrtikâb Kanunnamesi'nin 10. maddesi[361] neredeyse birebir aynıdır. Benzer şekilde diğer maddelere bakıldığında da ciddi benzerlikler fark edilmektedir. 1858 CKH'de art arda gelen *"rüşvet beyanındadır"* ve *"sirkat-i emval-i mirîye ve irtikâbât-ı sâireler"* fasıllarındaki yirmi altı maddenin asgari on sekizinin Men'-i İrtikâb Kanunnamesi'nden faydalanılarak hazırlandığı aşikârdır.

1858 CKH'nin rüşvet ve sirkat faslının Fransız CK mehazlı olmadığı yukarıda ifade edildi. Ne var ki Men'-i İrtikâb Kanunnamesi hazırlanırken Fransız CK'den faydalanıldığını iddia eden bir görüş mevcuttur[362]. 1858 CKH'nin komisyon layihasında da Men'-i İrtikâb kanunnamesinden faydalanıldığı söylenmiştir. Dolayısıyla bu iddiaya

---

[358] Akgündüz, "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesi'nin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'i İrtikab Kanunnamesi", s. 190.

[359] *"...işbu Ceza Kanunnamesi müsveddesinin eczay-ı asliyesinden olup bâ-irade-i seniyye evvel be evvel neşr ve ilan olunan Men'-i İrtikâb Kanunnamesi'nin bazı bendleri ıslah ve tashih ile yerleştirilmiş olduğundan..."* bkz: Karakoç, **Ceza Kanunu -Tahşiyeli-**, s. 25.

[360] MADDE 76 *"Rüşvet olarak henüz akçe ve eşya alınıp verilmiş olmayıp da, fakat olbabda sened veya tahvil verilmiş veyahut senet dahi alınmayarak rüşvet teâtîsi üzere yalnız bir mukavele-i mahsusa vuku bulmuş olduğu ve bu mukavelenin fiile çıkmaması râşî ve mürteşînin define muktedir olamadıkları bazı mevâniden neşet eylediği bil-muhakeme sabit ve mütehakkık olur ise, bu makule mukavelelere biaynihi rüşvet alınıp verilmiş nazarıyla bakılıp, bunu mürtekib olanlar haklarında mürteşî ve râşî ve râiş cezaları icra olunur. Şu kadar ki, bu halde cezay-ı nakdî olmak üzere mukavele olunmuş olan rüşvet miktarı akçe râşîden ve bir misli dahi mürteşîden ahz ve tahsil olunur."*

[361] MADDE 10 (farklı yerler büyük harfle yazılmıştır) *"Rüşvet olarak henüz akçe ve eşya alınıp VERİLMESİ olmayıp da, fakat olbabda senet veya tahvil verilmiş veyahut senet dahi alınmayarak rüşvet teâtîsi ÜZERİNE yalnız bir mukavele-i mahsusa vukubulmuş olduğu ve bu mukavelenin fiile çıkmaması râşî ve mürteşînin def'ine muktedir olamadıkları bazı mevâni'den neş'et eylediği bi'l-muhakeme sabit ve mütehakkık olur ise, bu makule mukavelelere biaynihi rüşvet alınıp verilmiş nazariyle bakılıp bunu mürtekib olanlar haklarında mürteşi ve râşi ve râiş cezaları icra OLUNA. Şu kadar ki bu halde cezay-ı nakdi olmak üzere mukavele olunmuş olan rüşvet mikdarı akçe râşiden ve bir misli dahi mürteşiden ahz ve tahsil OLUNACAKTIR."* Akgündüz, "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesi'nin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'i İrtikab Kanunnamesi", s. 186.

[362] Bozkurt, **Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi**, s. 100; Muhammed Tayyib Kılıç, "İslam Hukukunda Kanunlaştırma Olgusu", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008, s. 22.

göre 1858 CKH'nin olarak rüşvet faslında Fransız CK'nin dolaylı tesiri olduğu söylenmiş olmaktadır.

Rüşvet faslı çerçevesinde Fransız CK ile 1858 CKH'nin münasebetine bakıldığında ilk dikkat çeken husus madde sayılarının farklılığıdır. 1858 CKH'de rüşvet faslında on beş madde yer alırken Fransız CK'de yedi madde yer almaktadır. Maddelerin muhteviyatına bakıldığında da 1858 CKH'nin daha tafsilatlı hazırlandığı görülmektedir. Nitekim Fransız CK'de alâkalı yerde rüşvet alanlar, rüşvet verenler bahis mevzu edilmiştir ve muhakemede yer alan şahıslar için hüküm konulmuştur.

1858 CKH'de ise ilk olarak neyin rüşvet olup olmadığı izah edilmiş ardından sırasıyla rüşvet alan, rüşvet veren ve rüşvete aracılık eden hakkında hüküm gelmektedir. Devamında rüşvet suçu işleyen kadınlar hakkında hükme yer verilmiştir. Sonrasında rüşvette tekerrür ve teşebbüsten bahsedilmiştir. Ardından rüşvet almamak ve rüşvet vermemekten bahsedilip devamında ihalelerde rüşvetten bahsedilmiş ve son olarak rüşvet mukabilinde cinayet nevinden suç işlemek bahis mevzu olmuştur. Hasılı Men'-i İrtikâb Kanunnamesi ile Fransız CK arasında bir münasebet olduğuna dair ne bu iddiayı ileri sürenler iddialarını destekleyecek kâfi miktarda delil gösterebilmiş, ne de bu çalışma sırasında dikkat çekici bir benzerliğe denk gelinmiştir.

Yine 1858 CKH m.82-93 arasında tanzim edilen *Sirkat-i Emval-i Mîrîye ve İrtikâbât-ı Sâireler* faslındaki on iki maddenin ilk dört maddesi Men'-i İrtkâb Kanunnamesi ile irtibatlandırılabilir. Geriye kalan sekiz maddenin de Fransız CK'den mülhem olmadığı görülmektedir. Fransız CK'nin mezkûr fasılla alakalandırılabilecek kısmı, m.169 ve devam eden maddelerinde tanzim edilen *des soustraction commises par les dépositaires publics* (amme vazifelileri tarafından işlenen zimmet suçları) isimli kısmıdır. 1858 CKH'nin zikredilen faslındaki mezkûr sekiz maddenin bahsettiği hususlar ile Fransız CK'nin alâkalı kısmındaki hususlara bakıldığında birbirleri ile alakalı olmadıkları görülecektir. Nitekim 1858 CKH'nin bahsedilen maddelerinde angarya, emniyet kuvvetlerini şahsi menfaati için kullanma gibi geniş çaplı bir ifade tercih edilmişken,

Fransız CK'nin alâkalı bahsinde sadece zimmet hususunda hükümler yer almaktadır[363]. Ayrıca salt zimmetten bahseden maddelere bakıldığında verilen cezalar da farklıdır. Fransız CK ağır çalışma ve para cezası tayin ederken 1858 CKH memuriyetten tard ile hapis veyahut nefy cezası tayin etmektedir. Ayrıca suçun tanzim ediliş şekli, unsurları gibi hususlarda da bir benzerlik tespit etmek zordur.

Açıkça görülmektedir ki 1858 CKH'deki "rüşvet beyanındadır" ve "sirkat-i emval-i mirîye ve irtikâbât-ı sâireler" fasıllarında Fransız CK ana kaynak olarak alınmamıştır. Mezkûr fasıllar hem madde sayısı olarak daha fazla hem de ihtiva ettiği hususlar cihetinden Fransız CK'den daha tafsilatlı ve farklı hazırlanmıştır. Bu da bahis mevzuu fasılların ana kaynağının Fransız CK değil Men'-i İrtikâb Kanunnamesi olduğunu göstermektedir.

D. Diğer Ceza Kanunları

1858 CKH'de memuriyetten tard, müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezalarının ayrı bir ceza nevi olarak yer almıştır. Nitekim mehaz kanun olduğu düşünülen Fransız CK'de bu iki ceza ayrı bir ceza nevi olarak yer almamaktadır. Sadece hukuk-ı medeniyeden ıskat cezasının Fransız CK'deki mukabili denebilecek *la dégradaiton civique* cezasının bir cüzü olarak yer almıştır.

Mehaz kanunda ayrıca tanzim edilmemiş bu iki ceza nevi 1840 CKH'de ve 1851 KC'de ayrı bir ceza nevi olarak tanzim edilmiştir[364]. Bu da 1840 CKH ve 1851 KC'nin 1858 CKH'ye olan bir tesiri olarak düşünülebilir.

Her iki kanunnamede de katl fiiline kısasen idam cezası tayin etmiş olmaları 1858 CKH hazırlanırken 1851 KC'den faydalandığını göstermez, her iki kanun da İslam hukukundan faydalandığını gösterir. Bunun dışında 1851 KC'nin birinci faslının on birinci maddesinde katl fiilini işlemiş kişi mağdurun veresesi tarafından affedildiği

[363] **Code Pénal De L'empire Français**, s. 26; Duvergier, **Code Pénal Annote Edition de 1832**, s. 33; **The Penal Code of France**, s. 36-37.
[364] İsmen aynı şekilde ifade edilmeseler bile muhtevası cihetinden aynı ceza nevileri olduğu görülmektedir.

takdirde nizamen kürek cezasına mahkûm olacağı beyan olunmuştur[365]. 1858 m.172'de katl faili, kısasen idam veya nizamen idamdan affolunursa bu halde nizamen müebbed ya da on beş seneden az olmamak kaydıyla kürek cezasına mahkûm olunacağı beyan olunmuştur.

Katl failinin affı noktasında 1851 ve 1858 ceza kanunları birbirine benzemektedir. Bunun yanı sıra katle yardımcılık eden kişilere 1851 KC ve 1858 CKH icabınca muvakkat kürek cezası verilmektedir.

Ruth A. Miller, 1858 CKH'de *"Katl ve Cerh ve İhâfeye Dair"* başlıklı fasılda yer alan yirmi dört maddenin sadece beşinin Fransız CK kaynaklı olduğunu, geri kalan kısmının ise 1851 KC'den aynen alınan maddeler veya *"İslam hukukunun rolünün bu yeni yapı içerisinde tanımlanması"* hakkındaki maddeler olduğunu ileri sürmüştür[366].

1858 CKH'de kat'-ı tarîk suçu 62. maddeye yapılan bir zeyl ile tanzim edilmiştir. Bildiğimiz manasıyla kat'-ı tarîk suçu Fransız CK'de tanzim edilmemiştir. 1851 KC icabınca kat'-ı tarîk suçunu işleyenler katl fiilini işlememişlerse kürek cezasına mahkûm olurlar, katl fiilini işleyenler ise idam edilirler. 1858 CKH'de de kat'-ı tarîk suçunu işleyenler için aynı cezalar tayin edilmiştir. Katl fiilini işleyenler idam, katl fiilini işlemeyenler ise kürek cezasına mahkûm edilecektir.

Netice olarak yukarıdaki misaller çerçevesinde 1858 CKH hazırlanırken evvelki ceza kanunlarından faydalanıldığı açıkça söylenebilir.

[365] Bunun yanı sıra katl fiilini işleyen kişi memursa nizamen idam cezasına mahkûm edileceği birinci faslın birinci maddesinde beyan olunmuştur.
[366] Miller, **Fıkıhtan Faşizme**, s. 102; George Young da alakalı başlıktaki beş maddeyi Fransız CK ile irtibatlandırmıştır. bkz: Young, **Corps de Droit Ottoman**, C. 7, s. 34-38.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1858 CEZA KANUNNAME-İ HÜMAYUNU'NUN TATBİKATI

I. Tanzimat Devri Osmanlı Mahkeme Sistemi

Tanzimat devrine kadar Osmanlı muhakeme sistemi, kâdıların riyasetindeki mahkemeler yanında, cüzi salâhiyetlere sahip cemaat ve konsolosluk mahkemeleri ile beraber ile yürümüştür. Tanzimat devrinde ise nizamiye mahkemeleri kurulmuştur ve ilerleyen yıllarda vazife sahası genişlemiştir. Böylece kâdıların riyasetindeki mahkemelere şer'iyye mahkemeleri denilmiş ve zamanla bunların muhakemede asli merci (mutad mahkeme) olma hali son bulmuştur.

A. Şer'iyye Mahkemeleri

Osmanlı hukukunda Tanzimat devrine kadar kazaî salâhiyete sahip birçok müessese bulunmakla beraber asli ve umumi muhakeme müessesesi şer'iyye mahkemeleridir[367].

Şer'iyye mahkemesi borçlar, ticaret, idare ve geriye kalan bütün hukuk sahalarında vazifeli mahkemedir. Şer'iyye mahkemeleri ceza hukuku cihetinden de Osmanlı Devleti'nin klasik devrinde asli vazifeli mercidir. Tanzimat devrinde ise ceza hukukuna dair vazifeleri azalmış olsa da hâlâ birtakım vazifeleri devam etmiştir[368].

Nizamiye mahkemelerinin açılması ile adliyede düalizm ortaya çıkmış ve şer'iyye mahkemelerinin vazifeleri azalmış bununla beraber asli kazâ mercii olması hali bir müddet daha devam etmiştir. Adliyede var olan düalizm salâhiyet hususunda birtakım karışıklıklara yol açmış ve 1887 yılında mahkemelerin vazife ve salâhiyetleri hakkında çıkan *Mehâkim-i şer'iyye ve nizamiyenin tefrik-i vezaifi hakkında irade-i seniyye* ile şer'iyye mahkemeleri aleyhine vazife transferi olmuş, nizamiye mahkemelerinin vazife sahası genişlemiştir[369]. 1914 tarihli *Mehâkim-i şer'iyye ve nizamiyenin tefrik-i vezaifi*

[367] Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri**, s. 293.
[368] Bozkurt, **Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi**, s. 124-125.
[369] Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri**, s. 329.

hakkında nizamname ve *Usulü Muhakemat-ı Şer'îye Kararnamesi* ile şer'iyye mahkemeleri yegane kazâ mercii olmaktan çıkmıştır[370].

B. Nizamiye Mahkemeleri

Klasik devirde taşralardaki teşekkül olunan sancakbeyi/beylerbeyi/paşa divanları Tanzimat'tan sonra eyalet ve sancak meclislerine dönüştürülmüş nihayetinde nizamiye mahkemeleri halini almıştır[371]. Nizamiye mahkemelerinin teşekkülü noktasında yeni ceza ve ticaret kanunları ehemmiyetli bir yer tutar. Nitekim yapılan ıslahatlarda şer'î mahkemelerin haricinde muhakeme salâhiyetine sahip mercilerin vazife sahası ticaret ve ceza hukuku sahasındadır.

Ceza muhakemesi hususunda ise şer'iyye mahkemelerinin vazife sahasının daralmasının taşra meclislerinin[372] kurulmasıyla meydana geldiği söylenebilir. Bu meclis ceza hukuku cihetinden 1840 CKH ile tanzim olunan ta'zîr nevinden suç ve cezalara bakmakla vazifelidir[373]. Taşra meclislerinde verilen kararların temyiz merciinin Meclis-i Vâlâ olduğu söylenebilir[374]. Bu meclislerin verdiği hükümlerde kısas ve diyet gibi şer'î hukuka dair bir karar varsa hüküm Meclis-i Vâlâ'ya değil Meşihat'a gönderilirdi[375]. Taşra meclislerinin ceza hukuku muhakemesindeki vazifeleri 1864 yılına kadar devam etmiştir[376].

1864 yılında Vilayet Nizamnamesi ile adliyede yeni bir devreye girildiği söylenebilir. Vilayet Nizamnamesi ile Osmanlı Devleti'nin idari bünyesi değiştirilmiştir. Nizamname

---

[370] Ekinci, **a.g.e.**, s. 330; Mustafa Reşit Belgesay, "Tanzimat ve Adliye Teşkilatı", C. I, **Tanzimat 1**, içinde (211-220), İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 1999, s. 216.
[371] Ekrem Buğra Ekinci, "Osmanlı Hukukunda Mahkeme Kararlarının Kontrolü (Klasik Devir)", **Belleten**, C. 65, No: 244, 2001, s. 1004.
[372] Bu meclisler evvela *"muhassılık meclisleri"* adı ile kurulmuş, daha sonra bu meclisler kaldırılıp *"memleket meclisleri"* kurulmuştur. Daha sonra bu meclisler *"eyalet meclisleri"* adını almıştır. Bu meclisler için *"meclis-i kebir"* ifadesi de kullanılmıştır. Mana karmaşası çıkmaması için ceza muhakemesi yapan bu meclisler için umumi bir ifade olan *"taşra meclisleri"* ifadesi kullanılmıştır. Tafsilatlı bilgi için bkz: Sedat Bingöl, **Tanzimat Devrinde Osmanlı'da Yargı Reformu (Nizâmiyye Mahkemeleri'nin Kuruluşu ve İşleyişi 1840-1876)**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2004, s. 65-67.
[373] Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri**, s. 151; Bingöl, **Tanzimat Devrinde Osmanlı'da Yargı Reformu**, s. 63.
[374] Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri**, s. 151; Bingöl, **Tanzimat Devrinde Osmanlı'da Yargı Reformu**, s. 106.
[375] Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri**, s. 154.
[376] Ekinci, **a.g.e.**, s. 157.

icabınca eyaletlerin ismi vilayete dönüştü. Vilayetler sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar da karyelere ayrılmakta idi[377]. Adli teşkilat da (nizamiye mahkemeleri) idari bünyeye mutabık şekilde tanzim edilmiştir. Nizamiye mahkemeleri sulh meclisleri, kazalarda Meclis-i Deavi, sancaklarda Meclis-i Temyiz, vilayetlerde ise Divan-ı Temyiz[378] isimli mahkemelerin meydana getirdiği bir adli şema halinde teşkilatlandırılmıştır[379].

Sulh meclisleri nahiyelerde, mevzusu kırk kuruşun altında olan davalara bakar. Sulh meclislerinin ceza davalarına bakma salâhiyeti yoktur[380].

Meclis-i Deavi (kaza mahkemeleri) sulh meclislerinin bakamadığı hukuki ihtilaflara ve salâhiyet sınırları içinde meydana gelen kabahat ve cünha davalarına bakmakla vazifelidir[381].

Meclis-i Temyiz (sancak mahkemeleri) kaza mahkemelerinin vazifeli olduğu ve istinaf yolu açık olan davaların istinaf merciidir. Bununla beraber kaza mahkemelerinin bakamayacağı beş yüz kuruşun üzerindeki hukuki ihtilaflarda ilk derece mahkemesi olarak vazifeli idi. Cinayet davalarında ise ilk derece mahkemesi olarak vazifeli olup verdiği kararı re'sen vilayet mahkemelerine göndermekle mükelleftir[382].

Divan-ı Temyiz (vilayet mahkemeleri), sancaklardaki meclis-i temyiz mahkemelerinin istinaf merciidir[383]. Divan-ı Temyiz'de verilen kararların icrasında vazifeli merci valiliktir. Divan-ı Temyiz tarafından verilen karar kürek ve idam ise hüküm Bâb-ı Âli'ye gönderilir[384].

---

[377] İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)**, 3. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2018, s. 62.
[378] Vilayetlerde kurulan nizamiye mahkemelerinin ilk ismi divan-ı temyiz değil büyük meclis-i temyizdir. Divan-ı temyiz adı bu mahkemelere daha sonra verilmiştir. Sancak mahkemelerine de meclis-i temyiz denildiği için anlam karmaşasına yol açmamak maksadıyla divan-ı temyiz adı kullanılacaktır. Tafsilatlı bilgi için bkz: Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri**, s. 191-194.
[379] Bozkurt, **Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi**, s. 120.
[380] Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri**, s. 189.
[381] Ekinci, **a.g.e.**, s. 189-190; Bingöl, **Tanzimat Devrinde Osmanlı'da Yargı Reformu**, s. 160.
[382] Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri**, s. 190.
[383] Ekinci, **a.g.e.**, s. 192; Bingöl, **Tanzimat Devrinde Osmanlı'da Yargı Reformu**, s. 157.
[384] Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri**, s. 193.

1879'da *Mehâkim-i Nizâmiyenin Teşkilâtı Kanun-ı Muvakkati* ile nizamiye mahkemeleri yeniden teşkilatlandırılmıştır[385]. Yeni teşkilatlandırmada yine dört aşamalı bir tasnif kabul edilmiştir. Adliye teşkilatı sulh mercileri, bidayet mahkemeleri, istinaf mahkemeleri ve İstanbul'da bulunan Mahkeme-i Temyiz şeklindedir. Yeni kanun ile nizamiye mahkemelerinin teşkilatında çok esaslı bir değişikliğe gidildiğini söylenemez[386].

C. Ceza Muhakemesinde Düalizm

Osmanlı Devleti'nde nizamiye mahkemelerinin kurulması ile adliyede düalizm meydana gelmiştir. Kısasa dair davalarda muhakeme şu şekilde tahakkuk ederdi: Mağdurun veresesi taleplerinin varlığı halinde şahsi hak talebiyle şer'î mahkemeye müracaat edebilirlerdi. Şer'î mahkeme muhakeme sonunda kısasa hükmederse muhakeme sona erer ve suçlunun cezası infaz edilirdi. Mağdurun veresesi suçluyu affeder ve diyet talep ederse bu halde zanlı diyet cezasına mahkûm olurdu. Diyete mahkûm olan suçlu ayrıca nizamiye mahkemelerinde muhakeme olunur ve bu mahkemeden de ceza kanununda alakalı olan cezayı alırdı. Böylece suçlu hem diyet cezasına hem de nizamiye mahkemesinin vermiş olduğu ta'zîr cezasına mahkûm olurdu[387].

Kısas ve diyet hususlarında 1858 CKH muhakeme merciine dair hükümler ihtiva etmektedir. 1858 CKH m.177 vd. tanzim edilen cerh ve darbın cezalandırılması noktasında *diyet*ten bahsedilerek şer'î hukuka bir gönderme yapılmıştır. 1858 CKH'nin 171. maddesinde *"Hükm-i kanunî hukuk-ı şahsiyeyi ıskat edemeyeceğinden maktulün veresesi var ise, onların iddiaları üzerine hukuk-ı şahsiye davası mehâkim-i şeriyeye havale olunur."* denilerek hukuk-ı şahsiyeye dair olan katl davalarında şer'iyye mahkemelerinin de vazifeli olduğu ifade edilmiştir.

Nitekim bu hususta 1277 tarihli *"Mevâdd-ı cezaiyede tahkikat ve muhakemâtın ve hukuk-ı şahsiye cihetinden dolayı murâfaât-ı şer'iyyenin suret-i icrasıyla ahkâm-ı*

[385] Bingöl, **Tanzimat Devrinde Osmanlı'da Yargı Reformu**, s. 234.
[386] Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri**, s. 234.
[387] Cin, Akgündüz, **Türk Hukuk Tarihi**, s. 330; Ahmet Kılınç, "İdam Cezasının Tanzimat Dönemi Osmanlı Hukukundaki Görünümüne İlişkin Birkaç Kaynak ve Bu Kaynakların Tahlili", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No: 11, 2011, s. 40.

sâdıranın keyfiyet-i infazı hakkında irâde-i seniyyeyi mübelliğ tezkire-i sâmiye" adlı bir tezkire de mevcuttur[388].

1860 tarihli bir Meclis-i Vâlâ kararında, Petre isimli mücrimin, kısas icap eden katl cürmünü işlediği ve şer'î muhakemenin ardından nizami muhakeme neticesinde kürek cezasına mahkûm olduğu görünmektedir. Şer'î muhakemede verese tarafından affedilen mücrim, ardından nizamiye mahkemesinde muhakeme olunmuştur. Bu muhakeme neticesinde de kürek cezasına mahkûm edilmiştir[389]. Nizami muhakeme neticesinde verilen bu ceza ta'zîr nevindendir.

Şer'iyye mahkemeleri ve nizamiye mahkemeleri arasında ceza muhakemesi sahasında vazife ihtilafları yaşanmıştır. Bu anlaşmazlıkların giderilmesi için mahkemelerin vazife sahalarını tayine dair kanunlar ve nizamnameler ilan edilmiştir.

1305/1887, 1327/1909 ve 1332/1914 tarihlerinde ilan edilen nizamnameler ile adliyede bu vazife meselesi halledilmeye çalışılmıştır. Ekrem Buğra Ekinci; 1- Münhasıran Şer'iyye mahkemelerinin vazife sahasına giren davalar, 2- Münhasıran Nizamiye Mahkemelerinin vazife sahasına giren davalar, 3- Esasında nizamiye mahkemelerinin vazife sahasında olmakla beraber tarafların rızası ile şer'iyye mahkemelerinde görülebilen davalar şeklinde üçlü bir tasnife gitmiştir. Buna göre nikah, talak, nafaka, hıdane, rıkk, kısas, diyet, erş, gurre, hükumet-i adl, kasame, gaib, mefkud, vasiyet, miras ve vakıf davalarında şer'iyye mahkemeleri mutlak salâhiyete sahiptir. Geriye kalan davalar da ise nizamiye mahkemeleri vazifelidir. Ceza, haksız fiil ve kontratlardan doğan borçlara dair davalar hariç olmak üzere taraflar anlaşıp davalarını şer'iyye mahkemelerine getirebilirlerdi[390].

[388] İrade-i seniyye metni için bkz: Akgündüz, "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesi'nin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'i İrtikab Kanunnamesi", s. 168-170.
[389] Ahmet Kılınç, "Bir Meclis-i Vâlâ Hükmü ve Tahlili", **Adam Akademi**, C. 5, No: 1, 2015, s. 17.
[390] Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri**, s. 227; Ekrem Buğra Ekinci, **Ateş İstidâsı İslâm-Osmanlı Hukukunda Mahkeme Kararlarının Kontrolü**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2001, s. 231.

II. Suçların Muhakemesi ve Cezalandırılması

A. Kısas ve Diyet Suçları

Cezaları nass ile sabit olan suçların ilk ayağı kısas suçlarıdır. Kısas suçları katl (öldürme) ve cerh (müessir fiil - yaralama) olmak üzere iki tanedir. Bunlar takibi şikâyete bağlı suçlardır. Mağdur tarafından takip edilsin veya edilmesin hükûmet bunlara 1858 CKH çerçevesinde ta'zîr cezası verebilir.

i. Katl (Öldürme)

1. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Katl Bahsi

1858 CKH'de katl hususu m.168 vd. ile tanzim edilmiştir. 1858 CKH'de katl hususu manevi unsur cihetinden taammüden katl, min-gayri taammüd katl ve hataen katl şeklinde üç kısımda ele alınmıştır.

Taammüd, *"îkâ'ı niyet olunan bir fiil-i memnunun evvelce tasavvur ve tasmim edilmesidir"*[391] şeklinde tarif edilmiştir. Yani kanun tarafından yasaklanmış bir fiili planlayıp tasarlayarak işlemektir. Taammüden katl fiilini işleyen mücrim 170. madde icabınca idam edilir. Mesela Ceride-i Mehâkim'de yayınlanan 1302 tarihli kararda; Siroz bidayet mahkemesinin fail Halac Petre'nin maktul Kolon'u taammüden katl ettiğine hükmettiği ve Petre'nin 170. madde icabınca idam edilmesine karar verdiği görülmektedir[392]. Yine başka bir kararda maktul Petro'yu katleden kişilerin Ahmet Cenid ve Deyb Cenid oldukları anlaşılmış ancak bu cinayet fiilini tasavvur ettiklerine dair bir kanaat teşekkül etmediği için min-gayri taammüd katl fiilini işlediklerine ve m. 174 icabınca kürek cezasına mahkûm edilmelerine dair karar verilmiştir. Ancak karar mazbatası tanzim edilirken maktulün babası yeni deliller getirerek davanın tekrarını talep

[391] Mehmed Aziz, **Osmanlı Ceza Hukuku: Mufassal Nazariyyât-ı Ceza**, s. 13.
[392] **Ceride-i Mehâkim**, No: 331, 1303, s. 3227-3228; Akgündüz, **Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması**, s. 149-150.

etmiştir. Yeni deliller çerçevesinde yeni bir tedkikat başlamış ve neticede faillerin katl fiilini taammüden işledikleri anlaşılıp idam cezasına mahkûm edilmişlerdir[393].

Min-gayri taammüd katl 174. maddede tanzim edilmiştir. Min-gayri taammüd katl, İzmir bidayet mahkemesi ceza dairesi reisliği yapmış olan Halil Rıfat tarafından *"katli ikâ'ından evvel zihninde tasvir ve tasmim etmeyerek fevren ve mütehevviren ..."*[394] yani evvelden planlayıp tasarlamaksızın aniden ve kızgınlıkla birini öldürme şeklinde tarif edilmiştir. Darülfünun'da ceza hukuku muallimi olan Diran Yarganyan da *"bir kimse taammüdî olmayarak ve fakat kasden bir kimseyi katl etse..."*[395] şeklinde tarif etmiştir. Yani kast unsuru bulunan ancak planlama ve tasarlama unsuru bulunmayan katl fiiline "min-gayri taammüd katl" denilmiştir. Eğer katl fiili min-gayri taammüd işlenmişse mücrim on beş sene müddetle kürek cezasına mahkûm olur. Nitekim evvelden planlanmadan işlenen bir cinayet hakkında Ceride-i Mehâkim'de yer alan bir kararda şöyle denmektedir: *"... meçhul olan bir sebeb üzerine bittehevvür min ğayri taammüd cerh ve katl eylediği (...) merkum Çelebinin yüz yetmiş dördüncü madde-i kanuniye hükmüne tevfikan on beş sene müddetle küreğe konulması..."*[396].

1858 CKH m.174 icabınca mücrim, kanunda ifade edilen bir cürmü işlerken gayri taammüd katl fiilini işlerse, mücrim idam cezasına mahkûm edilir. Mesela Ceride-i Mehâkim'de yer alan bir kararda, zanlı Abdurrahman ve Aleaddin hırsızlık cürmünü işledikleri sırada katl cürmünü de işlemişlerdir. İşledikleri katl fiili min-gayri taammüd katl olarak kabul edilmiş ve bu katl fiilini başka bir cürmü ika ederken işlediklerinden dolayı idama mahkûm edilmişlerdir[397].

Katl cürmüne yardım edenlerin muvakkaten küreğe konulacakları 1858 CKH m.175'te beyan olunmuştur. Ceride-i Mehâkim'de yer alan bir karara göre mağdurun

---

[393] **Ceride-i Mehâkim**, No: 20, 1296, s. 104-105; Alhan Ceylan, "Ceride-i Mehakim 2. Dönem 1-42 Arası Sayılarının Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021, s. 202-203.
[394] Halil Rıfat, **Külliyat-ı Şerh-i Ceza**, s. 276.
[395] Diran Yarganyan, **Kanun-ı Ceza Dersleri**, C. 1, Tab-ı Sani, Dersaadet, Becidyan Matbaası, 1326, s. 15.
[396] **Ceride-i Mehâkim**, No: 2, 1290, s. 9.
[397] *"... eşhas-ı merkûmeden Abdurrahman ve Aleaddinin firarda olan Hasib ile beraber mağazaya girüb akça ve eşya ğasbına ictisar eyledikleri sırada müştereken fi'il-i katli ikâ'a itdikleri (...) tebeyyün etmiş olduğundan bunlardan Abdurrahman ve Aleaddinin yüz yetmiş dördüncü madde-i kanuniyenin fıkra-ı ahiresine tevfikan idam olunmaları..."* bkz: **Ceride-i Mehâkim**, No: 28, 1290, s. 386-387.

ellerini tutarak katl fiiline yardım eden Şaban bin Talib m. 175 icabınca muvakkaten kürek cezasına mahkûm edilmiştir[398]. Bu mevzuda Ceride-i Mehâkim'de yer alan başka bir karar dikkat çekicidir. Karara göre asgari dört kişilik silahlı bir topluluk, Avustyan kahyayı bıçakla darb ve cerh etmiştir. Avustyan kahya bıçak yaraları neticesinde vefat etmiştir. Yapılan tahkikat neticesinde katlin bu topluluk tarafından işlendiği anlaşılmış ancak asıl failin kim olduğu anlaşılamadığı için failler katl cürmünden değil katle yardım etme cürmünden ceza almışlardır[399].

1858 CKH'de manevi unsur cihetinden ehemmiyet arz eden bir diğer husus taksirle katl hususudur. 1858 CKH'de taksir mefhumu direkt geçmemektedir ancak 182. maddeye bakıldığında *"... dikkatsizlikten ve nizamata riayetsizlikten neşet etmiş ise, altı aydan iki seneye kadar hapis ile mücâzât olunur"* ifadesi taksirden bahsetmektedir. Savcılık, hâkimlik ve murafilik (avukatlık) yapan, Osmanlı devletinin son devir hukukçularından Mehmed Aziz taksiri şu şekilde tarif etmiştir: *"...kanuna mugayir olarak bir fiil işlemek kastı olmadığı halde mücerret dikkatsizlik veya nizamata riayetsizlik eseri olarak bir cürmün vukuuna meydan vermektir."*[400] Eğer katl fiili kast olmaksızın dikkatsizlikten ve nizama riayetsizlikten dolayı ortaya çıkmışsa, mücrimin altı aydan iki seneye kadar hapis cezasına mahkûm edileceği beyan olunmuştur. Nitekim Ceride-i Mehâkim'de yer alan bir kararda, Hüsmen'in işlemiş olduğu katl fiilinin dikkatsizlikten kaynaklandığına hükmedilmiş ve 182. madde icabınca bir buçuk sene hapis cezası verilmiştir[401].

---

[398] Ceylan, "Ceride-i Mehakim 2. Dönem 1-42 Arası Sayılarının Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", s. 295-296.

[399] *"...icra kılınan tahkikatta katl-ı mezkûrun ber vech-i meşruh merkuman Abdullahlar ile Çavuş İbrahim ve Ğanım oğlu Şerif ve Palabik oğlu Ahmed'den sudur ettiği ihbarat ve emarat ile tebeyyün edib fakat asıl kâtil bunlardan hangisi olduğu tefrik-i kâbil olamadığından merkumunun yekdiğerine muin itibarıyla yüz yetmiş beşinci maddei kanuniyeye tevfikan ve bidayet-i tevkîfleri olan doksan üç senesi Recebinin on dokuzuncu gününden itibaren badet-teşhir beşer sene müddetle küreğe konulmalarına karar verilerek..."* **Ceride-i Mehâkim**, No: 34, 1297, s. 171-172; Ceylan, "Ceride-i Mehakim 2. Dönem 1-42 Arası Sayılarının Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", s. 346-347.

[400] Mehmed Aziz, **Osmanlı Ceza Hukuku: Mufassal Nazariyyât-ı Ceza**, s. 17.

[401] *"... tedkikât-ı sa'ire-i istintâkiyeye nazaran merkûmen Hüsmen'ın eser-i fi'li olduğu ve muahharan maktul-imerkumun naaşını İlyas ile beraber kuyuya attıkları tahakkuk edib fakat işbu katl Koca Memişin fazîha-ı sirkate ictisârı hâlinde vukû'a geldiğine ve hususiyle merkûm Hüsmen, Koca Memişi idam kasdıyla olmayıb ürkütmek ve hayvanlarını bırakdırıb firâr etdirmek için tüfenkin tekini attığı gibi diğer tekini dahi endaht ettiği hâlde kazâen merkûma isabet etmiş demek olacağı kaviyyen melhûz olarak bu halde merkûmun hareketi katl-i hatâ (...) bulunduğundan merkûm Hüsmen'in yüz seksen ikinci (...) mevadd-ı kanuniye ahkamına tevfikan bir buçuk sene müddetle habs olunmasına (...) birer mecidiye yüzlük altını*

Eğer ki şahsın dikkatsizlik ve nizama riayetsizliği dahi yoksa şahıs cezalandırılmayacaktır[402]. Madde metninde yer alan "hataen itlaf" halinde eğer fiil, failin dikkatsizliği veyahut nizama mugayir hareketinden kaynaklanmamışsa fiilden mesul tutulmaz. Mesela avlanacak av zannıyla ateş ettiği şey insan olsa ve ölse, failin dikkatsizliği ve nizama mugayir hareketinden bahsedemiyorsak fail bu fiilinden dolayı mesul olmaz[403].

Ancak hatanın mesuliyet doğurmaması hâli mutlak değildir. Mesela fail taammüden işleyeceği bir katl fiilini yanlış kişiye karşı işlerse mağdur kişiyi hata ile vurmuştur ancak fail için hata sebebiyle mesuliyetsizlikten bahsedilemez[404]. Ancak bu mesuliyetsizliğin ne olacağı hususu devrin uleması arasında ihtilaflıdır[405].

Hâkimlik ve murafilik (avukatlık) yapan İbnü'l-Hâzım Ferid hata hususunda *"Görülüyor ki kanun bazı mesailde şer' ile ~~mütehid~~müttehid ise de ekseriya hataen katl meselelerinde yekdiğerinden ayrılır"*[406] diyerek kanundaki hataen katl bahsinin şer' ile tam bir ahenk içinde olmadığını dile getirmiştir. Ancak aşağıda da görüleceği üzere kanunname hukuk-ı şahsiyeye halel getirmediği için kanun hükmünün şer'î hukukla tam bir ahenk içinde olmadığı düşünülse dahi mağdurun varislerinin şer'î muhakeme talep etmek hakları bulunduğundan şer'î hukuktan ~~ayrıldığını~~sapıldığını iddia etmek zordur.

Hülasa, 1858 CKH katl fiilini "kasten" ve "min-gayrı kasden" şeklinde ikiye ayırmıştır. Kasden katl fiilini "taammüden" ve "min-gayri taammüd" şeklinde ikiye ayırmıştır. Min-gayrı kasden katl fiilini de "gayrı ihtiyari" ve "fiili ihtiyari" şeklinde ikiye ayırmıştır[407]. Kanunnamedeki hataen ibaresi gayri ihtiyari kısmına denk gelmektedir. Dikkatsizlik ve nizama mugayir hareket de fiil-i ihtiyari kısmına denk gelmektedir. Fiil-i

---

ceza-yı nakdi ahz ve istifasına karar verilerek icabının icra olunduğu iş'âr kılınmışdır…" bkz:**Ceride-i Mehâkim**, No: 5, 1290, s. 38.

[402] Ahmed Ziya, **Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi**, s. 517.

[403] Ahmed Ziya, **a.y.**

[404] Mehmed Aziz, **Osmanlı Ceza Hukuku: Mufassal Nazariyyât-ı Ceza**, s. 19-20.

[405] İhtilaf hakkında bilgi için bkz: Ahmed Ziya, **Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi**, s. 519.

[406] İbnü'l-Hazım Ferid, **Siyaset-i Şer'iyye (İbnü'l-Hâzım Ferid'in Mukayeseli Hukuku Anlayışı)**, ed. Mehmet Aykanat, Melikşah Aydın, Ankara, Adalet Yayınevi, 2022, s. 153.

[407] Artin, **Kanun-ı Cezanın Mevadd-ı Kaime ve Muaddilesi Hakkında Teşrih ve Tenfiz**, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1326, s. 132.

ihtiyari olarak isimlendirilmiş hususun günümüzdeki mukabili mefhumu "taksir"dir[408]. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yer alan bilinçli taksir-bilinçsiz taksir tasnifi 1858 CKH'de bulunmamaktadır.

1858 CKH'de muafiyet ve mazuriyet halleri tayin edilmiştir. Meşru müdafaa hali ve gece vakti evine ya da dükkanına girmeye çalışanı katleden kişi cezadan muaf tutulmuştur.

Mahreminden birini zina halinde bulması üzerine zina edenleri katletme hali mazur olma hallerindendir[409]. Nitekim bu hususun şer'î hukukta da ele alınmıştır. İbn Âbidin, zina halinde basılan eşin katlinden dolayı katile ceza verilmeyeceğini söylemiştir[410]

İbnü'l-Hâzım Ferid bu hususta şer'î kaideden bahsedip ardından kanunnamedeki hüküm hakkında şunları söylemiştir: *"…kanun velev ki cünha derecesinde olsun bir hapis cezası vermesindeki hikmet-i hukukiye ol şahsın hükûmete müracaat etmeyip cezayı kendisi icra eylemesi cihetine matuf olabilirse de…"*[411]

Gündüz vakti ev veya dükkana girmeye çalışanın katli bilmukabele vuku bulan katl fiilini irtikâb eden kimse de kanunun mazuriyet hükümlerine tabi tutulmuştur. 1858 CKH m.190'da tanzim edilen mazuriyet halinden faydalanan mücrimler, mahkûm olmaları gereken ceza yerine üç aydan üç seneye kadar hapis cezasına mahkûm edilirler. Nitekim

---

[408] Feyzâ Erol Gümüşay, "Tanzimat Dönemindeki Düzenlemelerde Suçta ve Cezada Kanunilik, Kusur ve Hümanizm İlkeleri", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 20219, s. 68.

[409] Said Nuri Akgündüz, bu hâle hukuka uygunluk sebebi diyerek hatalı bir değerlendirme yapmıştır. Akgündüz, **Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması**, s. 124.

[410] *"Bir kimse bir şahsı kendisine helâl olmayan bir kadınla birlikte zinâ etmeden önce bulsa o kadın, bulan kimsenin gerek zevcesi veya mahremi olsun ve gerekse olmasın o şahsın bağırmak veya dövme ile kaçacağını bilirse, onu öldürmesi helâl olmaz. Eğer o şahsı o kadınla zinâ ederken bulursa mutlak surette yani bağırıp çağırmaksızın öldürmesi câîz olur. (…) Bir kimse zevcesiyle bir şahsı rızalarıyla zinâ ederken yahut onu öperken yahut onu kucaklarken görüp o şahsı veya ikisini de öldürse, kendisine bir şey Iâzım gelmez. Bunu şahidle veya ikrar ile isbat ederse kadının mirasından da mahrum olmaz."* İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 8, s. 287.

[411] İbnü'l-Hazım Ferid, **Siyaset-i Şer'iyye (İbnü'l-Hâzım Ferid'in Mukayeseli Hukuku Anlayışı)**, s. 160.

Ceride-i Mehâkim'de yer alan bir kararda, işlenen katl fiilinin bilmukabele işlendiği kabul edilerek faile m.189 ve 190 icabınca üç sene hapis cezası verilmiştir[412].

Bunun yanı sıra katl ve cerhe mahsus teşebbüs hükmü de kanunda tanzim edilmiştir. Kanunnamenin ilk halinde umumi bir teşebbüs hükmü bulunmamaktadır. 1327/1911[413] tâdili ile 46. madde umumi bir teşebbüs hükmü olacaktır.

1858 CKH'de tanzim edilen bir diğer husus da amirin emri ile katl fiilini işleme hususudur. Kanunname burada amirin cebr salâhiyetine göre bir tasnif yapmıştır. Amirin emrine muhalefet edildiğinde amirin itlaf salâhiyeti varsa bu amire "amir-i mücbir", amirin böyle bir salâhiyeti yoksa "amir-i gayri mücbir" denilmiştir. Eğer amir-i mücbirin emri ile bir katl fiili meydana gelmişse katl fiilinden memur muaf tutulmuş, amir-i mücbir mesul tutulmuştur[414]. Amir-i gayr-i mücbirin emri ile katl fiili meydana gelmişse bu katl fiilinden memur mesul olur, ancak amir-i gayri mücbir hakkında da muvakkat kürek cezasına hükmolunur.

2. ***1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'ndaki Katl Bahsinin Şer'î Hukukla Münasebeti***

İslam hukukunda katl fiili; âmden katl (kasten öldürme), şibh-i âmden katl (kasıt benzeri öldürme-olası kast), hataen katl, hata mecrasına cari ile katl (hata benzeri öldürme) ve tesebbüben katl (katle sebep olma) olarak beş başlık altında tedkik edilmiştir[415].

---

412 *"Emin oğlu Mehmed'in başına bir sopa vurması üzerine Mehmed'in dahi elinde bulunan balta ile bil-mukabele İbrahim'i cerh ve itlâf eylediği ihbarat ve emarat ile tebeyyün ettiğinden yüz seksen dokuzuncu ve yüz doksanıncı mevadd-ı kanuniye ahkamına tevfikan (...) üç sene müddetle habs olunmasıyla beraber on sene dahi zabtiye nezareti altına alınmasına karar verilerek tebliğ edildiği anlaşılmıştır..."* **Ceride-i Mehâkim**, No: 18, 1296, s. 139; Ceylan, "Ceride-i Mehakim 2. Dönem 1-42 Arası Sayılarının Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", s. 183.

413 1327/1911 tarihli tadilattan bahsedileceğinde sadece miladi tarih olan 1911 tarihi kullanılacaktır.

414 Ahmed Ziya, **Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi**, s. 521.

415 İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar Ale'd-Dürri'l-Muhtar**, C. 16, çev. Ahmed Davudoğlu, İstanbul, Şamil Yayınevi, 1983, s. 237; Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 28-29; Mehmet Akif Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, 12. Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2014, s. 192; Abdülkadir Udeh, **Seküler Ceza Hukuku Kurumlarıyla Mukayeseli İslam Ceza (Suç) Hukuku -Özel Hükümler-**, C. 2, çev. Ali Şafak, 2. Baskı, İstanbul, Kayıhan Yayınları, 2012, s. 27-28.

Âmden katl; failin, katli meşru olmayan mağdura karşı, bahis mevzuu öldürme fiilini bilerek ve isteyerek yapmasıdır. Fiilin âmden öldürme olup olmadığının tespit edilmesi İslam hukukçularınca münakaşa edilmiştir. Hanefi, Şafii ve Hanbelilerce katle elverişli bir alet kullanarak katl fiilini işlemesi, katl fiilinin âmden olduğunu ispatlamaktadır[416]. Bu vaziyette de hangi aletlerin katle elverişli alet olarak değerlendirileceği ihtilaflıdır. İmam Ebu Hanife'ye göre katl fiiline âmden katl diyebilmek için katl fiilinin kesici-delici bir aletle işlenmesi lazımdır[417]. İmam Ebu Yusuf, İmam Şafii ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre failin yaptığı fiil, insan vücudunun kaldıramayacağı büyüklükteyse âmden katldir[418]. İmam Malik fiil ve kullanılan alette hususi bir şart aramamış öldürme maksadıyla o fiili işlemeyi kâfi görmüştür[419].

Şer'î hukukta âmden katl dışında kalan katl suçlarında faile kısas cezası verilemez. Âmden katl dışındaki katl cürmünde faile diyet cezası verilir [420].

Kaide olarak bir cürüm ika edildiğinde hukuk-ı şahsiye ve hukuk-ı umumiye olmak üzere iki hak ortaya çıkar[421]. Katl fiilinde de böyledir. Birincisi hukuk-ı şahsiyedir yani mağdurun/mağdurun varislerinin hakkıdır ki bu hak şer'an tanzim edilmiştir ve şer'iyye mahkemelerindeki muhakeme ile teslim edilmektedir. İkinci ihlal edilen hak ise hukuk-ı amme (hukuk-ı umumiyye) yani cemiyetin hakkıdır. Bu hususta ise hükûmetin amme menfaati zedelendiği için ta'zîr cezası koyma hakkı vardır.

Kısas ve diyet suçları kaide olarak şikâyete tabi olduğu için mağdur olan kişilerin kısas ve diyet talebi olmadan yapılacak muhakemede verilecek ceza ta'zîr cezası olacaktır[422]. Benzer şekilde kısas talebinin bulunduğu bir hâlde eğer kısas yerine diyete

[416] Udeh, **Mukayeseli İslam Ceza Hukuku**, C. 2, s. 53.
[417] Udeh, **a.g.e.**, C. 2, s. 49.
[418] İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 16, s. 237; Udeh, **Mukayeseli İslam Ceza Hukuku**, C. 2, s. 48-50; Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, s. 193.
[419] Udeh, **Mukayeseli İslam Ceza Hukuku**, C. 2, s. 47.
[420] İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 16, s. 242-247.
[421] İbnü'l-Hazım Ferid, **Siyaset-i Şer'iyye (İbnü'l-Hâzım Ferid'in Mukayeseli Hukuku Anlayışı)**, s. 94.
[422] Mehmet Akman, **Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması**, İstanbul, Eren Yayıncılık, 2004, s. 28-29; Mustafa Avcı, **Osmanlı Ceza Hukuku -I- Genel Hükümler**, C. I, 3. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s. 33 dipnot:43.

hükmedilmişse, hükûmetin yine amme menfaati ihlal edildiği için ta'zîren cezalandırma salâhiyeti bulunmaktadır[423]. Kanunnamede yer alan katl hükümleri de bu nevidendir.

1858 CKH'de ise katl fiili manevi unsur cihetinden taammüden, min gayr-i taammüd, gayrı ihtiyari ve fiili ihtiyari şeklinde tasnif edildiği yukarıda ifade edilmişti. Manevi unsur cihetinden şer'î hukuk ile 1858 CKH'nin tasnifi tam manasıyla ahenkli bir manzara çizmemektedir. Zira şer'î hukukta manevi unsur daha tafsilatlı bir şekilde tasnif edilmiştir. Nitekim aynı fiil, şer'î kaidelerde ve 1858 CKH'de manevi unsur cihetinden farklı değerlendirilebilir.

Mesela min-gayri taammüd (yani tasarlanmadan ancak kasten) işlenen bir katl fiili kesici bir aletle işlenmiş olsa dahi kanunnamenin 174. maddesi icabınca on beş sene kürek cezasına mahkûm olur. Ancak şer'î hukukta bu cürüm âmden katl olarak adlandırılır ve cezası da kısastır.

İlk bakışta kanunnamenin bu hükmü şer'î kaidelere aykırıymış gibi bir intiba uyandırabilir. Halbuki 1858 CKH m.171'de maktulün veresesinin talebi ile muhakemenin şer'î mahkemeye havale edilebileceği ifade edilmiştir[424]. Yani varislerin talebi ile katl davası, şahsi dava olarak şer'î mahkemelerde görülebilir[425].

Bu hususta misaller mevcuttur. Mesela Ceride-i Mehâkim'deki bir mahkeme kararında şer'î muhakemenin de cereyan ettiği anlaşılmaktadır. Zira kararda şu ifadeler geçer: *"Çekmece sancağında vaki Çatalca kazasına tabi Baklalı karyesinde çerke-nişîn Kıbti taifesinden Koca Memiş'in katili olan taife-i merkumeden Hüsmen bin Rüstem ile refiki İlyas bin Süleyman haklarında icra kılınan tedkikat-ı nizamiye ve murafaa-i şer'îyeyi havi Divan-ı Cinayet'in 27 Rebiülevvel sene 89 [1872] tarihli ve on iki numerolu mazbatasıyla ilam-ı şer'î ve evrak-ı istintakiye Muhakemat-ı Cezaiye Dairesi'nde mütalaa olundu."*[426]

[423] Akgündüz, **Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması**, s. 119-120.
[424] Bu husus "Tanzimat Devri Osmanlı Mahkeme Sistemi" başlığı altında tafsilatlı bir şekilde izah edilmiştir. Tafsilat için oraya bakılabilir.
[425] Halil Rıfat, **Külliyat-ı Şerh-i Ceza**, s. 272. Tatbikatta da birçok misal bulunmaktadır. Bkz: Akgündüz, **Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması**, s. 127-154.
[426] s. 37.

Şunu da ifade etmek gerekir ki katl fiilinin taammüden, min-gayri taammüd veya hataen işlenmesi fark etmeksizin varislerin şer'î muhakeme talep etme hakları mevcuttur[427]. Mesela mezkûr misalde katl fiili hataen işlendiğine hükmedilmiştir[428].

Mücrim nizami muhakemede idam cezasına, şer'î muhakemede diyet cezasına mahkûm olduğunda diyet-i şer'î, katilin terekesinden ödenir[429].

Şer'î muhakemede kısas ve diyet cezalarının yanı sıra kasame tatbikatı da devam etmiştir[430]. Kasame ıstılahi olarak şu şekilde tarif edilmiştir: *"İslam hukukunda kasame, katili meçhul olan ve üzerinde katl eseri bulunan bir katîlin bulunduğu mahal ahalisinden elli kimsenin veçhi mahsus üzere yemin etmeleridir."*[431] Bu yeminin ardından katl fiilinin meydana geldiği mahal sakinleri üzerine diyet hükmolunur[432]. Bu husus hakkında 1293 tarihli Mecelle Cemiyeti'nin bir müzekkeresi de mevcuttur[433]. Tatbikatta da kasame misalleri bulunmaktadır[434].

Şer'î muhakemede varislerden bir tanesi bile katili affederse kısas cezası düşer. Bu halde 1858 CKH m.172 devreye girer. Mezkûr madde mucebince kısas ya da idam cezalarında affedilen mücrim on beş seneden az olmamak kaydıyla muvakkat kürek cezasına mahkûm olur.

Kısas cezasında af salâhiyeti maktulün varislerindedir. Nizami muhakemede idam cezasını affetme salâhiyeti ise padişaha aittir. Nitekim m.47'de padişahın nizami muhakemedeki cezaları hafifletebileceği ifade edilmiştir. Kısas veya idamdan af hususu devrin müellifleri tarafından da münakaşa edilmiş bir hususdur.

Ahmed Ziya bu hususta şunları söylemiştir: *"Kısasdan verese-i maktûlün afv ettiği katil de her halde müebbeden veya muvakkaten küreğe vaz' edilmesi bir emr-i zaruri*

---

[427] Sami, **Mirat-ı Ceza Kanun-ı Ceza Şerhi**, s. 259.
[428] "*merkûmun hareketi katl-i hatâ (...) bulunduğundan"*bkz: s. 38.
[429] Halil Rıfat, **Külliyat-ı Şerh-i Ceza**, s. 272; Ahmed Ziya, **Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi**, s. 480.
[430] Ahmed Ziya, **Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi**, s. 479.
[431] Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 18.
[432] Bilmen, **a.g.e.**, C. 3, s. 156-157.
[433] Reşid Beğ, **Mecmua-ı Kavanin ve Nizamat-ı Cezaiye**, Dersaadet, 1313, s. 339.
[434] Bir dürzinin öldürülmesi olayı hakkındaki 1312 tarihli belgede *"...karyesi ahalisine kasame suretiyle diyet ve zayiatın tazmin ettirilmesi..."* şeklinde bir ifadenin yer alması kasamenin tatbik edildiğini göstermektedir. bkz: **COA**, BEO, G.523 - S.39200, H-28-05-1312

olmayub, faraza cürm-i vaki idam cezasını mucib ise idam ve kürek cezasını müstelzim ise kürek cezası hükmolunur."[435]

Mustafa Reşid ise bunun kanun hükmünü gereksiz kılan bir tefsir olduğunu iddia ederek karşı çıkmış ve kanunun bu maddesini mücrim lehine tefsir ederek eğer mücrim idamdan affedilmişse kısas edilemez, kısastan affedilmişse idam edilemez şeklinde bir görüş ortaya koymuştur[436].

Burada, idamdan affın, kısasa tesir etmemesi icap ettiği söylenebilir. Nitekim nizami muhakeme neticesinde ortaya çıkan kararın hukuk-ı şahsiyeye halel getirmeyeceği kanunnamenin birinci maddesinde taahhüt edilmiştir. Eğer ki idamdan afv kısasa mâni kabul edilir ise kanunnamenin bu maddesi ihmal edilmiş olur.

Yukarıda yapılan izahat da dikkate alındığında görülecektir ki katl suçu için şer'î kaideler hâlâ tatbikattadır[437]. Tatbikatta da bu görüşü destekleyecek birçok misal mevcut olduğu yukarıda alakalı yerlerde gösterilmiştir. Neticede katl fiilinin muhakemesinde 1858 CKH'nin şer'î kaidelere aykırı hükümler ihtiva etmediği söylenebilir.

ii. Cerh ve Darb (Müessir Fiil / Yaralama)

1. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Cerh Bahsi

1858 CKH'de cerh fiili meydana getirdiği netice itibarıyla üçe tasnif edilmiştir. Bunlar bir uzvun kat'ı ya da tatili neticesini doğuran cerh, yirmi günden fazla iş göremeyecek bir netice doğuran cerh ve bunlardan daha hafif netice doğuran cerh fiilleridir.

m.177 mucebince bir uzvun kat'ı ya da tatili neticesini doğuran cerh fiiline diyet, üç sene kürek ve tedavi masraflarını ödeme cezası verileceği beyan olunmuştur. Ayrıca cerh fiili evvelden tasarlanarak işlenmişse verilecek kürek cezası on seneye kadar uzatılabilir. Ceride-i Mehâkim'de yer alan bir kararda fail Seyyid Muhammed, Ahmed'in sağ orta

[435] Ahmed Ziya, **Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi**, s. 480.
[436] Mustafa Reşid, **Mufassal Ceza Kanunu Şerhi**, s. 424-425.
[437] Davut Yıldırım, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukunda Şahsa Karşı İşlenen Suçlar**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2023, s. 87.

parmağını kullanılamaz hale getirmiştir. Bunun üzerine görülen davada fail, m. 177 icabınca üç sene küreğe mahkûm olmuştur[438].

Bir kişi, bir şahsı yirmi günden fazla iş göremeyecek bir şekilde yaralarsa, m.178 icabınca faile iki aydan iki seneye kadar hapis cezası verilir. Eğer fail bu cerh fiilini tasavvur ve tasmim ederek (planlayıp tasarlayarak) işlemişse üç seneye kadar hapis cezası verilebilir. Bunun yanı sıra mecruh, yaralı olduğu zamanda sağlıklı olsaydı elde edeceği kazançtan mahrum kalacağı için failin mahrum kalınan bu kazancı karşılamaya mecburdur. Ceride-i Mehâkim'de yer alan bir kararda, İbrahim'in Halil'i dövdüğü ve Halil'in yirmi günden fazla iş göremeyecek şekilde yaralandığı için bu cürmünden dolayı fail İbrahim'e iki aylık hapis cezası, mağdurun tedavi masrafları ve iş göremediği için ortaya çıkan masrafı karşılamasına dair karar verilmiştir[439].

Nihayet birisinin, bir şahsı yukarıdaki iki halden daha hafif bir netice doğuracak şekilde yaralaması hali m.179'da tanzim edilmiştir. Madde hükmünce mücrim bir haftadan bir seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Yahut bir mecidiye altından beş mecidiye altınına kadar akçe failden alınıp mecruha verilir.

Muafiyet ve mazuriyet halleri ile cerhin manevi unsuru hususları katl bahsi ile aynı esaslara müsteniddir. Bu hususta umumi esaslar katl başlığı altında beyan olunduğu için tekrar anlatılmasına ihtiyaç duyulmamıştır.

---

438 *"Seyid Cercis bin Seyid Muhammed'in esna-yı münâzaada hançerle mezbur Ahmed'in sağ elini cerh ve vasat parmağını amelden ıskat eylediği icra kılınan muhakeme-i aleniyede ihbarat ve emarat ile sabit olduğundan mücrimiyetine ve Kanun-ı Cezanın yetmiş yedinci maddesinin fıkra-ı evvelisine tevfikan ve tarih-i tevkifinden itibaren badet-teşhir üç sene müddetle küreğe konulmasına…"* **Ceride-i Mehâkim**, No: 308, 1302, s. 3862; Akgündüz, **Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması**, s. 168. Ayrıca temyiz mahkemesinin kararında, cezaya hükmeden mahkemenin kararının usuli bir sebepten dolayı hatalı olduğu ve tekrar görülmesi için iade olunduğu ifade edilmektedir.

439 *"Halıcıoğlu iskelesi kayıkcılarından İbrahim Halil'i darb ve cerh etmesinden dolayı Kanun-ı Cezanın yüz yetmiş sekizinci maddesi hükmüne tevfikan iki mah müddetle habsine dair Dersaadet merkez bidayet mahkemesi ceza dairesinden verilen kararın tasdikine ve merkum İbrahim'in eyyâm-ı muattalası ücreti olan üç yüz ve mesarif-i cerrahiyesi bulunan dört yüz elli guruşun kendisinden tahsiliyle Halil'e i'tâsına müttefikan karar verilmişdir."* **Ceride-i Mehâkim**, No: 321, 1303, s. 3065; Akgündüz, **Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması**, s. 168-169.

2. ***1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'ndaki Cerh Bahsinin Şer'î Hukukla Münasebeti***

Kanunnamede cerh fiillerinde diyet ödeneceği ifade edilmekle şer'î hukuka bir gönderme yapılmaktadır. Birinci maddede yer alan hukuk-ı şahsiyenin ihlal edilmediği ifadesi ve kanunnamenin 181. maddesinde isyan, ihtilal gibi cürümleri işlerken meydana gelen katl ve cerh fiilleri için son fıkrasında *"fakat emr-i kısasta hükm-i şer'î ne ise icra olunur"* ifadesi dikkate alındığında kaide olarak mağdurun kısasa müsait bir cerh vaki ise kısas talep etme hakkının devam ettiği iddia edilebilir.

1277/1860 tarihinde Yusuf isimli davacı, davalı Hüseyin'in taş ile dişini kırdığı iddiası ile kısas talep ederek Mardin şer'iyye mahkemesinde dava açmıştır[440]. Dava neticelenmeden muayyen bir bedel mukabilinde sulh olunmuştur, ancak yaralama suçlarında kısas talebiyle dava açılabilmesinin devam ediyor olması tezde savunulan görüşü destekler vaziyettedir.

Ceride-i Mehâkim'de yer alan bir kararda görülmektedir ki, cerh fiilinin faili hem şer'î mahkemede hem de nizami mahkemede murafaa olunmuştur. Şer'î mahkemede delil kifayetsizliğinden dolayı ceza almayan fail nizami mahkemede 3 yıl kürek ve cerh neticesinde ortaya çıkan tedavi masraflarını karşılamaya mahkûm edilmiştir[441].

177. madde hükmü, cârihe üç ceza verilmektedir. Bunlar kürek cezası, tedavi masraflarını ödeme cezası ve diyet cezası. Diyet-i şer'î hukuk-ı şahsiyedendir. Diyet, hukuk-ı şahsiyeden olduğu için de şer'iyye mahkemelerinde muhakeme olunur[442].

---

[440] *"...mucibi olan kısası merkûm Hüseyin'den da'vâ..."* bkz:Sevim Sağlam, "244 Numaralı Mardin Şer'iyye Sicili (Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi) (Hicri 1277-80/Miladi 2860-63)", Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014, s. 20-21.

[441] *"...İlam-ı şer'î meali dahi müdde-i Hüseyin ve müddea aleyh Seyid Mani'in inkarına mukârin tasaddi eylediği davaya mutabık ikame-i beyyine edemeyib taleb ile muvâcehesinde mezbur Seyid Mani' badet-tahlîf mucebince müdde-i mezbur Hüseyin davay-ı mezkûresiyle mezbur Seyid Mani'a bilabeyyine muârazadan men' olunduğunu beyandan ibaret olmağın müdde-i mezbur Hüseyin fi-mâ-ba'd husus-ı mezkur hakkında müddea aleyh mezbur Seyid Mani'a bilabeyyine muarazaya kadir olmayacağı cânib-i fetvahaneden ilam-ı mezkur zuhuruna işaret olunmuşdur..."* **Ceride-i Mehâkim**, No: 22, 1290, s. 294-295.

[442] Reşad, **Miyar-ı Ceza Kanun-u Ceza Şerhi**, s. 313; Simon Tınğır, **Şerh-i Kanun-ı Ceza**, İstanbul, Mehran Matbaası, 1297, s. 27.

Nizamiye mahkemeleri ise tedavi masraflarını ve kürek cezasına hükmedebilmektedir[443]. 1911 tarihli tâdilatta bu hükümdeki diyet-i şer'î kısmı madde metninden çıkarılmıştır[444].

Netice olarak 1858 CKH'de cerh fiili hakkındaki hükümlerin de şer'î kaidelere muvafık bir şekilde hazırlandığı söylenebilir.

iii. Iskat-ı Cenin (Çocuk Düşürtme)

Darben ve sair suretle ıskat-ı cenine sebep olan mücrim, bu fiili kasten işlemesine bakılmaksızın diyet-i şer'îyi (gurre[445]) ödemeye mahkûm edilir[446]. Mücrim eğer darp fiilini kasten işlemişse diyetin (gurre) yanı sıra muvakkaten kürek cezasına da mahkûm olur[447].

Eğer ıskat-ı cenin fiili ilaç içirmek ya da ıskat-ı cenin için yapılması gerekenlerin tarif edilmesi suretiyle meydana gelirse ilacı içiren ya da tarifi veren kişi altı aydan iki seneye kadar hapis cezasına mahkûm edilir. Bu nevi ıskat-ı cenin cürmünde hamile kadının rızasının bir ehemmiyeti yoktur. Eğer bu nevi ıskat-ı cenin doktor ya da eczacı tarafından işlenirse muvakkat kürek cezasına mahkûm edilir.

Tatbikata bakıldığında, 1858 CKH'nin meri olduğu zamanda şer'î mahkemelerde ıskat-ı cenin davalarının muhakemesinin yapıldığı görülmektedir. Nitekim Ceride-i Mehâkim'de yer alan bir kararda, ıskat-ı cenin fiilinden dolayı şer'î mahkemede muhakemenin tahakkuk ettiği ancak ispat şartı sağlanamadığı için şer'î muhakemede ceza verilemediği ancak nizami muhakemede ceza verildiği görülmektedir[448]. Elde bu misal

---

[443] Reşad, **Miyar-ı Ceza Kanun-u Ceza Şerhi**, s. 313.
[444] **Düstur [Tertib 2]**, C. 3, 1330, s. 449.
[445] Iskat-ı cenin cürmünde failin ödediği diyete ıstılahî olarak gurre denilmiştir. Gurre bir tam diyetin 1/20'si kadardır. Bkz: Avcı, **Osmanlı Ceza Hukuk Özel Hükümler**, C. II, s. 228.
[446] Yıldırım, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukunda Şahsa Karşı İşlenen Suçlar**, s. 159; Mine Doğan, "Son Osmanlı Ceza Kanunnamesi'nde Iskat-ı Cenin", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No: 31-32, 2021, s. 178.
[447] İbnü'l-Hazım Ferid buradaki kasd ibaresinin ıskat-ı cenine dair kasd olmadığını, darba dair bir kasd olduğunu iddia etmektedir. Bkz: İbnü'l-Hazım Ferid, **Siyaset-i Şer'iyye (İbnü'l-Hâzım Ferid'in Mukayeseli Hukuku Anlayışı)**, s. 261. Simon Tıngır ise buradaki kasdın ıskat-ı cenine dair bir kasd olması gerektiğini iddia etmektedir. Bkz: Simon Tıngır, **Şerh-i Kanun-ı Ceza**, s. 75.
[448] *"...İlam-ı şer'î meali dahi müddei Fatma hatun zevci Abdurrahman ile maa'n müddea aleyha diğer Fatma hatunun inkarına mukârin tasaddi eylediği davayı isbatdan ızhâr-ı acz edib talib-i tahlif dahi olmamağla mucebince davay-ı mezkûresiyle müddea aleyhaya bilabeyyine muarazadan men olunduğunu beyandan ibaret olmağla bu suretde müddei talib-i tahlif olunmadığı hâlde müddea aleyhaya bilabeyyine*

bulunmamış olsa dahi madde hükmünden, kanunu hazırlayanların şer'î kaidelere riayet etme maksatları anlaşılmaktaydı. Bu misal zikredilen görüşü kuvvetlendirmektedir[449].

Muhakeme neticesinde mücrimin mahkûm edileceği ceza tayininde şer'î hukuka yapılan atıf ve verilecek cezanın şer'î kaidelere aykırı olmaması sebebiyle ıskat-ı cenin bahsinde de şer'î kaidelerin dikkate alındığı söylenebilir.

B. Şer'î Hukuktaki Had Suçları ile 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun İrtibatlandırılabilecek Hükümleri

1858 CKH'de had suçları ile irtibatlandırılabilecek birtakım hükümler yer almaktadır. Bu başlık altında had suçları ile kanunun alakalı hükümleri birlikte değerlendirilerek şer'i hukukla olan irtibat ele alınacaktır.

i. Hukuk-ı Şahsiyenin Galip Olduğu Hadler

Hukuk-ı şahsiyenin (şahsi hakların) galip olduğu hadler sirkat ve kazf hadleridir. Kaide olarak had suçlarında mağdurun dava açması beklenmez ancak kul hakkının galip olduğu sirkat ve kazf hadlerinde mağdurun şikâyeti olmaksızın muhakeme yapılmaz[450].

Cemiyet menfaati gerekçesi ile mağdurun şikâyeti olmaksızın açılan dava da kamu davasıdır. Şahsi hakkın galip olduğu, şikâyete tabi hadlerde haddin diğer bütün şartları tahakkuk etse bile mağdurun şikâyeti olmadıkça had cezası verilmez. O halde mağdurun şikâyeti olmaksızın amme davası açılırsa haddin şartlarından bir tanesi noksan olur. Haddin şartları teşekkül etmediği için de yapılacak cezalandırma ta'zîr sayılır.

---

muarazaya kâdire olmayacağı zuhur ilama cânib-i fetvahaneden işaret kılınmışdır…" **Ceride-i Mehâkim**, No: 30, 1290, s. 409-410.

[449] Belkıs Konan bu hususta aksi istikamette görüş bildirmiştir. Konan, 1858 CKH ile şer'î hukuktaki hükümlerin farklı olduğundan dolayı, 1858 CKH'nin farklı bir ceza hukuku anlayışı benimsediğini iddia etmiştir. Belkıs Konan, "Osmanlı Devleti'nde Çocuk Düşürme Suçu", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 57, No: 4, 2008, s. 332.;

[450] Akman, **Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması**, s. 28.

a. Sirkat (Hırsızlık)

1. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Sirkat Bahsi

Sirkat, 1858 CKH'de hayli tafsilatlı ele alınmıştır. Kanunnamede iki farklı yerde tanzim edilmiştir. İlk tanzim edildiği fasıl birinci babın dördüncü faslıdır. Birinci babda devlete karşı sirkat, ikinci babda kişiye karşı sirkat fiili tanzim edilmiştir. Bu başlık altında ikinci babda tanzim edilen, kişiye karşı işlenen sirkat bahsi anlatılacaktır.

1858 CKH m.216'da yakın akrabanın işlemiş olduğu sirkat fiili tanzim edilmiştir. Buna göre kanunnamede sayılan akrabalardan birine karşı sirkat fiili işlenirse çalınan mal mücrimden alınarak sahibine iade edilir veya tazmin ettirilir. Eğer bunlar teşekkül etmezse mücrim hapis cezasına mahkûm edilir.

1858 CKH'nin 217. maddesinde sirkat fiilinin beş farklı işleniş şeklinden bahsedilmiştir. 217. maddede sayılan beş halden ilki "gece vakti", ikincisi "birden fazla kişi olmak", üçüncüsü "bu kişilerden en az birinin silahlı olması", dördüncüsü "merdiven dayayarak ya da duvar yıkarak ya da kapı kırarak ya da aletle kapı açarak ya da memur izlenimini hasıl ettirip sahte emir kullanarak", beşincisi "muamele-i şiddet ve teşhir-i silah" olmaktır. Eğer bunların beşi de mevcutsa mücrim vasıflı sirkat fiilini işlemiştir ve m.217 icabınca müebbeden kürek cezasına mahkûm olacaktır. 218-219-220-221. maddelerde yukarıda sayılan beş halin farklı kombinasyonları tanzim edilmiştir.

222. maddede dört farklı hal sayılmış ve bu dört halden biriyle sirkat suçunu işleyen mücrimin üç sene hapis cezasına mahkûm olacağı ifade edilmiştir. Bu hallerden ilki sirkat fiilinin gece vakti ve birden fazla kişi ile işlenmesi veya bu iki halden birinin mevcut olup bunun yanı sıra bu suçun ikamet edilen bir mahalde veya mabette meydana gelmesidir. İkincisi gündüz vakti yahut tek kişi tarafından işlenen sirkat fiilinin silahlı bir şekilde işlenmesidir. Üçüncüsü hizmetkar veya çırağın çalıştığı kişiye karşı sirkat fiilini işlemesi veya çalıştığı yere gelen kişinin ya da çalıştığı kişi ile gittiği yerde sirkat fiilini işlemesidir. Dördüncü hal birtakım esnafın, kendisine tevdi edilen mala karşı sirkat fiilini işlemesidir.

Ceride-i Mehâkim'de, Jeluh veled-i Markino'nun işlediği sirkat cürmünün muhakemesi neticesinde verilen karar mevcuttur. Jeluh, bahçede bulunan ambara girmek için çitten atlamış ve ambarın kapısının üzerindeki delikten girmiştir. Jeluh'un bu fiilleri bidayet mahkemesi tarafından m.220'deki "duvarını delerek veya nerdüban ile aşarak" ifadesinin şümulünde değerlendirilmiş ve m.220'ye muvafık şekilde üç yıl kürek cezasına hükmetmiştir. İstinaf mahkemesi ise failin çitten atlamasının kanundaki "nerdüban ile aşarak" ifadesini karşılamayacağını, kapısı üzerinde açık olan delikten geçmesinin de "duvarını delerek" ifadesini karşılamayacağını ifade etmiştir. Bu gerekçe ile istinaf mahkemesi m.222'ye istinad ederek faile üç yıl hapis cezasına hükmetmiştir. İlk derece mahkemesi kararında ısrar etmiş neticede temyiz mahkemesi, istinaf mahkemesinin kararını doğru bulmuştur[451].

223. maddede arabacı, kiracı ve kayıkçının naklettiği yiyecek ve içeceğin sirkati tanzim edilmiştir. Buna göre sirkat ettikleri malların yerine koydukları şeyin vücuda zararlı olup olmamasına göre alacakları cezalar değişmektedir. Sirkat ettikleri malın

---

[451] *"Zikr olunan mahkeme-i bidayet mazbatasında doksan beş senesi martının yirmi beşinci pazartesi gecesi karye-i mezbureli Jeluh veled-i Marnikonun zikr olunan anbarın vaki' olduğu iki buçuk arşın yükseklikte bulunan çit ile muhât bahçeye çitten aşarak ve anbara dahi kapısı üzerindeki delikten duhul ederek on iki kıyye miktar mısır sirkat ettiği kendi ikrarı ve emaret ile tebeyyün eylediğinden iki yüz yirminci madde-i kanuniyeye tevfîkan ve bidayet-i tevkîfi olan doksan altı senesi rebiü'l-ahirinin on yedinci gününden itibaren üç sene müddetle küreğe konulmasıyla beraber mesrûk mısırın kendisine tazmin ettirilmesine karar verilerek tebliğ edildiği beyan ve mahkeme-i istinaf-ı vilayet zeylinde dahi merkum Jeyuhun aşdığı mahal duvar olmayıb çitten ibaret olduğu ve anbar kapısının üzeri dahi zaten açık bulunduğu cihetle merkumun hareket-i vâkıası iki yüz yirmi ikinci madde-i kanuniyeye tevafuk eylediğinden ona göre hükm-i mezkurun ıslah olunması zımnında evrak-ı mezkure iade kılınmış olduğu halde zikr olunan bidayet mahkemesi karar-ı sabıkında ısrar eylemiş olduğu ityân kılınmıştır.*
Zikr olunan bidayet mahkemesinin kararı vechle husus-ı mezkur kürek cezasını mucib olduğu halde mevadd-ı cinaiyeden ve ol halde Mehakim-i Nizamiye Nizamnamesinin on beşinci maddesi mantukunca muhakemesi ve hükmü mahkeme-i istinaf-ı vilayete aid olmak lazım gelib halbuki mezkur iki yüz yirminci madde-i kanuniye duvar delinerek ve nerdüban ile aşılarak ve alet-i mahsusa ile kapı açılarak vukubulan sirkat failleri hakkında mevzu olmasıyla ve eğerçi alet-i mahsusa isti'mâl etmeksizin kapı kırmağla veya nerdübansız duvar aşmağla ika'-ı sirkat edenlere dahi bu madde hükmüne tevfîkan ta'yîn-i mücâzât mesbuk ise de reviş-i iş'âra nazaran mezkur çitin bis-sühule aşılacak halde olub zikr olunan anbarın dahi kezalik sühuletle girilmeğe müsaid açık mahali bulunmasıyla şu sirkat fiilinin mezkur iki yüz yirminci madde hükümünü müstelzim olmadığına dair mahkeme-i istinaf-ı vilayetin mütalaası becâ olub şu kadar ki merkumun sirkat-i mezkureye münferiden mütecâsir olmuş olduğuna ve zikr olunan anbar dahi adem oturur mahallerden madud olmadığına göre hareketi iki yüz otuzuncu madde hükümüne muvafık ve bu da kanunen cünha derecesinde olduğundan liva bidayet mahkemesince ıslah-ı hüküm olunmak üzere evrak-ı mezkûrenin iadesine karar verildi" **Ceride-i Mehâkim**, No: 17, 1296, s. 131-132; Ceylan, "Ceride-i Mehakim 2. Dönem 1-42 Arası Sayılarının Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", s. 173.

yerine koydukları şey, eğer vücuda zararlı bir mal ise, üç sene hapis ile zararlı değilse bir aydan bir seneye kadar hapis ve mücâzât-ı nakdiye cezasına mahkûm edilirler.

224. maddede bazı menkul malların sirkati hakkında hususi bir hükümdür. Bu mallar üretim araçları ve üretim neticesinde elde edilmiş bazı ürünlerdir. Kanunda sayılan bu malların sirkati halinde mücrim çaldığı malın tazminine ve bir aydan bir seneye kadar hapis cezasına mahkûm edilir.

225 ve 226. maddeler tarım ürünlerinin sirkatini tanzim etmektedir. 227 ve 228. maddelerde sirkat fiiline hazırlık hareketleri tanzim edilmiştir. 229. madde yağma ile senet gaspı tanzim edilmiştir. 230. maddede ise diğer türlü sirkatler ve yankesicilik tanzim edilmiştir. Bu nevi bir fiil işleyen olursa bu kişinin üç aydan üç seneye kadar hapis cezasına mahkûm edileceği beyan olunmuştur.

2. ***1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'ndaki Sirkat Bahsinin Şer'î Hukukla Münasebeti***

Sirkat hükümlerinin şer'î hukuk ile irtibatına geçmeden evvel şer'î hukuktaki sirkat bahsinden hülasa halinde bahsetmek icap eder.

Sirkat, başkasının malını haksız bir şekilde gizlice almaktır[452]. Sirkat suçu, had suçu olup olmadığı hususunda ihtilaf bulunmayan suçlardandır.

İslam ceza hukukunda bir fiilin had suçu olarak değerlendirilebilmesi için o suçun bütün unsurlarını ihtiva etmesi icap etmektedir. Sirkat suçunun meydana gelebilmesi için çalınan şey başkasına ait olmalıdır, gizlice alınmış olmalıdır, muhafaza altında olmalıdır, muayyen bir kıymetin üstünde olmalıdır, bozulmayan ve kırılmayan bir şey olmalıdır, İslam hukukunca meşru bir mal olmalıdır ve o şeye ulaşma izni olmayan birisi tarafından çalınmış olması lazımdır[453]. Failin akıllı ve buluğa ermiş olması icap etmektedir[454].

---

[452] Molla Hüsrev, **Tercümetü'l-gurer ve'd-dürer**, s. 379; İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 8, s. 315.
[453] Dört mezhep sirkat suçunun had suçu olduğu hususunda ittifak etmişlerdir ancak hangi fiillerin sirkat suçunu meydana getirdiği mevzusu ihtilaflıdır. Tafsilatlı bilgi için bkz: Ekinci, **İslam Hukuku Umumi ve Hususi Hükümler**, s. 315-316.
[454] Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 263; Avcı, **Osmanlı Ceza Hukuk Özel Hükümler**, C. II, s. 352; Hayreddin Karaman, **Ana Hatlarıyla İslam Hukuku**, C. 1, 18. Baskı, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2016, s. 207.

Sirkat suçu müçtehitlerin çoğuna göre şikâyete tabi bir suçtur[455]. Sirkat suçunun ispatlanması için iki erkek şahit kâfidir[456]. Kadınların şahitliği had suçlarında kabul edilmez, ancak ta'zîr cezası verileceği zaman dikkate alınabilir[457].

Sirkatin cezası el kesmedir. Hırsızlık sebebiyle eli kesilen kişi tekrar hırsızlık haddini işlerse ayağı bilekten kesilir. Kişi tekrar hırsızlık haddini işlerse başka uzvu kesilmez tövbe edinceye kadar hapsedilir[458]. Eğer yukarıda beyan olunan şartlardan birisi dahi tahakkuk etmemiş olursa faile had cezası verilemez. Yani had düşer ve suçlu kişi ta'zîren cezalandırılır.

1858 CKH'de sirkat suçu (hırsızlık) hem birinci babda hem ikinci babda ayrı ayrı tanzim edilmiştir. Birinci babda devlet malına karşı yapılan hırsızlık fiili tanzim edilmiştir. Bu nevi hırsızlık, Hanefi mezhebine göre şer'î ceza hukukunda bahsedilen sirkat suçunun şümulü dışında kalmaktadır[459]. Devlete veya vakfa ait bir malın çalınması had icap ettiren bir sirkat suçunu meydana getirmez. Failin beytülmalde veya vakıfta hakkı olduğunun kabulü, mülkiyet şüphesini meydana getirir ve bu sebeple had düşer[460]. Bu izah çerçevesinde kanunnamenin birinci babında tanzim edilen sirkatin ta'zîr kabilinden olduğu çok açıktır.

1858 CKH'nin ikinci babında ise şahıslara karşı işlenen sirkat fiilleri ele alınmıştır. Nitekim bu hükümlerden bir kısmının ta'zîr nevinden olduğu da aşikardır. Mesela m.216 birinci derece akrabaların birbirlerine karşı işledikleri hırsızlık fiilini tanzim etmektedir. Bu hüküm ta'zîr nevindendir. Nitekim şer'î hukuka göre mahrem akrabaların birbirlerine

---

[455] İbrahim Halebi, Mehmed Mevkufati, **Mevkufat Mülteka Tercümesi**, C. 2, çev. Ahmed Davudoğlu, Sağlam Yayınevi, 2013, s. 389; Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, s. 181-182. Tafsilatlı bilgi için bkz: Avcı, **Osmanlı Ceza Hukuk Özel Hükümler**, C. II, s. 372-373.

[456] İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 8, s. 315; Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 279.

[457] Serahsi, **Mebsut**, C. 9, ed. Mustafa Cevat Akşit, çev. Hüseyin Kayapınar, H. Mehmet Günay, Ahmet Bostancı, İstanbul, Gümüşev Yayıncılık, 2008, s. 282-283.

[458] İbrahim Halebi, Mehmed Mevkufati, **Mevkufat Mülteka Tercümesi**, C. 2, s. 389; İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 8, s. 346; Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 282.

[459] İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 8, s. 330.

[460] Avcı, **Osmanlı Ceza Hukuk Özel Hükümler**, C. II, s. 345-346; İbrahim Halebi, Mehmed Mevkufati, **Mevkufat Mülteka Tercümesi**, C. 2, s. 383.

karşı işledikleri sirkat fiiline had cezası verilmez[461]. Zira malın hırz (muhafaza) altında bulunması şartında bir şüphe meydana gelmiştir[462].

Tanzim edilen hükümlerin bir kısmının ise ta'zîr nevinden olup olmadığı, hadd-i sirkatin sahasını işgal edip etmediği sadece madde metninden anlaşılamamaktadır. Nitekim m.217-222 arasındaki hükümler böyledir. Bu sebeple sirkat hükmü hakkında bir değerlendirme yapabilmek için madde metni kâfi gelmemektedir. Bu noksanlığı tatbikata da bakarak gidermek lazımdır[463].

1858 CKH'nin1911 tâdilatının münakaşa mevzusu olduğu Meclis-i Mebusan müzakerelerinde Akka mebusu Esad Tevfik Efendi'nin bununla alakalı ifadeleri vardır. 1858 CKH'deki hükümlerin ta'zîr nevinden olduğunu iddia eden Esad Tevfik Efendi sirkat hususunda şöyle bir misal vermektedir: *"Şimdi birisi Zöhrap Efendinin cebinden 10 lira çalmış, fakat Zöhrap Efendinin ne kapısını kırmış ne de bir aleti mahsusa istimal etmiş. Zöhrap Efendinin şahitleri yok. Gitmiş iştika etmiş. Mahkeme-i cezaiye, müstantığın icra ettiği tahkikat neticesinde eğer bu müddea aleyh mazanne-i su erbabından sû-i şöhretle maruf bir adam ise cürüm, cünha olduğundan buna bir ceza tertip ve tayin eder ve bu mazanne-i su suretiyle mahkûm olur. Yoksa sübut-ı şer'î bulunmayınca şer'an bir sarik suretiyle mahkûm olmaz."*[464]

Karahisar-ı Sahib şer'iyye sicilinde yer alan bir hükümde, sirkat fiili muhakeme olunmuş, hadd-i şer'înin şartlarının meydana gelmediğine ve mücrimlere hapis cezası verilmesine dair karar verilmiştir[465]. Bu da göstermektedir ki 1858 CKH'nin birinci

---

[461] Ölçek, **Osmanlı Devleti'nde Hukukun Laikleşme Süreci**, s. 133.
[462] İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 8, s. 336; Avcı, **Osmanlı Ceza Hukuk Özel Hükümler**, C. II, s. 351; Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 264-265.
[463] Feyza Ölçek, 1858 CKH m.217 ile m.230 arasında tanzim edilen suçların hadd-i sirkati mucip fiiller olmasına rağmen hadd-i sirkat cezası verilmediği için şer'î kaidelerden sapıldığını iddia etmiştir. Bkz: Ölçek, **Osmanlı Devleti'nde Hukukun Laikleşme Süreci**, s. 134.
[464] **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Ellinci İnikad)**, C. 3, s. 363.
[465] *"Karahisâr-ı Sâhib sancağı dâhilinde Bolvadin Kazası'na mülhak Kavalkara bağında Karye-i Cedid sâkinlerinden Murâdoğlu İsmail bin Ahmed sancağ-ı mezkûr meclisine mahsus odada ma'kûd-i meclis-i şer'-î münîrde kaza-i mezkûre tabi Armutlu Karyesi'nde sâkinler Nogay muhacirlerinden Hayreddin bin Selim ve İsa bin Argabi ve Mahmud bin Ali ve Ahmed bin Halil nâm kimesneler muvâcehelerinde târih-i i'lâmdan iki ay mukaddem Kuşluk vakti karyemize bir çeyrek mesafe harman yerinde bulunan malımdan kırk kuruş kıymetli bir köhne yorgan ve yigirmi kuruş kıymetli bir müstamel çuval ve bir keçi derisinden bir kuruş kıymetli dağarcık ki cem'an altmış bir kuruş kıymetli malımı merkûmûn Hayreddin ve İsa ve Mahmud*

maddesinde bahsettiği "hukuk-ı şahsiyeye halel gelmeyecektir" kaidesine riayet edilmiş[466], 1858 CKH'nin ilanıyla hadd-i sirkat rafa kalkmamıştır.

Mamafih bu husus hakkında farklı görüş ileri sürenler de vardır. Said Nuri Akgündüz'ün hırsızlık suçu çerçevesinde kadim fıkıh anlayışının tamamen terkedildiği istikametindeki ifadeleri mevcuttur[467]. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu da benzer iddiaları ileri sürmüştür[468].

Hadd-i sirkatin şartları mevcut ise ne olacaktır? Hadd-i sirkatin şartları meydana gelmiş ise mağdur olan şahsın haddin infazını talep etmesi lazımdır. Mağdurun böyle bir talebi mevcut değilse Osmanlı tatbikatında hadd-i sirkat, yani el kesme cezası infaz olunmazdı[469]. Osmanlı Devleti'nin klasik devrindeki tatbikatı bu istikamette olmuştur.

Feyza Ölçek de bu hususu şikayete tabi olmak üzerinden ele alıp şer'î hukuka aykırı bir hüküm konulduğunu iddia etmektedir. Müellife göre hırsızlık suçu şikayete tabi bir suç iken kanunname ile şikayete tabi olmaktan çıkarılmıştır[470]. Ancak müellif, ta'zîr nevinden olan hırsızlık fiilinin muhakemesinin şikâyete tabi olmak mecburiyetinde bulunmadığını gözden kaçırmış olmalıdır. Zira muhakemesi şikâyete tabi olan hadd-i sirkattir, ta'zîr nevinden olan sirkat değildir. Kaldı ki kanunda tanzim edilen sirkat cürmü

---

ve Ahmed bi'l-maiyye hafiyyen sirkat idüb ve hâlâ yedlerinde mevcud olmağla suâl olunub alıverilmesi murâdımdır deyü da'va etdikde lede'l-istintâk merkûmûn dahi cevâblarında tarihi vakit ve mahall-i mezkûrda eşya-yı mezkûrları bi'l-maiyye sirkat eylediklerini ve hâlâ yedlerinde mevcud olduğunu her biri tayıan ikrâr ve i'tirâf etmeleriyle alâ-mûceb-i ikrâr-ı tâmm eşya-yı muharreretü mezkûreleri müdde'î-i merkum İsmail'e işbu meclis-i ma'kûd-i mezkûrda teslîm ol dahi ahz ve kabz idüb sirkat-i mezkûr mekân-ı mahruzdan veyahut (...) ***vuku bulmamağla hadd-i şer'i lâzım gelmeyub*** *ancak merkûmûnun bu vechle sirkatleri defaatle mesbûk ve töhmet ile müttehem oldukları bî-garez müslimînin bi'l-muvâcehe ihbârlarını mütehakkık olmağla ta'zîren bermûceb-i nizam müddet-i mahdudu habsleri îcâb eylediği tescîl ve huzûr-ı âlilerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâdis min şehr-i Recebi'l-mürecceb li-sene erbaa ve semanin ve mi'eteyn ve elf."* Bkz: Sıtkı Sara, "597 Numaralı Karahisâr-ı Sâhib Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (H.1284-1285 / M.1897-1868)", Afyon Kocatepe Üniersitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 221-222.

[466] Nitekim ihtilaflı olmakla beraber hadd-i sirkat suçunda hukuk-ı şahsiyenin galip olduğu kabul edilmiştir. bkz:Akman, **Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması**, s. 29-30.

[467] Akgündüz, **Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması**, s. 192.

[468] Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, "İslam Ülkelerinde Kanunlaştırma Hareketleri ve Bunun Batı Hukuk Sistemleriyle İlişkileri", **Prof. Dr. Kemal Fikret Arık'a Armağan**, Ankara, 1973, s. 574.

[469] Avcı, **Osmanlı Ceza Hukuk Özel Hükümler**, C. II, s. 373; Akman, **Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması**, s. 130-131; Ömer Menekşe, "XVII. ve XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleinde Hırsızlık Suçu ve Cezası", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi Tezi, 1998, s. 112; Mehmet Koç, "Osmanlı Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları", Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017, s. 62.

[470] Ölçek, **Osmanlı Devleti'nde Hukukun Laikleşme Süreci**, s. 135.

zaten hadd-i sirkat olmadığı için şikâyete tabi olup olmamasına göre bir değerlendirme yapmak makul değildir. Çünkü hadd-i sirkate girmedikten sonra şikâyete tabi olup olmaması mühim de değildir.

Tanzimat devrinde de mağdurun şer'î mahkemeye müracaat edip hadd-i sirkat muhakemesi yaptırma imkanının devam ettiği yukarıda bahsedilen şer'iyye sicilindeki misalden anlaşılmaktadır. Nizamiye mahkemesinde bir sirkat davası görülüyorsa, mağdurun haddin infazına dair bir talebinin olmadığı ve bu sebeple ta'zîren cezalandırma yapıldığı anlaşılır.

Demek ki kanunnamedeki sirkate dair bu hükümler ta'zîr nevindendir. Tatbikatta şer'î mahkemeler hâlâ şer'î kaideler çerçevesinde hüküm verebilir. Ancak sirkatin mahkemeye had suçu olarak intikali hâlinde, hem kanuni delil sistemine tabi olacaktır ki, bunun tahakkuku hayli zordur, hem de mesruka (çalınan mal) mevcut değilse, mağdur malın tazminini isteme hakkından mahrum kalacaktır. Bu sebeple sirkatin had suçu olarak takibi tercih edilmemiştir[471].

b. Kazf (Zina İftirası)

1. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Kazf Bahsi

Kazf bir kişiyi ayıplamak yahut o kişiye hakaret etme maksadıyla zina isnadında bulunmaktır[472]. 1858 CKH'de sarih bir surette kazf cezası tanzim edilmiş değildir ancak iftira (m.213) ve şetm (sövme) hükümleri (m.214) mevcuttur.

İftira suçunun madde metnine göre iki unsuru vardır. Birincisi, bir şahsın kanunun yasakladığı veyahut halkın nefretini çekebilecek bir fiil işlediğine dair ithamda bulunulması. İkincisi bu ithamın matbu eser yolu ile veya bir cemaat içinde sözle ifade

[471] Burada devrin hukukçularından Mahmud Esad Efendi'den bahsetmek lazımdır. Modernist bir anlayışa sahip olduğu iddia edilen Mahmud Esad, nassların örfe isnad ettiğini ve günümüzde örf değiştiği için yeni hükümler tanzîm edildiğini iddia etmektedir. Hadd-i sirkatten misal veren Mahmud Esad, kadim örfün değişmediği mahaller istisna olmak üzere bir hırsızın elinin kesilmesine hükmeden kâdının, İslam hükûmetinin hayat damarlarını kesmiş olacağını dile getirmiştir. Bkz: Mahmud Esad Efendi, **Tarih-i İlm-i Hukuk**, haz. Fethi Gedikli, Mahmud Esad Kalıpçı, Ebru Kayabaş, Sevtap Metin, Ayhan Ceylan, Abdullah Demir, İrem Karakoç, Ali Adem Yörük, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012, s. 210.
[472] İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 8, s. 245.

edilmesidir. Bu iki unsur bir arada tahakkuk ederse iftira suçu işlenmiş olur. İftira suçunu işleyen mücrime, mağdur şahsa isnad ettiği fiilin cezası verilir.

Şetm hükmüne göre bir kişiye karşı namusa dokunur söz sarf edenler m.214'te tanzim edilen cezaya mahkûm olurlar[473]. Ceride-i Mehâkim'de yer alan bir kararda, Abdurrahman Efendi'ye namusa dokunur laf söyleyen Fatma hatun 1858 CKH m.214 icabınca yüz Osmanlı alını nakdi cezaya mahkum edilmiştir[474].

2. ***1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'ndaki Kazf Bahsinin Şer'î Hukukla Münasebeti***

Şer'î hukukta kazf bir had suçudur. Kazf suçunda hangi isnadın kazf haddini icap ettireceği ihtilaflıdır. Nitekim livata, zoofili gibi tabiî olmayan cinsi münasebetleri zina haddi şümulünde değerlendiren bazı hukukçular varsa da bunlar kazf cezasını icap ettirmez. Çünkü isnad edilen şey bu hukukçulara göre zina şümulüne girmemektedir[475]. Neticede kişiye isnat edilen fiil zina haddine giriyorsa kazf cezası verilir, zina haddi olarak değerlendirilmiyorsa kazf cezası verilmez.

Kazf suçunu işleyenler için seksen sopa ve şahitlik yasağı olmak üzere iki müeyyide vardır. Suçun ispatı için ikrar veya iki erkek, hür ve âdil şahit aranır[476]. Bununla beraber had tatbîki için mağdurun talebi icap etmektedir[477].

1858 CKH'deki madde hükmü "kazf"ten daha geniş tanzim edilmiştir. Nitekim zina isnadı vasfında olmayan namusa mugayir bazı sözler de bu madde dahilindedir[478]. Yani şetm, her türlü hakaret olabilir, ancak kazf sadece şartları tayin edilmiş muayyen vasıfları havi hakarettir. Mesela bir şahıs başka bir şahsa "ey luti" dese şetm hükmü ihlal edilmiştir

---

[473] Sami, **Mirat-ı Ceza Kanun-ı Ceza Şerhi**, s. 340; Halil Rıfat, **Külliyat-ı Şerh-i Ceza**, s. 360-361; Reşad, **Miyar-ı Ceza Kanun-u Ceza Şerhi**, s. 413-414; Burak Güngör, **Osmanlı Ceza Hukukunda Hakaret Suçu**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2023, s. 128.

[474] *"Çatalca kazasına tabi Yenice dağ karyeli Fatma hanımın, karye-i merkumede ikamet üzere bulunan Çatalca istihkamatı birinci alayı yüzbaşılarından Abdurrahman Efendiye muhill-i namus tefevvuhatda bulunmasından dolayı mezbureden Kanun-ı Cezanın iki yüz on dördüncü maddesi hükmüne tevfikan yirmi Osmanlı altını cezây-ı nakdî ahzına dair Çatalca merkez bidayet mahkemesi ceza dairesinden verilen karar müttefikan tesdik olundu."* s. 3065; Akgündüz, **Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması**, s. 186-187.

[475] Udeh, **Mukayeseli İslam Ceza Hukuku**, C. 2, s. 527-528.

[476] İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 8, s. 245; Udeh, **Mukayeseli İslam Ceza Hukuku**, C. 2, s. 551-552.

[477] Serahsi, **Mebsut**, C. 9, s. 117; Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 238; Udeh, **Mukayeseli İslam Ceza Hukuku**, C. 2, s. 544.

[478] Reşad, **Miyar-ı Ceza Kanun-u Ceza Şerhi**, s. 414.

ve hatta cinsi münasebet isnadı da mevcuttur. Ancak hadd-i kazf'in şartları tahakkuk etmediği için kazf suçu meydana gelmemiştir. Bu sebeple kazf için vasıflı hakaret denilebilir. Şetm ise bu vasıfları taşımayan hakaret cürmüdür, yani ta'zîr nevindendir.

Said Nuri Akgündüz bu hususta farklı düşünmektedir. Kanunnamedeki hükümlerin zina isnadını da şümulüne aldığını ve şer'î kaidelerden müstakil bir şekilde tanzim edildiğini iddia etmektedir[479]. Ancak hadd-i kazfin hâlâ meri olduğunu tatbikattan anlaşılmaktadır.

Nitekim 1858 CKH'nin meri olduğu devirde Karahisar-ı Sahib şer'iyye mahkemesinde muhakeme olunan bir zina davası mevzumuz cihetinden ehemmiyet arz etmektedir. Alakalı davada iki kişiye zina isnadında bulunulmuştur. Bu iki kişiden birisinin bu fiili işlediğine dair şahit beyanı mevcut olduğu için ta'zîr cezası verilmiştir. Diğer davalının ise zina ettiğine dair şahit bulunamamıştır. Zina ettiğine dair şahit bulunamayan kişinin de hadd-i kazf talebinin olmadığı kararda beyan olunmuştur[480].

Bu da göstermektedir ki şer'iyye mahkemelerinde icap ettiğinde hadd-i kazf davası muhakeme olunabilecektir. Diğer taraftan Osmanlı tatbikatında hadd-i kazfin tatbik edilebilmesi için mağdur olan kişinin had talebinde bulunması, had talebi yoksa ta'zîren cezalandırma yapılacağına dair fetva da mevcuttur[481].

1858 CKH'nin meri olduğu devirde meydana gelen şeriyye mahkemesindeki mezkûr dava ve klasik devir fetva kitaplarında geçen mezkûr ifadelerden yola çıkarak kanun metnindeki kazf suçuna dair sayılabilecek hükmün hadd-i kazfin sahasını ihlal etmeyen bir ta'zîr hükmü olduğu söylenebilir.

---

[479] Akgündüz, **Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması**, s. 186.

[480] "*…Topal Halil merkûm Süleyman üzerine müvekkilesine izafetle bila beyyine muarazadan men olunub ve Süleyman dahi hadd-i kazf icrasını taleb olmamağın ancak merkûm Yörükoğlu Mehmed sabit olan ikrâr-ı meşrûh ile ta'zîr lâzım geldiği tescîl ve huzûr-ı âlilerine i'lâm olundu…"*bkz: Sara, "597 Numaralı Karahisâr-ı Sâhib Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (H.1284-1285 / M.1897-1868)", s. 229-230.

[481] *"Zeyd afif ve muhsan olan Amr ile çekişib Amr'a –bre zânî bre lûtî dese Zeyd'e ne lazım olur? Cevap: Ta'zîr, Amr taleb ederse hadd-i kazf", "Hind, salih afif ve muhsan olan Zeyd*-i imama *–bre zânî bre hırsız diye şetm eylese Hind'e ne lazım olur? Cevap: Ta'zîr, Zeyd taleb ederse hadd-i kazf."* bkz:Minkârizâde Yahya Efendi, **Fetâvâ-yı Yahya Efendi**, t.y., s. 86, (Nuruosmaniye Ktp, nr.2055). akt,Koç, "Osmanlı Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları".

ii. Hukuk-ı Ammenin Galip Olduğu Hadler

Had suçlarının ikinci kısmı da hukukullahın yani hukuk-ı ammenin (umumi hakların) galip olduğu hadlerdir. Bunlar en geniş kabulle zina, şürb, kat'-ı tarîk, bağy ve irtidattır. Bu suçların işlenmesinde Allah hakkı ihlal edildiği için kaide olarak muhakemenin başlaması için şikâyete lüzum yoktur[482]. Alakadar merci re'sen harekete geçip muhakemeyi başlatabilir.

a. Zina

1. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Zina Bahsi

Zina, 1858 CKH'de *"Hetk-i Irz Edenlerin Mücâzâtı Beyanındadır"* faslıyla tanzim edilmiştir. Kanunname "fiil-i şenî" mefhumunu da kullanmıştır. Başak Tuğ, "fiil-i şenî" mefhumunun, had suçu olan "zina" mefhumu ile karışmasını engellemek, cezalandırmanın ta'zîren olduğunu ifade etmek için Osmanlı muhakeme hukukunda kullanıldığını iddia eder[483]. Kanunnamedeki hetk-i ırz ve fiil-i şenî mefhumlarının şuurlu bir şekilde kullanıldığını söyleyen Başak Tuğ, kanunnameyi hazırlayanların şer'î kaidelere müdahale etmemeye çalıştıklarına işaret eder[484].

Fiil-i şenî mefhumu, cinsi tecavüz, livata gibi mefhumları ihtiva etmektedir[485]. Mesela Hırsova'da meydana gelen, Reşid Çavuş'un oğlu Osman'ın cinsi tecavüze uğramasına dair yapılan muhakemede faillerin işlemiş oldukları fiile "fiil-i şenî" denilmiştir[486]. Yani fiil-i şenî, zinadan ziyade, mağdur erkek veya kadın olsun, cebren tecavüz ve livata için kullanılan bir tabirdir.

---

[482] Akman, **Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması**, s. 26.

[483] Bkz: Başak Tuğ, **Politics of Honor in Ottoman Anatolia: Sexual Violence and Socio-Legal Surveillance in the Eighteenth Century**, Leiden, The Netherlands, Brill, 2017, s. 158.

[484] Başak Tuğ Onaran, "1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Irz ve Namus Kavramlarının Kodifikasyonu ve Toplumsal Cinsiyet | Codification of Honor and Gender in the 1858 Ottoman Penal Code", **Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi**, C. 5, No: 2, 2022, s. 236.

[485] Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 320; Ekrem Buğra Ekinci, "Osmanlı Ceza Kanunu ve 'Alman Kusuru!'", **Türkiye Gazetesi**, (26.04.2024), (Çevrimiçi) https://www.turkiyegazetesi.com.tr/kose-yazilari/prof-dr-ekrem-bugra-ekinci/osmanli-ceza-kanunu-ve-alman-kusuru-614505, 26.04.2024.

[486] *"...mezbur Yunus merkum Raşid Çavuşun oğlu Osmana fi'l-i şenî icra ettiğini tav'an ikrar idüb..."* bkz: Sedat Bingöl, **Hırsova Kazâ Deâvî Meclisi Tutanakları (Nizamiye Mahkemeler Tutanaklarından Bir Örnek)**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2002, s. 41.

Son zamanlarda ortaya çıkan, 1858 tarihinde Osmanlı Devleti'nde homoseksüelliğin illegal olmadığına dair iddialar isabetsizdir[487]. Zira İslam hukukunda, aleni veya cebren homoseksüel münasebet (livata) yasaktır ve Osmanlı hukukunda suçtur[488]. Bu iddia muhtemelen mehaz kanun olan Fransız CK'de homoseksüelliğin suç olmaktan çıkarılmış olmasından kaynaklı, mehuz kanun olan 1858 CKH'de de suç olmaktan çıkarıldığı düşüncesinden çıkmıştır. Bu iddianın makul kabul edilemeyeceği söylenmiştir[489].

Cebren fiil-i şenîde faile muvakkat kürek cezası verilir. Kanunname cebren fiil-i şenî suçunun vasıflı hallerini de sayıp onlara da ceza tayin etmiştir. Bunun dışında rızasının var olduğu iddiasına bakılmaksızın on bir yaşından aşağı bir çocuğa fiil-i şenî icra edilirse bu halde de ceza verileceği beyan olunmuştur. Bunların yanı sıra zina benzeri fiiller için de hüküm tanzim edilmiştir.

197. madde icabınca on bir yaşından aşağı çocuğa fiil-i şenî icra eyleyen kişiye muvakkat hapis cezası verileceği beyan olunmuştur. 1291/1874 yılında ilan edilen tezkire-i adliye ile yaş sınırı on üçe yükseltilmiş ve bu yaştan aşağı çocuğun rızasının varlığından söz edilemeyeceği ve fiil-i şenînin cebren işlenmiş hükmünde olacağı ifade edilmiştir[490]. Mezkûr tezkire ile küçüğe karşı işlenen fiil-i şenî cürmünde cebren fiil-i şenî hükümlerinin tatbik edileceği anlaşılmaktadır. Böylece, bu tezkireden sonra kanunun bu maddesinin metni durmakla beraber hükmü neshedilmiştir. Nitekim Ceride-i Mehâkim'de yer alan bir kararda bu mevzu ele alınmıştır. Karesi sancağında meydana gelen bir fiil-i şenî vakasında mağdur şahıs dört yaşlarında olduğu için bidayet mahkemesi 197. madde icabınca fail Hasan'a bir buçuk sene hapis cezası vermiştir. Bunun ardından istinaf mahkemesi 198. maddeye istinad edilmesi gerektiğini söylemiş ancak bidayet mahkemesi kararında ısrar etmiştir. Ardından dava temyiz mahkemesine gelmiştir. Temyiz mahkemesi, failin cebren fiil-i şenî cürmü işlediği şeklinde karar veren

---

[487] Homoseksüelliğin illegal olmadığına dair iddia için bkz: Aengus Carroll, **State Sponsored Homophobia 2016: A world survey of sexual orientation laws: criminalisation, protection and recognition**, 11. bs, Geneva, ILGA, 2016, s. 36.

[488] 1858 CKH m.202: "*Mugâyir-i ar ve haya alenen fiil-i şenî' icrasına ictisar eden…"*

[489] Elif Ceylan Ozsoy, "Decolonizing Decriminalization Analyses: Did the Ottomans Decriminalize Homosexuality in 1858?", **Journal of Homosexuality**, C. 68, No: 12, 2021, s. 6.

[490] Halil Rıfat, **Külliyat-ı Şerh-i Ceza**, s. 322.

istinaf mahkemesinin kararını doğru bulmuştur[491]. Daha sonra 1911 yılında yapılan kanunda yapılan tâdil ile çocuğa karşı işlenen fiil-i şenî hakkındaki tezkire ile kanun hükmü ahenkli hale getirilmiştir[492].

198 ve 199. maddelerde cebren fiil-i şenî icra edene muvakkat kürek, eğer bu kişi mürebbi, veli ya da hizmetkarı ise beş seneden az olmamak üzere muvakkat kürek cezası verileceği beyan olunmuştur. 200. madde mucebince eğer daha evvel evlenmemiş bir kadına karşı cebren fiil-i şenî icra edilirse mücrim kürek cezasının yanı sıra tazminat vermeye de mahkûm edilir.

---

[491] *"Karesi sancağında vaki Kemer Edremit kazasına tabi Buzerli karyeli Çabarlı Veli'nin dört yaşında oğlu İbrahim'e fiil-i şenî icra ettiği iddia olunan karye-i merkumeli Molla Ahmed oğlu Hasan hakkında olan evrak bab-ı ali harikinde muhterik olmuş olmasıyla sebk eden iş'ar üzerine balası istintaknameli mahkeme-i bidayet liva mazbatası nüsha-i saniyesi Hüdavendigar vilayetinden 19 Zilkade sene 92 tarihli ve yüz doksan sekiz numaralı tahrirat ile gönderilmiş olmağla mahkeme-i temyiz ceza dairesinde mutalaa kılındı.*
Mazbata-i merkumede doksan üç senesi haziranının on altıncı perşembe günü öğle vakti merkum Molla Ahmed oğlu Hasan merkum İbrahim ile altı yedi yaşlarında Kelem(?) oğlu Mehmed'i arabasına bi'l-irkâb tarlaya ve oradan Mehmed'in savuşub gitmesi üzerine İbrahim'i hendek arasına götürüb merkume fiil-i şenî icra eylediği mezbur İbrahim'in pederi Veli tarafından iddia olunması üzerine merkum Mehmed lede'l-istintak mahal-i mezkurda vaki dere içinde merkum Kelem(?) oğlu Mehmed'in mezbur İbrahim'e fiil-i şenî icra etmekde olduğunu görmesiyle kendisi dahi merkum İbrahim'e fiil mezkuru icra ettiğini itiraf eylediği kaza-i mezkur bidayet mahkemesi mazbatasında iş'ar kılınmış olduğu halde mahkeme-i bidayet-i livada tekrir edilen istintakında tahvil-i lisan ile kendisi on beş yaşında olub henüz hadd-ı büluğa vasıl olmadığı cihetle fiil-i mezkuru icraya muktedir olamayacağını bil-beyan faziha-i mezkureye cüretini inkar eylemiş ise de merkum Hasan terbıyıklı olub kendisinin baliğ olduğu cüssesinden ve nasiye-i halinden anlaşıldığına binaen inkar vahi olarak merkum İbrahim'e fiil-i şenî icra ettiği tebeyyün etmiş olduğundan mezbur Hasan'ın on bir yaşından aşağı olan çocuklara fiil-i şenî icra edenlere dair olan yüz doksan yedinci madde-i kanuniyeye tevfîkan bir buçuk sene müddetle habs olunmasına karar verilerek kendisine tebliğ edildiği iş'ar olunmuştur.
Kanunen cünhaya müteallik olan bu misillü hükümler re'sen temyize salih değil ise de reviş-i iş'ara nazaran fiil-i mezkurun kanunun cebren fii-il şenî icra edenlere dair olan yüz doksan sekizinci maddesi hükmünü müstelzim olduğu cihetle merkum Hasan hakkında o yolda ceza tertibi mahkeme-i istinaf-ı vilayetten ihtar kılınması üzerine mezkur bidayet mahkemesi zikr olunan yüz doksan yedinci madde-i kanuniyenin hal-i cebri dahi mutazammın olduğundan bahisle hükm-i mezkurda ısrar eylemiş ve binaenaleyh evrak-ı mezkurenin buraya gönderilmiş olduğu münfehim olmağla keyfiyet led'et-tezkire cebren fiil-i şenî icrasına mütecâsir olanların muvakkaten küreğe konulması yüz doksan sekizinci maddede sarihan münderic olmasına ve böyle sabiler hakkında icra olunan fiil-i şenîde cebr vukuu tabii olarak öteden beri bu makulelere mezkur yüz doksan sekizinci maddeye tevfîkan ceza tertib ve hüküm olunmakta bulunmasına mebni merkum Hasan'a dahi o yolda mücazat tertibine dair mahkeme-i istinaf-ı vilayetin zehabı muvafık-ı emsal olmağla ve bununla beraber merkum Hasan on beş yaşında olduğunu ind'el-istintak söylemiş olduğu ve burası yani merkumun on beş yaşını tecavüz etmediği tahakkuk eder ise kendisine kaide-i müttehaze iktizasınca mürahik nazarıyla bakılarak kırkıncı madde-i kanuniye mucebince muamele edilmek iktiza etmekle merkumun sinn-i sahihi nüfus ceridesinden veya karyesinden bit-tahkik alınacak ilmühaber üzerine ahval-i meşruhaya tevfîkan hükm-i mezkurun ıslahı zımnında evrak-ı mezkurenin iadesine karar verildi" **Ceride-i Mehâkim**, No: 19, 1296, s. 145-146; Ceylan, "Ceride-i Mehakim 2. Dönem 1-42 Arası Sayılarının Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", s. 190-191.

[492] Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 62.

201. maddede fuhşa tahrik ve teşvik hususundan bahsedilmiş, 202. maddede de ise alenen işlenen zina fiilinden bahsedilmiştir. Bu maddede aleni bir şekilde işlenen fiili şenî tanzim edilmiştir. Alenen bu fiil-i şenîyi işleyen mücrimin hapis cezası ve mücâzât-ı nakdiyeye mahkûm edileceği beyan olunmuştur. Buna hükme göre işlenen fiil-i şenînin rıza çerçevesinde olması lazımdır. Rıza çerçevesinde olmayan ve aleni şekilde işlenen fiil-i şenî, cebren fiil-i şenî hükmündedir ve kanunnamedeki cebren fiil-i şenî hükmüne göre ceza verilir[493].

Katl ve cerh faslı altında yer alan mazuriyet hükmü zina ile alakalıdır. Eğer katl fiili mahreminden bir kişiyi zina halinde bastığı vaziyette meydana gelirse 189. madde icabınca mücrim mazur sayılır.

2. *1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'ndaki Zina Bahsinin Şer'î Hukukla Münasebeti*

Had icap ettiren zina fiili birbirine haram olan iki karşı cinsin hür iradeleriyle darülislamda cinsi münasebete girmesiyle meydana gelir[494].

Bir erkek ve kadın[495] cinsi münasebet halinde iken asgari dört[496] hür, Müslüman ve âdil erkeğin gözü önünde işlenirse ve bu erkekler mahkemede şahitlik yaparsa[497] ancak bu halde zina haddi cezası verilebilmektedir[498]. Zina haddinde umumi ispat şartının dört şahit olarak tayin edilmesi, zina haddinin tatbikini zorlaştırdığından dolayı hukuk tarihinde çoğu zaman haddin şartları meydana gelmediği için zina fiilinden dolayı had cezası değil, ta'zîr cezası verilmiştir.

---

[493] Halil Rıfat, **Külliyat-ı Şerh-i Ceza**, s. 335.
[494] İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 8, s. 164.
[495] Tabiî olmayan cinsi münasebetler (homoseksüellik, zoofili gibi) Ebu Hanife'ye göre had suçunu icap eden bir suç teşkil etmemektedir. Bkz: İbn-i Abidin, **a.g.e.**, C. 8, s. 209.
[496] Bu hususi ispat şartı ayete istinad etmektedir: *"Nâmuslu ve hür kadınlara (zinâ isnadiyle) iftirâ atan, sonra (bu babda) dört şâhid getirmeyen kimseler (in her birine) de seksen değnek vurun. Onların ebedî şâhidliklerini kabul etmeyin. Onlar faasıkların ta kendileridir."* (Nur, 24/4) Hasan Basri Çantay, **Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm**, C. 2, 15. bs, İstanbul, 1990, s. 629.
[497] Failin ikrarı da had cezası verilmesine yol açmaktadır.
[498] Serahsi, **Mebsut**, C. 9, s. 62; Ekinci, **İslam Hukuku Umumi ve Hususi Hükümler**, s. 312.

Had suçu olan zina suçu işlendiğinde iki farklı had cezası cereyan etmektedir: Recm (taşlanarak idam) ve celde (sopa cezası). Eğer muhsan[499] bir kişi zina suçunu işlerse recm cezası verilir ancak fail muhsan değilse sopa cezası verilir[500]. Zina suçunda asıl cezanın sopa cezası olduğu, recm cezasının da ta'zîr cezası çerçevesinde olma ihtimalinin yüksek olduğunu söyleyenler[501] ve recm cezasını kabul etmeyenler vardır[502]. Bu cezalarla beraber zina haddini işleyenlere sürgün cezası da verilmiştir. Bu sürgün cezasının had mi ta'zîr mi olduğu ihtilaflıdır[503].

Kanunnameye bakıldığında cebren işlenen fiil-i şenî ve zina benzeri cürümler ele alınmıştır. Sadece faslın son maddesi cebren olmayan zina fiilini tanzim etmektedir. Zina benzeri fiillerin had suçu olarak değerlendirilemeyeceği zaten sarihtir[504]. Cebren işlenen fiil-i şenînin yani tecavüz suçunun İslam hukukunda had suçu olup olmadığı ihtilaflı bir husustur. Tecavüz fiiline had değil ta'zîr cezası verilmesinin icap ettiği görüşü mevcuttur[505]. Bu görüş doğru kabul edildiği takdirde kanunnamedeki zina hükümleri ta'zîr nevinden sayılacağı için bu hükümler çerçevesinde şer'î kaidelere muvafık davranıldığı söylenebilir.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu zina bahsinde recm cezasının 1858 CKH'nin mer'i olmasıyla kaldırıldığını ve bu sebeple şer'î kaidelerin dışına çıkıldığını iddia etmektedir[506]. Mustafa Avcı da 1858 CKH'deki zina hükümlerini şer'î hukuktan bir sapma olarak değerlendirmiştir[507].

---

[499] Muhsan terimi Mebsut'ta şu şekilde tarif edilmektedir: *"muhsan olmanın en temel koşulları iki olup, bunlar Müslüman olmak ve geçerli bir nikah akdi ile kurulmuş evlilikte, kendisi gibi bir kadınla cinsel ilişkiye girmiş bulunmaktır."* Bkz: Serahsi, **Mebsut**, C. 9, s. 65.

[500] Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 199; Ekinci, **İslam Hukuku Umumi ve Hususi Hükümler**, s. 312-313.

[501] Hayreddin Karaman, **Mukayeseli İslam Hukuku**, C. 1, 8. Baskı, İstanbul, İz Yayıncılık, 2013, s. 202.

[502] Gayr-ı sünni mezheplerden biri olan Haricilikte, mütevatir hadise istinad etmediği için recm cezası kabul edilmez. Bkz: Serahsi, **Mebsut**, C. 9, s. 60; Udeh, **Mukayeseli İslam Ceza Hukuku**, C. 2, s. 446.

[503] İhtilaf için bkz: Serahsi, **Mebsut**, C. 9, s. 74-79.

[504] Misaller için bkz: Avcı, **Osmanlı Ceza Hukuk Özel Hükümler**, C. II, s. 294-300.

[505] İhtilaf hakkında bilgi için bkz: Mehmet Boynukalın, "İslam Hukukunda Zina Suçu ve Cezası", Marmara Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1995, s. 59.

[506] Velidedeoğlu, "İslam Ülkelerinde Kanunlaştırma Hareketleri ve Bunun Batı Hukuk Sistemleriyle İlişkileri", s. 574.

[507] Avcı, **Osmanlı Ceza Hukuk Özel Hükümler**, C. II, s. 301.

Said Nuri Akgündüz zina suçu hakkında fıkıh geleneğinden çıkıldığını iddia etmektedir. Zira müellife göre zina, sadece cebri olduğu surette ya da aldatılan eşin talebi çerçevesinde kovuşturulabilen bir suç haline gelmiştir[508].

Feyza Ölçek de muhakemenin şikâyete tabi olup olmaması ve verilecek ceza cihetinden hususu ele almıştır. Şer'î hukukta şikayete tabi olmayan zina suçunun şikayete tabi hale getirilmesini şer'î hukukun dışına çıkılması olarak yorumlamıştır[509]. Ancak müellif burada hadd-i zina ile ta'zîr nevinden olan zina suçu farkını gözden kaçırmış olmalıdır.

Eski Osmanlı kanunnamelerinde ceza tayin edilirken devamlı had suçlarına atıf yapılmazdı. Ancak bu kanunnamelerde bahsedilen suçların ta'zîr nevinden olduğu anlaşılmaktadır. Aynı vaziyet 1858 CKH için de mevzubahistir -ki zaten 1858 CKH'nin birinci maddesi bu kanunnamenin ta'zîr nevinden olduğunu ifade etmiştir-. Aşağıda bahsedileceği üzere tatbikatta hadd-i zinanın şartlarının değerlendirildiği şer'iyye mahkemesi kararları mevcuttur. Yukarıda iki müellifin temel görüşü olan şikayete tabilik hususundan kaynaklı şer'î kaidelerin dışına çıkıldığı iddialarına dair re'sen soruşturulan bir zina davasına rast gelinemedi. Ancak hadd-i zinanın şartlarının meydana gelip gelmediğinin değerlendirildiği davaların mevcut olması hadd-i zina tatbikinin şartlar meydana geldiğinde tatbik edilebilecek bir ceza olduğu konusundaki kanıyı güçlendirmektedir.

Şer'iyye sicillerine bakıldığında görülmektedir ki hâlâ hadd-i şer'î talebiyle kâdı önüne gelen zina davaları mevcuttur. Mesela 1286/1870 yılında Zeynep binti Hasan, *"mucib-i şer'îsini merkûm Ebubekir'den hâlâ taleb iderim"* diyerek hadd-i şer'î talebiyle Elbistan şer'iyye mahkemesine müracaat etmiştir. Mahkeme iddia edilen zina cürmünün altı ay evvel işlendiği gerekçesiyle bir aylık talep hakkı müddetinin geçtiğini, mücrim

[508] Akgündüz, **Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması**, s. 177.
[509] Ölçek, **Osmanlı Devleti'nde Hukukun Laikleşme Süreci**, s. 132.

olduğu iddia edilen şahsa yemin bile ettirilmeden davanın reddedildiğine dair karar vermiştir[510].

Bu karardan anlaşılıyor ki zina cürmüne karşı hadd-i şer'î talep edilmiş ve bu talep zina haddi kaideleri çerçevesinde değerlendirilmiş ve reddedilmiştir. Nitekim zina haddinde talep müddeti bir aydır[511]. Mezkûr davada bir aylık sürenin geçtiği ve bu sebeple talebin dinlenilmeyeceğine yönelik karar verilmiştir.

Benzer bir karar Çorum şer'iyye mahkemesi tarafından da verilmiştir. Osman kızı Saide, tecavüz iddiasıyla Halil Oğlu Mehmed'e dava açmıştır. Zina haddindeki bir aylık talep müddeti geçtiği için davacının talebi dinlenilmemiştir[512].

Başka bir misalde Ümmühan adlı şahıs, bikrinin izale edildiği iddiasıyla şer'iyye mahkemesine müracaat ancak bu iddiasını ispatlayamadığı için dava düşmüştür. Bunun üzerine buhrana giren Ümmühan intihar etmiştir. Bunun ardından Meclis-i Vâlâ davanın sadece şer'an görülen davanın, öldürmeye sebep olma sebebiyle nizamiye mahkemesinde de muhakeme olunmasına karar vermiştir[513].

Bu misal göstermektedir ki şer'î mahkemelerde hâlâ hadd-i zina talebi ile müracaat edilebilir ve mahkeme bu müracaat çerçevesinde şer'î değerlendirme yapıp münasip gördüğü kararı verebilmektedir.

---

[510] *"Maruz-ı da'ileridir ki Elbistan kazâsına muzâf Celaki karyesi sakinelerinden marifetü-l zat Zeynep binti Hasan nam akile ve baliğa meclîs-i şer'îmizde iş bu ba'isü-l i'lâm Ebubekir bin İsmail nam kimesne muvâcehesinde tarihi i'lâmdan 6 mah akdem merkûm Ebubekir kendi hanımızda bir takrib cerren bana zina ve bekaretimi izale ve feraşından hâsıl batnımdan hamlim olmağla* ***mucibi şer'îsini merkum Ebubekir'den hâlâ taleb iderim*** *deyu baded-dava vel inkâr müdde'î-i merkumenin ber vech-i muharrer müddeasını vuku'u altı mahtan mütecaviz olup zina hususunda* ***bir mahtan ziyâde tekamı zaman ile şuhudu istima'ına mesa'i-i şer'î olmadığından*** *ma'ada hususu mezkûrda merkûm Ebubekir'e* ***şer'an yemin dâhi lâzım gelmemekle*** *mucibiyle müddeiye-i mezbûre Zeyneb'in kast eylediği davası iltifata şayan olmadığı cihetle müddeiye-i mezbûre davayı mezkûresiyle merkûm Ebubekir'e ber vech-i şer'î muarazadan men' olunduğu bi'l-iltimâs huzuru 'âlilerine i'lâm olundu. E'l-emr li'men leh'ü'l-emr. Fî'l-yevmi'l-hâmis 'aşer min şehr-i Zî'l-hicceti'ş-şerîfe li-sene sitte ve semânîn ve mi'eteyn ve elf (15 Zî'l-hicce 1286\18 Mart1870)."* Bkz: Seda Çalı, "Elbistan Şer'iye Sicilinin Traskripsiyonu ve Değerlendirmesi (Numara: 452 Sayfa:200-300, Yıl:1867-1877)", Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018, s. 200.

[511] İbrahim Halebi, Mehmed Mevkufati, **Mevkufat Mülteka Tercümesi**, C. 2, s. 350-351.

[512] Zekeriya Işık, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Kamusal Alanda Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kimliğiyle Kadın (1839-1900): Çorum Şer'iyye Mahkemesi Örneği", **Bilig**, No: 85, 2018, s. 31.

[513] Melike Karabacak, "'Irzımı İsterim': 19. Yüzyılda Cinsel Saldırı Davaları Üzerine Bir Vaka İncelemesi", **Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi**, C. 6, No: 14, 2019, s. 201-202.

Görülüyor ki kanunnamenin hazırlanışında, zina haddi hudutlarını ihlal eden bir hüküm koymamaya dikkat edilmiştir. Mamafih kanunname hazırlanırken şer'î hukuktaki farklı içtihatlardan faydalanarak -tecavüz suçunun had suçu olarak değerlendirilmemesi gibi- ta'zîr alanının genişletilmeye çalışıldığı şeklinde bir görüş ileri sürülebilir. Ayrıca 202. madde hükmü şer'î kaidelere riayet edilip edilmediğini hatıra getirmektedir. Bununla beraber tatbikatta zina haddine dair değerlendirmelerin olduğu birçok şer'îye mahkemesi kararları da mevcuttur[514]. Bu sebeple 1858 CKH'deki zina suçu (fiil-i şenî) hükümlerinin şer'î kaidelerini bertaraf etmediği ileri sürülebilir.

b. Şürb (Şarap İçme) ve Sekr (Sarhoşluk)

1858 CKH'de şürb ve sarhoşlukla alakalı bir hükme yer verilmemiştir[515]. Bu sebeple bu hususta değerlendirme yapılabilecek bir kanun maddesi bulunmamaktadır. Bu haddin tatbiki, iki müslüman, hür, erkek ve âdil şahidin şahitliği ile ve failin ağzındaki içki kokusunun gidişine kadar mümkündür. Bu da adli takibi zorlaştırır.

---

[514] Mesela *"…işbu merkum Muhammed bana cebr-i zina ve bekâretimi izale etmekle muceb-i şer'îsini taleb ederim. Deyu ba'de'l-da'va ve lede'l-inkâr medine-i mezburenin ber vech-i muharrer müdde'âsının vuku'u dört aydan mütecaviz olub zina hususunda bir aydan ziyade takaddüm-i zaman ile şuhud istima'ına mesağ-i şer'î olduğundan…"* bkz: Ahmet Şen, "206 Numaralı Urfa Şer'iyye Sicili'nin (H.1282-1287/M.1865-1870) 1-186. Sayfaları Transkripsiyon ve Değerlendirmesi", Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018, s. 383.; *"…zina ve bikrimi izale eylediğini tayıan ikrâr dahi etmekle mûcib-i şer'îsini mezbûr Yahyadan hâlâ taleb ederim deyü da'va etdikde merkûm Yahya dahi külliyen inkâr edib müdde'î-i mezbûre Fatmadan müddeasını mutâbık beyyine taleb olundukda usûli mevzûi' vechle sırran bâ mestûre karye-i mezkûre imamı İsmail Efendi bin Mehmed ve muhtarı Emiroğlu Hüseyin bin Mustafa ve ahâlisinden Hacı Ömeroğlu Bekir ağa ibn-i İbrahim ve Musa Ağa ibn-i Hacı İsmail ve Ömer ağa ibn-i Halil ve alenen dahi mazbûtü'l-esâmi müslimînden lede't-tezkiye adl ve makbûlü'ş-şehâde idükleri ihbâr olunan karye-i mezkûre ahâlisinden Halil bin Sarıoğlu Ali ve Çiloğlu Veli bin Ahmed nâm kimesneler meclis-i ma'kûd-i mezkûre hâzırân olub ısre'l-istişhâd fi'l-hakika mezbûr Yahya tarihi mezkûreden bir gün sonra ben Hacı Ömeroğlu Ahmedin kızı Fatmaya dün gece cebren zinâ bikrini izale eyledim ahdim olsun mezbûr Ahmedin karısına dahi cebren zina edeceğim deyü bizim huzûrumuzda tayıan ikrâr ve i'tirâf eyledi bu vechle şâhidleriz şehâdet dahi ederiz deyü bi'l-muvâcehe eda-yı şehâdet eylediğimizde şehâdet-i mezkûre ile mezbûr Yahyaya ta'zîrden mâ-adâ nesne lâzım gelmediği…"* karar için bkz: Sara, "597 Numaralı Karahisâr-ı Sâhib Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (H.1284-1285 / M.1897-1868)", s. 189-190. Bu kararda dikkat çeken bir diğer husus mücrimin zina suçunu işlediğine dair ikrarının şahitlerce ifade edilmesine rağmen mücrimin ta'zîren cezalandırılmasıdır. Mücrimin ikrarını mahkeme önünde yapmadığı için ta'zîren cezalandırılması hukuka muvafık olup olmadığı ihtilaflıdır. Fetava-yı Hindiyeye göre mahkeme önünde yapılmayan ikrara itibar edilmez. Bkz: Avcı, **Osmanlı Ceza Hukuk Özel Hükümler**, C. II, s. 282.

[515] Kanunnamenin ilk halinde bu mevzuda bir hüküm yer almazken1911'de yapılan tâdilde iki yüz almış dört madde olan kanunnameye sarhoşlukla alakalı bir madde eklenmiştir. Bkz: Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 73-74.

Şürb suçunun 1858 CKH'de yer almaması, 1858 CKH'nin hadd-i şürbü ilga ettiği şeklinde yorumlanmamalıdır. Nitekim birinci maddesinde istinad ederek, kanunnamedeki hükümlerin ta'zîr nevinden olduğu, kanunnamede yer almayan had suçlarının da hâlâ cari bulunduğu söylenebilir[516].

c. Kat'-ı Tarîk (Yol Kesme, Hırâbe, Eşkıyalık)

1. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Kat'-ı Tarîk Bahsi

Kat'-ı tarîk yani yol kesicilik bir kişinin ya da grubun silahlı bir şekilde şehirler arası yollarda insanların mal ve canlarına taarruz maksadıyla yol kesmeleridir[517].

1858 CKH'de kat-ı tarîk yani yol kesme suçu 62. ve 63. madde zeyllerinde tanzim edilmiştir. 1858 CKH'nin ilk ilan edilen metninde kat'-ı tarîk hükmü yer almamaktaydı. Tatbikatta meydana gelen tereddütlerden dolayı 1860 yılında 62. maddeye "kat'-ı tarîk" hakkında bir zeyl yapılmıştır[518]. Bu zeyle göre dağda ve kırda silahlı bir şekilde olup da rast geldikleri yolcuları soyanlara "kuttâ-i tarîk" denildiği ve bu fiili işleyenlerin işledikleri suçun ağırlığına muvakkat ya da müebbeden kürek cezasına mahkûm edileceği beyan olunmuştur. Ancak bu suçtan sabıkalı olanlar ya da tuttukları kişilere işkence ve eziyet edenler veya kat'-ı tarîk suçunu işlerken katl fiilini işleyenler idam cezasına çarptırılırlar.

63. maddeye yapılan zeylde ise kuttâ-i tarîke yardım yataklık edenlerin muvakkaten kürek cezasına mahkûm edileceği beyan olunmuştur.

---

[516] Ankara hükûmeti tarafından ilan edilen 1339(1920) tarihli *Men'-i Müskirat Kanunu* bahsedilen mevzu cihetinden söz etmeye değerdir. Men'-i Müskirat Kanunu'nu bu çalışma için dikkate değer kılan nokta üçüncü maddesinde yer alan hadd-i şer'î ibaresidir. İçki ve sarhoşluk için hususi hazırlanan kanunda hadd-i şer'î ibaresinin yer alması had cezasının tatbik fikrinin mevcudiyetini göstermesi cihetiyle ehemmiyetlidir. Bu kanun hakkında ilan edildiği devirde yazılanlar hakkında bilgi için bkz: İbrahim Enes Onat, "Men-i Müskirat Kanunu Hakkında Üç Hukukî Mütalaa", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No: 29, 2020, s. 103-127.

[517] Ekinci, **İslam Hukuku Umumi ve Hususi Hükümler**, s. 318.

[518] Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 46-47.

2. ***1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'ndaki Kat'ı Tarîk Bahsinin Şer'î Hukukla Münasebeti***

İslam hukukunda kat'-ı tarîk suçunu işleyenlere verilecek ceza yapmış oldukları fiillere göre değişmektedir. Yol kesicilik yapmakla beraber kimseyi öldürmeyip ve kimsenin malını almadıkları takdirde ta'zîr cezası ile cezalandırılırlar[519].

Sadece mal alıp kimseyi öldürmezlerse sağ elleri ve sol ayakları çaprazlama kesilir, katl fiilini işleyip mal almadıklarında öldürülürler[520]. Şunu da beyan etmek lazımdır ki yol kesenlerin zorla aldıkları malın nisab miktarına ulaşması icap etmektedir yoksa had cezası verilemez[521].

Eğer fail hem katl fiilini işlemiş hem de mal yağmalamışsa seçim hakkı doğmaktadır. Reddü'l Muhtar'da bu husus şu şekilde ifade edilmektedir: *"...hükümdar bunlara altı çeşit ceza tatbik etmek hususunda muhayyerdir. Dilerse bunların önce el ve ayaklarını çaprazvari keser, sonra da öldürür. Dilerse önce el ve ayaklarını çaprazvari keser, sonra asar. Dilerse el ve ayaklarını çaprazvari keseri sonra da öldürür ve asar. Dilerse öldürür ver asar. Dilerse yalnız öldürür. Dilerse yalnız asar."*[522].

Fail, yakalanmadan evvel, tövbe edip hükûmete teslim olursa, had cezası düşer[523]. Herhangi bir sebepten dolayı yol kesene had cezası verilemediği hallerde yol kesen kişi eğer katl fiilini işlemiş ya da yaralamışsa kısas cezası verilir[524]. Fail yol kesme suçunu işledikten sonra tövbe ederse had düşer ancak öldürme ve yaralama fiilini işlemişse kısas düşmez[525]. Zira tövbe ile Allah'a ait hakların muhakemesi düşer, tövbe şahsi haklara tesir etmez.

---

[519] Serahsi, **Mebsut**, C. 9, s. 327; İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 8, s. 360; Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 290.
[520] Serahsi, **Mebsut**, C. 9, s. 325; İbrahim Halebi, Mehmed Mevkufati, **Mevkufat Mülteka Tercümesi**, C. 2, s. 392-393; İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 8, s. 360; Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 291.
[521] Serahsi, **Mebsut**, C. 9, s. 328; İbrahim Halebi, Mehmed Mevkufati, **Mevkufat Mülteka Tercümesi**, C. 2, s. 392; Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 297.
[522] İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 8, s. 361.
[523] Udeh, **Mukayeseli İslam Ceza Hukuku**, C. 2, s. 739-740.
[524] Serahsi, **Mebsut**, C. 9, s. 326.
[525] Serahsi, **a.g.e.**, C. 9, s. 325-326; Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 303-304.

Kat'-ı tarîk edenlerden aynı zamanda katl fiilini işleyenlerinin idamı şer'î kaideler cihetinden münasip bir cezadır[526]. Yukarıda bahsedildiği üzere kat'-ı tarîk suçunu işlerken birisini öldüren kimse şer'an idam cezasına müstehak olur. İdam edilecek diğer sınıf kutta-i tarîkler ise siyaseten idam edilmektedir ki bu da şer'î kaidelere aykırı değildir.

Hz. Peygamber devrine bakıldığında kat'-ı tarîk, irtidat ve bağy suçlarının iç içe bir manzara çizdikleri anlaşılır[527]. İlerleyen zamanda bu muğlaklık, müçtehitlerin tefsirleriyle giderilmeye çalışılmış ve bu üç suç birbirinden ayrı değerlendirilmiştir[528].

Yol kesip yağmalama yapıp ancak kimseyi öldürmeyen mücrimin yukarıda da beyan olduğu üzere şer'an el ve ayağının çapraz kesilmesi lazımdır. 1858 CKH'de kat'-ı tarîk suçunu işlerken katl fiilini işlemeyen mücrimlere kürek cezası verileceği söylenerek şer'î kaidelerden sapılmış gibi görünmektedir. Nitekim kat'-ı tarîk suçunu işlerken katl fiilini işlemeyenlere 1840 CKH'de de 1851 KC'de de yedi sene müddetle muvakkat kürek cezası verileceği beyan olunmuştur.

Tatbikata bakıldığında ise şer'î ahkamın tatbik edildiği bir davanın mevcut olduğu görülmektedir. 1331/1913 tarihli bir kat'-ı tarîk davası şer'iyye mahkemesinde görülmüş ve verilen ceza el ve ayakların çapraz kesimi olmuştur[529]. Kararın padişah tarafından da tasdik edilip infaz olunmasını dikkat çekici bulan Said Nuri Akgündüz, bu tatbikatın kanuna aykırı olduğunu iddia etmiştir[530].

Halbuki 1858 CKH ta'zîr cezasını tayin eder. Bu sebeple hadd-i şer'î tatbikatı bilakis kanuna mutabıktır. Zira yapılan cezalandırma ta'zîren değil hadden olmuştur. Ta'zîren yapılan bir cezalandırmada kanunun dışında bir ceza verilmiş olsaydı ancak o zaman kanuna aykırılıktan bahsedilebilirdi. Neticede, bu mahkeme kaydının varlığı kat'-ı tarîk haddinin varlığının devam ettiğini, kanundaki hükmün de ta'zîr nevinden olmadığını iddia etmenin doğru olmadığını göstermektedir.

---

[526] İbnü'l-Hazım Ferid, **Siyaset-i Şer'iyye (İbnü'l-Hâzım Ferid'in Mukayeseli Hukuku Anlayışı)**, s. 97.
[527] Avcı, **Osmanlı Ceza Hukuk Özel Hükümler**, C. II, s. 433.
[528] Ali Bardakoğlu, "Eşkıya", **DİA**, C. 11, İstanbul, TDV, 1995, s. 463.
[529] Akgündüz, **Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması**, s. 199.
[530] Akgündüz, **a.y.**

d. Bağy (İsyan)

1. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Bağy Bahsi

Bağy, bir grup insanın meşru iktidara karşı kendilerince haklı sebeplere istinad ederek ve kuvvet kullanarak isyana girişmeleridir[531]. Bağy suçu ile irtibatlandırılabilecek hükümler 1858 CKH'nin ikinci babının "Devlet-i Aliyyenin Emniyet-i Dâhiliyesini İhlal Eden Cinayet ve Cünhalar" adlı ikinci faslında yer almaktadır.

55. maddeye göre silahlı isyana teşvik ve tahrik eden mücrim eğer silahlı isyan tamamıyla ortaya çıkar veyahut icrasına başlanırsa idam edilir. 57. madde mucebince silahlı isyan fiilini işleyenlerin lideri konumundakiler yakalandıkları yerde idam edilir, fiil icrasında bulunan diğerleri ise işlemiş oldukları cürmün derecesine göre müebbeden ya da muvakkaten kürek cezasına mahkûm edilirler. 58. madde icabınca silahlı isyan fiilini işlemek için gizli ittifak kurup, silahlı isyan fiili için hazırlık hareketine başlanmışsa ancak isyan fiili henüz başlamamışsa bu ittifakın içinde bulunan kişiler nefy-i ebed cezasına mahkûm edilirler. Hazırlık hareketi dahi teşekkül etmemiş sadece ittifak kurulmuş ise bu ittifakın azaları muvakkaten kal'a-bend cezasına mahkûm edilirler. Eğer ki böyle bir gizli ittifak teklif edilmiş ancak kurulmamış ise teklif yapan kişi de bir seneden üç seneye kadar hapis cezasına mahkûm edilir. Hükümlerden anlaşılmaktadır ki beğy suçunu işleyenlerin işledikleri suçun ağırlığına göre ceza öngörülmüştür. İdam cezasından nefy cezasına kadar birçok ceza öngörülmüştür. Tatbikatta idam cezasının nadiren uygulandığı, daha çok uygulanan cezanın nefy cezası olduğu iddia edilmiştir[532].

2. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'ndaki Bağy Bahsinin Şer'î Hukukla Münasebeti

Bağy suçundan bahsedebilmemiz için isyancıların meşru bir iktidara karşı ayaklanmaları icap etmektedir. Eğer isyancılar zulümden dolayı ayaklanmışlarsa bağy suçundan bahsedilemez[533]. Bununla beraber çoğu hukukçunun görüşüne göre bağy suçu

[531] İbrahim Halebi, Mehmed Mevkufati, **Mevkufat Mülteka Tercümesi**, C. 3, çev. Ahmed Davudoğlu, Sağlam Yayınevi, 2013, s. 42; Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 410.
[532] Melikşah Aydın, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Devleti'nde Siyasi İktidar Düzenine İsyan (Bağy) Suçunun Görünümü", **Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi**, No: 2, 2023, s. 65.
[533] İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar Ale'd-Dürri'l-Muhtar**, C. 9, çev. Ahmed Davudoğlu, İstanbul, Şamil Yayınevi, 1983, s. 94.

teşkilatlı bir suçtur. Ayaklanma üzerine anlaşıp teşkilatlanan bir topluluk olmadığı müddetçe bağy suçundan bahsedilemez[534].

Bağy suçu meydana geldiğinde meşru iktidar sahipleri evvela meseleyi sulh ile halletmeye çalışır. Mesele sulh ile halledilemezse isyancılara karşı savaş başlar[535]. Ancak bu usul zaruri değildir. İktidar sahipleri meseleyi konuşarak halletmek yerine direkt isyancılarla savaşabilir[536].

Bağy suçunda hazırlık hareketleri olarak dahi değerlendirilmeyecek fiiller cezalandırılmaz[537]. Hazırlık hareketlerinde haberdar olunduğunda ise asilere taarruz edilmez, derdest edilip tövbe edinceye kadar hapsedilir[538]. Eğer isyancılar teslim olurlarsa isyancılara bağy suçundan dolayı bir ceza verilmez[539]. Teslim olmayıp meşru iktidar ile savaşırlarsa, savaşı kaybettiklerinde haklarında hangi ceza münasip görülmüş ise ona hükmolunur[540]. Eğer isyancı topluluk kendilerince haklı sebebe sahip değilse yahut muayyen bir kuvvete sahip değillerse yol kesici gibi değerlendirilirler ve ona göre cezalandırılırlar[541].

İsyancılar, ayaklanma sırasında harbin icabı olarak işlemiş oldukları suçlardan dolayı (mesela halkın mallarına el koymak) ayrıca cezalandırılmazlar[542]. Ancak ayaklanma sırasında işlenmiş olan suçlar (mesela şarap içmek) ayaklanmanın icabı değilse fail ayaklanma sırasında işlemiş olduğu suçtan dolayı ayrıca cezalandırılabilir[543]. Nitekim hadis-i şerifte, *"Tevbe ettikleri zaman, onlara telef ettikleri can ve malları ödemeleri*

---

[534] Avcı, **Osmanlı Ceza Hukuk Özel Hükümler**, C. II, s. 487-488.
[535] Serahsi, **Mebsut**, C. 10, ed. Mustafa Cevat Akşit, çev. Hüseyin Kayapınar, H. Mehmet Günay, Ahmet Bostancı, İstanbul, Gümüşev Yayıncılık, 2008, s. 238; İbrahim Halebi, Mehmed Mevkufati, **Mevkufat Mülteka Tercümesi**, C. 3, s. 42; Ekinci, **İslam Hukuku Umumi ve Hususi Hükümler**, s. 320; Vehbe Zuhayli, **Hanefi Fıkhı**, C. 4, çev. Yusuf Ciğer, İstanbul, Sağlam Yayınevi, 2020, s. 301-302.
[536] Avcı, **Osmanlı Ceza Hukuk Özel Hükümler**, C. II, s. 503.
[537] Serahsi, **Mebsut**, C. 10, s. 233; Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 413; Karaman, **Mukayeseli İslam Hukuku**, C. 1, s. 207.
[538] Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 413.
[539] Serahsi, **Mebsut**, C. 10, s. 237.
[540] Ekinci, **İslam Hukuku Umumi ve Hususi Hükümler**, s. 320; Udeh, **Mukayeseli İslam Ceza Hukuku**, C. 2, s. 787.
[541] Serahsi, **Mebsut**, C. 10, s. 248; Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, s. 412; Zuhayli, **Hanefi Fıkhı**, C. 4, s. 298-299; Ekinci, **İslam Hukuku Umumi ve Hususi Hükümler**, s. 320.
[542] Serahsi, **Mebsut**, C. 10, s. 237; Udeh, **Mukayeseli İslam Ceza Hukuku**, C. 2, s. 787.
[543] Udeh, **Mukayeseli İslam Ceza Hukuku**, C. 2, s. 787.

gerektiği yönünde fetva veririz. Ama yargı/hukuk açısından onları ödemeye zorlayamayız." geçer[544]. Bundan anlaşıldığı üzere isyancıların kazai mesuliyeti yokken, dini mesuliyeti devam etmektedir. İsyancılar ayaklanmadan evvel veya ayaklanma bittikten sonra ayaklanmanın icabı denilebilecek suçları işlemiş olurlarsa bu suçlardan dolayı ayrıca cezalandırılmaları icap etmektedir[545].

Bağy, had mi ta'zîr mi olduğu ihtilaflı olan bir suçtur. Ayete bakıldığı zaman bağy suçu hakkında muhakeme neticesinde verilecek net bir ceza tesis edilmediği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra bağy mevzusu klasik fıkıh kitaplarında kitabu'l hudud yani hadler bahsi altında değil kitabüs-siyer başlığı altında yazılmıştır[546]. Hükümlerine bakıldığında ceza hukukuna dair bir meseleden ziyade harb hukukuna dair bir mesele olduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber isyan bittikten sonra isyancılara verilecek ceza hakkında da nass bulunmamaktadır. Var olan nasslar isyan sırasında yapılacaklar hakkındadır. Bu sebeplerden dolayı bağy suçundan dolayı verilecek cezanın had cezasından ziyade ta'zîr cezası olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülebilir.

Feyza Ölçek bu hususta bağy suçunun had suçu olduğunu ancak verilecek cezanın ta'zîr nevinden olduğunu söylemiştir. Müellife göre şer'î hukukta kesin bir cezası olmayan bağ suçuna 1858 CKH kesin bir ceza tayin etmiştir. Müellif buradan hareketle şer'î hukukun dışına çıkıldığını iddia etmiştir. Zira şer 'î hukukta kesin bir ceza yok iken kanunname ile kesin bir ceza ihdas edilmiştir[547]. Ancak bu konuda denilebilir ki şer'î hukukun bıraktığı boşlukların doldurulması ve nass bulunmayan bir hususta teşri salâhiyetine sahip mercinin hüküm tanzim etmesi şer'î kaideye aykırılık teşkil etmez. Zira bu ta'zîr mukabilindendir.

Netice olarak 1858 CKH'de bağy suçu ile irtibatlandırılabilecek hükümler ta'zîr nevindendir denilebilir. 1858 CKH'deki hükümlerin şer'î kaidelere aykırı olduğunu iddia edilemez.

---

[544] Serahsi, **Mebsut**, C. 10, s. 237.
[545] Udeh, **Mukayeseli İslam Ceza Hukuku**, C. 2, s. 786.
[546] Bkz: Serahsi, **Mebsut**; İbrahim Halebi, Mehmed Mevkufati, **Mevkufat Mülteka Tercümesi**; İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**.
[547] Ölçek, **Osmanlı Devleti'nde Hukukun Laikleşme Süreci**, s. 137.

e. İrtidat (Dinden Çıkma)

1. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda İrtidat Bahsi

İrtidat bir Müslümanın İslam dininden çıkması veya dinin hükümlerini inkar, alay ve tahkir etmesidir. İslam dininden çıkan kimseye mürted denilir. 1858 CKH'de irtidat hususunda bir hüküm bulunmamaktadır. Mamafih kanunnamede *"İmtiyâzât-ı Mezhebiyeye Taarruz Edenler ile Bazı Âsar-ı Kadime ve Mutebereyi Tahrib ve Rahnedar Edenlere Dairdir"* isimli on birinci fasıl yer almaktadır. Bu fasılda hükûmetçe izin verilmiş olan ayinlere ve kadim eserlere taarruz cürümleri tanzim edilmiştir. Bu fasılda yer alan iki maddenin de irtidat suçunu meydana getireceği iddia edilemez.

2. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'ndaki İrtidat Bahsinin Şer'î Hukukla Münasebeti

İrtidat suçunun şer'î hukuktaki cezası ölümdür. Bunun usulü de şöyledir ki kişiye evvela üç günlük[548] düşünme ve şüpheleri giderme zamanı verilir[549]. Kişi bu müddet içinde tövbe edip dine dönmezse öldürülür[550]. Cumhura göre İslam dininden çıktığını ifade etmek irtidat suçu için kâfidir[551].

Hanefilere göre eğer dinden dönen kişi kadın ise öldürülmez[552]. Bu görüşlerinin gerekçesi olarak irtidat cezasının sebebini gösterirler. İrtidat cezasının sebebi şudur ki bir kimsenin küfre dönmesi o kişiyi Müslümanlarla muharip bir hale sokmaktadır ve bu sebeple öldürülmesi gerekir. Kadın ise muharip sayılmaz[553]. İmam Ebu Hanife, savaşta kadınların öldürülmemesi hakkındaki hadisleri de irtidat cihetinden değerlendirmiştir[554].

---

[548] Ömer Nasuhi Bilmen bu sürenin on gün olduğunu yazar. Bkz: Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 4, İstanbul, Bilmen Yayınevi, t.y., s. 9.
[549] Bu sürenin verilmesinin mecburi olup olmadığı ihtilaflıdır. Bkz: Bilmen, **a.y.**
[550] Serahsi, **Mebsut**, C. 10, s. 182; İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 9, s. 9; Ekinci, **İslam Hukuku Umumi ve Hususi Hükümler**, s. 321; Zuhayli, **Hanefi Fıkhı**, C. 4, s. 422.
[551] Tafsilatlı bilgi için bkz: Avcı, **Osmanlı Ceza Hukuk Özel Hükümler**, C. II, s. 508 vd.
[552] Serahsi, **Mebsut**, C. 10, s. 202; İbrahim Halebi, Mehmed Mevkufati, **Mevkufat Mülteka Tercümesi**, C. 3, s. 39; İbn-i Abidin, **Reddül-Muhtar**, C. 9, s. 55; Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 4, s. 10; Ekinci, **Osmanlı Hukuku**, s. 321; Udeh, **Mukayeseli İslam Ceza Hukuku**, C. 2, s. 813.
[553] Serahsi, **Mebsut**, C. 10, s. 205; Bilmen, **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 4, s. 11.
[554] Karaman, **Mukayeseli İslam Hukuku**, C. 1, s. 206.

Diğer mezheplere göreyse irtidat eden kişinin cinsiyeti ehemmiyetli değildir, irtidat eden kişi kim olursa olsun öldürülmesi icap etmektedir[555].

İrtidat suçunun had suçu değil ta'zîr suçu olarak değerlendirilebileceğini ileri sürenler de mevcuttur. Hz. Peygamber'in irtidat cezasının tatbîkinde her zaman aynı tutumu ortaya koymamış olduğu iddiası, Hz. Ömer ve Hz. Ebu Bekir'in mürtedlerle savaşmak hususunda farklı görüşlere sahip olduğu iddiası ve diğer birçok iddia bu suçun bazı İslam hukukçularınca ta'zîr suçu olarak değerlendirmesine yol açmıştır[556].

Şunu da ifade etmek gerekir ki irtidat suçunun farklı farklı değerlendirilmesinin bir sebebi de kat'-ı tarîk başlığında beyan olunduğu gibi Hz. Peygamber devrinde irtidat, bağy ve kat'-ı tarîk suçlarının iç içe bir manzara arz etmesi ve iç içe meydana gelen bu suçlardan hangisine nasıl ceza verileceğinin tespitinin hayli zor olmasıdır.

İrtidat suçu çerçevesinde 1858 CKH'nin ilan edildiği devre yani Tanzimat devrine bakıldığında görülecektir ki irtidat suçunun, bir iç hukuk meselesinden ziyade milletlerarası hukuka dair bir husus olduğu fark edilecektir. Bu hususta evvela dile getirilmesi gereken husus, 1834 yılında gayrimüslim cemaatindeki kişilerin mezheb değiştirmelerini men' eden bir ferman ilan edilmesidir[557]. Mezkûr ferman, Rum Patriki'nin yaptığı müracaat neticesine ilan edilmiştir. Bu müracaat, Katolik mezhebinin yaygınlaşacağı endişesi ile yapılmıştır. Daha sonra 1844 yılında Fransa ve İngiltere'nin talepleri üzerine, Hıristiyan mezhepleri arasında geçişi yasaklayan bu ferman tatbikattan kaldırılmıştır[558].

İrtidat suçunun milletlerarası bir hal almasının en mühim sebeplerinden sayılabilecek olay Ermeni Evakim isimli şahsın İslam dinine girdikten sonra tekrar eski dinine dönmesidir[559]. Bu olayla, bir iç hukuk meselesi olan irtidat, milletlerarası hukuk meselesi

[555] Serahsi, **Mebsut**, C. 10, s. 202; Udeh, **Mukayeseli İslam Ceza Hukuku**, C. 2, s. 813.
[556] Fatih Orhan, "İslam Ceza Hukukunda İrtidat ve Temel İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi", Çukurova Üniversitesi, Doktora Tezi, 2014, s. 179-180.
[557] Bahsi geçen ferman için bkz: **Takvîm-i Vekâyi,** No:99, 1250, s.2
[558] Engelhardt, **Türkiye ve Tanzimat**, s. 90.
[559] Selim Deringil, **19. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde İhtida ve İrtidad**, çev. Ayşen Anadol, Taciser Ulaş Belge, İstanbuk, İletişim Yayınları, 2017, s. 110-111.

haline gelmiştir[560]. 1842 yılında, Ermeni Evakim isimli şahıs irtidat suçunu işlemiştir. Yapılan muhakeme neticesinde katline hükmedilen mürted, bir anda Avrupalı devletlerin din ve vicdan hürriyeti adı altında muhafaza etmek istediği bir kişi haline dönüşmüştür. Avrupalı devletlerin baskı ve iltimas taleplerine rağmen mürted şahıs idam edilmiştir[561]. Yine Bilecik'te meydana gelen irtidat da benzer milletlerarası meseleleri meydana getirmiştir[562].

Bu iki hadise üzerine Avrupalı devletler Osmanlı hükûmetini baskı altına almaya başlamışlardır. Bu safhada İngiliz sefiri Lord Stratford Canning'in Hariciye Nazırı Rifat Paşa'ya söylediği şu sözler hayli mühimdir: *"Avrupa'da kalmak istiyorsanız ancak dinî kan dökülmesine son vermek şartıyla kalabilirsiniz."*[563] Yani açık bir şekilde görülüyor ki irtidat suçunun ilgası talep edilmektedir. Bunun üzerine Rifat Paşa şunları söylemiştir: *"Siyaset alanında Avrupa'nın nasîhatlerini dâima güzellikle karşılarız; fakat dinî işlerde tam istiklalimizi muhafaza etmeğe muhtaç ve mecburuz. Din, bizim kânunlarımızın esası, hükûmetimizinn medâr-ı istinadıdır. Bizim gibi, pâdişah dahi bu esasa dokunamaz. Vicdanımızı yaralayan muameleleri men' edebiliriz ve bunu size mahremâne surette vaad ve te'mîn eyleriz; lakin şer'î hükümlerden birini fesh ve ilgâ eder yolda bizden bir emirnâme istemeyin, hükûmetimizin temelini kazmak, tahrip etmek demektir; tebaamızdan itaat duygusunu kaldırmak, Osmanlı Devleti'ni sükûn ve rahata muhtaç olduğu iddiasıyla karmakarışık etmektir."*[564] Yapılan bir dizi diplomatik görüşmeler neticesinde Osmanlı hükûmeti bu meseleyi hem şer'î kaidelere aykırı olmayacak şekilde hem de Avrupalı devletlerin taleplerine muvafık bir şekilde halletmeye çalışmıştır. Neticede mecburen irtidat cezasının tatbiki hususunda Osmanlı hükûmeti tarafından şu diplomatik taahhüt verilmiştir: *"Zât-ı şevketsimât-ı hazret-i şâhâne düvel-i fahime ile olan münâsebât-ı halisasının hüsn-i vikâyesiyle müveddet-i kâmile-i mütekâbilenin tezyîd*

---

[560] Selahittin Özçelik, "Osmanlı İç Hukukunda Zorunlu Bir Tehir (Mürted Maddesi)", **OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, C. 11, No: 11, 2000, s. 359-361.
[561] Stanley Lane Poole, **Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları**, çev. Can Yücel, 3. Baskı, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, s. 95.
[562] Olay hakkında tafsilat için bkz: Özçelik, "Osmanlı İç Hukukunda Zorunlu Bir Tehir (Mürted Maddesi)", s. 373-397; Ekrem Buğra Ekinci, **Osmanlı'ya Kalan Miras**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2016, s. 127; Deringil, **19. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde İhtida ve İrtidad**, s. 112-117.
[563] Engelhardt, **Türkiye ve Tanzimat**, s. 124.
[564] Engelhardt, **a.y.**

ve istikrârı niyet-i mahsûsa-i daimesindedir. Mürted olan Hristiyanın katl ve i'damı maddesi fi-mâ-ba'd vuku'a getirilmesi husûsuna dair esbab-ı müessirenin icrâsına taraf-ı Devlet-i Âliyye'den teşebbüse taahhüd olunur."[565] Tarihçi Selahattin Özçelik, Osmanlı hükûmeti tarafından bir ara çözüm bulunduğunu iddia edip, bu hususta şunlar söylemektedir: *"...'katl ve idam cezasının artık terk edileceği' taahhütü yerine 'katl ve idam cezasının vukua getirilmemesi için' gerekenin yapılacağı taahhütü verilmiştir. Böylece Halife'nin Müslüman tebaa ile İslâm milletler nezdindeki itibarı korunmuş olacaktı. Yazılı taahhüt ve teminat almakla da İngiltere ve Fransa'nın talepleri de yerine getirilmiş oluyordu..."*[566]

Bu baskıların, daha ziyade Müslüman olduktan sonra eski dinlerine dönenler için olduğu söylenebilir. Nitekim bu hadiseler yaşanırken Selanik'te de bir irtidat suçu meydana gelmiştir. İslam dinine mensup Katip Muhiddin isimli şahıs Allah'a küfür etmiş ve neticesinde irtidat suçu işlediğine hükmedilip idama mahkûm edilmiştir. Neyse ki hadise milletlerarası bir meseleye dönüşmemiştir[567].

Bundan yaklaşık on sene sonra yine benzer mevzu diplomatik çevreleri meşgul etmiştir. Bu sefer 1854 yılında Müslümanların din değiştirmekte serbest olmaları gerektiği hususunu halifeye kabul ettirmeye çalışmışlardır[568]. Bunun üzerine Âlî Paşa da Rifat Paşa'nın cevabına benzer şeyleri söylemiştir: *"Pâdişah böyle bir teklîfe muvafakat ederse artık İslam millerinin halifesi olamaz, saltanatı da çok zaman muhâfaza edemez. Mürtedler ile küfürbazların bundan böyle îdam olunmayacaklarına dâir diplomasi yoluyla size te'mînat verebiliriz; fakat bu özel müsaadeyi ilan etmek, avam sınıfı ile ulemâ arasında o kadar şiddetli bir taassup galeyânına sebep olur ki önünü almaktan âciz kalırız."*[569]

Şu ana kadar anlatılanlar hakkında söylenebilir ki hükûmet, dış baskılar ile şer'î kaideler arasında sıkışmıştır. Bir tarafta dokunamayacakları şer'î kaideler, diğer tarafta

[565] **COA,** İ..MSM., G.63 - S.1830, H-29-02-1260
[566] Özçelik, "Osmanlı İç Hukukunda Zorunlu Bir Tehir (Mürted Maddesi)", s. 423.
[567] Özçelik, **a.g.e.**, s. 397-398.
[568] Özçelik, **a.g.e.**, s. 428-429; Ekinci, **Osmanlı'ya Kalan Miras**, s. 128.
[569] Engelhardt, **Türkiye ve Tanzimat**, s. 124.

ise şer‘î kaideyi ilga etmesi için yapılan diplomatik baskı. Sefirelere verilen cevaplardan anlaşılmaktadır ki bu sıkışıklık diplomatik teminat ile şer‘î kaidelere dokunmadan aşılmaya çalışılmıştır.

1858 CKH’nin meri olduğu devredeki tatbikata bakıldığında irtidat cezasının tatbik edildiği misallere rastlanılmaktadır. Mesela 20. asrın ilk çeyreğine ait bir şer‘iyye mahkemesi kararında, mücrim şahıs Allah’a ve Hz. Peygamber’e şetm eylediği gerekçesi ile irtidat suçunu işlediğine hükmedilip idam cezasına mahkûm edilmiştir[570]. Bu hükmün infaz edildiğine yahut edilmediğine dair bir vesikaya ulaşılamamıştır.

Netice olarak denilebilir ki teorik olarak had mi ta’zîr mi olduğu ihtilaflı olan irtidat suçu Osmanlı hukuk geleneğinde hadler arasında sayılmış ve bu istikamette tatbik edilegelmiştir. Tanzimat devrinde ise Osmanlı hükûmeti dış baskılara dayanılabildiği kadar dayanmıştır. Nihayetinde ise irtidat cezasının ilgasına dair değil tatbikatının meydana gelmeyeceğine dair taahhütte bulunmuştur. Bu da göstermektedir ki devlet iradesi hâlâ irtidat cezasını tatbik etme istikametindedir. İrtidat cezasının tatbik edilemediği hallerde ise bir mecburiyet, bir zaruret hali bulunduğu için devlet iradesinin irtidat cezasını tatbik etmeme istikametinde olduğundan bahsedilemez.

f. Had Suçları ve Ceza Kanunname-i Hümayunu’nun Münasebeti Hakkında Ara Değerlendirme

1858 CKH ta’zîr nevinde hükümler ihtiva eden, had suçlarını ilga etmemiş bir ceza kanunudur. Bu hususta aksi görüşler de mevcuttur. Yukarıda alakalı başlıkların altında zikredilen müelliflerin yanı sıra Muhammed Tayyip Yıldız da şunları söylemektedir: *“Bu yasa ile zina eden kadının recm olunması, sarhoşların kırbaçlanması, hırsızların elinin elinin kesilmesi gibi cezalar kaldırılmıştır.”*, *“Ceza hukuku alanında yapılan bazı*

[570] *“…merkūm Şekerci Ali dahi sıbyân-ı merkūmûnun işbu mu’âmelât-ı lehviyyesinden huylanıp gazabla sıbyan-ı merkūmûna hitâben sizin Allah'ınızın ve peygamberinizi dini deyu cimâ’ lafzıyla sebb ü şetm eylediğine(…) merkūmûn Molla Hasan ve Mustafa ve Hacı Ali'nin şehâdet-i vâkı’aları şer’an makbûle olmağla şâtim-i merdûd-ı mezbûr Ali'nin tövbesi şer’an kabûl olmamağın mûcibiyle mezbûr Ali'nin katli ile hükm olunduğu tescîl ve Ayıntab Mahkeme-i Şer‘îyyesi'nden huzûr-ı âlîlerine arz u i’lâm olundu.”* Bkz: Adem Çalışkan, “159 Numaralı Ayntab Şer’îyye Sicili’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (H.1319-1323, M.1903-1907; Sayfa 1-242)”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011, s. 330.

düzenlemelerde uygulamada İslam hukukunun geri plana itilmesi(...)"[571]. Müellif böyle ciddi bir iddiada bulunmasına rağmen herhangi bir delillendirme yapmamıştır.

Tarihçi Rudolph Peters, Çavuşzade Aziz Efendi'nin 1871 tarihinde basılmış, Dürrü's-Sukûk isimli sakk mecmuasındaki misalleri ele alarak şer'î kaidelerin hâlâ tatbik edildiğini söyler[572]. Gerçekten mezkûr sakk mecmuasında hadd-i şer'î tatbikatına dair kararlar mevcuttur[573].

Said Nuri Akgündüz, Peters'in iddiasının doğrudan tatbik edilen misallere istinad etmediği için faraziyeden ileri geçemeyeceğini iddia etmiştir[574]. Halbuki Dürrü's-Sukûk, Çavuşzade Aziz Efendi'nin, kadılık yaptığı sırada kendisi tarafından hazırlanmış ilamlarından seçilmiş ilamların toplandığı bir mecmuadır[575]. Bu mecmuadaki misallerin farazi misaller olduğu kabul edilse dahi bu tezde icap eden yerlerde verilen misaller hadd-i şer'î tatbikatının hâlâ devam ettiğini ispatlamaktadır. Bunun yanı sıra başka sakk mecmuaları da vardır. Yusuf Ziyâ'eddin b. Ya'kûb b. Ali tarafından kaleme alınan 1284/1867 tarihli "Sakk-i Cedid" de hadd-i kazf ve hadd-i zinaya dair ilam misalleri ihtiva eden 1858'den sonra hazırlanmış bir sakk mecmuasıdır[576].

Kanunname had suçlarını bahsi mevzusu etmemiştir ve haddin değerlendirmesini de yapmamıştır. Aynı zamanda hadd-i şer'îyi de ilga etmemiştir. Netice olarak kanunnamede tanzim edilen suçlar ta'zîr nevindendir.

1858 CKH hakkında yorum yapılırken gözden kaçırılmaması gereken birkaç husus vardır. Bunlar evvela İslam-Osmanlı ceza hukuku ananesindeki had-ta'zîr münasebetidir, ikincisi had suçlarının şartlarının ağırlığından dolayı tatbikatının son derece zor olması ve 1858 CKH'nin mer'i olduğu zaman zarfında misaline fazla denk gelinememesinin mutad olmasıdır. Bu hususlar dikkatlice ele alınmadığında hatalı neticelere varılması pek

[571] Kılıç, "İslam Hukukunda Kanunlaştırma Olgusu", s. 22-23.
[572] Rudolph Peters, **Crime and Punishment in Islamic Law (Theory and Practice from the Sixteenth to the Twenty-first Century)**, New York, Cambridge University Press, 2005, s. 132-133.
[573] Misaller için bkz: Çavuşzâde Mehmed Azîz, **Dürrü's-Sukûk**, İstanbul, 1277, s. 106 vd.
[574] Akgündüz, **Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması**, s. 226.
[575] Süleyman Kaya, "Mahkeme Kayıtlarının Kılavuzu: Sakk Mecmuaları", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 3, No: 5, 2005, s. 413.
[576] Yusuf Ziyâ'eddin b Ya'kûb b Ali, **Sakk-i Cedîd**, İstanbul, 1284, s. 150-153.

muhtemeldir. Zira ceza hukukunda düalist bir görüntü vardır. Ancak bu düalist görüntü, iki ayrı hukuk nizamı olduğu şeklinde yorumlanamaz. Söylenmesi gereken, tek hukuk nizamı içindeki iki parçanın varlığıdır. Eğer bu ikili görüntü had-ta'zîr çerçevesinde ele alınıp doğru değerlendirilmezse hatalı yorumlar yapılabilir. 1858 CKH hakkında yapılan çalışmaların bir kısmında bu husus gözden kaçırılmış ve bu sebeple şer'î hukuktan kopulduğu, şer'î kaidelere aykırı davranıldığı gibi hatalı yorumlara yer verilmiştir[577].

[577] Burada Uriel Heyd'in görüşünden bahsedilmesi lazımdır. Heyd, 1858 CKH'yi, uzun zamandır süregelen "laik devlet kanunu" çıkarma geleneğinin bir devamı olarak görmektedir. Ancak kanunların manevra sahasını tayin eden yine şer'î hukuk olduğu için burada laik bir kanundan bahsetmek hayli zordur. Heyd'in görüşü için bkz: Uriel Heyd, "Osmanlı Ceza Hukukunda Kanun ve Şeriat", çev. Selahattin Eroğlu, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 26, No: 1-4, 1983, s. 651-652.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1858 CEZA KANUNNAME-İ HÜMAYUNU'NUN TADİLİ, TENKİDİ VE İLGASI

I. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Değişiklikler

1858 CKH, ila olunduğu 1926 yılına kadar birçok değişiklik geçirmiştir. İkinci Meşrutiyet'in ilanına kadar (1908) geçen zamanda on beş maddede tâdil, yirmi altı maddede tezyil(ekleme) yapılmıştır[578].

İkinci Meşrutiyet'ten sonra ise birçok madde tâdil ve tezyile uğramıştır. 1911 yılında çok ciddi bir tâdilat geçiren kanunnamede kırk sekiz madde tâdil, on iki madde tezyil edilmiştir[579]. 1911 yılında yapılan tâdilatın esbâb-ı mucibe layihasında, bu tâdilatın idareten yapıldığı, asıl maksadın yeni bir ceza kanunu layihasını meclisin önüne getirmek olduğu ancak bunun hayli zaman alacağı ve bu sebeple şimdilik maddelerin tâdili istikametinde hareket edildiği ifade edilmiştir[580].

Bu başlık altında bütün tâdillerden teker teker bahsetmek çalışmayı hayli genişletecektir. Bu sebeple ehemmiyetli görülen tâdillerden bahsedilecektir[581]. Diğer hükümler için dipnotta yer verilen çalışmalara bakılabilir[582].

---

[578] Yasin Yılmaz, "Tanzimat Dönemi Ceza Kanunlarına Medhal: Kanun-ı Cezamızın Edvâr-ı Tekamülü", s. 118.

[579] Yasin Yılmaz, **a.g.e.**, s. 140.

[580] "Ceza Kanunun Bazı Mevaddı Makamına Kaim Olmak Üzere Hükümetçe Tanzim ve Adliye Encümenince Tadilen Kabul Edilen Mevad ile Esbabı Mucibe Mazbataları", **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Birinci Dönem, Üçüncü İçtima, Ellinci İnikad**, 1326, s. 1-2.

[581] Benzer bir ehemmiyet taksimi de Adliye Nazırı Necmettin Molla yapmış, tâdil edilen hükümlerin bir kısmının daha ehemmiyetli olduğunu Meclis-i Ayan'da dile getirmiştir. Bkz: **Meclis-i Ayan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Altmışıncı İnikad)**, C. 3, 1911, s. 40.

[582] Yapılan bütün tâdiller hakkında tafsilatlı bilgiler için yazarı tespit edilememiş "Kanun-ı Cezamızın Edvar-ı Tekamülü" adlı makale dizisine ve Mustafa Şentop'un "Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Kanunlar-Tadiller-Layihalar-Uygulama" adlı eserine ve bir üstteki dipnotta yer alan meclis zabıtlarına ve layihaya bakılabilir.

A. 8. Madde (Tekerrür Bahsi)

Kanunnamenin ilk halinde tekerrür hususunda sadece sekizinci maddede cezanın iki kat tatbik edileceği yazmaktaydı. Bu hüküm tekerrür bahsinin hayli iptidai şekilde hazırlandığı gerekçesiyle tenkid edilmiştir[583]. 1867 senesinde 7. maddeye tekerrür hakkında bir zeyl yapıldı. 7. maddenin ilk hali tutuldukları yerden firar edenler hakkındaydı. 1867 yılında 7. maddede meydana gelen tezyilin ardından 7. madde nefy, kal'a-bendlik ve kürek cezaları çekilirken cürüm işleme hallerinde ne yapılacağı tanzim edilmiştir[584].

Vaziyet bir müddet daha böyle devam etmiş ve tekerrür bahsi 7. maddedeki zeyli de muhtevi şekilde1911 değişikliği ile 8. maddede toplandığı için 7. maddedeki zeyl de ilga olunmuştur[585].

1911 tâdilatının esbâb-ı mucibe layihasında da sekizinci madde hükmünün hayli basit ve tefsire muhtaç bir halde bulunduğundan bahisle daha sarih bir tekerrür hükmünün yer

---

[583] Yasin Yılmaz, "Tanzimat Dönemi Ceza Kanunlarına Medhal: Kanun-ı Cezamızın Edvâr-ı Tekamülü", s. 141.

[584] Yasin Yılmaz, **a.g.e.**, s. 124.

[585] Tadil sonrası sekizinci madde hükmü şu şekildedir:
"Mükerrirler hakkındaki ahkâm suver-i âtiye dairesinde tatbîk ve icrâ olunur:
Bir kimse mücâzât-ı terhîbiyyeden biriyle suret-i kat'iyyede mahkûm olduktan sonra esnay-ı müddet-i cezaiyesinde veya müddet-i cezaiyesini ikmâl ettikten veya ceza esbâb-ı kanuniyeden biriyle sâkıt olduktan sonra on sene zarfında müebbed kürek cezasını müstelzim bir cürüm ikâ' eder ve evvelki mahkûmiyeti de müebbed kürek cezası bulunur ise idam olunur. Nefy-i ebed cezasını müstelzim bir cürüm ikâ' ederse müebbed kal'a-bendlik cezasıyla mücazat olunur.
İkinci cürüm müebbed kalabendlik cezasını müstelzim ise mükerrer olan şahıs müebbeden küreğe mahkûm edilir.
İkinci cürüm muvakkat kal'a-bendlik veya muvakkat kürek cezasını müstelzim ise fâilin müstehak olduğu ceza iki kat olarak hükmolunur. Ve ledelicab bu cezaların hadd-i âzamı olan on beş sene iki misline iblağ olunabilir.
Bir seneden ziyade habs cezasıyla suret-i kat'iyyede mahkûm olan kimse gerek cezanın infâzından evvel ve gerek esnâ-i müddet-i cezaiyede veyahud müddet-i cezaiyesini ikmâl ettikten veya ceza esbâb-ı kanuniyeden biriyle sâkıt olduktan sonra beş sene zarfında aynı cünhayı ikâ' ederse işbu cezanın hadd-i âzamıyla mahkûm olur ve ledelicab bu cezaların hadd-i âzamı iki misline kadar iblağ edilir.
Bir seneden aşağı habs cezasıyla suret-i kat'iyyede mahkûm olan kimse gerek cezanın infazından evvel ve gerek esnâ-i müddet-i cezaiyede veyahud müddet-i cezaiyesini ikmâl ettikten veya ceza esbâb-ı kanuniyeden biriyle sâkıt olduktan sonra beş sene zarfında aynı cünhayı ikâ' ederse mukaddemâ mahkûm olduğu ceza müddetinin iki mislinden dûn olmamak ve müstehak olacağı cezanın iki mislini tecâvüz etmemek şartıyla habse mahkûm edilir.
Cünhalarda sahtekarlık, sirkat, dolandırıcılık, emniyet-i suiistimal fiilleri tekerrürde aynı cürüm itibar olunur. Tekerrürde esas mahkûmiyet-i sâbıkanın mehâkim-i adliyeden sudûrudur." **Düstur [Tertib 2]**, C. 3, s. 436-438.

alması gerektiği söylenmiştir[586]. 1911 değişikliğinde tekerrür ile işlenen suçlar ağırlıklarına göre teferruatlı bir şekilde değerlendirilmiş ve ona göre cezaları tayin edilmiştir[587].

Tekerrür bahsi cinayet-cinayet ve cünha-cünha tekerrürlerini tanzim etmektedir. Cinayet-cünha ve cünha-cinayet şeklinde bir tekerrür cereyan ettiğinde ne yapılacağı ele alınmamıştır. Yani böyle bir hal meydana geldiğinde tekerrür hükmü tatbik edilemeyecektir. Bu hâl, kanun layihasının görüşüldüğü içtimada Halep mebusu Artin Boşgezenyan tarafından tenkid edilmiştir[588]. Cünha-cinayet tekerrürü halinde, esbâb-ı mucibe layihasında ikinci cürüm için verilecek cezanın zaten evvelki cezadan daha şedit olduğu için tekerrür bahsinde ele alınmasına hacet olmadığı ifade edilmiştir. Artin, bu sebebi kâfi bulmamaktadır. Zira fail, ıslah-ı nefs eylememiştir bu sebeple daha şedit bir ceza alması icap emektedir[589]. Bunun yanı sıra cünhanın ardından cinayet cürmünü ika edenlerin tekerrür hükmü icabınca muhakeme edilememesini tenkid eder[590].

Artin Boşgezenyan'ın tekerrür hükmü hakkındaki bir diğer tenkidi, tekerrür neticesinde verilebilecek idam cezasına dairdir. Artin Boşgezenyan, katl cürmü dışında kalan cürümlerde, ceza olarak idam cezasının hayli azaltılması gerektiğini söylemiştir. Tekerrür hükmünde de alelıtlak kürek cezası değil, katl neticesinde kürek cezası alınmışsa idam edilebileceğine dair bir tahsis gerektiğini söylemiştir[591]. Bunun dışında kalan tekerrür hallerinde ise müebbed kürek cezasının şiddetlenerek idam cezasına dönüşmesi yerine münasip bir müddetle faile müebbed kürek cezasının yanı sıra "ihtilattan menedilmesine" dair bir teklifte bulunmuştur[592].

---

[586] "Ceza Kanunun Bazı Mevaddı Makamına Kaim Olmak Üzere Hükümetçe Tanzim ve Adliye Encümenince Tadilen Kabul Edilen Mevad ile Esbabı Mucibe Mazbataları", s. 2.
[587] Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 39.

[588] Artin Boşgezenyan'ın aynı zamanda 1911 tadilatını madde madde ele aldığı, yeni maddeleri şerh ve tenkid ettiği **"Kanun-ı Cezanın Mevadd-ı Kaime ve Muaddilesi Hakkında Teşrih ve Tenfiz"** adlı bir eseri de mevcuttur. Bkz: Artin, **Kanun-ı Cezanın Mevadd-ı Kaime ve Muaddilesi Hakkında Teşrih ve Tenfiz**.
[589] **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Ellinci İnikad)**, C. 3, s. 363.
[590] **a.y.**
[591] **a.g.e.**, C. 3, s. 363-364.
[592] **a.g.e.**, C. 3, s. 364.

Siroz mebusu Hiristo Dalçef de farklı açıdan bakarak idam cezasının kaldırılmasının gerektiğini iddia etmiştir. İdam cezasında ıslah-ı nefs olmadığını, idam cezasının suç miktarını azaltmadığını iddia etmiştir. Neticede idam cezasının tekerrür halinde tatbik edilmemesini talep etmekten öteye geçip kanundan tamamen kaldırılmasını talep etmiştir[593]. Yanya mebusu Kostantin Surla Efendi de tekerrür halinde idam cezasının verilebilmesine karşı çıkmıştır[594]. Bu görüşlere mukabil adliye nazırı Necmettin Molla ise ikinci defa müebbed kürek cezasına mahkûm olan şahısların artık ıslah edilemez yani sa-i bi'l fesad olduklarını ileri sürüp şer'an ve siyaseten idam edilmeleri gerektiğini iddia etmiştir[595].

İstanbul mebusu Kirkor Zöhrab Efendi tekerrür bahsinde, cürüm ika etmeyi alışkanlık haline getirenlerle iki defa işlemiş olanların ayrı ele alınmasını ve cürüm ika etmeyi alışkanlık haline getirenlere karşı daha ciddi tedbirler alınmasına taraftar olduğunu söylemiştir[596].

Netice olarak idama karşı çıkan mebusların fikirleri kabul görmemiş ve tekerrür halinde idam cezasının verilebileceği kabul edilmiştir. Ancak şu da var ki encümenin teklifindeki idam hükmünün şartları arttırılarak kabul edilmiştir. Zira encümenin teklifindeki alakalı kısım hüküm şu şekildedir: *"Bir kimse mücâzât-ı terhîbiyyeden biriyle mahkûm olarak cezasını çektikten veya ceza esbâb-ı kanuniyyeden biriyle sâkıt olduktan sonra on sene zarfında müebbed kürek cezasını müstelzim bir cürüm ikâ ederse idam olunur…"*[597] Yapılan tâdilatın neticesinde ortaya çıkan hükümdeki alakalı kısım ise şu şekildedir: *"Bir kimse mücâzât-ı terhîbiyyeden biriyle suret-i kat'iyyede mahkûm olduktan sonra esnây-ı müddet-i cezaiyesinde veya müddet-i cezaiyesini ikmâl ettikten veya ceza esbâb-ı kanuniyeden biriyle sâkıt olduktan sonra on sene zarfında müebbed kürek cezasını müstelzim bir cürüm ikâ' eder ve evvelki mahkûmiyeti de müebbed kürek*

[593] **a.g.e.**, C. 3, s. 366.
[594] **a.g.e.**, C. 3, s. 366-367.
[595] **a.g.e.**, C. 3, s. 376.
[596] **a.g.e.**, C. 3, s. 371-372.
[597] "Ceza Kanunun Bazı Mevaddı Makamına Kaim Olmak Üzere Hükümetçe Tanzim ve Adliye Encümenince Tadilen Kabul Edilen Mevad ile Esbabı Mucibe Mazbataları", s. 14.

cezası bulunur ise idam olunur…"[598] Yani encümenin teklifinde ilk cezanın ne olduğunun pek ehemmiyeti yoktur. Mücazat-ı terhîbiyyeden herhangi biriyle cezalandırılan kişi tekrar bir cinayet fiili işleyip müebbed kürek cezasına mahkûm edilirse idam edilir. Nihai metne göre ise ilk aldığı cezanın da müebbed kürek cezası olması lazımdır. Bu hüküm hükûmetin teklifine daha yakın bir hüküm olmuştur[599].

Bingazi mebusu Yusuf Şetvan Bey tekerrür hükmünde muvakkat nefy cezalarına dair bir fıkra eklenmesini talep ettiyse de kabul edilmemiştir[600].

B. 40. Madde (Yaş Küçüklüğü Bahsi)

Ehemmiyetli görülen bir diğer tâdil yaş küçüklüğü hususu ile alakalıdır. 40. maddede tanzim edilen yaş küçüklüğünün ceza mesuliyetine tesiri hususu madde metninin ilk halinde hadd-i buluğa bağlanmıştır. Yani buluğa ermiş ve mümeyyiz kişiler cezalandırılma cihetinden tam ehliyetli sayılmıştır. 1911'deki tâdil ile buluğa ermek şartı kaldırılmış, muayyen yaş şartı getirilmiştir[601].

---

[598] **Düstur [Tertib 2]**, C. 3, s. 436.

[599] Hükûmetin teklifi şu şekildedir: *"…Bir kimse müebbed kürek cezasına mahkûm olduktan sonra aynı cezayı müstelzim bir cürüm ikâ ederse idam olunur"* bkz: "Ceza Kanunun Bazı Mevaddı Makamına Kaim Olmak Üzere Hükümetçe Tanzim ve Adliye Encümenince Tadilen Kabul Edilen Mevad ile Esbabı Mucibe Mazbataları", s. 14.

[600] **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Ellinci İnikad)**, C. 3, s. 377.

[601] Tadil sonrası kırkıncı madde hükmü şu şekildedir:
"Hîn-i ikâ'-i cürümde 13 yaşını ikmâl etmemiş olanlar kuvve-i mümeyyizeden mahrûm addolunup işledikleri cürümden mes'ûl olmazlar. Ancak cünha mahkemesi hükmüyle ve kendilerinden taahhüdname alınmak suretiyle ebeveyn veya veli ve vasilerine teslim veyahut nihayet sinn-i rüşdünü tecâvüz etmeyecek bir müddetle bir ay terbiye ve tevkîf bir ıslahhaneye îsal olunurlar. Ebeveyn veya veli veya vasilerine bittaahhüdname teslim olunan çocukların on beş yaşını ikmâl etmeksizin takyîd ve nezarette teseyyüble bir cürüm ikâ' etmelerine verilir ise muhâfazasına memur olanlardan bir liradan yüz liraya kadar cezay-ı nakdi alınır.
Hin-i ikâ'-i cürümde on üç yaşını ikmâl etmiş olup da on beş yaşını itmâm etmemiş olanlar haklarında işledikleri cürümden dolayı ber-vech-i âti ceza ta'yin olunur:
Eğer cürmü idam veya müebbed kürek veya kal'a-bendlik veya nefy-i ebed cezalarını müstelzim olan cinayet kabilinden ise ıslâh-ı nefs için beş seneden on seneye kadar habs olunur ve eğer muvakkat kürek veya muvakkat kal'a-bendlik veya nefy-i muvakkat cezalarını mûcib olan cerâimden ise kezalik ıslâh-ı nefs için cürmünün müstelzim olduğu ceza müddetinin rub'undan nihâyet sülüsü mikdârı müddeten habs olunur ve bu iki surette dahi beş seneden yedi seneye kadar zabtiye nezâreti altına alınabilir ve eğer cürmü hukuk-ı medeniyeden ıskât cezasını mucib ise kezalik ıslâh-ı nefs için altı aydan üç seneye kadar habs olunur. Eğer zikrolunan cezaların mâdununda bir cezayı mûcib ise ol cezanın sülüs müddetini tecâvüz etmemek üzere bir müddet-i muayyen ile kezalik ıslâh-ı nefs için habs olunur. Eğer mücâzât-ı nakdiyeyi müstelzim ise nısfı tenzîl edilir. Hîn-i ikâ'-i cürümde on beş yaşını itmâm etmiş olub da on sekiz yaşını ikmâl etmemiş olanlar idam veya müebbed kürek veya müebbed kal'a-bendlik veya müebbed nefy cezalarını müstelzim

Yapılan tâdilat ile yaş küçüklüğü hususundaki safhalar üç kısım (temyiz kudretine sahip olmayan nâ-baliğ, temyiz kudretine sahip nâ-baliğ ve temyiz kudretine sahip baliğ) iken dört kısma ayrılmıştır[602]. Buna göre bir kişi on üç yaşını doldurmamışsa temyiz kudretinden mahrum kabul edilmiş; on üç - on beş yaş arası ve on beş - on sekiz yaş arasındaki mücrimler için farklı cezai indirimler tayin edilmiştir, on sekiz yaşından büyük mücrimler ise tam ehliyetli sayılmıştır.

Esbâb-ı mucibe layihasında eski hükmün yani tâdil edilen hükmün temyiz kudretinin tayini hususunda pek sarih olmadığı ifade edilmiştir. 1291 senesinde bir tahrirat ile hadd-i buluğ mefhumuna dair daha sarih bir sınır çizilmiştir. Ancak bu husus, kanunla tezad eder bir vaziyette olduğu için böyle bir tâdilat yapılarak tahrirat ile kanun hükmü ahenkli hale getirilmesi münasip görülmüştür[603]. Meclis görüşmeleri sırasında Necmettin Molla da benzer ifadeleri kullanmıştır[604].

Bu hükmün tâdilatı sırasında hükûmetin teklifi, adliye encümenince olduğu gibi kabul edilmiştir. Mecliste yapılan görüşmelerde hükûmetin teklifine gelen en ciddi tenkid hâlâ buluğ çağının nazar-ı dikkate alınmasıdır[605]. Neticede ilan edilen hükümde, buluğ çağı dikkate alınmadan sadece yaş esasına bağlı bir şekilde temyiz kudretinin tayin edilmesi usulü benimsenmiştir.

---

olan ahvâlde ıslâh-ı nefs için yedi seneden on beş seneye kadar habs olunur ve muvakkat kürek veya muvakkat kal'a-bendlik veyahut nefy-i muvakkat cezalarını müstelzim ahvâlde kezalik ıslâh-ı nefs için mücâzât-ı asliye müddetinin nısfından sülüsanı müddetine kadar habs olunur ve her iki surette dahi beş seneden on seneye kadar zabtiye nezâreti altına alınabilir ve eğer cürüm zikrolunan cezalarının mâdununda ise ceza-yı asliyenin rub'u ba'de't-tenzîl habs cezası tayin olunur." **Düstur [Tertib 2]**, C. 3, s. 439-440.

[602] Yasin Yılmaz, "Tanzimat Dönemi Ceza Kanunlarına Medhal: Kanun-ı Cezamızın Edvâr-ı Tekamülü", s. 153.

[603] "Ceza Kanunun Bazı Mevaddı Makamına Kaim Olmak Üzere Hükümetçe Tanzim ve Adliye Encümenince Tadilen Kabul Edilen Mevad ile Esbabı Mucibe Mazbataları", s. 4.

[604] **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Elli Beşinci İnikad)**, C. 3, 1910, s. 564-565.

[605] **a.g.e.**, C. 3, s. 563-565.

C. 42. Madde (Zaruret ve Meşru Müdafaa Bahsi)

Zaruret halinden bahseden 42. madde 1911 yılındaki değişiklikle tezyil edilmiştir[606]. Maddenin muhteviyatı genişletilmiş ve meşru müdafaa ve kanun hükmünün ifası gibi cezai mesuliyete dair hususlar madde metnine tezyil edilmiştir[607].

Esbâb-ı mucibe layihasında, 1858 CKH'de meşru müdafaanın hayli sınırlı tanzim edildiğinden dolayı böyle bir tâdilatın yapıldığı iddia edilmiştir[608]. Meşru müdafaa 1911'e kadar umumi bir hüküm olarak kanunda yer almamaktaydı, hususi bir hüküm olarak katl ve cerh faslının içinde 186. madde ile kanunda yer almaktaydı. Mamafih 186. madde hükmü meşru müdafaa mefhumu için kâfi değildi[609]. Nitekim madde hükmünden sadece şahsın kendisi için meşru müdafaa hakkı olduğu manası çıkmaktaydı. Yani kişinin başkasını koruma maksadıyla yapmış olduğu fiillerin meşru müdafaa olmayacağı manasına geliyordu[610]. 1911'de tezyil edilen 42. madde metninde ise *"gerek kendisinin gerek aharın"* tabiri kullanılarak başkasını korumak için yapılacak müdafaanın da meşru müdafaa çerçevesinde değerlendirilebileceği ifade edilmiştir.

Bunun yanı sıra 186. maddede sadece nefs ve ırza karşı taarruzlarda, meşru müdafaanın varlığı kabul edilmekteydi.1911'de 42. maddeye yapılan zeyl ile mala karşı haksız taarruza karşı da meşru müdafaanın varlığı kabul edilmiştir. Bu husus encümenin teklifinde de benzer bir haldedir. Halep mebusu Artin Boşgezenyan tarafından da tenkid edilmiştir. Mala taarruza karşı işlenen cürmün meşru müdafaa olarak değerlendirilmesini,

---

606 42. maddeye yapılan ilave şu şekildedir:
"Gerek kendisinin ve gerek aharın nefsine veya ırzına vuku'bulan ve taharrüz mümkün olmayan bir taarruz-ı nâhakkı filhâl def' zarûretiyle ikâ' edilen fiil cürm addolunmaz.
Cebir ve şiddet icrası ile vuku'bulan nehb ve sirkat esnasında veyahut bir şahsın irade ve ihtiyarını haleldâr edecek derecede bir zarar-ı azimini müeddî olan sirkatlerde sârik ve nâhiblerin suver-i sâire ile def'i ve malik istirdâdı mümkün olmadığı halde kendisini müdafaa ve filhâl malını veya yed-i muhâfazasında bulunan emvâli muhâfaza ve tahlîs ve istirdâd için ika' edilen ef'al cürm addolunmaz.
Hükm-i kanuni veya merci-i kanunîsinden sâ¬dır olup infâzı vazîfeten zaruri olan bir emri icra suretiyle ika' edilen fiil cürm addolunmaz." **Düstur [Tertib 2]**, C. 3, s. 440.
607 Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 42.
608 "Ceza Kanunun Bazı Mevaddı Makamına Kaim Olmak Üzere Hükümetçe Tanzim ve Adliye Encümenince Tadilen Kabul Edilen Mevad ile Esbabı Mucibe Mazbataları", s. 4.
609 Yasin Yılmaz, "Tanzimat Dönemi Ceza Kanunlarına Medhal: Kanun-ı Cezamızın Edvâr-ı Tekamülü", s. 155.
610 "Ceza Kanunun Bazı Mevaddı Makamına Kaim Olmak Üzere Hükümetçe Tanzim ve Adliye Encümenince Tadilen Kabul Edilen Mevad ile Esbabı Mucibe Mazbataları", s. 4; Gökcan Yaman, **Osmanlı Ceza Hukukunda Meşru Müdafaa**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2022, s. 113.

mal ve can mefhumlarının birbirinin dengi olamayacağını ileri sürerek bu vaziyeti münasip bulmamaktadır. Artin Boşgezenyan, encümenin teklifini tenkid ederken, üzüm yemek için izinsiz bağa girenlerin öldürülmesi misaline istinad etmiştir[611].

İstanbul mebusu Kirkor Zöhrap Efendi bu hususstaki fikri ise encümen teklifi ile Artin Boşgezenyan'ın görüşünün arasında bir yerdedir. Mala meydana gelen taarruzlarda meşru müdafaayı kabul etmekle beraber, bu meşru müdafaanın malın derecesine göre ele alınması gerektiğini iddia etmektedir. Encümen teklifinde ise böyle bir derecelendirme olmadığı için tenkid etmiştir. Kirkor Zöhrap, çiftçilikle uğraşan birisinin, geçimini sağladığı sürüsünün cebir ve şiddet kullanmaksızın çalınması misaline istinad ederek malı müdafaanın da meşru müdafaa olarak kabul edilmesi gerektiğini iddia etmiştir[612]. Mamuretül Aziz mebusu Asım Efendi de benzer şeyleri söylemiştir[613].

Neticede bu denilenler tesirli olmuş olmalıdır ki encümen teklifinde yer almayan *"...bir şahsın irade ve ihtiyarını haleldar edecek derecede bir zarar-ı azimini müeddi olan sirkatlerde..."* kısmı nihai metinde yer almıştır. Bu da mala karşı meydana gelen taarruzlarda, encümenin teklifinden daha mahdut bir meşru müdafaa hükmünün tanzim edildiği manasına gelmektedir.

42. maddeye yapılan zeyldeki diğer bir husus da kanun emrini yerine getirme hususudur. Bu husus 189. maddede yer alan bir husus idi. 42. maddeye yapılan zeylde kanun hükmünü icra ederken meydana gelen fiillerin cürm addolunamayacağı ifade edilmiştir. Erzincan mebusu Osman Fevzi Efendi, bu maddenin müzakereleri sırasında bu hükmün kötüye kullanılabileceğini söylemiş ve daha açık bir hale getirilmesi gerektiğini ifade etmiştir[614].

[611] **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Elli Beşinci İnikad)**, C. 3, s. 567.
[612] **a.g.e.**, C. 3, s. 569-570.
[613] **a.g.e.**, C. 3, s. 572.
[614] **a.g.e.**, C. 3, s. 566.

Meşru müdafaa bahsi 42. maddede umumi bir hüküm olarak bahis mevzuu olunca 186. maddedeki meşru müdafaa hükmü mülga olmuştur[615]. Kanun emrini yerine getirme hususu da 42. maddede ifade edildiği için 189. maddedeki hüküm de ilga edilmiştir[616].

D. 45. Madde (İştirak Bahsi)

1858 CKH'de iştirak bahsi 45 ve 46. maddelerde ele alınmıştır ve bu maddeler ilk halleriyle kalmamışlardır. 45. madde kısa bir madde iken 1911'de yapılan tâdil ile hayli teferruatlı bir madde halini almıştır[617].

Tâdilden evvel şeriklerin de cürmün müstakil faili addedilerek cezalandırılacağına dair tek cümlelik bir hüküm vardı. Bu hükmün tatbikatta âdil olmayan neticeler ortaya çıkardığı için tâdil edilme ihtiyacı hissedildiği iddia edilmiştir[618].1911'deki tâdilatta, bu gayrıâdil vaziyetin nihayete kavuşması için şeriklik, "hem-fiil" ve "fer'an zî-medhal" şeklinde ikiye ayrılarak tanzim edilmiştir. Hem-fiil, asıl fiili beraber işleyen veya birkaç

---

615 Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 60.

616 "Ceza Kanunun Bazı Mevaddı Makamına Kaim Olmak Üzere Hükümetçe Tanzim ve Adliye Encümenince Tadilen Kabul Edilen Mevad ile Esbabı Mucibe Mazbataları", s. 4.

617 Tadil sonrası kırk beşinci madde hükmü şu şekildedir:
"Eşhâs-ı müteaddide bir cinâyet veya cünhayı müttehiden ikâ' eder veyahut ef'âl-i müteaddideden mürekkeb olan bir cinâyet veya cünhada birtakım eşhâsdan her biri cürmün husûlü maksadıyla efâl-i mezbûreden birini veya birkaçını icra eylerse eşhâs-ı mezkûreye hem fiil denilir ve cümlesi fâil-i müstakil gibi mücazat olunur.
Bir cinâyet veya cünhanın ikâ'ında fer'an zî-medhal olanlar kanunun sarâhati olmayan yerlerde ber vech-i âti mücâzâta dûçâr olurlar:
Eğer fiil-i asli idam veya müebbed kürek cezalarını müstelzim ise fer'an zî-medhal olanlar hakkında on seneden aşağı olmamak üzere muvakkat kürek ve müebbeden kal'a-bendlik ev müebbeden nefy cezasını müstelzim ise üç sene müddetle kal'a-bendlik cezası hükmolunur.
Ahvâl-i sâirede asıl cinâyet veya cünha için muayyen olan cezanın südüsünden sülüsüne kadarı tenzîl olunur.
Âhar kimseyi hediye veya nükûd itâsı veya tehdîd veya hîle ve desîse icra ve imâli veyahud nüfûz ikâ'ı veya hükm-i memuriyetin suiistimâli sûretleriyle bir cinâyet veyahut cünha ikâ'ına tahrîk edenler ve bir cinâyet veya cünhanın ikâ' edileceğine vâkıf olarak husûlüne hâdim ta'rîfatta bulunanlar ve bir cinâyet ve cünha ikâ'ına medâr olacak esliha ve âlât ve vesâit-i sâireyi bilerek tedârik edenler ve bir cinâyet veya cünhayı âdâd veya teshîl veya ikmâle sebeb olan ef'alde bilerek fâil-i aslîye muâvenetde bulunanlar ol cinâyet veya cünhanın fer'an zî-medhâli addolunurlar.
Emniyet-i hükûmete ve asâyiş-i umûmîye ve emniyet-i eşhâs ve emvâle karşı haydutluk veya istimâl-i cebr ve şiddet eyleyen erbâb-ı cerâimin ef'âl ve harekâtına vâkıf olarak onlara bil-ihtiyâr yiyecek veya yatacak ve saklanacak veyahut toplanacak mahal verenler fer'an zî-medhal addolunurlar.
Sirkat veya gasb suretiyle veyahut bir cinâyet veya cünha ikâ'ıyla istihsâl olunan eşyâyı tamamen veya kısmen bilerek nezdlerinde hıfz ve ihfâ eyleyenler ol fiillerde fer'an zî-medhal addolunurlar." **Düstur [Tertib 2]**, C. 3, s. 440-441.

618 "Ceza Kanunun Bazı Mevaddı Makamına Kaim Olmak Üzere Hükümetçe Tanzim ve Adliye Encümenince Tadilen Kabul Edilen Mevad ile Esbabı Mucibe Mazbataları", s. 4.

fiilden müteşekkil cürmün meydana gelebilmesi için zikredilen fiillerden birini ya da birkaçını işleyen şeriktir. Hem-fiilin müstakil fail olarak addolunup ona göre cezalandırılacağı beyan olunmuştur. Fer'an zî-medhal olanlar ise cürüm işlenirken asıl fiili değil fer'î fiili işleyenlerdir[619]. Fer'an zî-medhal olanların alacakları cezalar, asıl failin alması gereken cezaya nispetle kanunca tayin edilmiştir. Hükümde fer'an zî-medhal olanların tarifinin yapılması gerektiğine dair Meclis-i Ayan'da bir fikri münakaşa çıkmışsa da neticede bir değişiklik olmamıştır[620].

Madde hükmünün müzakereleri sırasında Halep mebusu Arin Boşgezenyan, madde hükmünü tenkid ettiği hususlardan biri fer'an zî medhal olanlar mutlak bir şekilde asıl failden daha hafif ceza almasıdır. Artin Boşgezenyan'a göre bazı haller vardır ki kanun icabınca fer'an zî medhal olarak kabul edilen faillerin fiili, cürmün asıl failinin fiilinden daha kötü bir fiildir. Misal olarak, maşukuna silah temin edip kocasını öldürten bir kadın misalini vermektedir. Zira encümenin teklifine göre bir suçun işlenmesi için silah temin eden fer'an zî-medhaldir. Yani bu misalde kadın, kanun icabınca fer'an zî medhaldir ve maşukundan daha hafif ceza alacaktır. Artin Boşgezenyan buna karşı çıkmaktadır. Zira, ona göre kadın her ne kadar fer'an zî medhal olsa da işlemiş olduğu fiil ve azmettirme, asıl failin fiilinden daha kötüdür. Bu sebeple maddeye kendi ifadesi ile şu hususları havi bir istisna hüküm konulmalıdır: *"Eğer mütesebbib, yahut müşevvik olan kimse, kendisi, faili mübaşiri o cürmü işlemeye azmettirmiş ise, o da aynen fail-i mübaşir gibi cezalandırılır"*[621].

Bu maddenin görüşmeleri sırasında, 1858 CKH'nin şer'î kaidelerle irtibatı hususu ile de alakalı bir ihtilaf hasıl olmuştur. Halep mebusu Artin Boşgezenyan, encümenin teklifinde yer alan *"...ve eşhas-ı müteaddide tarafından ika olunan cürümde fail-i müstakilin tayini mümkün olmadığı halde eşhas-ı merkûmeden her biri fail-i müstakil addolunur."* bahsini şiddetle tenkid etmiştir. Zira ona göre bu hükümle, asıl fail

[619] Ahmed Ziya, **Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi**, s. 168-169; Artin, **Kanun-ı Cezanın Mevadd-ı Kaime ve Muaddilesi Hakkında Teşrih ve Tenfiz**, s. 48-49.
[620] **Meclis-i Ayan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Altmış İkinci İnikad)**, C. 3, 1911, s. 104-106.
[621] **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Elli Dokuzuncu İnikad)**, C. 4, 1910, s. 93.

olmayanların, asıl fail tespit edilemediği için asıl fail gibi cezalandırılmaları gayr-ı âdil bir vaziyet ortaya çıkmaktadır. Bu iddiasını da *"Ukubat şüphe ile mündefi olur"* prensibine istinad ettirmektedir[622]. Buna mukabil Kütahya mebusu Abdullah Azmi Efendi kanunda yer alan hükümlerin ta'zîr nevinden olduğunu dile getirmiştir. *"Ukubat şüphe ile mündefi olur."* prensibinin ise hudud için olduğunu yani had cezaları için olduğunu söyleyip ta'zîr için mecburi bir prensip olmadığını ifade etmiştir[623]. Görüşmenin devamında Adliye nazırı Necmettin Molla ve diğer birkaç mebus da bu hükmün şer'î kaidelere muvafık olduğunu ileri sürmüşlerdir[624].

Madde müzakereleri sırasında en şiddetli ve en uzun münakaşanın bir evvelki paragrafta bahsedilen, encümen teklifinde yer alan *"...ve eşhası müteaddide tarafından ika olunan cürümde fail-i müstakillin tayini mümkün olmadığı halde eşhası merkûmeden her biri fail-i müstakil addolunur."* hususu hakkında olduğu söylenebilir. Neticede encümen teklifinde yer alan bu husus nihai metne alınmamıştır. Encümenin teklifi ile nihai metin arasındaki en büyük farkında bu olduğu söylenebilir.

E. 46. Madde (Teşebbüs Bahsi)

46. madde şeriklerin tazminat ve sair masraflarda da müşterek borçlu gibi kefil olduklarını beyan etmekte iken 1911'de meydana gelen değişiklik bu husus 11. maddede ele alınmış ve 46. maddede teşebbüs hususu ele alınmıştır.

1858 CKH'deki en ehemmiyetli tâdillerden birisi teşebbüs bahsi hakkında yapılan tâdildir. Nitekim 1911 yılında yapılan değişikliğe kadar umumi bir teşebbüs hükmü yer almamaktadır. Bunun yerine bazı suçlara teşebbüs hali hususi olarak tanzim edilmiştir[625]. 1911 yılında 46. maddede yapılan tâdil ile kanunnamede artık umumi bir teşebbüs hükmü

[622] **a.g.e.**, C. 4, s. 93-94.
[623] **a.g.e.**, C. 4, s. 94.
[624] **a.g.e.**, C. 4, s. 94-101.
[625] *"...teşebbüsat-ı cürmiyye suikast, ihrak, sirkat, fiil-i şeni, rüşvet maddelerine münhasır kalmış idiğinden bu noksanın telâfisi zımnında..."*bkz: "Ceza Kanunun Bazı Mevaddı Makamına Kaim Olmak Üzere Hükümetçe Tanzim ve Adliye Encümenince Tadilen Kabul Edilen Mevad ile Esbabı Mucibe Mazbataları", s. 5.

yer almıştır[626]. Ahmed Ziya'nın tabiri ile *"bu noksan-ı mühim"* bu tâdil ile giderilmiştir[627].

Esbâb-ı mucibe layihasında, tâdilat evvelinde umumi bir teşebbüs hükmünün olmadığı, sadece bazı suçlar hakkında hususi teşebbüs hükmünün olduğu ve bunun da bir noksanlık olduğu ifade edilmiştir. Teşebbüs hükmündeki bu tâdilat bu noksanlığın giderilmesi için yapılmıştır. Ayrıca tâdilatın esbâb-ı mucibe layihasında cünha hakkındaki teşebbüs bahsinin Fransa CK'deki gibi olduğu ifade edilmiştir[628].

Meclis müzakerelerinde bu hüküm ciddi tenkidata uğramamış, encümenin teklifi olduğu gibi kabul edilmiştir[629].

Cinayet fiillerine teşebbüs, "teşebbüs-i nakıs" ve "teşebbüs-i tam" şeklinde iki kısımda ele alınmıştır[630]. Suç fiilinin icra hareketinin tamamlanmış olduğu teşebbüse teşebbüs-i tam, suç fiilinin icra hareketinin tamamlanamadığı teşebbüse de teşebbüs-i

---

[626] Tadilat sonrası kırk altıncı madde hükmü şu şekildedir:

"Bir kimse bir cinâyet ikâ'ını tasmîm edib de vesâit-i mahsûsa ile icrasına bed'ederek yed-i ihtiyârında olmayan esbâb-ı mânia haylûletiyle ol cinâyetin husûlune muktezî ef'âli ikmâl edememiş ise kanunun sarâhati olmayan yerlerde fiil-i mezkûr idam veya müebbed kürek cezâlarını müstelzim olduğu halde müteşebbis hakkında yedi seneden eksik olmamak üzere muvakkat kürek ve müebbed kal'a-bendlik cezâsını müstelzim ise keza yedi seneden eksik olmamak üzere kal'a-bendlik ve müebbeden nefy cezâsını müstelzim olan ahvâlde üç sene müddetle kezalik kalabendlik cezası hükmolunur. Ahvâl-i sâirede o cinâyet için kanunen muayyen olan cezânın nısfından iki sülüsüne kadarı tenzil edilir.

Müteşebbis, cürmün ef'âl-i icraiyesinden bilihtiyâr ferâgat ettiği ve fakat tamam olan kısmı fiil haddizâtında bir cürüm teşkîl eylediği halde ancak ol kısma mahsûs ceza ile mücâzât olunur.

Bir kimse tasmîm ettiği cinâyet kaffe-i ef'âl-i icraiyesini ikmâl etmiş ve fakat yed-i ihtiyârında olmayan esbâb-ı mânia haylûletiyle ol cinâyet meydâna gelmemiş ise -kanunun sarâhatı olamayan yerlerde- fiil-i mezkûr idam ve müebbeden kürek ve kal'a-bendlik cezalarını müstelzim ise müteşebbis hakkında on seneden aşağı olmamak üzere muvakkat kürek ve müebbed kal'a-bendlik cezasını müstelzim ise kezâ on seneden ekal olmamak üzere kal'a-bendlik ve müebbeden nefy cezasını müstelzim ise üç sene müddetle kal'a-bendlik cezası hükmolunur. Ahvâl-i sâirede o cinâyet için muayyen olan cezanın sülüsünden nısfına kadarı tenzîl olunur.
Bir cünhanın icrasına teşebbüs ancak kanunun sarâhati olan yerlerde müstelzim-i cezadır." **Düstur [Tertib 2]**, C. 3, s. 441-442.

[627] Ahmed Ziya, **Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi**, s. 13.

[628] "Ceza Kanunun Bazı Mevaddı Makamına Kaim Olmak Üzere Hükümetçe Tanzim ve Adliye Encümenince Tadilen Kabul Edilen Mevad ile Esbabı Mucibe Mazbataları", s. 5.

[629] **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Altmış Yedinci İnikad)**, C. 4, 1910, s. 412-415.

[630] Yasin Yılmaz, "Tanzimat Dönemi Ceza Kanunlarına Medhal: Kanun-ı Cezamızın Edvâr-ı Tekamülü", s. 158.

nakıs denilmektedir[631]. Maddenin birinci fıkrası teşebbüs-i nakıs, üçüncü fıkrası teşebbüs-i tam hakkındadır. İkinci fıkrada da gönüllü vazgeçme tanzim edilmektedir.

Cünha fiilleri için kanunda açıkça teşebbüse verilecek ceza hükmü varsa teşebbüsten ceza verileceği ifade edilmiş -buradan anlaşılıyor ki aksi halde ceza verilemeyecektir-, kabahatler için ise teşebbüsten ceza verileceğine dair bir hüküm konulmayarak kabahate teşebbüsün cezalandırılmayacağı zımnen beyan olunmuştur[632].

Bu tâdilin bir neticesi olarak teşebbüsten bahseden hususi hükümler de tâdile uğramıştır. Mesela katle teşebbüsü tanzim eden 180. madde tâdil edilerek teşebbüs bahsi iptal edilip yerine iştirak ile alakalı bir hüküm tanzim edilmiştir[633].

II. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu Hakkında Tenkidler

Sultan II. Abdülhamid'e takdim edilen hukuka dair ıslahatlara dair bir layihada[634] 1858 CKH'ye hususi bir tenkid getirilmiş ve bununla beraber mehaz kanun usulüne (Avrupa kanunlarından faydalanarak kanun hazırlama) karşı çıkılmıştır. Layihada şöyle denmektedir:

> *"Bir şahıs, fenn-i siyâsetde pek mâhir olmakla akvâm-ı şarkıyenin kavânîn ve nizamâtını ıslâh edebilmek iddiâsına kıyâm etmesi lâzım gelmez. Akvâm-ı garbiyenin me'lûf oldukları âdât ve âlel-husus kavânin-i Efrenciye, Devlet-i Aliyye'de icrası adîm'ül-imkân olduğunu derk ve tahattur etmeleri lâzım gelir idi."*[635]

Said Halim Paşa'da benzer görüşleri ileri sürmüştür. Nitekim ıslahat hareketini yanlış icra edildiğini iddia eden paşa şunları söylemiştir:

> *"Düştüğümüz bu meş'um hata ise şudur: Biz, memleketimizin mesut olması için, Avrupa kanunlarını tercüme etmenin kâfi geleceğini zannettik. Bu kanunların bizde*

[631] Ahmed Ziya, **Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi**, s. 189.
[632] Yasin Yılmaz, "Tanzimat Dönemi Ceza Kanunlarına Medhal: Kanun-ı Cezamızın Edvâr-ı Tekamülü", s. 158.
[633] Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 60.
[634] Layihada isim beyan olunmadığı için layihanın yazarını bilmiyoruz.
[635] **COA,** Y..EE.., G.10 - S.58, H-06-04-1327, s.2-3

kabul ve tatbik olunabilmesi için ise yapılacak birkaç değişikliğin yeteceğini hayal ettik.

Meselâ: Adalet sistemimizi ıslâh etmek için Fransa adalet sistemini esas aldık. Halbuki Fransız cemiyeti, bizimkine aslâ benzemeyen aslı ve menşei, ruh hâli, âdetleri ve gelenekleri, irfânı ve medeniyet seviyesi ile bizden pek farklı olan, ihtiyaçları ise çok çeşitli bulunan bir toplumdu…"[636]

Müellif, Tanzimat devrinde yapılmış olan hukuki ıslahatlara hem şekil hem de esas cihetinden tenkidlerde bulunmuştur[637]. Tanzimat devrinde mer'iyete giren kanunların çok karışık ve merkezi bir zihniyetle yapıldığından dolayı tatbik edilemez olduğunu iddia etmiştir[638]. Hukukta meydana gelen düalizm hususunda da bazı noktaları tenkid etmiştir[639]. Mehaz kanunlara hâkimlerin tam manasıyla vâkıf olamadığını dile getirmiştir. Müellife göre, hâkimlerin Fransa'dan mehaz kanunları tam manasıyla anlayıp tatbik edebilmeleri için Fransızca bilmeleri ve Fransızca hukuk kitaplarını okuyabilmeleri icap etmektedir[640].

---

[636] Said Halim Paşa, **Buhranlarımız**, haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Tercüman Gazetesi, t.y., s. 53.

[637] *"…Bizi taklit etmekten ibaret olan işbu meslek-i cedid, zahiren müstahsen görünüyor ise de, zannıma göre Devlet-i Aliyye'de icra olunınuş olan ıslahatın semeresiz kalmasına sebep bu meslek olmuş idi…"* bkz: **COA,** Y..EE.., G.10 - S.58, H-06-04-1327, s.19*; "…Anlamadılar ki, Devlet-i Aliyye'de hüsn-i idare ve intizam husûlü için, Devlet-i Aliyye'nin kavanin-i asliye ve mülkiyesin diğer devlette mer'î olan kanunlara benzetmek lazım gelmez…"* bkz: **COA,** Y..EE.., G.10 - S.58, H-06-04-1327, s.20*; "…Yukarıda zikr ettiğimiz izahâttan anlaşılıyor ki, ne hatt-ı şerîf ve ne de hatt-ı hümayun, kavanin-i umûmiyeye âit ahkâmında ciddi ıslâhât görülmüyor…"* bkz: **COA,** Y..EE.., G.10 - S.58, H-06-04-1327, s.24; *"…Sonraları 'Genç Türkler' tesmiye olunan fırkanın te'sirâtıyla Bâb-ı Âli, hatt-ı hümayunun tayin ettiği hududdan pek ileri bile gitmiştir. Bu fırka alelekser Avrupa'da tahsil ve medeniyetimizden kavaidini takdîr ve tahsîn etmiş olan Türklerden mürekkeb idi. Çi fâide ki, tahsili ciddi ve metin olmadığından, Memâlik-i Garbiyenin rüçhaniyet ve tefevvukunun esbâb-ı hakikiyesine vâkıf değiller idi. Bunlar, âdât ve kovaninimizden eşkâl-i zâhiresini asıl ve esas zannederek, gösterişi hakikat ve yaldızı altın zan ve itikâd ettiler. Bu genç Türkler'in hülasa-i efkârı, kendilerinin eski kavanin-i milliyelerine ve dinlerine ihânet, ta'yîb ve istihkar etmekden başka niyet ve arzuları yokdu. Gerçi bu fikra, hayli seneden beri münderis olmuş gibi görünür idi ise de, ilkâ etmiş olduğu efkâr, kavanin-i hazıra-i Devlet-i Aliyye'yi zehirlemiştir…"*bkz: **COA,** Y..EE.., G.10 - S.58, H-06-04-1327, s.25

[638] **COA,** Y..EE.., G.10 - S.58, H-06-04-1327, s.31

[639] *"Cahil ve mürtekib olan kadıları azl ile yerlerine Avrupada cari olduğu gibi afîf, müstakim, ehliyetli, haysiyetli zevât nasbetmekle iktifa edecek yerde, böyle yapmayıp kadılar yanında Avrupa usulüne takliden birçok adliye me'muriyetlerini ihdas ettiler. Muhdes olan me'muriyât-ı adliyenin bir çoğu derece-i salâhiyetler bellisiz ve hem de mevki'e göre nâ be-mahâl ve fâidesizdir."* Bkz: **COA,** Y..EE.., G.10 - S.58, H-06-04-1327, s.35

[640] *"Hükkâmın maaşları âlel-ekser pek azdır. Bu hâkimler, Fransa Kanunlarını tatbik etmekle mükellef oldukları halde, doğrusu hiç biri, ne Avrupa'da hukuk dersini görmüş ve ne de Fransa kavanin-i asliyesine müracaât ve mezkûr kanunların şerh ve tefsirleri hakkında yazılmış olan Fransızca kitaplarını okumağa*

Layihada, Kanun-ı Esasi'nin 10. maddesinde *"...Ba'demâ kanunda musarrah olmayan ahvâl için kimse mücazât edilemeyecektir..."* şeklinde ifade edilmiş olan *suçta ve cezada kanunilik* prensibinin Osmanlı hukuk ananesi ile birebir örtüşmediği ve bu sebeple bu prensibin varlığının faydadan çok zarar getirebileceğini dile getirilmiştir. Nitekim müellife göre şer'î şerifte bütün suçlar yazılı olarak bulunmayıp kâdılara takdir hakkı tanınmış, bazı hususların cezalandırılması gerektiği beyan olunup cezası muayyen kılınmayarak kâdılara münasip bir ceza verme salâhiyeti tanınmıştır. Uzunca yıllar devam eden bu hal ile suçta ve cezada kanunilik prensibi tam olarak örtüşmemektedir. Müellife göre eskiden kâdıların takdir hakkı izah edilebilir iken Kanun-ı Esasi'ye konulan bu prensip ile izah edilemez hale gelmiş, Osmanlı Devleti'ni daha müşkül bir vaziyete sokmuştur[641].

Ancak bu hususta itiraz varid olabilir. Zira, 1858 CKH'nin birinci maddesi kanundaki hükümlerin ta'zîr nevinden olduğunu çok sarih bir şekilde ifade etmiştir. Bu hem ta'zîrin 1858 CKH tarafından tanzim edildiğini hem de had suçlarının varlığının kanunnamece tanındığını göstermektedir. Nitekim konulan cezanın ta'zîren olduğu ifade ediliyorsa had suçunun varlığı kanun tarafından kabul edilmiştir. Bu sebeple kanunilik prensibine aykırı bir vaziyetin bahis mevzuu olduğunu iddia etmek zordur.

Layihada 1858 CKH'nin şeriata aykırı olduğunu iddia edilmiştir. Layihayı kaleme alan nazarında, kanunname hazırlanırken şeriata mutabıkmış gibi bir manzara çizilmeye çalışılmıştır. Müellife göre kanunnameyi hazırlayanlar şer'î ahkâmı esastan

---

muktedir değildir. Ve bu kitapları okuyabilmek derecede Fransızca bilmezler. Hakinıler, olsa olsa pay-ı taht-ı saltanât-ı seniyyede Avrupalıların sâkin oldukları büyük kasabalarda bulunur olduğundan, şu yeni kanunlarda musarrah olan ahkâm-ı adliyeye ne derece emniyet olunabileceği kolayca anlaşılır. Mahkemelerde verilen kararların kâffesi, fennen hâkim olmaya iktidâr ve salâhiyetleri olmayan ehliyetsiz adamlardan çıkacak olur ise, artık mahkeme-i istinafın lüzum ve ehemmiyetini göremem." Bkz: **COA,** Y..EE.., G.10 - S.58, H-06-04-1327, s.40

641 *"Hukukullaha karşı olan cürümlerin cezaları ve sâir ta'zîr ve te'dib cezaları baki kalmıştır(...) Bu misillû ahvâlde kadılar, münasib görecekleri surette mücazât vermek, şerîat-ı mutahharanın ahkâm-ı celîlesini itmam içindir(...) Halbuki Bâb-ı Ali böyle yapmayıp 1876 senesinde neşr ettiği Kanun-ı Esasi'nin onuncu maddesinde 'Ba'demâ kanunda musarrah olmayan ahvâl için hiç kimse mücazât edilemeyecektir' demesi ve bu fıkrayı Usûl-ı Muhâkemât'ın birinci maddesinde tekrar etmesi, kendisini töhmetli düşürmüş, yani ihtilafı daha ziyade tas'îb etmiştir..."* **COA,** Y..EE.., G.10 - S.58, H-06-04-1327, s.56-57

kaldıramasalar bile fiilen kaldırmaya çalışmışlar, Avrupa'dan ithal ettikleri kanunlara şer'îymiş intibaı vermeye çalışmışlardır[642].

Benzer bir görüş Malatya mebusu ve müdde-i umumilik de yapmış olan Mehmed Tevfik Efendi tarafından, 1858 CKH'nin 1911'deki değişikliklerinin görüşmesinde dile getirilmiştir[643].

Müellif, şer'î hukukta asli ceza olan bedeni ceza ve nakdi cezanın yerine diğer cezaların (hapis, kal'a-bendlik, kürek cezası…) daha tesirli bir şekilde kullanılması Osmanlı Devleti için müspet neticeler doğurmayacağını iddia etmiştir[644].

Mekteb-i Mülkiye mezunlarından İbrahim İhsan, Tarih-i Kanun-ı Ceza isimli makalesinde, 1858 CKH'nin ceza hukuku sahasında büyük bir karışıklığa yol açtığını ve bu karışıklığı gidermek için baştan aşağıya gözden geçirilmesi lazım geldiğini ifade etmektedir. Müellife göre 1858 CKH adliyede düalizme sebep olmuştur[645].

Osman Affan da kanunname tâdil edilirken hukuk ulemasına danışılmadığı ve bu sebepten birçok meselenin giderilemediğini ve kanunun noksan kalmasının önüne geçilemediğini dile getirmektedir[646].

Ali Suavi, dolaylı yoldan 1858 CKH'yi tenkid etmiştir. Ali Suavi, Fransa'dan kanun ithaline şiddetle karşı çıkmış ve bu istikamette şu sözleri ifade etmiştir: *"Yazık yazık, Osmanlılar taklitte bir dereceye vardılar ki Fransız kanunnâmesinden dört lâkırdı tercüme edip işte bu kanunla amel ediniz diye halka haber ettiler. Sanki altı yüz şu kadar seneden beri bu koca devlet ve millet şeriatsız, kanunsuz imiş de, vükela onlara şeriat*

---

642 *"Mâdem ki, şer'î şerîfde muayyen olan ahkâm-ı cezâiyyeyi esasından değil ise, hiç olmaz ise fiilen kaldırmak niyet etmişler ve Avrupa'da cari olan Usul-i Muhâkemât-ı Cezâiyeyi Müslümanlara karşı şerîat süsünü vermişlerdir."* Bkz: **COA,** Y..EE.., G.10 - S.58, H-06-04-1327, s.57

643 *"…Fakat bunu bir daire-i adalette olmak üzere kabul etmekliğimiz lazım gelir. Mesela, bizde birkaç esas vardır, bu esasların birisi şeriatımızdır, şeriatın da mehazı Kur-an'ı Kerimdir, kanunların da mehazı her halde ondan hariç olmamak lazım olacaktır. Fakat biz Avrupalıların kanunlarından tatbik ederek bu cezaları tahdid eyledik. Ve meriyülicra olan kanun zaten öyledir…"* bkz: **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Ellinci İnikad)**, C. 3, s. 358.

644 Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlillleri**, C. 1, s. 290.

645 İbrahim İhsan, "İstişâre", s. 79-80.

646 Osman Affan, "Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'de Hukuk-ı Cezanın Esasıyla Terakkiyat-ı Tedriciyyesi", s. 329.

yapmaya kalkışmış."[647] Yine benzer görüşleri yani tercüme yolu ile kanun yapımına dair tenkidini başka metinlerde de dile getirmiştir[648].

Ziya Paşa 1868 tarihinde, Hürriyet gazetesinde yazmış olduğu "Şiir ve inşâ" adlı makalesinde ceza kanununu, ifadelerin sarihliği cihetinden şiddetle tenkid eder:

> *"...Mecâlis ve mehâkimde hâlâ düsturü'l-amel olan ceza kanunnamesi öyle nâkısü'l-ifade ve ol surette müşevveşü'l-ibaredir ki meclisler ve mahkemeler gördükleri davayı onun bendlerinden birine tatbik ile hükmetmek için davayı yaş deri gibi çekiştirmeye ve ekseriya nâhakk hükmetmeğe mecbur olurlar..."*[649]

Namık Kemal'in Hürriyet gazetesinde yazdığı birkaç makaledeki ifadeler, 1858 CKH'yi de taalluk etmektedir.18 Ocak 1869 (H.1285) tarihli yazısında Osmanlı adalet sistemi ve bürokrasiyi çok şiddetli bir dil ile tenkid etmiştir. Eskiden adaletin ve iyi idarenin Osmanlı Devleti'nde olduğunu ancak şu an Avrupalılara geçtiğini söyleyen yazarın bu yazıda ceza kanununa dair olan kısmı ise şu şekildedir:

> *"(...) vaz'ına lüzum görünen nizamât ve kavâninin tanzimi Meclis-i Vâlâ ve Meclis-i Tanzimata havale olunarak, onların âzâsı ise ekseriyet üzere Babıâli aklâmında veyahut vüzerâ dairelerinde müddet-i ömürlerini hulûs mektubu ezberlemeğe ve usul-i zamane ve nezaket-i hâliye denilen istihkaksızlık perdeleriyle tezyin-i zat eylemeye hasr edenlerden ibaret olmakla, usul-i teşrî ve mukteziyât-ı idareye asla tevfiki mümkün olamayacak birtakım vesâvis ve hayalât kanun-ı devlet ve nizamât-ı idare namıyla ilan olundu. Ve tertip olunan şeylerde -çünkü büyüklerin itikadınca diyanet sırf hayvâniyet hükmünde olduğu için- fetvaya bile müracat olunmayarak mesela Ceza Kanunnamesi'nin ta ibtidâsında:*
>
> *'Birinci madde: Doğrudan doğruya hükûmet aleyhine vuku bulan cerâimin icra-yı mücâzatı devlete ait olduğu gibi bir şahıs aleyhinde vuku bulan cerâimin asayiş-ı umumîyi ihlal eylemesi ciheti dahi kezalik devlete ait olduğundan tayin ve*

---

[647] Le Mukhbir, no.20, 18 Janvier (Ocak) 1868, s.3 akt: Hüseyin Çelik, **Ali Suavî ve Dönemi**, 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2021, s. 421.
[648] Ali Suavi, "Edebiyye Üzere Bina Kılınan Ahkâmı Redd Edelim", **Ulûm Gazatesi**, (1287), s. 1034.
[649] Alp Eren Topal (haz.), **Sürgündeki Muhalefet: Namık Kemal'in Hürriyet Gazetesi 1. Cilt (1868-1869)**, İstanbul, Vakıfbank Kültür Yayınları, 2019, s. 128.

icrası şer'an uli'l-emre ait olan ta'zîrin tayin-i derecâtını dahi işbu kanunname mütekeffil ve mutazammın olup, ancak her hâlde şer'an muayyen olan hukuk-ı şahsiyeye halel gelmeyecektir.'

Sözleriyle kanunnamenin emr-i ulü'l-emre ait olan ta'zîre hasrolunacağı beyan olunduktan sonra iki üç satır alt tarafında:

'Üçüncü madde: Cinayet mücâizât-ı terhîbiyyeyi istilzâm eden ef'âldir. Mücâzât-ı terhîbiyye kati ve maat-teşhir müebbeden ya muvakkaten küreğe konmak ve kalebend olmak maddeleriyle nefy-i ebed ve müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrumiyet ve hukuk-ı medeniyeden ıskat maddeleridir.'

İbaresiyle katl dahi ta'zîr dahilinde sayılıp, bununla bir hükümdar fetvasız insan idamında haklı olacağı ahkâm-ı kanuniyeden oldu. (...)"[650]

Namık Kemal'e göre idam cezalarında fetva alma usulünün bırakılması ile şer'e mutabıklığın temini usulü ortadan kalkmıştır ki bu da şeriattan uzaklaşıldığını gösterir. Ayrıca, Namık Kemal kürek cezasını da şer'î kaidelere muvafık bulmadığından bu cezanın kanunda yer almasını da şer'î kaidelerden bir uzaklaşma olarak görmekte ve bu istikamette tenkid etmektedir.

Namık Kemal'in bir başka tenkidi de kanunları hazırlayan meclislere dairdir. Bu meclisleri olması gerektiği gibi olmadığını söyleyen Namık Kemal, bu hususta ceza kanunu üzerinden bir misal vermiştir:

"Mesela kanun-ı cezanın şu maddesine bakılsın:

Yüz doksan yedinci madde: Her kim on bir yaşından aşağı bir çocuğa fiil-i şeni' icra eyler ise, altı aydan ekal olmamak üzere muvakkaten hapis cezasıyla mücâzât olunur.

Böyle bir madde meclis-i meşveretin tedkikine arz olunduğu halde, âzâsı malumatça ne derece aşağı bulunsa 'on beş ve belki on altı yaşında çocukların bile iğfale kabiliyeti on bir yaşında çocuktan ne farkı vardır' diyemezler mi? İçlerinde

[650] Alp Eren Topal, **a.g.e.**, s. 395.

'on bir yaş hiçbir kaideye göre hadd-i tabii addolunamaz' diyecek kadar bir âkil ve 'böyle şeylerin haddi buluğdur' diyecek kadar müteşerri ve 'Avrupa'da yirmi, yirmi bir yaşından aşağı kimse reşit addolunmaz' diyecek kadar bir lisan-aşina bulunmaz mı? Ve bu sözler meydana çıktığı gibi nizamın fesadını kim anlamaz?"[651]

1858 CKH'ye başka bir tenkid, hâkimlik de yapmış olan murafi Mehmed Aziz'den gelmiştir. Müellif, 1858 CKH'deki tekerrür bahsini tenkid etmektedir. 8. maddede tanzim edilen tekerrür bahsinin hâkime takdir salâhiyeti bırakmadığından hareketle ortaya gayr-ı âdil vaziyetler çıktığını dile getirmektedir. Tekerrür bahsinden sebeple şu ifadeleri dile getirmiştir: *"... Kanun-ı Cezamızdan kurtuluncaya kadar yani kavaid-i esasiye-i şer'îye ve nazariyeye ve ihtiyacat-ı hazıramıza muvafık bir kanun-ı ceza vaz oluncaya değin..."*[652] Yani müellif, tekerrür bahsi cihetinden kanunnamenin noksan olduğunu ifade etmiştir. Nitekim sonradan tekerrür hükmünün ele alındığı madde tâdil edilmiştir.

Mikyâs-ı Şeriat gazetesinde de 1858 CKH tenkid edilmiştir. Alakalı yazıda geçtiğine göre 1858 CKH yolsuzluk ve asayişsizlik sorunlarını çözememiştir. Zira kanun Fransız eskisi bir kanundur. Bu sorunların halli için derhal mecelle gibi esasımıza istinad eden bir ceza kanunu yapılması lazımdır[653].

II. Meşrutiyet devrinin mühim şahsiyetlerinden biri olan Hüseyin Cahit Yalçın, 31 Mart vakasını sert bir dille eleştirdiği "Şeriat İsteriz" yazısını kaleme almıştır. Bu yazıda ahkam-ı şer'iyye hususundan da bahsetmiştir. Ceza hukuku cihetinden bahsettiği husus ta'zîr ve haddir. Ta'zîr-i şer'înin ceza kanununda yer aldığını, hadd-i şer'înin de yüzyıllardır şartları teşekkül etmediği için tatbik edilemediğini dile getirmiştir[654]. Bu yazıya M. Hilmi, "Şeriat İsteriz Ünvanı Altında İstemeyiz Fikri" adlı bir cevap yazmıştır. M. Hilmi, cevabında alakalı kısım şu şekildedir: *"...Altıncısı [Ukubâtdan da ta'zîr-i şer'iyye kâmilen alınmışdır. Kanun-ı cezalar bundan başka bir şey değildir] denilmişdir.*

---

[651] Alp Eren Topal, **a.g.e.**, s. 603.
[652] Mehmed Aziz, "Tekerrür-i Cürm", **Ceride-i Adliye**, No: 3, 1325, s. 98-99.
[653] "Mebusan Heyet-i Muhteremesinin Enzar-ı Dikkatine", **Mikyâs-ı Şeriat**, No: 11, 1908, s. 1; Mahmut Hakkı Arslantürk, "II. Meşrutiyet Dönemi'nde Mikyâs-ı Şeriat Gazetesi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s. 98-99.
[654] Hüseyin Cahit, "Şeriat İsteriz", Tanin, nr. 210, 2 Mart 1909, s. 1'den aktaran: Ali Adem Yörük, "II. Meşrutiyet Döneminde Hukukçuların Meşrutiyet Algısı", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2016, s. 210 dip. 136.

İşte bu söze bunu söyleyenden başka inanacak kimse yokdur. Bu millet, şeriatın kanun-ı cezasını istiyor, Avrupa kanun-ı cezasını arz ve buyuranlar Avrupa'ya teşrif etsinler…"[655]

Adliye müfettişi Yusuf Ziya (Özer) "Kanun-ı Ceza Layihasının Hutut-ı Asliyesi" adlı makalesinde bahis mevzu yeni layiha ve buna ihtiyaç duyulmasının sebepleri hakkında bilgiler vermiştir. Müellife göre 19. yüzyılda cezalandırma zihniyeti artık değişmiştir ve suçluyu imha etmek yerine cemiyete kazandırma yolu tercih edilmeye başlanmıştır[656]. Cezaların tertibinde suçluya ceza vermek değil suçluyu ıslah etmek maksadının bulunduğu iddia edilmiştir[657]. 1858 CKH ise bu zihniyete muvafık değildir. Nitekim hapis cezaları suçluyu cemiyete kazandırmak şöyle dursun tam tersine terbiye olunabilecek suçluları dahi gayri ahlaki yollara itmektedir[658]. Yeni ceza kanunu layihasında bahsedilen zindan cezası ise müellife göre suçlunun ıslahına daha elverişli olduğu için devrin cezalandırma zihniyetine de daha muvafıktır[659]. Yine müellife göre suçlu kişiye "iktisab-ı ıslah" ettiği taktirde şartlı tahliye şansı sunulduğu için suçlu kişinin ıslah olup cemiyete kazandırılma ihtimali artmaktadır ve yeni ceza kanunu layihasında bu hal vardır[660]. Yeni ceza kanunu layihasında tevbih-i aleni cezasının yer aldığını ifade eden müellif, bu cezanın da suçlu kişiyi ıslahta hayli faydalı olacağını ifade etmiştir[661]. Bu hususta avukat ve akademisyen Cevdet Ferid (Basman) de müşterek hapis cezasını, mahpusun emniyeti cihetinden ve mahpusun ıslahına menfi tesirde bulunduğundan dolayı tenkide değer bulmuştur[662].

1858 CKH'nin hâkime hafifletici sebeplerin varlığı halinde adalete mutabık karar verebilecek şekilde serbestlik tanımadığından şikâyetçi olan müellif yeni layihanın bu

[655] M. Hilmi, "Şeriat İsteriz Ünvanı Altında İstemeyiz Fikri", **Volkan**, C. I, No: 70, 1324, s. 4.
[656] Yusuf Ziya, "Kanun-ı Ceza Layihasının Hutut-ı Asliyesi - I", s. 137-138.
[657] Yusuf Ziya, "Kanun-ı Ceza Layihasının Hutut-ı Asliyesi - II", **Cerîde-i Adliye**, No: 9, 1326, s. 364.
[658] Yusuf Ziya, "Kanun-ı Ceza Layihasının Hutut-ı Asliyesi - I", s. 138.
[659] Yusuf Ziya, **a.g.e.**, s. 139.
[660] Yusuf Ziya, **a.g.e.**, s. 141.
[661] Yusuf Ziya, "Kanun-ı Ceza Layihasının Hutut-ı Asliyesi - II", s. 362-363.
[662] Cevdet Ferid, "Hukuk-ı Ceza II: Yeni Ceza Kanununda Ceza Sistemi", **Hukuki Bilgiler Mecmuası**, C. I, No: 11, 1927, s. 689-690.

serbestliği verdiğini ve daha âdil kararlar verilebileceğini iddia etmiştir[663]. Ancak bu layiha mer'iyete girmemiş ceza kanunun değişikliği ileri bir tarihe kalmıştır.

1858 CKH'nin ilgasına geçmeden evvel, 1926 tarihli TCK'nin kabulü için TBMM'de yapılan müzakereler sırasında 1858 CKH'ye tevcih edilen tenkidlerden de bahsetmek lazımdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk adalet bakanı Mahmud Esad (Bozkurt), 1926 Türk Ceza Kanunu'nun görüşüldüğü meclis celsesinde 1858 CKH'yi saltanatın haklarını önceleyen, halkın menfaatini ikinci plana atan bir kanun olmakla suçlamıştır[664]. Ama bu iddiasını muayyen bir delile istinad ettirmemiştir. Benzer tenkid 1926 TCK'yi hazırlayan encümenin mazbatasında da yer almaktadır[665].

Adliye Encümeni Mazbata Muharriri Yusuf Kemal (Tengirşenk) Bey de yine aynı meclis müzakeresinde 1858 CKH'yi tenkid etmiştir. Türk milletinin zihniyetinin değiştiğinden yola çıkarak, ta'zîri tanzim eden yani dini esaslara müstenid olan 1858 CKH'nin ihtiyacı karşılayamayacağını iddia etmiştir[666]. Bunun yanı sıra, 1858 CKH'deki üçlü cürüm taksimini de şöyle tenkid etmiştir:

> *"...Cürmün vehametine göre bir ceza verilmiş, o cezaya göre cürümler tekrar taksim edilmiş, her halde bu ilmi değildir. İlmi taksim, bugünkü ilmi telâkkide iki şey vardır, birisi, şerir bir kimsenin şerir iradeyle cemiyete karşı hücumudur, diğeri cemiyetini cemaatın muhtelif faaliyetlerinin hüsn-i idaresi için birtakım tedbirler ittihaz edilmiştir. O tedbirlere riayetsizliktir. Bunların birisi, heyet-i umumiyesi itibariyle menedilecektir. Şiddetle menedilecek bir cürümdür. İkincisi, kabahat, az ve çok bir ceza tayin edilecek şeylerdir. Bunun tarif-i ilmisi budur. Cünha, cinayet, kabahat taksimini kabul eden devletlerin en büyük cezacılarının söyledikleri yine*

---

[663] Yusuf Ziya, "Kanun-ı Ceza Layihasının Hutut-ı Asliyesi - II", s. 365.

[664] **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi (İkinci Dönem - Üçüncü İçtima Senesi - Altmış Dördüncü İçtima)**, C. 23, 1926, s. 4.

[665] "Türk Ceza Kanunu Layihası ve Adliye Encümeni Mazbatası", C. 23, **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi (İkinci Dönem - Üçüncü İçtima Senesi - Altmış Dördüncü İçtima)**, 1926, s. 1.

[666] *"Arkadaşlar! Bugün bu kanunu kabulünüzle mevki-i meriyetten kalkacak olan 1274 tarihli Ceza Kanunun birinci maddesi okunursa o ceza kanununun ta'zîrin tayin-i derecatını gösterdiği görülür. Hakk-ı takdir 'ülülemre' aittir. Bunun tayin-i derecatı da bu kanundadır der. Türk Milleti hakimiyetini eline almıştır. Türk Milleti bütün bu esasla tebdil etmiştir. Türk Milleti hakimdir. Artık hakk-ı ta'zîrden, onun gayri şeyleriden bahsolunamaz (...) Beyler; o kanunda kısastan da bahsolunuyor. Dinden de bahsolunuyor. Halbuki; bugünkü Türk Milletinin zihniyeti bu mudur? (...)"* bkz: **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi (İkinci Dönem - Üçüncü İçtima Senesi - Altmış Dördüncü İçtima)**, C. 23, s. 5.

budur. Gerek cemiyet itibariyle, gerek ceza itibariyle, gerek cürmün mahiyeti itibariyle ikili taksim, üçlü taksimden daha mantıkî ve daha doğrudur. Onun için encümenimiz bu ikili taksimi tercih etmeği kabul etmiştir...''[667]

Yusuf Kemal Bey, 1858 CKH'yi cezalandırma telakkisi cihetinden de tenkid etmektedir. 1858 CKH'nin mücrimi ıslah maksadını taşımadığı, ona elem verme maksadı taşıdığını iddia etmiştir[668].

Tanzimat devri aydınlarının ceza hukuku cihetinden fazlaca fikir ileri sürmedikleri, daha ziyade anayasa hukukuna dair mevzular hakkında fikir beyan ettikleri iddia edilmiştir. Bunun sebebi Tanzimat aydınlarının öncelikleri idi. Zira Tanzimat aydınları için öncelikli husus, bir anayasanın ilan edilmesi olduğu iddia edilmiştir[669].

Cumhuriyet devrinin önde gelen ceza hukukçularından Baha Kantar, 1858 CKH'yi bir kişiyi aynı suçtan iki defa muhakeme olunmasına sebep olduğu gerekçesi ile tenkid etmiştir. Baha Kantar, esasında 1858 CKH hakkında müsbet ifadeler de kullanmıştır. 1858 CKH'nin modern bir kanun olduğunu, batı medeniyetine bu kanun ile girildiğini ifade etmiştir. Hatta kanunnameyi hazırlayanların dini kaidelerden müstakil bir kanunname hazırlamak istediklerini ancak bulundukları çevre sebebiyle buna muvaffak olamadıklarını ve kanuna bazı dini hükümleri koyduklarını ileri sürmüştür[670].

III. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun İlgası

1858 CKH, 1926'da İtalyan ceza kanunun iktibasına kadar, altmış sekiz yıl gibi uzun bir zaman mer'iyette kalmıştır. 1926 yılına gelene kadar birçok tâdile uğrayan kanunnamenin yeni bir ceza kanunu ile değiştirilmesi düşünülse de 1926 yılına kadar bu mümkün olmamıştır.

---

[667] **a.g.e.**, C. 23, s. 6.
[668] **a.y.**
[669] Yasin Yılmaz, **Son Dönem Osmanlı Hukuk Düşüncesi: batıcı perspektiften bir inşa denemesi**, İstanbul, Bir Yayıncılık, 2018, s. 207.
[670] Kantar, **Ceza Hukuku**, s. 76-77.

1326/1910 yılında yeni bir ceza kanunnamesi hazırlanması düşünülmüş ve bir ceza kanunnamesi layihası hazırlanmıştır[671]. Ancak yeni bir ceza kanunu çalışmasının ve görüşülmesinin hayli vakit alacağı düşünüldüğü için 1911 yılında ihtiyaç çerçevesinde kanun tâdilatı yapılmış, yeni ceza kanunnamesi çalışması ileri bir tarihe ertelenmiştir[672].

1911 ile 1926 yılları arasında birkaç defa daha değiştirilmeye çalışılsa da şartlar icabı değiştirilememiştir[673]. Nihayet 1926 yılında 1858 CKH kaldırılmıştır. 1926'da ilan edilen Türk Ceza Kanunu'nun,1911'de Adliye Nezareti'nce İtalyan ceza kanunu esas alınarak hazırlanan ve kabul edilemeyen ceza kanunu layihasının, dili sadeleştirilmiş hali olduğu iddia edilmiştir[674].

Yeni ceza kanunun ilan sebebi olarak 1858 CKH'nin sadece zamanın şartlarına kâfi gelmediğini iddia etmek doğru değildir. Tenkidler başlığı altında bahsedildiği üzere meclis zabıtlarına bakıldığında tek sebebin bu olmadığı anlaşılır. Yeni ceza kanunun, inkılabların bir neticesi olduğu anlaşılmaktadır. Zira yukarıda ele alınan TBMM zabıtlarındaki ifadeler bu görüşü doğrulamaktadır[675]. Tabiidir ki bunun yanı sıra cezalandırma anlayışının değişmesi de tesirli olmuştur[676].

---

[671] Yasin Yılmaz, "Tanzimat Dönemi Ceza Kanunlarına Medhal: Kanun-ı Cezamızın Edvâr-ı Tekamülü", s. 140.
[672] Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 108-109.
[673] Şentop, **a.g.e.**, s. 111.
[674] Cevdet Ferid, "Kanun-ı Cezamızın Mehazları", **İstanbul Barosu Mecmuası**, No: 7, 1927, s. 404; Şentop, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, s. 111.
[675] Bkz: 664, 665 ve 666. dipnotlar
[676] Aydın Furkan Kaynak, "1858 Tarihli Ceza Kanunnamesi ile 1926 Tarihli Türk Ceza Kanunu'nun Foucaultçu Perspektiften Karşılaştırılması", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 24, No: 1, 2022, s. 32.

SONUÇ

Tanzimat devrinde ceza hukukunda yapılan ıslahatın en mühim amillerinden biri, bürokraside rüşvet ve yozlaşmanın engellenmesidir. Nitekim ilk çıkarılan iki kanunnamenin memurlar hakkında olması, 1840 Ceza Kanunname-i Hümayunu ve 1851 Kanun-ı Cedid'te memurlar hakkındaki hükümlerin fazlalığı, bu kanundaki hükümlerin kâfi görülmeyip Men'-i İrtikâb Kanunnamesinin ilan edilmesi gibi hususlar dikkat çekicidir. 1858 yılına gelindiğinde ise Osmanlı yönetimi, Men'-i İrtikâb Kanunnamesi hükümlerini de havi olacak şekilde 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nu ilan etmiştir.

1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun hazırlanırken sistematik olarak Fransız Ceza Kanunu'ndan hayli faydalanıldığı barizdir. Fakat bu, Fransız Ceza Kanunu'nun olduğu gibi çevrilerek 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu metninin ortaya çıktığı manasına gelmemektedir. Nitekim iki kanunnamede benzer noktalar kadar farklı noktalar da mevcuttur. Olduğu gibi çevrilen hükümler olduğu gibi, Fransız Ceza Kanunu'nda hiç yer almayan hükümler de mevcuttur.

Mamafih 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu hazırlanırken faydalanılan tek yer Fransız CK olmamıştır. Tanzimatın evvelki ceza kanunları da faydalanılan diğer kaynaklardır. Bilhassa "Rüşvet" ve "Sirkat-i Miri" hususlarında Men'i İrtikap Kanunnamesinden çok bariz bir şekilde faydalanılmıştır. Nitekim 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda memurlarla alakalı hükümler Fransız Ceza Kanun'ndan daha tafsilatlıdır.

1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nu hazırlayanlar, kanunun şer'î hukuk hükümleri ile ahenk içinde olmasına da ihtimam göstermişlerdir. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun hazırlanışında şeyhülislamlığın mütalaası alınmış ve bu çerçevede icap eden tâdiller yapıldıktan sonra ilan edilmiştir. Bununla birlikte, hukuk-u şahsiyeye halel gelmeyeceği ve mağdurların şer'iyye mahkemelerinde kısas ve diyet isteme haklarının devam ettiği beyan olunmuştur. Hadler bahsinde ise 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu

suskun kalmıştır. Yani had suçları ile irtibatlandırılabilecek hükümlerde şer'i kaidelere atıf yapmamıştır.

Tatbikata bakıldığında şer'iyye mahkemelerinde hala had suçu muhakemesinin yapıldığı ve hatta padişah tarafından infazı tasdik edilen had cezalarının varlığı görülmektedir. Had suçlarına dair şer'i muhakeme neticesinde verilen kararların bozulduğuna ve iptal edildiğine dair yeni bir vesika ortaya çıkmadığı sürece 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun had suçlarını meriyetten kaldırdığını iddia etmek zordur.

Yapılan izahat çerçevesinde söylenebilir ki 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu Osmanlı ceza hukuku geleneğini yıkıp geçmiş bir kanunname değildir. Bilakis Osmanlı kanunname geleneğinin devam ettiği iddia edilebilir. Kanunnamede yer alan cezaların ta'zîr nevinden olduğunun dile getirilmesi, hadlere dokunulmadığının tatbikata bakılarak anlaşılması gibi hususlar Osmanlı ceza hukuku geleneğinin devam ettiğini göstermektedir. Nitekim Osmanlı klasik devrindeki kanunnamelere göz atıldığında da görülecektir ki her suç hakkında *"had urulmazsa", "had olmazsa", "şer'an kesmek lazım olmasa"* gibi kayıtlar her zaman yer almaz. Bu hallerde adlî tatbikat yol gösterici olacaktır. Tatbikattan anlaşılmıştır ki bu ifadelerin yer alıp almamasına bakılmaksızın kanunnamelerdeki hükümler ta'zîr nev'indendir. Benzer yorumu mer'i olduğu devirde hadd-i şer'i tatbik edildiği için 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu için de yapılabilir. 1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu ile Osmanlı ceza hukuku geleneğinin tamamen dışına çıkılmamıştır ancak Avrupa hukukundan da faydalanılmış, anane ile yenilik bir araya getirilmiştir. Kanunname, uzun bir zaman ceza hukukunun ihtiyaçlarına cevap vermiştir. Cumhuriyet devrinde İtalyan ceza kanununun kabulüyle ilga olunmuştur.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri ve Süreli Yayınlar:

COA, A.}DVN.MHM., G.9 - S.30, H-29-12-1267

COA, A.}DVN.MKL., G.74 – S.31, H-09-04-1275

COA, A.}MKT.MVL., G.82 - S.34, H-09-02-1274

COA, BEO, G.523 - S.39200, H-28-05-1312

COA, C..ADL., G.17 - S.1034, H-29-04-1256

COA, C.ADL., G.25 - S.1485, H-29-12-1241

COA, İ..DH., G.445 - S.29437, H-29-03-1276

COA, İ..MSM., G.63 - S.1830, H-29-02-1260

COA, MB.İ, G.32 - S.58, H-29-12-1293

COA, MVL.d.., G.437 / S.-, H-29-08-1271

COA, Y..EE.., G.10 - S.58, H-06-04-1327

COA, Y..PRK.AZJ., G.3 - S.19, H-04-11-1296

Meclis-i Ayan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Altmış İkinci İnikad), C. 3, 1911.

Meclis-i Ayan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Altmışıncı İnikad), C. 3, 1911.

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Altmış Yedinci İnikad), C. 4, 1910.

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Elli Beşinci İnikad), C. 3, 1910.

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Elli Dokuzuncu İnikad), C. 4, 1910.

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (Birinci Dönem - Üçüncü İçtima - Ellinci İnikad), C. 3, 1910.

Ceride-i Mehâkim, No: 2, 1290.

Ceride-i Mehâkim, No: 28, 1290.

Ceride-i Mehâkim, No: 5, 1290.

Ceride-i Mehâkim, No: 22, 1290.

Ceride-i Mehâkim, No: 30, 1290.

Ceride-i Mehâkim, No: 20, 1296.

Ceride-i Mehâkim, No: 18, 1296.

Ceride-i Mehâkim, No: 17, 1296.

Ceride-i Mehâkim, No: 19, 1296.

Ceride-i Mehâkim, No: 34, 1297.

Ceride-i Mehâkim, No: 308, 1302.

Ceride-i Mehâkim, No: 331, 1303.

Ceride-i Mehâkim, No: 321, 1303.

Kaynak Eserler:

1908 Meclis-i Mebusan Albümü, TBMM Basımevi, 2023.

A. Talat: "Kânûn-ı Cezânın Birinci Maddesinin Îzâhı", **Cerîde-i Adliye**, No: 30, 1326, s. 1433-1439.

Abdullah Niyazi: **Telhis-i Hukuk-ı Ceza**, Matbaa-i Hukukiye, 1327.

Abdülhâlık Midhat: **Nazariyat-ı Hukuk-ı Ceza**, 2 cilt, C. Evvel, Dersaadet, Ahmed Saki Beğ Matbaası, 1325.

Agop Babikyan: "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye", **İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası**, C. 1, No: 1, 1325, s. 33-48.

———: "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye-2", **İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası**, C. 1, No: 3, 1325, s. 225-240.

———: "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye-3", **İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası**, C. 1, No: 4, 1325, s. 305-320.

———: "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye-4", **İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası**, C. 1, No: 5, 1325, s. 385-400.

———: "Mukayese-i Kavanin-i Cezaiye-5", **İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası**, C. 1, No: 6, 1325, s. 449-480.

Ahmed Lütfi Efendi: **Tarih-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye**, C. 6, Dersaadet, Mahmud Bey Matbaası, 1302.

Ahmed Ziya: **Mufassal Kanun-ı Ceza ve Teferruatı Şerhi**, İstanbul, Cihan Matbaası, 1329.

———: "Musahabe-i Kanuniye -I: Iskat-ı Cenin", **İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası**, C. I, No: 5, 1325, s. 352-354.

Ahmet Cevdet Paşa: **Tezakir-i Cevdet**, 4 cilt, C. 2, nşr. Cavid Baysun, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1953.

Akgündüz, Ahmet: "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesi'nin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'i İrtikab Kanunnamesi", **Belleten**, C. 51, No: 199, 1987, s. 153-191.

———: **İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyatı: Kamu Hukuku**, 3 cilt, C. 1, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2011.

———: **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlillleri**, C. 1, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları, 1990.

———: **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlillleri**, C. 2, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları, 1990.

———: **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlillleri**, C. 3, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları, 1991.

———: **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlillleri**, C. 4, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları, 1992.

———: **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlillleri**, C. 7, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 1994.

Akgündüz, Said Nuri: **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2017.

Akman, Mehmet: **Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması**, İstanbul, Eren Yayıncılık, 2004.

———: "Örf", **DİA**, C. 34, İstanbul, TDV, 2007, s. 93-94.

Akyılmaz, Gül: **Siyasi Tarih**, 2. Baskı., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019.

"Alenen Nakz-ı Sıyam Edenler Hakkında", **Sebilü'r-Reşad [Sırat-ı Müstakim]**, C. XVI [XVII], No: 417-418, 1337, s. 12.

Ali Suavi: "Edebiyye Üzere Bina Kılınan Ahkâmı Redd Edelim", **Ulûm Gazatesi**, (1287).

Ali, Yusuf Ziyâ'eddin b Ya'kûb b: **Sakk-i Cedîd**, İstanbul, 1284.

Apaydın, Hacı Yunus: "Siyâset-i Şer'iyye", **DİA**, C. 37, İstanbul, TDV, 2007, s. 299-304.

Armaoğlu, Fahir: **19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1997.

Arslantürk, Mahmut Hakkı: "II. Meşrutiyet Dönemi'nde Mikyâs-ı Şeriat Gazetesi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Artin: **Kanun-ı Cezanın Mevadd-ı Kaime ve Muaddilesi Hakkında Teşrih ve Tenfiz**, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1326.

Artuk, Mehmet Emin: "Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunlarından 1840 ve 151 Tarihli Kanunların İncelenmesi", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No: 16, 2013, s. 5-20.

Aşıkpaşazade: **Aşıkpaşaoğlu Tarihi**, ed. Hüseyin Nihal Atsız, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992.

Atasoy, Samed: "Tanzimat Dönemi Osmanlı Kanunlaştırma Usulü ve Meclislerin Rolü (1838-1876)", **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 10, No: 2, 2020, s. 245-274.

Avcı, Mustafa: **Osmanlı Ceza Hukuku -I- Genel Hükümler**, 2 cilt, C. I, 3. Baskı., Ankara, Adalet Yayınevi, 2018.

———: **Osmanlı Ceza Hukuku -II- Özel Hükümler**, 2 cilt, C. II, 3. Baskı., Ankara, Adalet Yayınevi, 2018.

Aydın, Mehmet Akif: "Ceza", **DİA**, C. 7, İstanbul, TDV, 1993, s. 481-482.

———: **Osmanlı Hukuku Devlet-i Aliyye'nin Temeli**, 1. Baskı., İstanbul, İSAM Yayınları, 2020.

———: **Türk Hukuk Tarihi**, 12. Baskı., İstanbul, Beta Yayıncılık, 2014.

Aydın, Melikşah: "Tanzimat Dönemi Osmanlı Devleti'nde Siyasi İktidar Düzenine İsyan (Bağy) Suçunun Görünümü", **Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi**, No: 2, 2023, s. 35-70.

Aykanat Mehmet, İbrahim Ülker, (ed.): **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukuna Giriş: Mahmud Esad Seydişehri'nin Ceza Hukuku Dersleri**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020.

Azîz, Çavuşzâde Mehmed: **Dürrü's-Sukûk**, İstanbul, 1277.

Bardakoğlu, Ali: "Eşkıya", **DİA**, C. 11, İstanbul, TDV, 1995, s. 463.

Bayraktar, Güler: "Osmanlı Devleti'nde Kal'a-bend Cezası (5 Numaralı Kal'a-bend Defteri, Z. 1150-B. 1151)", Gaziosman Paşa Üniversitesi SBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2003.

Belgesay, Mustafa Reşit: "Tanzimat ve Adliye Teşkilatı", C. I, **Tanzimat 1**, 2 cilt, içinde (211-220), İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 1999.

Berkes, Niyazi: **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, 31. Baskı., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2020.

Bilmen, Ömer Nasuhi: **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 3, İstanbul, Bilmen Yayınevi, t.y.

———: **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 8, İstanbul, Bilmen Yayınevi, t.y.

———: **Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, C. 4, İstanbul, Bilmen Yayınevi, t.y.

Bingöl, Sedat: **Hırsova Kazâ Deâvî Meclisi Tutanakları (Nizamiye Mahkemeler Tutanaklarından Bir Örnek)**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2002.

———: **Tanzimat Devrinde Osmanlı'da Yargı Reformu (Nizâmiyye Mahkemeleri'nin Kuruluşu ve İşleyişi 1840-1876)**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2004.

Boynukalın, Mehmet: "İslam Hukukunda Zina Suçu ve Cezası", Marmara Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1995.

Bozkurt, Gülnihal: **Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi: Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne**, 3. Baskı., Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2020.

Bucknill, John A. Strachey, Haig Apisoghom S. Utidjian: **The Imperial Ottamn Penal Code A Translation from The Turkish Text**, London, H. Milford, Oxford University Press, 1913.

Candan, Rabia Beyza: "1840 Tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu İncelemesi", **Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 1, No: 1, 2015, s. 63-81.

Carroll, Aengus: **State Sponsored Homophobia 2016: A world survey of sexual orientation laws: criminalisation, protection and recognition**, 11. bs, Geneva, ILGA, 2016.

Cevdet Ferid: "Kanun-ı Cezamızın Mehazları", **İstanbul Barosu Mecmuası**, No: 7, 1927, s. 404-409.

Ceylan, Alhan: "Ceride-i Mehakim 2. Dönem 1-42 Arası Sayılarının Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi", Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Cezâ Kânunu Müsveddesi, t.y., Millet Kütüphanesi: A.E. Kavanin.

"Ceza Kanunun Bazı Mevaddı Makamına Kaim Olmak Üzere Hükümetçe Tanzim ve Adliye Encümenince Tadilen Kabul Edilen Mevad ile Esbabı Mucibe Mazbataları", **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Birinci Dönem, Üçüncü İçtima, Ellinci İnikad**, 1326.

Cin, Halil, Ahmet Akgündüz: **Türk Hukuk Tarihi**, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2017.

Cin, Halil, Gül Akyılmaz: **Türk Hukuk Tarihi**, 13. Baskı., Konya, Sayram Yayınları, 2021.

Code Pénal De L'empire Français, Paris, 1810.

Çalı, Seda: "Elbistan Şer'iye Sicilinin Traskripsiyonu ve Değerlendirmesi (Numara: 452 Sayfa:200-300, Yıl:1867-1877)", Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Çalışkan, Adem: "159 Numaralı Ayntab Şer'îyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (H.1319-1323, M.1903-1907; Sayfa 1-242)", Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Çantay, Hasan Basri: **Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm**, 3 cilt, C. 2, 15. bs, İstanbul, 1990.

Çelik, Hüseyin: **Ali Suavî ve Dönemi**, 2. Baskı., İstanbul, İletişim Yayınları, 2021.

Davidson, Roderic H.: **Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform**, 2 cilt, C. 1, çev. Osman Akınhay, İstanbul, Papirüs Yayınevi, 1997.

Dede Cöngî: **Şer'î Siyaset (Es-Siyâsetü'ş-Şer'iyye)**, çev. Asım Cüneyd Köksal, İstanbul, İlke Yayıncılık, 2019.

Demircan, Adnan, Yusuf Ziya Keskin: "Bedene İşkence Yöntemi Olarak Müsle, Hz. Muhammed (s.a.s)'in Müsleye Yaklaşımı ve Bunun İslâm Kültürüne Yansımaları", **Asr-ı Saâdet Dünyası: Hz. Peygamber (sas) Döneminde Kurumsal Yapının Oluşumu**, 2015, 275-293.

Demirel, Hakkı: "Ölüm Cezası", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, No: 1, 1955, s. 152-171.

Demirtaş, Mehmet: "Osmanlı Başkenti'nde Dilenciler ve Dilencilerin Toplum Hayatına Etkileri", **OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, No: 20, 2006, s. 81-104.

Deringil, Selim: **19. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde İhtida ve İrtidad**, çev. Ayşen Anadol, Taciser Ulaş Belge, İstanbuk, İletişim Yayınları, 2017.

Diran Yarganyan: **Kanun-ı Ceza Dersleri**, 2 cilt, C. 1, Tab-I Sani., Dersaadet, Becidyan Matbaası, 1326.

Doğan, Mine: "Son Osmanlı Ceza Kanunnamesi'nde Iskat-ı Cenin", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No: 31-32, 2021, s. 177-183.

Dönmezer, Sulhi, Sahir Erman: **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, 4 cilt, C. 1, 14. Baskı., İstanbul, Der Yayınları, 2016.

Duvergier, Par J. B.: **Code Pénal Annote Edition de 1832**, Paris, A. Guyot et Scribe, 1833.

Düstur [Tertib 1], 8 cilt, C. 1, 1289.

Düstur [Tertib 1], 8 cilt, C. 7, Ankara, Başvekalet Devlet Matbaası, 1941.

Düstur [Tertib 1], 8 cilt, C. 8, Ankara, Başvekalet Devlet Matbaası, 1943.

Düstur [Tertib 2], 8 cilt, C. 3, 1330.

Ebu Zehra, Muhammed: **İslam Hukukunda Suç ve Ceza**, 2 cilt, C. 1, çev. İbrahim Tüfekçi, İstanbul, Kitabevi, 1994.

Ekinci, Ekrem Buğra: **Ateş İstidâsı İslâm-Osmanlı Hukukunda Mahkeme Kararlarının Kontrolü**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2001.

———: **İslam Hukuku Umumi ve Hususi Hükümler**, 3. Baskı., İstanbul, Arı Sanat Yayınevi, 2018.

———: "Osmanlı Ceza Kanunu ve 'Alman Kusuru!'", **Türkiye Gazetesi**, (26.04.2024), (Çevrimiçi) https://www.turkiyegazetesi.com.tr/kose-yazilari/prof-dr-ekrem-bugra-ekinci/osmanli-ceza-kanunu-ve-alman-kusuru-614505, 26.04.2024.

———: **Osmanlı Hukuku**, 5. Baskı., İstanbul, Arı Sanat Yayınevi, 2017.

———: "Osmanlı Hukukunda Mahkeme Kararlarının Kontrolü (Klasik Devir)", **Belleten**, C. 65, No: 244, 2001, s. 959-1006.

———: **Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat ve Sonrası)**, 2. Baskı., İstanbul, Arı Sanat Yayınevi, 2017.

———: **Osmanlı'ya Kalan Miras**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2016.

El-Awa, Mohammed'Abdalla Selim: "The Theory of Punishment In Islamic Law: A Comperative Study", University of London, PhD Thesis Tezi, 1972.

Engelhardt, Eduard Philippe: **Türkiye ve Tanzimat**, çev. Ali Reşad, Erol Kılınç, İstanbul, Ötüken Yayıncılık, 2017.

Ferid, Cevdet: "Hukuk-ı Ceza II: Yeni Ceza Kanununda Ceza Sistemi", **Hukuki Bilgiler Mecmuası**, C. I, No: 11, 1927, s. 687-695.

Gayretli, Mehmet: "1858 Osmanlı Ceza Kanunun Kaynağı Üzerindeki Tartışmalar ve Bu Kanuna Ait Bir Taslak Metninin Bir Kısmıyla İlgili Değerlendirmeler", **http://www.e-akademi.org/makaleler/mgayretli-2.pdf**, t.y.

Gayretli, Mehmet: **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kanunlaştırma Çalışmaları**, İstanbul, Nizamiye Akademi, 2015.

Gökcen, Ahmet: **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri**, İstanbul, 1989.

Gülsoy, Ufuk: "Islahat Fermanı", **DİA**, C. 19, İstanbul, TDV, 1999, s. 188.

Gümüşay, Feyzâ Erol: "Tanzimat Dönemindeki Düzenlemelerde Suçta ve Cezada Kanunilik, Kusur ve Hümanizm İlkeleri", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 20219.

Güngör, Burak: **Osmanlı Ceza Hukukunda Hakaret Suçu**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2023.

Halil Rıfat: **Külliyat-ı Şerh-i Ceza**, İstanbul, 1303.

Heinzelmann, Tobias: "The Ruler's Monologue: The Rhetoric of the Ottoman Penal Code of 1858", **Die Welt des Islams**, C. 54, No: 3-4, 2014, s. 292-321.

Heyd, Uriel: "Osmanlı Ceza Hukukunda Kanun ve Şeriat", çev. Selahattin Eroğlu, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 26, No: 1-4, 1983, s. 633-652.

———: **Studies in Old Ottoman Criminal Law**, ed. V.L. Menage, Oxford, Oxford University Press, 1973.

Işık, Zekeriya: "Osmanlı İmparatorluğu'nda Kamusal Alanda Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kimliğiyle Kadın (1839-1900): Çorum Şer'iyye Mahkemesi Örneği", **Bilig**, No: 85, 2018, s. 25-56.

İbn-i Abidin: **Reddül-Muhtar Ale'd-Dürri'l-Muhtar**, C. 8, çev. Ahmed Davudoğlu, İstanbul, Şamil Yayınevi, 1983.

———: **Reddül-Muhtar Ale'd-Dürri'l-Muhtar**, C. 16, çev. Ahmed Davudoğlu, İstanbul, Şamil Yayınevi, 1983.

———: **Reddül-Muhtar Ale'd-Dürri'l-Muhtar**, C. 9, çev. Ahmed Davudoğlu, İstanbul, Şamil Yayınevi, 1983.

İbnü'l-Hazım Ferid: **Siyaset-i Şer'iyye (İbnü'l-Hâzım Ferid'in Mukayeseli Hukuku Anlayışı)**, ed. Mehmet Aykanat, Melikşah Aydın, Ankara, Adalet Yayınevi, 2022.

İbrahim Halebi, Mehmed Mevkufati: **Mevkufat Mülteka Tercümesi**, 4 cilt, C. 2, çev. Ahmed Davudoğlu, Sağlam Yayınevi, 2013.

———: **Mevkufat Mülteka Tercümesi**, 4 cilt, C. 3, çev. Ahmed Davudoğlu, Sağlam Yayınevi, 2013.

İbrahim İhsan: "Tarih-i Kanun-ı Ceza", **İstişâre**, No: 27, 1324, s. 75-80.

İnalcık, Halil: "Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu", **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, ed. Halil İnalcık, Mehmet Seyitdanlıoğlu, 9. Baskı., içinde (89-110), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.

Kantar, Baha: **Ceza Hukuku**, Ankara, 1984.

Karabacak, Melike: "'Irzımı İsterim': 19. Yüzyılda Cinsel Saldırı Davaları Üzerine Bir Vaka İncelemesi", **Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi**, C. 6, No: 14, 2019, s. 189-212.

Karakoç, Serkiz: **Ceza Kanunu -Tahşiyeli-**, Şant Matbaası, 1329.

Karaman, Hayreddin: **Ana Hatlarıyla İslam Hukuku**, C. 1, 18. Baskı., İstanbul, Ensar Neşriyat, 2016.

———: **Mukayeseli İslam Hukuku**, C. 1, 8. Baskı., İstanbul, İz Yayıncılık, 2013.

Kaya, Süleyman: "Mahkeme Kayıtlarının Kılavuzu: Sakk Mecmuaları", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 3, No: 5, 2005, s. 379-416.

Kaynak, Aydın Furkan: "1858 Tarihli Ceza Kanunnamesi ile 1926 Tarihli Türk Ceza Kanunu'nun Foucaultçu Perspektiften Karşılaştırılması", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 24, No: 1, 2022, s. 423-457.

Keklik, Ebubekir: "Akif Paşa'nın Yargılanması: Tanzimat'ın Uygulanması mı, Siyasi Bir Hesaplaşma mı?", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C. 61, No: 2, 2021, s. 747-773.

Kılıç, Muhammed Tayyib: "İslam Hukukunda Kanunlaştırma Olgusu", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.

Kılınç, Ahmet: "Bir Meclis-i Vâlâ Hükmü ve Tahlili", **Adam Akademi**, C. 5, No: 1, 2015, s. 13-32.

———: "İdam Cezasının Tanzimat Dönemi Osmanlı Hukukundaki Görünümüne İlişkin Birkaç Kaynak ve Bu Kaynakların Tahlili", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No: 11, 2011, s. 33-62.

Kırlı, Cengiz: **Yolsuzluğun İcadı 1840 Ceza Kanunu, İktidar ve Bürokrasi**, İstanbul, Verita Yayınları, 2015.

Koç, Mehmet: "Osmanlı Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları", Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.

Koç, Yılmaz: "Osmanlı Mebusan Meclisnide Görev Yapan Ermeni Mebuslar ve Faaliyetleri", Afyon Kocatepe Üniersitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Konan, Belkıs: "Osmanlı Devleti'nde Çocuk Düşürme Suçu", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 57, No: 4, 2008, s. 319-335.

Köksal, Asım Cüneyd: **Fıkıh ve Siyaset: Osmanlılarda Siyâset-i Şer'iyye**, 3. Baskı., İstanbul, Klasik Yayınları, 2020.

Köprülü, Fuad: "Ortazaman Türk Hukuki Müesseseleri: İslam Amme Hukukundan Ayrı Bir Türk Amme Hukuku Yok Mudur?", **İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesi**, 2. Baskı., Ankara, Akçağ Yayınları, 2005.

Lütfi, Ahmed: **Mirat-ı Adalet: Tarihçe-i Adliye-i Devlet-i Ali**, İstanbul, 1304.

M. Hilmi: "Şeriat İsteriz Ünvanı Altında İstemeyiz Fikri", **Volkan**, C. I, No: 70, 1324, s. 3-4.

Mahmud Esad Efendi: **Tarih-i İlm-i Hukuk**, haz. Fethi Gedikli, Mahmud Esad Kalıpçı, Ebru Kayabaş, Sevtap Metin, Ayhan Ceylan, Abdullah Demir, İrem Karakoç, Ali Adem Yörük, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012.

Mardin, Ebul'ula: "Development of Sheri'a Under The Ottoman Empire", **Law In The Middle East Volume I: Origin and Development of Islamic Law**, ed. Majid Khadduri, Herbert J. Liebesny, Washington, The Middle East Institute, 1955.

"Mebusan Heyet-i Muhteremesinin Enzar-ı Dikkatine", **Mikyâs-ı Şeriat**, No: 11, 1908.

Mehmed Aziz: **Mufassal Nazariyyât-ı Ceza**, 2. Baskı., Konstantiniyye, Artin Asaduryan ve Mahdumları Matbaası, 1327.

———: **Osmanlı Ceza Hukuku: Mufassal Nazariyyât-ı Ceza**, ed. Selman Dursun, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020.

———: "Tekerrür-i Cürm", **Ceride-i Adliye**, No: 3, 1325, s. 96-99.

Menekşe, Ömer: "Selçuklular'da Kanunlaştırma Hareketleri ve Bir Hukuk Kodu Olarak El-Mesâ'ilül-Melikşâhiyye Fi'l-Kavâ'idi'ş-Şer'iyye", **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, No: 35, 2020, s. 565-598.

———: "XVII. ve XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleinde Hırsızlık Suçu ve Cezası", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi Tezi, 1998.

Miller, Ruth A.: **Fıkıhtan Faşizme: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Günah ve Suç**, çev. Hamdi Çilingir, İstanbul, Ufuk Yayınları, 2013.

Minkârizâde Yahya Efendi: **Fetâvâ-yı Yahya Efendi**, t.y.: Nuruosmaniye Ktp, nr.2055.

Molla Hüsrev: **Tercümetü'l-gurer ve'd-dürer**, İstanbul, 1292.

Mumcu, Ahmet: **Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1963.

Mustafa Reşid: **Mufassal Ceza Kanunu Şerhi**, İstanbul, 1341.

Onaran, Burak: **Padişahı Devirmek Osmanlı Islahat Çağında Düzen ve Muhalefet: Kuleli (1859), Meslek (1867)**, çev. Saadet Özen, İstanbul, İletişim Yayınları, 2018.

Onat, İbrahim Enes: "Men-i Müskirat Kanunu Hakkında Üç Hukukî Mütalaa", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No: 29, 2020, s. 103-127.

Orhan, Fatih: "İslam Ceza Hukukunda İrtidat ve Temel İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi", Çukurova Üniversitesi, Doktora Tezi, 2014.

Ortaylı, İlber: **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, 49. Baskı., İstanbul, Kronik Yayıncılık, 2019.

———: "Osmanlı Devletinde Lâiklik ve Hukukun Romanizasyonu", **Erdem**, C. 9, No: 27, 1997, s. 1201-1208.

———: **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)**, 3. Baskı., Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2018.

Osman Affan: "Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'de Hukuk-ı Cezanın Esasıyla Terakkiyat-ı Tedriciyyesi", **Muhamat**, No: 11, 1328, s. 321-329.

Ozsoy, Elif Ceylan: "Decolonizing Decriminalization Analyses: Did the Ottomans Decriminalize Homosexuality in 1858?", **Journal of Homosexuality**, C. 68, No: 12, 2021, s. 1979-2002.

Ölçek, Feyza: **Osmanlı Devleti'nde Hukukun Laikleşme Süreci**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020.

Öner, Senem: "Çeviri Yoluyla Kanun Yapmak: 1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'nun 1810 Tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan Çevrilmesi", İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi SBE, Doktora Tezi Tezi, 2013.

Örsten Esirgen, Seda: "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Hukukunda Kanunlaştırma Hareketleri", **Adalet Dergisi**, No: 62-63, 2019, s. 429-480.

Özbek, Veli Özer vd.: **Türk Ceza Hukuku - Genel Hükümler**, 7. Baskı., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2016.

Özçelik, Selahittin: "Osmanlı İç Hukukunda Zorunlu Bir Tehir (Mürted Maddesi)", **OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, C. 11, No: 11, 2000, s. 347-438.

Özkan, Mehmet: "Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku Düzenlemeleri", **Balıkesir İlahiyat Dergisi**, No: 15, 2022, s. 241-277.

Peters, Rudolph: **Crime and Punishment in Islamic Law (Theory and Practice from the Sixteenth to the Twenty-first Century)**, New York, Cambridge University Press, 2005.

Poole, Stanley Lane: **Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları**, çev. Can Yücel, 3. Baskı., İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.

Reşad: **Miyar-ı Ceza Kanun-u Ceza Şerhi**, Matbaa-i Amire, 1303.

Reşid Beğ: **Mecmua-ı Kavanin ve Nizamat-ı Cezaiye**, Dersaadet, 1313.

Sağlam, Sevim: "244 Numaralı Mardin Şer'iyye Sicili (Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi) (Hicri 1277-80/Miladi 2860-63)", Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Said Halim Paşa: **Buhranlarımız**, haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Tercüman Gazetesi, t.y.

Sami: **Mirat-ı Ceza Kanun-ı Ceza Şerhi**, Tab-I Sani., Dersaadet, 1324.

Saner, Yasemin: “Osmanlı’nın Yüzlerce Yıl Süren Cezalandırma ve Korkutma Refleksi: Prangaya Vurma”, **Osmanlı’da Asayiş, Suç ve Ceza 18. - 20. Yüzyıllar**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2007.

Sara, Sıtkı: “597 Numaralı Karahisâr-ı Sâhib Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (H.1284-1285 / M.1897-1868)”, Afyon Kocatepe Üniersitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Seçgin, Mücahid: “Eski Hukukumuzda İdam Cezası”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Serahsi: **Mebsut**, 31 cilt, C. 9, ed. Mustafa Cevat Akşit, çev. Hüseyin Kayapınar, H. Mehmet Günay, Ahmet Bostancı, İstanbul, Gümüşev Yayıncılık, 2008.

———: **Mebsut**, 31 cilt, C. 10, ed. Mustafa Cevat Akşit, çev. Hüseyin Kayapınar, H. Mehmet Günay, Ahmet Bostancı, İstanbul, Gümüşev Yayıncılık, 2008.

Seyitdanlıoğlu, Mehmet: **Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)**, 2. Baskı., Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1999.

Simon Tıngır: **Şerh-i Kanun-ı Ceza**, İstanbul, Mehran Matbaası, 1297.

Sözüer, Adem: “Ön Söz Yerine Türk Ceza Hukuku Reformu”, **Journal of Istanbul University Law Faculty**, C. 71, No: 1, 2013.

Alp Eren Topal, (haz.): **Sürgündeki Muhalefet: Namık Kemal’in Hürriyet Gazetesi 1. Cilt (1868-1869)**, İstanbul, Vakıfbank Kültür Yayınları, 2019.

Ş. Sami: **Kâmûs-ı Türkî**, Dersaadet, İkdam Matbaası, 1317.

Şahin, Abdullah Musab: **Takdiri Cezalar ve Osmanlı Devleti 17. Yüzyıl Uygulaması**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2024.

Şehzade Korkud: **Siyasetin Ahlâkî Eleştirisi (Da’vetü’n-Nefsi’t-Tâliha İle’l-A’mâli’s-Sâliha)**, çev. Musa Sancak, İstanbul, Timaş Yayınları, 2022.

Şen, Ahmet: "206 Numaralı Urfa Şer'iyye Sicili'nin (H.1282-1287/M.1865-1870) 1-186. Sayfaları Transkripsiyon ve Değerlendirmesi", Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Şentop, Mustafa: **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Kanunlar-Tadiller-Layihalar-Uygulama**, İstanbul, 2004.

Şeref, Abdurrahman: **Tarih Musahabeleri**, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1339.

Taner, Tahir: "Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku", C. I, **Tanzimat 1**, 2 cilt, içinde (221-232), İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 1999.

Yasin Yılmaz, (haz.): "Tanzimat Dönemi Ceza Kanunlarına Medhal: Kanun-ı Cezamızın Edvâr-ı Tekamülü", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No: 25-26, 2018, s. 103-159.

Taşkesenlioğlu, M. Yasin: **Tanzimat Döneminde Bir Reform Meclisi Meclis-i Âlî-i Tanzîmât (1854-1861)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2018.

Tayyâr-zâde Atâ: **Osmanlı Saray Tarihi -Târîh-i Enderûn-**, 5 cilt, C. 3, haz. Mehmet Arslan, İstanbul, Kitabevi Yayıncılık, 2010.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi (İkinci Dönem - Üçüncü İçtima Senesi - Altmış Dördüncü İçtima), C. 23, 1926.

Tezcan Yüksel, Esma Sena: **Türk Ceza Yargılama Usulünde İlk Kanun: 1879 Tarihli Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-ı Muvakkati ve Mahkemelerin Görev ve Yetkileri**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2023.

The Penal Code of France, London, 1819.

Tuğ, Başak: **Politics of Honor in Ottoman Anatolia: Sexual Violence and Socio-Legal Surveillance in the Eighteenth Century**, Leiden, The Netherlands, Brill, 2017.

Tuğ Onaran, Başak: "1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Irz ve Namus Kavramlarının Kodifikasyonu ve Toplumsal Cinsiyet | Codification of Honor and Gender in the 1858 Ottoman Penal Code", **Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi**, C. 5, No: 2, 2022, s. 209-239.

Tursun Bey: **Tarih-i Ebu'l-Feth**, ed. Mertol Tulum, İstanbul, Baha Matbaası, 1977.

"Türk Ceza Kanunu Layihası ve Adliye Encümeni Mazbatası", C. 23, **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi (İkinci Dönem - Üçüncü İçtima Senesi - Altmış Dördüncü İçtima)**, 1926.

Türk Hukuk Lûgati, Ankara, Maarif Matbaası, 1944.

Ubicini, H. A.: **Osmanlı'da Modernleşme Sancısı**, İstanbul, Timaş Yayınları, 1998.

Udeh, Abdülkadir: **Seküler Ceza Hukuku Kurumlarıyla Mukayeseli İslam Ceza (Suç) Hukuku -Özel Hükümler-**, 2 cilt, C. 2, çev. Ali Şafak, 2. Baskı., İstanbul, Kayıhan Yayınları, 2012.

Üçok, Coşkun, Ahmet Mumcu, Gülnihal Bozkurt: **Türk Hukuk Tarihi**, 22. Baskı., Ankara, Turhan Kitabevi, 2020.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet: "İslam Ülkelerinde Kanunlaştırma Hareketleri ve Bunun Batı Hukuk Sistemleriyle İlişkileri", **Prof. Dr. Kemal Fikret Arık'a Armağan**, Ankara, 1973.

———: "Kanunlaştırma Hareketleri ve Tanzimat", C. I, **Tanzimat 1**, 2 cilt, içinde (139-209), İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 1999.

Yaman, Gökcan: **Osmanlı Ceza Hukukunda Meşru Müdafaa**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2022.

Yıldırım, Davut: **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukunda Şahsa Karşı İşlenen Suçlar**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2023.

Yıldırım, Zeki: "Türk Ceza Hukuku Açısından 1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunu", **Suç ve Ceza**, C. 14, No: 3, 2021, s. 529-572.

Yılmaz, Yasin: **Son Dönem Osmanlı Hukuk Düşüncesi: batıcı perspektiften bir inşa denemesi**, İstanbul, Bir Yayıncılık, 2018.

Young, George: **Corps de Droit Ottoman**, C. 7, Oxford, Clarendon Press, 1906.

Yörük, Ali Adem: "II. Meşrutiyet Döneminde Hukukçuların Meşrutiyet Algısı", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2016.

Yörük, Ali Adem, İbrahim Enes Onat: "Hukuk Reformu Metinleri 22: Abdurrahman Talat'ın Kaleminden 1274/1858 Tarihli Ceza Kanunu'nun Meşruiyeti Meselesi (Tazir-i Şer'î Mecmuası Olarak Ceza Kanunu, 1911)", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No: 32, 2021, s. 257-283.

Yörük, Ali Adem, Furkan Şahan: "Hukuk Reformu Metinleri 21: Ahmed Midhat'ın Tahkiyesiyle Şeriattan Muktebes Modern Arupa Hukukunun Gelişimi ve Esasları (1876)", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No: 31-32, 2021, s. 245-255.

Yusuf Ziya: "Kanun-ı Ceza Layihasının Hutut-ı Asliyesi - I", **Cerîde-i Adliye**, No: 4, 1325, s. 136-142.

———: "Kanun-ı Ceza Layihasının Hutut-ı Asliyesi - II", **Cerîde-i Adliye**, No: 9, 1326, s. 362-367.

Zuhayli, Vehbe: **Hanefi Fıkhı**, C. 4, çev. Yusuf Ciğer, İstanbul, Sağlam Yayınevi, 2020.

EK- 1: 1858 TARİHLİ CEZA KANUNNAME-İ HÜMAYUNU

CEZA KANUNNÂME-İ HÜMÂYÛNUDUR[677]

SÛRET-I HATT-I HÜMÂYUN

MÛCİBİNCE AMEL OLUNA

MUKADDİME

BİRİNCİ FASIL

Alelumûm Cürüm ve Cezaların Merâtib ve Derecâtiyle Bazı Usûl-i Umûmiye Beyanındadır

MADDE 1- Doğrudan doğruya hükûmet aleyhine vukû‘ bulan cerâyimin icray-ı mücâzâtı devlete aid olduğu gibi bir şahıs aleyhinde vukû‘ bulan cerâyimin asayiş-i umûmiyi ihlal eylemesi ciheti dahi kezalik devlete aid olduğundan ta‘yîn ve icrası şer’ân emr-i ulûl-emre aid olan ta’zîrin ta‘yîn-i derecâtını dahi işbu kanunnâme mütekeffil ve mutazammın olub ancak herhâlde şer’ân muayyen olan hukuk-ı şahsiyeye halel gelmeyecekdir.

MADDE 2- Kanunen mücâzât olunan cerâyim üç nev‘dir birincisi cinâyet, ikincisi cünha, üçüncüsü kabâhatdir.

MADDE 3- Cinâyet, mücâzât-ı terhîbiyeyi istilzâm eden ef’âldir. Mücâzât-ı terhîbiye, katl ve maat-teşhîr müebbeden ya muvakkaten küreğe konmak ve kal‘a-bend olmak maddeleriyle nefy-i ebed ve müebbeden rütbe ve memuriyetden mahrûmiyet ve hukuk-ı medeniyeden ıskât maddeleridir.

MADDE 4- Cünha, mücâzât-ı te’dîbiyeyi müstelzim olan ef’âldir. Mücâzât-ı te’dîbiye, bir haftadan ziyâde habs ve muvakkaten nefy ve memuriyetden tard ve cezay-i nakdî maddeleridir.

MADDE 5- Kabâhat, muâmele-i tekdiriyeyi istilzam eden ef’âl ve harekâtdır. Muâmele-i tekdiriye yirmi dört saatden bir haftaya kadar habs ve nihayet yüz kuruşa kadar mücâzât-ı nakdiyedir.

MADDE 6- Kanunun ta‘yîn eylediği yerlerde işbu cezalar bazan yalnız ve bazan beraber olarak hüküm ve icra olunur.

MADDE 7- Nefy-i muvakkat ve habs ve muvakkat kal‘a-bendlik ve muvakkat kürek cezalarına müstahak olanlar mevki-i cezalarından firar ederler ise tutulduklarında müddet-i bakiyelerine asıl müddet-i cezalarının sülüsünden nısfına kadar müddet zammıvla cezaları tezyîd olunur. Ve eğer nefy-i ebed cezasına müstahak olan kimse menfâsından firar eder ise, müebbeden kal‘a-bend kılınır. Ve müebbed kal‘a-bendlikden firar eden kimse müebbeden küreğe konulur.

MADDE 8- Kanunun ta‘yîn etdiği ahvâlden mâ‘adâ yerlerde mükerrirler hakkında ceza iki kat olarak hükmolunur.

MADDE 9- İşbu cezaların hüküm ve tertîb ve icrası erbâb-ı cinâyet ve cünha ve kabâyih aleyhine ashâb-ı davanın hukuk ve tazminat-ı matlûbesine kat’a halel getirmez.

MADDE 10- Cezay-i nakdî ile beraber emvâl-i mesrûka istirdâdı ve tazminat ve sâire birlikde olarak hüküm olunduğu hâlde evvel be evvel emvâl-i mesrûka ve tazminat tahsîl olunur.

MADDE 11- Cezay-ı nakdî ve istirdâd-ı emvâl-i mesrûka ve tazminat ve güzeşte ve masârif-i sâireye dair tanzîm olunan i’lâmât-ı kanunîye mahkûmun imtinâ’ı takdirinde habs ve tazyîk ile tenfîz olunur.

MADDE 12- Cinâyet ve cünhaya müteallık mevâdda memurîn-i zabtiye tarafından göz habsine alınmak ve cezay-ı nakdî tertîb olunmak ve vukû‘-ı cinâyet ve cünha ile hâsıl olan emvâli veya cinâyet ve cünhanın icrasında müsta’mel olmuş veyahud isti‘mâl olunmak üzere bulunmuş olan eşyayı bilhassa zabteylemek cezaları dahi müştereken hüküm ve tertîb olunabilir.

MADDE 13- Devletin ya dahilen ya hâricen asayişini ihlal edecek cinâyet ve cünhaya cür'et etmiş olan eşhâs kanunen ta‘yîn olunacak müddet-i cezaiyesini tekmîl etdikden sonra mutlaka zabtiye nezâreti altında bulunur.

---

[677] Latinize edilen kanun metni, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivinde “Sadâret Divan-ı Hümâyûn Kalemi Mukâvelenâmeler (A.}DVN.MKL)” fonunda tasnif edilmiş olan 1858 tarihli ceza kanunnamesinin 1275 tarihli vesikasıdır. Kanunname metni şu esaslara mebni latinize edilmiştir:

1- Transkripsiyonda, devrin imlasına sadık kalınmaya itina edilmiştir. Sadece “Virmek”, “itmek”, “anın”, “dürlü” gibi kelimeler ve edatlar günümüzdeki ifadeleri ile yazılmıştır.
2- Uzatma (^), ayın (‘) ve hemze (’) işaretleri her zaman gösterilmemiştir. Karışıklığa sebep olabilecek yerlerde ve günümüzde az bilinen kelimelerde kullanılmıştır.
3- İsim ve fiillere getirilen eklerde büyük ve küçük ünlü uyumlarına dikkat edilmiştir. Mesela “olmayub” şeklinde yazılan kelime “olmayıb” şeklinde latinize edilmiştir.
4- Harf hatası olduğu düşünülen yerler olduğu gibi bırakılmış, olması gerektiği düşünülen harf köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

MADDE 14- Zabtiye nezâreti altında bulunmak, devletin ta‘yîn edeceği mahallerde ikâmet edememek ve ikâmet edeceği mahali ve oraya gidinceye dek geçeceği yerleri kendisi ta‘yîn ve beyan ederek yol tezkeresine ol vechle işaret kılınmak ve ol mahale vürûdunda yirmi dört saat zarfında vürûdunu hükûmete haber vermeğe ve oradan diğer bir tarafa gidecek olduğu hâlde üç gün evvel hükûmete ihbar edib müceddeden yol tezkeresi almağa mecbur olmak hususlarından ibaret olub şerâit-i mezkûreye riâyet etmediği sûretde ol kimse bir seneden ziyâde olmamak üzere habs ile mücâzât olunur. Ve kanunen lazım gelmedikce hiç kimse zabtiye nezâreti altına alınmaz.

MADDE 15- Her cinâyet ve cünha ve kabâhatin taraf-ı hükûmetden zâhire ihrâc olunduğu veya müddeîsi zuhûr eylediği zamanda mer‘î olan kanun ve nizâm ile te’dîbi icra olunub muahhar olan kanun ile mücâzâtı icra olunamaz.

İKİNCİ FASIL

Cinâyâta Mahsus Olan Cezaların Tafsîlatı Beyanındadır

MADDE 16 — İdam, zîrde muharrer olan mevâdda ta‘yîn olunan cinâyetler ashâbı hakkında cârîdir. Bu cezaya müstahak olacak cânînin cinâyetin sübûtunu ve hükmünü hâvî bâlâsı tuğrây-ı garrâ ile müvaşşah olarak sâdır olan emr-i âlî evvel emirde meydan-ı siyâsetde alenen kırâat olunmadıkca ol cânî kati olunmaz.

MADDE 17 — Maktûlün cesedi veresesi olmadığı hâlde mensûb olduğu milleti ma‘rifetiyle defnetdirilir.

MADDE 18 — İdam cezasına müstahak olan karı, hamile olduğunu lede’l-ifade hamli tahakkuk ve kesb-i sübût eylediği takdirde, cezası vaz‘-ı haml etdikden sonra icra olunur.

MADDE 19 — Kürek ayaklarında demir olduğu hâlde hidemât-i şâkkada kullanılmaktır. Kürek cezasına müstahak olan şahıs hakkında teşhîr usûlü dahi icra olunur şöyle ki cezaya hükmeden dîvân mazbatasının bir hulâsası gayet kalın hurûf ile yazılıb mücâzât olunacak şahıs bulunduğu şehirde bir meydana veya memerr-i nâs olan bir mahale götürülüb işbu hulâsa göğsüne konularak iki saat orada tevkîf ve halka irâe olunduktan sonra ayaklarına demir konularak mahal-i mücâzâtına gönderilir. On sekiz yaşından aşağı olan ve yetmiş yaşından ziyâde bulunan ashâb-ı cinâyet işbu teşhîr kaidesinden muâf tutulur.

MADDE 20 — Müebbeden kürek, ba’de’t-teşhîr devletce ta‘yîn olunacak mahallerde cânînin ayaklarında demir olarak ilâ vefatihî hidemât-i şâkkada istihdâm olunmasıdır.

MADDE 21 — Muvakkat kürek, kezalik ba’de’t-teşhîr devletin ta‘yîn edeceği yerlerde üç seneden on beş seneye kadar demirbend olarak hidemât-i şâkkada kullanılmakdır. Fakat beş seneden aşağı olan kürek cezası mahallerinde dahi icra olunabilir.

MADDE 22 — İdam ve teşhîr cezaları sahib-i cinâyetin müteallik olduğu din ve mezhebin eyyâm-ı mahsusunda icra olunmaz.

MADDE 23 — Müebbed kal‘a-bendlik, devletce ta‘yîn olunan kal‘aların birinde mücrimin ilâ vefatihî mahbûsen tevkîf olunmasıdır.

MADDE 24 — Muvakkaten kal‘a-bendlik, kezalik devletce ta‘yîn olunan kal‘aların birinde üç seneden on beş seneye kadar mahbûsen tevkîf olunmaktır.

MADDE 25 — Kal‘a-bendlik habs ile nefy cezalarını câmi’ bir ceza olub kal‘a-bend olan şahıs zabtiye nizâmâtının cevâz verdiği derecede dahil ve hâric-i kal‘ada bulunanlar ile muhâbere edebilir.

MADDE 26 — Muvakkat kürek ve kal‘a-bendlik cezaları tanzîm olunacak i’lâm ve mazbataların tasdîki gününden i’tibâr olunur.

MADDE 27 — Muvakkat küreğe vaz‘ olunacak veyahud kal‘a-bend olacak eşhâs müddet-i cezaları zarfında muâmelât-ı âdiye-i zâtiyeden sâkıt olacaklarından müddet-i muayyene-i mezkûre zarfında kendi emvâl ve emlakını idare etmek üzere hükûmetin reyi ile tarafından bir vekîl nasb ve ta‘yîn olunarak müddet-i cezaları zarfında îrâdlarından kendilerine vekîlleri ma‘rifetiyle yalnız habshâneler nizâmât-i mahsusasının tecvîz edeceği kadar şey verilib bundan başka bir şey verilmeyecek ve müddet-i cezalarını tekmîl etdikden sonra kâffe-i emvâl ve emlak ve eşyaları kendilerine iâde olunarak ta‘yîn olunmuş olan vekîller dahi idare-i vâkıaların muhâsebâtını kendilerine i’tâ eyleyeceklerdir.

MADDE 28 — Nefy-i ebed bir şahsın devletce ta‘yîn olunan bir mahale müebbeden gönderilib ikâmet etdirilmesidir. Bu hâlde familyasının dahi ol mahale naklini ister ise müsâade olunur.

MADDE 29 — Müebbeden rütbe ve memuriyetden mahrûmiyet cezası, mücrimin fî-mâba’d devletce gerek doğrudan doğruya ve gerek iltizâm tarîkiyle büyük ve küçük hidmetde bulunmaktan ve rütbe ve maaşa nâil olmaktan ve nişân takmaktan mahrûm olması ve ashâb-ı rütbe ve memuriyetden ise evvelemirde rütbe ve memuriyet ve maaşının ref’ olunmasıdır.

MADDE 30 — Haklarında müebbeden ve muvakkaten kürek ve müebbeden kal‘a-bendlik ve nefy-i ebed cezaları hükmolunanlar, sâlifü’z-zikr müebbeden rütbe ve memuriyetden mahrûmiyet cezasına müstahak olur ama muvakkaten kal‘a-bendlik, eğer cezay-ı mahsus olarak hüküm ve ta‘yîn olunmuş ise bu cezaya müstahak olan şahıs müddet-i cezasında işbu mahrûmiyet cezasına dahi müstahak olub müddet-i cezasının tekmîlinden sonra devletce ıslâh-ı nefs eylediği taayyün eder ise tarîk ve istihdâm kâbiliyetinin iâdesi câiz olub fakat kal‘a-bendlik müddeti ne kadar ise, nısfı mertebesi geçmedikce işbu iâde kâbil olamaz. Ve eğer kürekden bedel olarak ta‘yîn buyurulmuş ise, olvâki‘t kal‘a-bend kılınan şahıs kürek cezasında bulunanlar gibi müebbeden işbu rütbe ve memuriyetden mahrûmiyet cezasına müstahak olur.

MADDE 31 — Hukuk-ı medeniyeden müebbeden ıskât cezası, evvela yirmi dokuzuncu maddede mezkûr olan müebbeden rütbe ve memuriyetden mahrûmiyet cezasına müstahak olmak ve sâniyen kâffe-i hukuk-ı belediyeden yani memleketce ve milletce ve esnafca bir memuriyet-i resmiyede bulunmaktan mahrûm olmak ve sâlisen bir mekteb hocalığında kullanılmamak ve râbian icray-ı tahkîkatda kullanılmamak ve bir davada kendisinden istîzâh-ı keyfiyet lazım geldiği takdirde ifadesi bayağı ma’lûmat hükmünde kabul olunub davaca hükümsüz tutulmak ve bir davada vekalet edememek ve hâmisen vasî olamamak ve sâdisen silah taşımağa sâlih olmamak hususlarından ibaretdir.

MADDE 32 — Yirmi dokuzuncu ve otuz birinci maddelerde mezkûr rütbe ve hukuk-ı medeniyeden ıskât cezaları bazan müebbed ve muvakkat kürek ve kal‘a-bendlik ve nefy-i ebed cezaları ile beraber ve bazan dahi mahsus ve müstakil ceza olarak hükmolunur. Böyle cezay-ı mahsus olarak hükmolunduğu takdirde, üç seneden ziyâde olmamak üzere habs cezası dahi birlikde hükmolunur.

MADDE 33 — Zikrolunan idam ve müebbed veyahud muvakkat pranga ve kal‘a-bendlik ve nefy-i ebed ve ref'-i rütbe ve ıskât-ı hukuk-ı medeniye cezaları i’lâmlarının hulâsaları i’lâmın tanzîm olunduğu eyâlet merkezinde ve cinâyetin vukû’ bulduğu kazâda ve i’lâmın icra olunacağı mahalde ve mücrimin sâkin olduğu mevki’de ilan kılınıb, şöyle ki: Dersaâdetde bâb-ı zabtiye ve taşralarda hükûmet konağı kapısı önüne ta’lîk olunur.

ÜÇÜNCÜ FASIL

Cünha ve Kabâhata Müteallik Olan Cezaların Tafsilatı Beyanındadır

MADDE 34 — Habs cezası, devlet habshânelerinde müddet-i mahkûme içinde tevkîf olunmaktır. Ve işbu habs cezasının müddeti mücrimin habse dühûlu tarihinden i’tibâren yirmi dört saatden nihayet üç senedir. Bu makûle mahbûsların devletce ta‘yîn olunan usûl ve nizâma ve hâllerine göre ve kendilerinin isti’dâdı olan münâsib işlerle işgâl olunurlar.

MADDE 35 — Nefy-i muvakkat mücâzâtı, bulunduğu yerden bir başka mahale gönderilib üç aydan üç seneye dek tağrîb olunmaktır.

MADDE 36 — Memuriyetden tard cezası, memuriyeti olanların Kanun-ı Ceza hükmünce memuriyetlerinden çıkarılması ve memuriyete mahsus maaşlarının kat' olunmasıdır. Ve tard cezasının müddeti dahi üç aydan altı seneye kadardır. Yani bu cezaya müstahak olanlar müddet-i mücâzâtlarında memuriyet ve maaşa nâil olamazlar. Memuriyetde olmayanlar bu cezaya müstahak olduklarında onlar dahi müddet-i cezalarında memuriyet ve maaşa nâil olamazlar.

MADDE 37 — Mücâzât-ı nakdiye, bir şahısdan kanunun ta‘yîn etdiği üzere akçe alınmasıdır. Mücrim olan şahsa hem habs ve hem de cezay-ı nakdî hükmolunub da cezay-ı nakdiyi adem-i iktidârı cihetiyle veremeyen olur ise, ol şahsın müddet-i mahbûsiyetinin nısfı ilâve ile müddet-i mahbûsiyeti temdîd olunur. Ve yalnız cezay-ı nakdî hükmolunub da veremez ise, mücâzât-ı nakdiyenin mikdarına göre yirmi dört saatden üç aya kadar habse konulur.

MADDE 38 — Cünhaya müteallik bir cezayı hükmedecek mehâkim cânibinden otuz birinci maddede mezkûr hukuk-ı medeniyeden ıskât cezasının bazı mevâddı dahi beraber tertîb olunabilir.

MADDE 39 — Cezay-ı nakdî hazîne-i devlete aid olmak üzere hükmolunub mücrim olan şahıs müddet-i cezasını tekmîl etdikden sonra bu cezay-ı nakdîyi i’tâ etmemesinden dolayı altı ay kadar habsolunub da cezay-ı nakdîyi îfâya kudreti olmadığını isbat eder ise, muvakkaten sebîli tahliye olunur.

Bu cezay-ı nakdî için habs eğer kabâyiha müteallik mevâdda dair olur ise, üç mahdan ziyâde olmaz.

Ve muvakkaten sebîli tahliye olunanların kesb-i kudret eyledikleri haber alındığı gibi ahz ve tahsîl olunur.

DÖRDÜNCÜ FASIL

Medâr-ı Afv ve Mes’ûliyet Olub Olmayan ve Cezaya İstihkâkı Mûcib Olan Hâlât Beyanındadır

MADDE 40 — Hadd-i bülûğa vâsıl olmayan mücrim işlediği cürme müterettib olan cezaya müstahak olmayıb, kuvve-i mümeyyize ashâbından dahi olmadığı sûretde, kefâlet-i kaviyyeye rabt ile peder ve vâlidesine veya akrabasına teslim olunur. Peder ve vâlide ve akrabası taraflarından kefâlet-i kaviyyeye rabtla peder ve validesine veya akrabasına teslîm olunur. Peder ve vâlide ve akrabâsı taraflarından kefâlet-i kaviyye gösterilmediği hâlde dahi polis ma‘rifetiyle ıslâh-ı nefs zımnında müddet-i münâsebe ile habs olunur. Ama ol mücrim, nâ-bâliğ mürâhik bulunduğu yani fiil ve amelinin netîcesi bir cürüm olacağını fark ve temyîz ederek müteammiden ol cürmü işlemiş olduğu sûretde, eğer cürmü idam veya müebbed kürek veya kal‘a-bendlik ya nefy-i ebed cezalarını müstelzim olan cinâyât kabîlinden ise ıslâh-ı nefs için beş seneden on seneye kadar habs olunur. Ve eğer muvakkat kürek veya muvakkat kal‘a-bendlik ya nefy-i muvakkat cezalarını mûcib olan cerâyimden ise, kezalik ıslâh-ı nefs için cürmünün müstelzim olduğu ceza müddetinin rub‘undan nihayet sülüsü mikdarı müddete dek habsolunur. Ve bu iki sûretde dahi beş seneden on seneye dek zabtiye nezâreti altına alınabilir. Ve eğer cürmü hukuk-ı medeniyeden ıskât cezasını mûcib ise, kezalik ıslâh için altı aydan üç seneye kadar habsolunur. Ve eğer cürmü zikrolunan cezaların mâdûnunda bir cezayı mûcib ise, ol cezanın sülüs müddetini tecâvüz etmemek üzere bir müddet-i muayyene ile kezalik ıslâh için habsolunur.

MADDE 41 — Mücrimin bir cürmü hîn-i irtikâbında cinnet hâlinde bulunduğu sâbit olur ise mücâzât-ı kanunîyeden ma'fûv tutulur.

MADDE 42 — Bir kimse bir cürmü asla rızâsı olmayarak mecburen işlemiş olduğu sâbit olursa, kezalik mücâzât-ı kanunîyeden ma'fûv tutulur. Ancak bu babda mu‘teber olan mecburiyet cürmün derecâtına göre ol kimseyi şi‘âr-ı töhmetden bütün bütün berîüzzimme gösterecek bir keyfiyet ve kendisinin mukâvemet edemeyeceği bir zaruret olmak lazım gelib, ebeveynin evlâda ve efendinin hidmetkâra emri gibi ta’zîm ve ihtirâmdan neş'et eden hâller mecburiyet addolunmaz.

MADDE 43 — Mücâzât-ı kanunîyede nisânın zükûrdan farkı yoktur ancak bazı cezaların suver-i icraiyesinde onların hususiyet hallerine riâyet olunmak lazım gelir.

MADDE 44 — Emvâl-i mesrûka her kimin yedinde bulunur ise ondan alınır ama tazminat ve masârif-i sâire mutlaka ol cürmün fâiline hükmolunur.

MADDE 45 — Bir cürmün müşterek fâilleri kanunun sarâhati olmayan mevâdda ol cürmün fâil-i müstakili gibi mücâzât olunur.

MADDE 46 — Cürümde müşterek olanlar, istirdâd-ı emvâl-i mesrûka ve tazmînat ve masârif-i sâire îfâsında kefîl bil-mâl kaidesine tatbîkan yekdiğerin kefîli i’tibâr olunarak birinin kudreti olmadığı hâlde kudreti olandan ahz ve tahsîl kılınır.

MADDE 47 — İdam cezasının küreğe ve kürek cezasının kal‘a-bendliğe ve müebbed kal‘a-bendliğin nefy-i ebede ve muvakkat kal‘a-bendlik ile habsin nefy-i muvakkate tebdîli mutlakâ îrâde-i mahsusa-i pâdişâhîye menûtdur.

Ve ber vech-i muharrer îrâde-i seniyye-i mahsusa olmadıkca ve kanunnamede sarâhat bulunmadıkca bir vechile bir cezanın afvı veyahud tebdîl ve tahfîfi câiz değildir.

BİRİNCİ BAB

ZARARI ÂMM OLAN CİNÂYET VE CÜNHA İLE MÜCÂZÂT-I MÜTERETTİBELERİ BEYANINDADIR

BİRİNCİ FASIL

Devlet-i Alîyyenin Emniyet-İ Hâriciyesini İhlal Eden Cinâyet ve Cünhalar

MADDE 48 —Teb‘a-i Devlet-i Alîyye’den her kim olur ise olsun saltanat-ı seniyyenin düşmanlarıyla beraber olarak aleyhine silah tutar ise idam olunur.

MADDE 49 — Teb‘a-i Devlet-i Alîyye’den her kim düvel-i ecnebîyeyi devlet-i alîyye aleyhinde icray-ı harekât-ı hasmâneye veya harb ve kıtâle tahrik ve teşvîk eylemek veyahud Devlet-i Alîyye aleyhinde icray-ı harekât-ı hasmâne ve muhârebe etmelerinin sebeb ve tarîkini onlara istihsâl edivermek zımnında, düvel-i ecnebîye veyahud onların memurları ile icray-ı muhâbere ve fesada tasaddî eder ise, bu makûle ef’al-i fesadiyesi gerek harekât-ı hasmâne vukû‘unu müntic olsun ve gerek olmasın kezalik idam olunur.

MADDE 50 — Teb‘a-i Devlet-i Alîyye’den her kim Devlet-i Alîyye düşmanlarının memâlik-i mahrûseye dühûllarını teshîl veya saltanat-ı seniyyenin bir şehir ve kal‘a ve mevâkı-ı müstahkeme ve liman ve anbar ve tersane ve sefînesini düşmana teslim veya asker ve akçe ve zahîre ve silah ve mühimmat i‘tasıyla iâne etmek yahud gerek cünûd-ı Devlet-i Alîyyenin sadakat ve intizamlarını ihlal ve gerek âher tarîk ile leşker-i a‘dânın memâlik-i mahrûseye tahattî ve istila ve asâkir-i saltanat-ı seniyyeye galebesine hidmet ve muâvenet eylemek üzere cânibi a‘dâ ile muhâbere ve icray-ı hile ve desîse eder ise kezalik idam olunur.

MADDE 51 — Eğer bir düşman devletin teb‘asıyla icra olunan muhâberât, yukarıki maddede beyan olunan cinâyetleri mutazammın olmayib, fakat cânib-i düşmana Devlet-i Alîyyenin veyahud müttefiklerinin ahvâl-i askeriye ve mülkiyesi hakkında mazarratı mûcib olacak bazı ma‘lûmat verilmiş olmasını netice verir ise, o makûle muhâbereyi eden kimse derece-i töhmetine göre muvakkaten kal‘a-bend kılınır. Ve eğer o misillû ma‘lûmat vermekde casusluk fiili yani Devlet-i Alîyyenin tedâbir-i harbiyesini düşmana bildirmek garazı tebeyyün eder ise buna mütecâsir olan şahıs derece-i cinâyetine göre muvakkaten küreğe konulur. Ve bu hareket ordularda vukû‘bulduğu hâlde şahs-ı müttehemin kavânîn-i harbiyeye tatbikan idamı dahi caiz olur.

MADDE 52 — Memurîn ve hademe-i devlet ve sâireden her kim Devlet-i Alîyyenin umûr-i mühimme-i politikiyesine dair bir mükâleme-i hafîyyesi ve mektûm ve hafî bir hareket-i askeriye tasmîmi serâ’irine hasbel memuriye veya resmen vâkıf olub da onu devletce memur ve me’zûn olmadığı hâlde ecnebî veyahud düşman bir devlet memurlarına doğrudan doğruya veya bilvâsıta ifşa eder ise idam olunur.

MADDE 53 — Memurîn-i Devlet-i Alîyye’den her kim Devlet-i Alîyyeye müteallik olan istihkâmât ve tersane ve limanlarının, memuriyeti hasebiyle kendisine mahsusan tevdî‘ olunmuş olan resim ve haritalarını veyahud onlardan fakat birini düşmana veyahud düşman adamlarına verir ise, üç seneden 15 seneye kadar küreğe konulur. Ve eğer o misillû resim ve haritaları devletce me’zûniyeti olmayarak bir dost veya bî-taraf bir devletin adamlarına verir ise, bir seneden üç seneye kadar habsolunur.

MADDE 54 — Teb‘a-i Hazret-i Şâhâneden her kim düşman tarafından keşif ve tahkîk-i ahvâl zımnında gönderilmiş olan casusları, casus olduklarını bilerek ketm ve ihfâ eder ise veyahud ketm ve ihfâ etdirir ise müebbeden küreğe konulur.

İKİNCİ FASIL

Devlet-i Alîyyenin Emniyet-i Dahiliyesini İhlal Eden Cinâyet ve Cünhalar

MADDE 55 — Her kim bizzat veya bilvâsıta teb‘a-i Devlet-i Alîyye ve sekene-i memâlik-i mahrûseyi, saltanat-ı seniyye aleyhine müsellehan isyan etdirmek üzere tahrik edib de maksadı olan kaziyye’-i isyan tamamiyle fiile çıkar veyahud madde-i isyanın icrasına başlanmış bulunur ise ol kimse idam olunur.

MADDE 56 — Her kim memâlik-i mahrûse ahalisini yekdiğeri aleyhinde silahlandırarak mukâteleye tahrik ve iğrâya veyahud bazı mahallerde gasb ve gâret ve tahrib-i memleket ve katl-i nüfus ef‘âlini ikâ‘a mütecâsir olub da, kaziyye-i fesad tamamiyle fiile çıkar yahud madde-i fesadın icrasına başlanmış olur ise, ol kimse kezalik idam olunur.

MADDE 57 — Bâlâda muharrer elli beşinci ve elli altıncı maddelerde beyan olunan fesadlardan birini, bir takım eşkıya birlikde olarak icra eder veyahud icrasına tasaddî eylerler ise, ol cemiyet-i şekâvete dahil bulunanlardan asıl reis-i eşkıya ve muharrik-i mefsedet olanlar her nerede tutulur ise idam olunub sâirlerinden dahi mevki-i cinâyetde ahz ve girift olanlar, madde-i fesadda tebeyyün edecek cinâyet ve medhallerinin derecâtına göre müebbeden yahud muvakkaten küreğe vaz‘ olunur.

MADDE 58 — Elli beşinci ve elli altıncı maddelerde beyan olunan fesadlardan birini icra kasdıyla bazı eşhâs beyninde bir ittifak-ı hafî teşkil olunub da ol ittifakda tasmîm olunan fesadın icrası söyleşilib karargîr olduktan başka esbâb-i icraiyesini tehyie zımnında bazı ef’âl ve tedâbîre dahi teşebbüs olunmuş olub da madde-i fesad henüz fiilen icra derecesine gelmemiş ise, ol ittifakda bulunan kimseler nefy-i ebed cezasıyla mücâzât olunur. Ve eğer öyle bir ittifak-ı hafîde ber vech-i muharrer fesadın esbâb-ı icraiyesini tehyie zımnında teşebbüs olunmuş bir fiil ve tedbir tebeyyün etmeyüb yalnız icrası söyleşilerek karar verilmiş olmaktan ibaret bulunur ise, ol hâlde dahil-i ittifak bulunan kimseler muvakkaten kal‘a-bend kılınur. Ve yine maddeteyn-i mezkûreteynde beyan olunan

fesadlardan birini icra etmek üzere bir ittifak-ı hafî teşkiline dair teklif vukû‘bulub da kabul olunmamış ise, ol teklifi iden kimse bir seneden üç seneye kadar habsolunur.

MADDE 59 — Her kim taraf-ı Devlet-i Alîyye’den memuriyeti veyahud devletce makbul olacak bir sebeb olmadıkca bir fırka-ı askeriye veya bir takım asker veyahud donanmasının veya cenk sefînesinin veyahud bir kal‘a veya bir mevki-i müstahkemin veyahud bir liman veya bir şehrin kumandasını alur ise ve her kim memur olduğu asker kumandasını terk etmesi için taraf-ı Devlet-i Alîyye’den vâki‘ olan emre imtisâl etmez ise ve her bir kumandan ma‘iyyetinde olan askere izin verilerek dağıtılması hakkında vâki‘ olan evâmir-i Devlet-i Alîyyeye kezalik sebeb-i makbul olmadıkca imtisâl etmeyerek başında tutar ise idam olunur.

MADDE 60 — Devlet-i Alîyyenin asâkir-i muvazzafa ve zabtiyesini imal ve istihdâma memur olanlardan her kim olur ise olsun, işbu askerin saltanat-ı seniyye emriyle icra olunan ahz-ı neferât-ı askeriye maddesi aleyhine hareket eylemelerini taleb veyahud emreder ise, nefy-i ebed cezasıyla ve eğer bu emir ve talebin âsâr-ı fiiliyesi görülür yani memur olan kuvve-i askeriyenin böyle emr-i nâ-marzîye mütâvâ‘atıyla Devlet-i Aîiyyenin ol hususda olan matlabının icrasına fiilen mümanaât olunur ise, âmir olan kimse idam ile mücâzât olunur. Ve böyle hilâf-ı marzî emre mütâvaat edenlerin zâbıt ve sergerdeleri dahi muvakkaten kürek cezasıyla mücâzât kılınır.

MADDE 61 — Her kim Devlet-i Alîyyeye müteallik olan ebniye ve her nev‘ mühimmât anbar ve mahzenlerini an-kasdin yani hıyaneten ihrak ve hedm eder ise idam olunur.

MADDE 62 — Her kim Devlet-i Alîyyenin emlak ve emvâl ve nükûdunu veya ahaliden bir cemm-i gafîrin emlakını zabt ve yağma ve gâret etmek ve bu misillû cinâyât ashâbının aleyhinde hareket eden asâkir-i Devlet-i Alîyyeye karşı durmak zımnında teşekkül etmiş olan müsellah eşkıya cemiyetine baş olur veyahud bu cemiyet içinde bir kumanda sahibi bulunur ise idam olunur. Ve bu makûle eşkıya cemiyetlerinde dahil bulunanlardan ol cemiyetlerde söz ve kumanda sahibi olmayanlar, mahal-i fesadda tutuldukları hâlde muvakkaten küreğe konulur.

MADDE 63 — Madde-i sâbıkada beyan olunan eşkıya ve haydut cemiyeti bir şirket sûretinde bulunacağından, işbu şirket-i fesadiyenin umûrunu uzakdan ve yakından idare eden ve öyle eşkıya cemiyetini tertîb ve teşkil eyleyen veyahud onlara bilerek ve bilihtiyâr esliha ve cebhane ve sâir âlât-ı fesadiye veren ve tedarik edivеren veyahud zahîre ve me’kûlât gönderen veyahud her ne sûretle olur ise olsun, eşkıya cemiyetlerinin müdir ve kumandanlarıyla muhâbere-i hafîye-i fesadiyesi vukû‘bulan ve ol şekâvet cemiyetlerinin maksad ve niyetlerini ve hal ve sıfatlarını bildiği hâlde mecburiyeti olmayarak onlara yatacak ve ihtifâ edecek ve toplanacak mahal veren kimseler muvakkaten küreğe konulur.

MADDE 64 — Böyle şekâvet cemiyetlerinde bir kumanda ve hidmet sahibi olmayan kimselerden, memurîn-i mülkiye ve askeriye taraflarından dağılmalarıçün ilk defa vukû‘bulan tenbih ve teklife imtisâl ile savuşub giderek veyahud sonra dahi mevki-i fesadın gayrı mahallerde silahsız olarak bilâ mukavemet tutulan eşhâs haklarında ehl-i fesad cezası hükmolunamayıb bi-şahsın işlemiş oldukları cerâyim-i mahsusaları var ise, onlara mebnî mücâzât olunur. Ve o makûle eşhâs zabtiye nezâreti altında bulunur.

MADDE 65 — Usât ve eşkıya takımından olub da icray-ı isyan ve şekâvete tasaddîden veya taharriyâta şürû‘dan mukaddem şerîk-i töhmet olunanları memurîn-i devlete haber verenler yahud taharriyyâta şürû‘ olunduktan sonra şerîk-i töhmet olanları tevkîf etdirmek esbâbını istihsâl edenler sâirleri hakkında icra olunacak mücâzâtdan muaf olub fakat iki seneyi tecavüz etmemek üzere zabtiye nezâreti altında tutulur.

MADDE 66 — Her kim meydan ve esvâkda ve mecma-i nâs olan mahallerde gerek nutuk îrâd ederek ve gerek yafta yapıştırarak veyahud matbu varaka neşr eyleyerek, ahali ve sekeneyi işbu fasılda beyan olunan cinâyetleri işlemeğe doğrudan doğruya tahrik eder ise, ol cinâyetlerin fiilen mürtekibi gibi mücâzât olunur. Fakat zikrolunan tahrikâtın bir gûna eser-i fiilîsi zuhûr etmez ise nefy-i ebed cezasıyla mücâzât kılınır.

ÜÇÜNCÜ FASIL

Rüşvet Beyanındadır

MADDE 67 — Tervîc-i merâm için ne nam ile olur ise olsun her neki alınub verilir ise rüşvetdir. Kezalik rüşvet yolunda bir mülk veya bir mal vâki‘t ve mahalce değerinden fark-ı fâhiş ile dûn ve ziyâde bahâya alınıb satıldığı sûretde, ol mülk ve malın bu vechle satıldığı fiyat ile kıymet-i sahîhası beyninde olan tefâvütü dahi aynî rüşvetdir.

Her nev‘ düğünlerde ve akit cemiyetlerinde hademe-i devlete mahsus olmak üzere, gerek haremler taraflarından ve gerek erkekler cânibinden hademeye verilen âdi bahşişler müstesnâ olmak üzere, pây-endâz namıyla ve sâir te’vilât ve esâmî ile az ve çok verilen hedâyâ dahi rüşvet hükmündedir. Fakat erbâb-ı ihtiyac tarafından atiyye ve sadaka istid‘âsına vesile ittihâz ile takdim olunan ve beynel-ehibbâ muhabbeten te‘âtî kılınan meyve ve sâir me’kûlât ve meşrûbât misillû eşyay-ı cüziye ve muhtacîn ve müstahikkîne ve hademeye hasbîce verilen atâyâ ve bahşişler ve devletce bâ-ruhsat-ı seniyye alınan hedâyây-ı resmiye ve aleniye rüşvet değildir.

Gerek doğrudan doğruya bizzat ve gerek adamları marifetiyle bilvâsıta rüşvet alana mürteşî ve verene râşî ve bunların arasında vâsıta olana râiş denilir.

MADDE 68 — Mürteşî her kim olur ise olsun ve herhangi rütbe ve mansıb ve memuriyetde bulunur ise bulunsun, ibtidâ almış olduğu rüşvet, râşînin cezay-ı nakdîsi olmak üzere kendisinden istirdâd ve bir misli dahi kendiye ceza olmak üzere ol mürteşîden alındıkdan sonra bu cünhayı eğer ilk defa olarak işlemiş ise, muvakkaten kal‘a-bend kılınır ve altı sene müddetle tard cezasına müstahak olur.

MADDE 69 — Râşî her kim olur ise olsun ve herhangi rütbe ve mansıb ve memuriyetde bulunur ise bulunsun, verdiği rüşvet akçesi madde-i sâbıkada beyan olunduğu üzere kendiye cezay-ı nakdî olmak üzere mürteşîden alındıktan sonra kendisi aynıyla mürteşî gibi bu cünhayı eğer ilk defa olarak işlemiş ise, muvakkaten kal‘a-bend kılınır ve altı sene müddetle tard cezasına müstahak olur.

MADDE 70 — Râiş her kim olur ise olsun ve hangi rütbe ve mansıb ve memuriyetde bulunur ise bulunsun, aynıyla mürteşî ve râşî gibi bu cünhayı eğer ilk defa olarak işlemiş ise, muvakkaten kal‘a-bend kılınır ve altı sene müddetle tard cezasına müstahak olur.

MADDE 71 — Mürteşî ve râşî ve râiş erbâb-ı rütbe ve memuriyetden oldukları hâlde dahi haklarında aynıyla ashâb-ı rütbe ve memuriyetden olanlar gibi, mücâzât olunur.

MADDE 72 — Mürteşî nisâ tâifesinden olduğu ve kocası olub da madde-i irtişâda onun dahi ilminin lahik bulunduğu bil-isbat tebeyyün eylediği sûretde alınan rüşvet kezalik iki kat olarak kendilerinden tahsîl olunub, kocasıyla beraber haklarında altmış sekizinci maddede beyan olunan mürteşî cezası icra olunur. Ve mürteşîyenin kocası olmadığı veyahud olub da madde-i irtişâda haber ve rızası bil-muhakeme tahakkuk etmediği sûretde, yalnız karı hakkında mücâzât-ı nakdiye icrasından sonra bir sene habsolunur.

MADDE 73 — Râşiyye yani rüşvet veren ve râişe yani vâsıta-ı rüşvet olan kadınlar ve bunların madde-i rüşvete yek-cihet bulunan kocaları haklarında dahi madde-i sâbıkada beyan olunduğu vechile aynıyla mürteşîye cezası icra kılınır.

MADDE 74 — Bir şahıs bir kere irtişâ töhmetiyle müttehem olub, te'dîbât-ı kanunîyesini gördükden sonra, ikinci defa olarak tekrar bu fezâhati irtikâb eylediği hâlde almış olduğu rüşvet kendisinden iki kat olarak istirdâd, birle kendisi beş seneden eksik olmamak üzere muvakkaten kal'a-bend kılınıb müebbeden rütbe ve memuriyetden mahrûmiyet cezası dahi beraber hükmolunur.

MADDE 75 — Mükerrir olan râşî ve râiş dahi kezalik beş seneden eksik olmamak üzere kal'a-bend kılınıb müebbeden rütbe ve memuriyetden mahrumiyet cezası dahi beraber hükmolunur.

MADDE 76 — Rüşvet olarak henüz akçe ve eşya alınıb verilmiş olmayıb da, fakat olbâbda sened veya tahvîl verilmiş veyahud sened dahi alınmayarak rüşvet te'âtîsi üzere yalnız bir mukâvele-i mahsusa vukû'bulmuş olduğu ve bu mukâvelenin fiile çıkması râşî ve mürteşînin def'ine muktedir olamadıkları bazı mevân'iden neş'et eylediği bil-muhakeme sabit ve mütehakkık olur ise, bu makûle mukâvelelere bi'aynihi rüşvet alınıb verilmiş nazarıyla bakılıb, bunu mürtekib olanlar haklarında mürteşî ve râşî ve râiş cezaları icra olunur. Şu kadar ki, bu hâlde cezay-ı nakdî olmak üzere mukâvele olunmuş olan rüşvet mikdarı akçe râşîden ve bir misli dahi mürteşîden ahz ve tahsîl olunur.

MADDE 77 — Bir adam can ve mal ve ırzını velhâsıl menfaat-i meşru'asını muhafaza için birine rüşvet vermeğe hakikaten mecbur ve muztar olur da, ba'dehu keyfiyeti cânib-i hükûmete haber verir ise, vermiş olduğu akçe bil-istirdâd kendisine i'tâ olunub bu rüşveti almış olan şahıs hakkında mürteşî cezası icra olunur. Ve bu adam öyle mecburen verdiği rüşveti ber-vech-i muharrer vaktiyle yani sebeb-i mecburiyet ve kendisince olan havf ve haşyet mündefi' olduğu anda Dersaadet'de ise bâ-arzuhâl makam-ı alî-i Sadarete ve taşralarda bulunduğu takdirce vali ve mahalleri meclislerine haber vermeyib de âher tarafından duyulduğu takdirde, adeta râşî cezasıyla mücâzât kılınır.

MADDE 78 — Bir adamın hakka makrûn bir işi olub da onun rü'yet ve tesviyesi zımnında müracaata mecbur olduğu memur tarafından akçe istenilir ve o dahi gelir haber verir ve isbat eyler ise, maslahatı bervech-i hakkaniyet görüldükden başka kendisinden istenilmiş olan akçe talibinden ahz ile nısfı mükâfaten kendisine i'tâ olunur ve rüşveti talib olan hakkında mürteşî mücâzâtı icra olunur.

MADDE 79 — Her ne husus için olursa olsun, kendisine rüşvet arz olunan kimse ol rüşveti gerek almazdan mukaddem ve gerek aldıktan sonra, âher tarafdan duyulmaksızın nihayet iki ay zarfında, Dersaadet'te makam-ı Vekalet-i Kübrâ'ya ve taşralarda ise bulunduğu mahalin en büyük memuruna ve meclisine haber verir ve akçeyi aldığı sûretde teslim eder ise, hakkında muâmele-i tahsiniye icra olunur. Ve eğer akçe henüz alınmamış ise cezay-ı nakdî olmak üzere ol mikdar akçe râşîden ahz olunduktan sonra hakkında bâlâda beyan olunduğu vechile râşî hakkında muayyen olan diğer cezalar dahi icra kılınır.

MADDE 80 — Vâridât-ı devletin ihalesi hidmetinde bulunan her kim olur ise olsun, vâridât-ı devleti âher talibi var iken birinden akçe alarak veyahud menfaat-ı zâtiyesine bakarak dûn bahâ ile ihale eder ise, bunu irtikâb eden memur, emvâl-i devlet sârıki hükmünde olarak bervech-i âtî dördüncü fasılda seksen ikinci maddede muayyen olan sirkat cezalarıyla mücâzât olunur.

MADDE 81 — Bir kimse diğer bir kimseye bir cinâyeti işletmek için rüşvet verir ise ve ol cinâyet bâlâda zikrolunan rüşvet cezalarından daha ağır bir cezayı icâb eden cinâyetlerden olur ise, ibtidâ mürteşî yani akçeyi alıb ol cinâyeti işleyenden yalnız teâtî olunmuş akçe alındıktan sonra kendisi ve gerek râşî yani akçeyi verib ve ol cinâyeti işletmiş olan kimse ve bunlar arasında vâsıta var ise, işbu ceza kanuname-i hümâyûnunda ol cinâyeti işleyen ve işleden ve vâsıta olanlar hakkında muayyen olan cezalar ile mücâzât olunurlar.

DÖRDÜNCÜ FASIL

Sirkat-i Emvâl-i Mîrîye ve İrtikâbât-ı Sâireler

MADDE 82 — Her kim emvâl ve eşyay-ı mîrîyeyi nakden ve aynen sirkat eder ise sirkat etmiş olduğu şey iki kat olarak kendisinden ahz ve istirdâd ve hazine-i devlete teslim olunduktan sonra, beş seneden ekal olmamak üzere kal'a-bend kılınıb müebbed rütbe ve memuriyetden mahrumiyet cezası dahi beraber hükm olunur.

MADDE 83 — Her kim Devlet-i Alîyye hesabına olarak iştirâsına veyahud bey'ine veya imaline memur olduğu her nev' eşyanın bey' ve şirâsında ve bahâ ve mikdarında ve imalinde fesat karıştırarak, her ne sûretle olur ise olsun, irtikâb eyler ise sârık olacağından madde-i sâbıkada ta'yîn olunan mücâzâtı görür.

MADDE 84 — Bu makûle sârıklar, erbâb-ı rütbe ve memuriyetden olmadıkları hâlde dahi aynıyla ashâb-ı rütbe ve memurîn gibi yukarıki maddelerde beyan olunduğu üzere mücâzât olunurlar.

MADDE 85 — Memurîn-i Devlet-i Alîyye'den ashâb-ı matlub yedinde bulunan mîrî düyûnu sirki ve senedâtından kırma tarîkiyle akçe alanlar veyahud ashâb-ı matlûbun alacaklarını te'diye mukabelesinde kendilerinden para ve sâir hedâya ahz ve kabul edenler, aldıkları akçe ve eşya her ne ise kendilerinden istirdâd olundukdan sonra muvakkaten kal'a-bend kılınır. Bu misillû memurînin daireleri teb'asından ve müteallikât ve mensubâtlarından kendilerinin müsaadesiyle işbu sirki kırmasını irtikâb edenler olur ise, gerek onlar ve gerek buna müsaade eden memur haklarında dahi aynıyla bu cezalar icra olunur.

MADDE 86 — Büyük ve küçük kâffe-i memurîn hasbel-memuriye istihdâm edeceği amelenin ta'yîn olunan imaliye ve nakliye ücretlerini ve eşya esmânını ashâbına tamamen vermez veya noksan i'tâ eder ve ameleyi angarya olarak meccânen işledir ise, bu yüzden etdiği temettü'nün bir katı ücret ve esmân mukâbilinde ashâbına verilmek ve diğeri cezay-ı nakdî olmak üzere iki kat olarak kendiden ahz olunduktan sonra muvakkaten kal'a-bend kılınır.

MADDE 87 — Büyük ve küçük memurînden birisi muhafaza-i memlekete ve tahsîl hidmetine mahsus olan zabtiye neferâtını nâkıs kullanıb maaşlarını tamam alır veyahud neferât-ı mevcûdeyi hidmet-i asliyelerinden bütün bütün ayırıb daire-i mahsusasında hidmetkarlığa tahsis eyler veyahud dairesi hademesini zabtiye defterine yazıb maaşlarını alarak onlara verir ise, gerek noksan-ı neferât için aldığı ve gerek dairesinde kullandığı nefer için ahzetdiği ve hademesine zabtiye neferi namıyla alıb verdiği maaş ne mikdara bâliğ olur ise, iki misli kendisinden alındıktan sonra muvakkaten kal‘a-bend kılınır.

MADDE 88 — Maktûan ilzâm olunan emvâle dair olan nizâmın müzâyede ve ihale maddeleri ahkâmını ihlal ve ifsâd edecek ve bu nizâma mugâyir olacak hâl ve hareketde bulunan memurîn ve sâir eşhâs memuriyetden tard ve bir seneden iki seneye kadar habs veyahud iki seneden üç seneye kadar nefy olunurlar. Ve bu hareketlerinden dolayı hazine-i devlete aid olan zarar kendilerine tazmin etdirilir.

MADDE 89 — Büyük ve küçük kâffe-i memurîn-i devlet, idaresine ve nezâretine memur oldukları küllî ve cüzî mevâdda, mîrî için eşya ve malzeme bey‘ ve şirâsında gerek alenen ve gerek sırran bizzat yahud bilvâsıta veya alâ tarîkil-müşâreke kendi temettü‘leri için ticaret eder veyahud imal ve inşaatda maktûiyet vechile deruhde eyler veya deruhde edenle şerîk olur ise, memuriyetden tard ile bir yıldan iki yıla kadar nefy olunur. Ve eğer bu makûle mîrî ahz ve i‘tâsında komisyon alır veyahud nükûd ve meskûkât mübâdelesinde temettü‘ eder ise, memuriyetden tard ile beraber bir seneden iki seneye kadar habs yahud iki seneden üç seneye kadar nefy ile mücâzât olunur.

MADDE 90 — Her ne sûretle olursa olsun zimmetine mal-ı mîrî geçiren veyahud âhere geçmesine müsaade eden mülkiye ve maliye memurları, memuriyetinden tard ile üç aydan iki seneye kadar habs veyahud altı aydan üç seneye kadar nefy olunur.

MADDE 91 — Asâkir-i berriye ve bahriye levâzımâtı için mübâya‘âta memur ve müteahhid olub da sebebiyet yalnız kendisinde olarak levâzımât-ı askeriyeye nakîsa ve halel getiren eşhâsdan mübâya‘âsı mukâvele olunmuş olan eşyanın bahâsı için alel-hesab akçe almış ise, istirdâd ve tazmin etdirildikden sonra alınan tazminin rub‘u mikdarı dahi cezay-ı nakdî ahz olunur.

MADDE 92 — Mübâya‘ât-ı mîrîye maddesine halel veren eşhâsa memurîn-i devletden muâvenet eden olur ise üç sene habs olunur.

MADDE 93 — Levâzımât-ı askeriyeye müteallik imal ve mübâya‘âsı mukâvele ve taahhüdât altına giren şeyler, bilâ-özür makbul vaktiyle verilemeyib te’hir etmiş olduğu veyahud i‘tâ ve imal olunacak eşyanın cins ve keyfiyet ve kemiyetine hile ve fesad karıştırıldığı takdirce, kendilerinden lazım gelen tazminatın rub‘u mikdarı cezay-ı nakdî dahi alınır.

BEŞİNCİ FASIL

Nüfûz-i Memuriyet Ve Mevkiini Su-isti‘mâl Edenler Ve Vazife-i Memuriyetini İfa Etmeyenler

MADDE 94 — Murâfaa ve muhakemesi derdest-i rü’yet olan her nev‘ de‘âvîde, mücerred emr-i hakkaniyete hidmet için, her kim olur ise olsun mehâkim ve mecâlise şifâhen ve tahrîren ma‘lûmat vermeğe me’zûn olduğundan ve böyle tebliğatın hükme medâr karâ’in ve emârât mertebesinde olacağından bu kaide müstesnâ olarak sâir sûretle tasahhub ya garaz ile müddeî ve müddeâaleyhin lehinde ve aleyhinde mehâkim ve mecâlise büyük ve küçük memurîn tarafından bizzat veya bilvâsıta tahrîren ve şifâhen bir gûna emir ve iltimas ve rica vukû‘a gelir ise, bu makûle memurîn haklarında ve bu yolda hilâf-ı usûl hareket eden mehâkim ve mecâlis hakkında terettüb eden mücâzâtın derecâtı ber vech-i âtî beyan olunur.

MADDE 95 — Bâlâda beyan olunduğu vechile vukû‘ bulan müdahale, bir memurun mevki-i memuriyeti nüfûziyle emir ve tahakküm ve tecebbür sûretinde vukû‘ bulmuş ise, mecâlis ve mehâkim tarafından muhalefetle devlete bildirildikde ol memur tard cezasıyla te’dîb olunur. Eğer bu müdahale iltimas ve rica sûretinde vukû‘ bulur ise, mehâkim ve mecâlis tarafından kezalik muhalefetle devlete bildirildikde bu rica ve iltiması eden kimseden on mecidiye altınından elli mecidiye altınına kadar mücâzât-ı nakdiye alınır.

MADDE 96 — Bu makûle deâvîye vukû‘ bulan müdahele üzerine ol dava bigayr-i hakkın hükmolunmuş ise, bu hükmü emir ile etdirmiş olan memur memuriyetden tard olunduktan sonra üç aydan bir buçuk yıla kadar habs yahud altı aydan üç yıla kadar nefy ile mücâzât olunur. Ve eğer bu hüküm iltimas ve rica üzerine vukû‘ bulmuş ise, o makûle rica ve iltimas eden kimseden alınacak mücâzât-ı nakdiyeden başka bir buçuk aydan üç aya kadar habs yahud üç aydan altı aya kadar nefy olunur.

MADDE 97 — Bir davada vukû‘ bulan emir ve iltimas ve ricayı mehâkim ve mecâlisden biri devlete beyan ve ihbar eylemez ise, velev ol emir ve iltimas ve ricayı icra etmemiş olsa bile, hâkim ya reis bulunan kimse memuriyetden tard ile mücâzât olunur.

MADDE 98 — Eğer bu makûle vukû‘ bulan emir ve iltimas ve ricayı mehâkim ve mecâlisden biri devlete ihbar etmedikden başka, ol emir ve iltimas ve ricaya mebnî hilâf-ı hakikat hükmeylemiş ise, gerek hâkim ve gerek meclis reisi altı sene müddetle tard ve üç sene müddetle nefy cezalarıyla ve meclis azası yalnız altı sene müddetle tard cezasıyla mücâzât olunurlar. Ve gerek hâkim ve reisin ve gerek azanın hiç bir vakitde mehâkim ve mecâlis memuriyetlerinde istihdâmları caiz olamaz.

MADDE 99 — Büyük ve küçük memurînden her kim olur ise olsun, evâmir-i devlet ve ahkâm-ı kavânîn ve nizâmât icrasına ve her nev‘ emvâl- i mürettebenin tahsîline muhalefet için sarf-ı nüfûz ve kuvve-i müessire edecek ve etdirecek olur ise, muvakkaten habs cezasıyla mücâzât olunur. Ve eğer memurların bu vechile hareketi âmirlerinin emriyle zaruri ve mecburi vukû‘ bulmuş ise, bu ceza bu makûlelerin hakkında cârî olmayıb ibtidâ emir kimden zuhûr etmiş ise, onun hakkında icra kılınır. Ve eğer bu misillû bir hareket daha ağır bir cinâyeti müeddî olur ise o ağır cinâyetin cezası hüküm ve icra olunur.

MADDE 100 — Vali ve mutasarrıf ve kâim-makam ve defterdar ve hükkâm ve mal müdürleri ve kazâ müdürleri bulundukları eyalet ve sancaklar ve kazalar velhâsıl hükûmetlerinin cereyan etdiği mahallerde ahalinin havâyic-i zaruriyesinden olan hububat ve erzak ve sâir malzemeleri alıb satarak ticaret eylemeleri memnû‘iyet-i külliye ile memnû‘ olduğundan, bunlardan işbu ticaret-i memnû‘aya bizzat ve her türlü iştirâk ve vâsıta ile alenen ve sırran her kim cesaret eyler ise, memuriyetinden tard ile 25 mecidiye altınından bin mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî alınır. Ve bunların bulundukları mahallerde kendi emlak ve arazisi var ise, mahsulatının ticareti işbu kaideden müstesnâ tutulur.

MADDE 101 — Her bir memur Devlet-i Alîyyenin ilan ve işâ‘asını îrâde eylediği ferman-ı âlî ve emirname-i sâmi ve tenbihat-ı sâireyi nezd-i Devlet-i Alîyyede kabule şayan olacak bir mazeret-i sahîhaya mübtenî olmayarak te’hîr eyler ise, memuriyetinden tard

olunur. Ve bu hareketin eseri devlet ve memleketce bir mazarratı mûcib olur ise o makûle mazarrata sebeb olanlar haklarında müretteb olan ceza dahi başkaca icra kılınır.

MADDE 102 — Ma'iyyet memuru, mâfevkinde bulunan âmiri tarafından vazife-i memuriyetine aid olan tenbihatı infaz ve icrada bilâ-sebeb-i sahîh terâhî ve kusur eder ise, bir aylık maaşı mikdarı cezay-ı nakdî alınır. Ve eğer zâbıtânın tenbihatını adem-i itaatle icra etmez ise, memuriyetinden tard ile te'dîb olunur. Ve bu te'hîr ve tatil ve adem-i itaat keyfiyetleri devlet ve memleketce bir mazarratı mûcib olur ise, o makûle mazarrata sebeb olanlar haklarında müretteb olan ceza dahi başkaca icra kılınır.

ALTINCI FASIL

Memurîn-i Hükûmet Tarafından Efrâd Hakkında Taaddiyât Ve Su-i Muâmelât Vukû'unda İcra Olunacak Mücâzât

MADDE 103 — Mehâkim ve mecâlis erbâbından ve sâir memurîn-i devletden biri, müttehem olan eşhâsa cürümlerini söyletmek için eziyet ve işkence etmeği hüküm veyahud icra eder ise, muvakkaten kal'a-bendlik ve müebbeden rütbe ve memuriyetden mahrûmiyet cezalarıyla mücâzât olunur. Ve bunu ma'iyyet memurları mâfevkinde bulunan âmirlerinin emriyle yapmış ise, bu cezalar bu emri eden kimse hakkında icra kılınır. Ve işkence olunan şahıs bundan mütessiren fevt olur yahud eziyetden dolayı azasından birine bir gûna zarar ve noksan isabet eyler ise, buna cür'et eden memur hakkında kâtil yahud cârih cezası dahi icra edilir.

MADDE 104 — Mehâkim ve mecâlis erbâbından vesâir memurîn-i devletden biri, mücrimîne kanunen ta'yîn olunan mücâzâtdan ziyâde ve ağır sûretle muâmele eylemeği hüküm veya icra eder ise, altı aydan üç seneye kadar habs ve fîmâ-ba'd mehâkim ve mecâlis memuriyetlerinde kullanılmamak üzere tard olunur.

MADDE 105 — Her bir memur, kavânîn-i mülkiye ve askeriye ve müesses olan zabtiye nizâmının cevaz verdiği hususatdan gayri ahvâlde ve kavânîn ve nizâmâtın ta'yîn etdiği usûlden başka olarak memuriyeti sıfatı ile bir kimsenin hânesine cebren girer ise, altı aydan üç seneye kadar habsolunur. Ve bunu âmirinin emri ile yapmış olduğu tebeyyün eder ise, kendisi cezadan ma'fuv tutulub âmiri her kim ise bu ceza onun hakkında icra olunur. Ve memurînin gayrı dahi her kim olur ise olsun, ya ihâfe veyahud cebr ile bir kimsenin hânesine girer ise bir haftadan altı aya kadar habs ile mücâzât kılınır.

MADDE 106 — Kuvve-i cebriye imaline memur olanlar ve zabtiye memurları ve ihzâr memurları, emr-i memuriyetlerini icrada ve mâfevkinde bulunan âmirlerinin emrini infazda, kanun ve nizâmın ta'yîn etdiği usûlden gayrı sûretde olarak bir kimse hakkında bir su-i muâmeleye yani kesr-i ırz ve namusa sebeb olacak veyahud cismen eza verecek hâlete tasaddî eder ise, harekât-ı vâkıasının derece-i şiddetine göre bir haftadan bir seneye kadar habs ile mücâzât olunur.

MADDE 107 — Büyük ve küçük memurîn ve ashâb-ı rüteb-i Devlet-i Alıyye taraflarından bir kimsenin mal ve emlaki cebren iştirâ ve fuzûlî iddia ile bigayr-ı hakkın zabtolunmak veyahud satdırılmak misillû hâlât vukû' bulur ise, ol emlak ve emvâl aynen ve mevcûd olmadığı hâlde kıymeti nakden sahib-i evveline red etdirilib buna mütecâsir olan memur herhangi rütbede olur ise olsun, derece-i töhmetine göre altı aydan üç seneye kadar nefy ve müebbeden rütbe ve memuriyetden mahrumiyet cezasıyla mücâzât olunur.

MADDE 108 — Re's-i memuriyete bulunan büyük ve küçük memurîn ve bunların ma'iyyetlerine ta'yîn olunan memurlar ve memurînin istihdâm eyledikleri adamlar ve her nev' vâridât-ı devleti maktûan deruhde edenler ve bunların adamları, devletce muayyen olan vergi ve a'şâr ve rüsûmât ve sâir aidatın mikdarından ziyâde bir şey ahz ve istihsâl ederlerse, re's-i memuriyetde bulunan memurîn ile mültezimler muvakkaten kal'a-bendlik cezasıyla ve ma'iyyet memurları ve memurîn adamları altı aydan üç seneye kadar habs cezasıyla mücazât olunur. Ve zâ'id olarak aldıkları akçe, her ne mikdar ise red etdirildikden sonra, me'hûzları olan akçenin bir misli dahi cezay-ı nakdî olarak ahz ve istihsâl kılınır.

MADDE 109 — Kanunen ta'yîn olunan mücâzât-ı nakdiyeden mâ'adâ cerîme olarak büyük ve küçük kâffe-i memurîn cüzî ve küllî akçe ve sâir şey alır veya kanunen tahsîline memur olduğu mücâzât-ı nakdiyenin mikdarından fazla olarak cüzî ve küllî bir şey ahz eyler veyahud ta'yîn olunacak cezay-ı nakdîyi kablel-muhakeme alır ise, aldığı şey iki kat olarak kendisinden ahz ile biri ashâbına verilib buna mütecâsir olan memur rüşvet cezasıyla mücâzât olunur.

MADDE 110 — Devletce ve nizâmen ta'yîn olunan ve ahalice bilicâb lüzum görünen hidemât-ı umûmîyeden başka memurîn-i devlet ve vücûh-ı memleket, angarya olarak bilâ ücret meccânen her nev' işde adam kullanır ise, buna mütecâsir olan kimseden öyle meccânen istihdâm eyledikleri adamların mahallerince olan ücret-i ma'rûfeleri ahz ile ashâbına bit-teslim memuriyetden ise tard olunub, her biri derece-i töhmetine göre altı aydan üç seneye kadar nefy ile mücâzât olunur.

MADDE 111 — Büyük ve küçük kâffe-i memurîn ve memur adamları ve maslahat ve ihzâr mübâşirleri ve zabtiye ve asâkir-i muvazzafa neferâtı ve zâbıtânı gelib geçtikleri yerlerde ahalinin hânelerine konub cebren ve meccânen yem ve yiyecek alırlar ise, aldıkları her ne ise semeni ashâbına red etdirildikden ve kendileri memuriyet ve hidmetlerinden tard olunduktan sonra bir haftadan bir aya kadar habs ile te'dîb ve asâkir-i muvazzafanın heyetce hareketlerinde bu misillû şeylere cesaret ederler ise, aldıkları eşyanın esmânı zâbıtânından ahz ile sahiblerine teslim etdirildikden sonra hidmetlerinden dahi çıkarılıb altı aydan üç seneye kadar habs ile mücâzât olunur.

YEDİNCİ FASIL

Memurln-i Devlet-i Alîyyeye Muhalefet Ve Adem-i İtaat Ve Hakaret Edenlerin Cezası

MADDE 112 — Mehâkim ve mecâlis memurlarına ve sâir memurîn-i Devlet-i Alîyyeye memuriyetlerini icrada iken veyahud icra etdikleri hükm-i memuriyetden dolayı bunların kadr ve namuslarına nakîsa verecek sûretle muâmele-i hakarete ve itâle-i lisana ve ihâfeye cür'et eyleyenler olur ise, bir haftadan altı aya kadar habsolunur. Ve bu hakaret ve itâle-i lisan ve ihâfe keyfiyetleri mehâkim ve mecâlisin murâfaası vaktinde vukû' bulur ise, buna mütecâsir olan kimse altı aydan bir yıla kadar habsolunur.

MADDE 113 — Asâkir-i nizâmiyenin ve hükûmet tarafından alel-ıtlak zâbıtaya ve idareye memur bulunanların memuriyetlerini icrada veyahud icra etdikleri hükm-i memuriyetden dolayı kadr ve namuslarına nakîsa verecek sûretle haklarında muâmele-i hakarete ve itâle-i lisana ve ihâfeye cür'et edenler olur ise, bir mecidiye altınından üç mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî ahzolunur. Ve bu

misillû hakaretler asâkir-i nizâmiye zâbıtânı ve zabtiye sergerdeleri haklarında vukû‘ bulur ise, bir haftadan bir aya kadar habsolunur. Ve eğer bu misillû hakaret ve ihâfenin icrasında teşhîr-i silah eden olur ise herhâlde altı aydan iki seneye kadar habsolunur.

MADDE 114 — Memurînden birini veya asâkir-i nizâmiye ve zabtiyeden bir neferi, memuriyetlerini icrada iken veyahud icra etdikleri hükm-i memuriyetden dolayı darba cür’et eden olur ise, velev bilâ silah olarak eser-i cerh zuhûr etmese bile, altı aydan iki seneye kadar habsolunur.

MADDE 115 — İcray-ı hükûmete ve zabt ve idare-i memlekete memur olan büyük ve küçük kâffe-i memurîn-i devlet, icray-ı vazife-i memuriyet eder iken veyahud icra etdikleri hükm-i memuriyetden dolayı bir adam bunlardan birini cerh eder veyahud hastalığına sebeb olacak sûretle bir fiil-i müessire cesaret eyler ise, vukû‘ bulan cürmünün derecesine göre kanunen terettüb eden cezanın iki katı ile mücâzât olunur.

MADDE 116 — Mehâkim ve mecâlise resmen davet olunanlar bilâ özr-i makbul gelmekden istinkâf ederler ise, bir beyaz mecidiyeden beş altın mecidiyeye kadar cezay-ı nakdî alınıb bu istinkâf tekerrür etdikce mücâzât dahi kat kat zam ve ahz olunur.

SEKİZİNCİ FASIL

Mahpus Kaçırmaya Ve Erbâb-ı Cinâyeti îhfâya Mütecâsir Olan Eşhâsa Dairdir

MADDE 117 — Her ne sûretle olur ise olsun, hükûmet tarafından ahz ve tevkîf olunan eşhâsın firarı vukû‘unda, bunların nakl ve îsâline memur olan zâbıtân ve neferât ve mübâşirler ve bunların mahbeslerde muhafazalarına memur olan karakol ve habsci ve zindancı ve nöbetci ve kapıcı ve bunlar gibi memurlar, hilâf-ı usûl ve nizâm kayıtsızlık ve teseyyüb ederek erbâb-ı cinâyetin firarı vukû‘ bulur ise, ol sûretle hareketleri zuhûra gelenler bir haftadan iki aya kadar habsolunur. Ve bunda memurînin sun‘ ve garazı var ise buna mütecâsir olan memur, firar eden eşhâsın bâdi’-i mahbûsiyeti olan cinâyetin derecâtına göre altı aydan üç seneye kadar habs ile te’dîb olunur.

MADDE 118 — Habs ve tevkîf olunan eşhâsın muhafazasına memur olmayan kimselerden bir adam, mahbûsînin firarı esbâbını tahsîl ve teshîl eder ise, bir haftadan altı aya kadar habs ile mücâzât kılınır.

MADDE 119 — Gerek mahbûsînin muhafazasına memur olan ve gerek sâir kimselerden bir adam, mahbûsînin zor ile firarları esbâbını teshîl için bunlara âlât ve edevât ve esliha i‘tâ eder ise, muvakkaten kürek cezasıyla mücâzât olunur.

MADDE 120 — Mahbûsînin muhafazasına memur olanlardan bir kimse, akçe alarak bir mahbûs kaçırdığı sûretde eğer mahbûsun cürmü katl ve müebbed kürek ya kal‘a-bendlik cezalarından birini mûcib olan cinâyâtdan ise, aldığı akçenin iki katı cezay-ı nakdî alındıktan başka muvakkaten kürek cezasıyla mücâzât olunur. Ve eğer mahbûsun cürmü bunların mâdûnunda bir cürüm ise mürteşî hakkında muayyen olan ceza ile mücâzât olunur.

MADDE 121 — Mahbesden firar edeni veyahud bir cinâyet ile müttehem olanı bir kimse bilerek hânesinde ketm ve ihfâ eder ise altı aydan iki seneye kadar habs olunur. Ve usûl ve fürû‘dan olan akraba ve ezvâc ve bîrâder ve hemşîresi işbu mücâzâtdan bilâ istisna muaf olurlar.

DOKUZUNCU FASIL

Mühür Fekkine ve Emanet Eşya ve Evrak-ı Resmiyenin Ahzine Mütecâsir Olanların Mücâzâtı

MADDE 122 — Devlet idaresinin veyahud mehâkiminin emriyle her ne maslahata dair olur ise olsun, bir mahal veya eşya ve evrakın hıfzı için vaz‘ olunan mühür bozulub açıldığı hâlde, ol mührün muhafaza memuru var ise ve bu keyfiyet onun gaflet ve teseyyübüyle vukû‘a gelmiş ise beş mecidiye altınından elli mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî alınır. Ve bu mühür cinâyâta dair evrak ve eşya üzerinde bulunub da fekk olunmuş ise, bu cezay-ı nakdîden başka ol evrak ve eşyanın müteallik olduğu cinâyetin derecesine göre muhafazasına memur olan adam üç aydan bir seneye kadar habs ile mücâzât olunur.

MADDE 123 — Bâlâda beyan olunduğu üzere cinâyâta dair olan evrak ve eşya üzerine vaz‘ olunan mührü bozub açan kimse, altı aydan bir seneye kadar habs ile te’dîb olunur. Ve bunu bizzat muhafazaya memur olan yapmış ise, bir seneden üç seneye kadar habs ile mücâzât kılınır.

MADDE 124 — Sâir her nev‘ masâlihe dair olarak bir mahal ve eşya ve evrak üzerinde bulunan mührü bozub açan kimse bir haftadan altı aya kadar habs ile mücâzât kılınır. Ve bunu bizzat muhafazasına memur olanlar yapmış ise altı aydan bir seneye kadar habs olunur.

MADDE 125 — Mühür fekkiyle vukû‘ bulan sirkate mütecâsir olanlar, haklarında aynıyla mahfûz ve kapalı mahalin kapı kilidlerin kırarak sirkate mütecâsir olanlar hakkında müretteb olan mücâzât icra kılınır.

MADDE 126 — Devletce evrak-ı mühimme ve senedât ve cerîde ve defâtir ve muhâkemâta dair olan kağıdlar muhafazalarına mahsus olan mahallerden veyahud muhafazasına memur olan adamların ellerinden ahz ve sirkat olunur veya mahv ve telef etdirilir ise bu keyfiyet muhafazasına memur olanların adem-i tekayyüd ve teseyyüblerinden neş’et etdiği mütehakkık oldukda bir aylık maaşı mikdarı cezay-ı nakdî alınır ve bir haftadan üç aya kadar habsolunur.

MADDE 127 — Yukarıki maddede beyan olunduğu vechle, sirkate veya mahv ve telef maddelerine cesaret eden kimselere altı aydan iki seneye kadar habs ve bu evrak-ı mühimme sirkati veyahud telefi hıfzına memur olanlar taraflarından vukû‘ bulur ise, cezay-ı nakdî olarak bir aylığı alındıktan sonra bir seneden üç seneye kadar habs ile mücâzât kılınır.

MADDE 128 — İşbu mühür fekki ve sirkat ve mahv ve itlâf-ı evrak cinâyetleri, hıfz-ı evraka memur olanlar üzerine bazı eşhâs tarafından cebr ve hücum ile vukû‘ bulduğu hâlde, buna mütecâsir olanlar muvakkat kürek cezasıyla mücâzât kılınır.

MADDE 129 — Posta ve sâir bu makûle vâsıtalara tevdî‘ olunan mekâtîbi küşâd eden ve etdiren memurlar ve bilhassa buna ma‘lûmatı olan posta memurları, bir mecidiye altınından beş mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî alındıktan başka bir aydan üç seneye kadar habsolunur.

ONUNCU FASIL

Salâhiyet ve Me'zûniyeti Olmaksızın Sıfat-ı Resmiyede Bulunanlar

MADDE 130 — Her kim Devlet-i Alîyye'den salâhiyet ve me'zûniyeti olmaksızın hôd be hôd bir memuriyet-i mülkiye ve askeriye sıfatında görünür veyahud bu memuriyetlere müteferri‘ mevâddı icra eyler ise, üç aydan eksik olmamak üzere habs cezasıyla mücâzât olunur. Ve bu harekete mütecâsir olan, sahte ferman-ı âlî ve emirname-i sâmî ve buyuruldu misillû evrak-ı resmiye irâe ve neşriyle sahtekârlığa cür'et eder ise, hakkında on beşinci fasılda beyan olunacağı vechile sahtekâr cezası dahi ayrıca hüküm ve icra kılınır.

MADDE 131 — Taraf-ı Devlet-i Alîyye'den nâil ve me'zûn olmadığı nişânı takan ve kendi rütbesinin mâfevkinde elbise-i resmiye giyen veyahud hiç rütbe ve memuriyeti olmadığı hâlde üniforma telebbüs eyleyen eşhas üç aydan bir seneye kadar habs ile te'dîb olunur.

ON BİRİNCİ FASÎL

İmtiyâzât-ı Mezhebiyeye Taarruz Edenler ile Bazı Asâr-ı Kadîme ve Mu‘tebereyi Tahrib ve Rahnedâr Edenlere Dairdir

MADDE 132 — Sunûf-i teb‘a-i şâhânenin devletce icrasına me'zûn oldukları resim ve âyinlerine, bir kimse tarafından taarruz vukû‘ bulur veyahud bunların icrasına fiilen ve tehdiden mümâna‘at vukû‘a gelir ise, ol kimse derece-i muâmelesine göre bir haftadan üç aya kadar habs ile te'dîb olunur.

MADDE 133 — Hayrât-ı şerîfe ve tezyinât-ı belediyeden olan ebniye ve âsâr-ı mevzûayı hedm ve tahrib veyahud bazı mahallerini kırıb rahnedâr eden ve cevâmi havlularında ve seyir yerlerinde ve esvâk ve meydanlardaki ağacları kat‘ ve telef eyleyen olur ise, zararları tazmin etdirildikden sonra bir aydan bir seneye kadar habs ile mücâzât olunur. Ve bir mecidiye altınından on mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdi alınır.

ON İKİNCİ FASIL

Telgraf Muhâberâtını İhlal Edenler

MADDE 134 — Her kim olur ise olsun, kayıdsızlıkla telgrafın hidmet ve hareketini veyahud âlâtını muhâbereye mani olacak sûretle ihlal eder ise, beş mecidiye altınından elli mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî alınır. Ve eğer bunu kasden yapmış olduğu sabit olur ise, bu cezay-ı nakdîden fazla üç aydan iki seneye kadar habsolunur.

MADDE 135 — Her kim olur ise olsun telgraf tellerini veyahud porselen ve direklerini keser ve tahrib misillû hâlât ile tatil-i muhâbereye sebeb olur ise, üç mahdan iki seneye kadar habs olunur ve beş mecidiye altından elli mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî alınır.

MADDE 136 — Her kim olur ise olsun memâlik-i Devlet-i Alîyyede bir gûna ihtilal ve fesad vukû‘u esnasında telgrafın bir veya daha ziyâde hatlarını tahrib veyahud sâir cihetle işlemesini men‘ veyahud cebren ve sâir sûretle zabtederek beynel-memurîn cereyan edecek muhâberât ve mürâselâtı tatil ve vâsıta-i telgraf ile mektub gönderenleri teâtî-i mürâselâtdan men‘ ve zecr eyler ise, veyahud telgraf hattının tamirine cebren muhalefet eder ise, elli mecidiye altınından iki yüz mecidiye altınına kadar mücâzât-ı nakdiye alındıktan başka muvakkaten küreğe konulur.

ON ÜÇÜNCÜ FASIL

Bilâ Ruhsat Matbaa Küşâd Edenlere ve Emir ve Ruhsatla Açılmış Olan Matbaalarda Evrak-ı Muzırra Tab‘ ve Neşreyleyenlere ve Mekteblerin Usûl-i Talimiyesine Dairdir

MADDE 137 — Her kim Devlet-i Alîyyenin emir ve ruhsatı olmayarak bir matbaa küşâdıyla kitab ve evrak tab‘eyler ise, matbaası kapatdırıldıktan sonra cezay-ı nakdî olarak elli mecidiye altını ahz olunur.

MADDE 138 — Devlet-i Alîyyenin emir ve ruhsatıyla açılmış olan matbaalarda, saltanat-ı seniyye ve erbâb-ı hükûmet ve teb‘a-i saltanat-ı seniyyeden olan bir millet aleyhinde gazete veya kitab ve evrak-ı muzırra tab‘ ve neşrine mütecâsir olan kimsenin ibtidâ basdırmış olduğu şeylerin zabtıyla derece-i cürmüne göre matbaası muvakkaten veyahud bütün bütün kapatdırıldıkdan sonra on mecidiye altınından elli mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî ahzolunur.

MADDE 139 — Âdâb-ı umûmîyeye muhalif olarak nazmen ve neşren hezl ve hicve dair şeyleri veyahud edebsizce resim ve tasviri basan ve basdıran ve neşreden kimseden bir mecidiye altınından beş mecidiye altınına kadar mücâzât-ı nakdiye alınır ve 24 saatden bir haftaya kadar habs olunur.

MADDE 140 — Ma‘ârif-i umûmîye nizâmâtının hilâfına olarak bir kimse mekteb açar ise, açdığı mekteb kapatdırıldıktan sonra beş mecidiye altınından otuz mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî alınır.

MADDE 141 — Ma‘ârif-i umûmîye nizâmâtının hilâfına olarak bilâ ruhsat mu‘allimlik eden olur ise, mu‘allimlikden men‘ ile iki mecidiye altınından on mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî alınır.

MADDE 142 — Ma‘ârif-i umûmîye nizâmâtının hilâfına olarak bir mektebde bir kitab tedrîs olunur ise, ol kitabı okudduran mekteb müdürü ve eğer mektebin müdürü yoğsa ol kitabı okudan mu‘allim bir haftadan bir seneye kadar habs ile mücâzât olunur.

ON DÖRDÜNCÜ FASIL

Kalpazanlık Beyanındadır

MADDE 143 — Devlet-i Alîyyede tedâvülü nizâmen makbul ve mukarrer olan altın ve gümüş meskûkâta takliden meskûkât kat‘ eden ve zikr olunan meskûkât-ı mukarrereden eğe ve zınba ve tîzâb veya sâir âlât ve tarîk ile az ve çok altın ve gümüş ihrâc ve ifrâz

ederek kıymetlerini tenkîs eyleyen ve bir sikkeyi daha kıymetli olan âher bir sikke yerine sürmek üzere onun renginde yaldızlayan ve o misillû kalb ve züyûf meskûkâtın memâlik-i mahrûsede tedâvülüne veyahud bilâd-ı ecnebîyeden gelib memâlik-i Hazret-i Şâhâneye dühûlüne mu'în olan ve kalb sürücülüğüyle meşgul bulunan kimseler on seneden eksik olmamak üzere muvakkaten küreğe konulur.

MADDE 144 — Her kim memâlik-i mahrûsede tedâvül etmekde olan meskûkât-ı nuhâsiyeye takliden sikke kat' eder ve o misillû kalb meskûkâtın memâlik-i mahrûsede tedâvülüne veyahud bilâd-i ecnebîyeden gelib derûn-i memâlik-i Hazret-i Padişahiye dühûlüne mu'în olur ise muvakkaten küreğe konulur.

MADDE 145 — Her kim memâlik-i mahrûsede meskûkât-ı ecnebîyeye takliden sikke kat' eder veya meskûkât-ı ecnebîyenin yüz kırk üçüncü maddede beyan olunan tarîkler ile kıymetini tenkîs ya rengini tağyîr eyler veyahud o makûle kalb ve züyûf meskûkât-ı ecnebîyenin memâlik-i mahrûsede tedâvülüne ve hâricden memâlik-i Hazret-i Mülûkâneye dühûlüne mu'în olur veya bunların sürümüyle meşgul bulunur ise muvakkaten küreğe konulur.

MADDE 146 — Mevâdd-ı sâbıkada beyan olunan kalb ve züyûf meskûkâtı sahîh zannıyla alıb veren kimseler haklarında kalb sürücülük töhmeti azv olunmak iktizâ etmeyib fakat o makûle meskûkât-ı fâside ellerine geçdikden sonra kalb ve züyûf olduğunu vâkıf oldukları hâlde sürerler ise sürdükleri meblağın lâ akall üç misli ve nihayet altı misli cezay-ı nakdî alınır ve bu cezay-ı nakdî hiç bir hâlde bir mecidiye altınından aşağı olmaya.

MADDE 147 — Yüz kırk üçüncü, yüz kırk dördüncü ve yüz kırk beşinci maddelerde beyan olunan cinâyetler ile müttehem olan kimselerden, ol cinâyetlerin tamam-ı icrasından evvel yahud daha hükûmet tarafından emr-i taharriyâta şürû' olunmazdan mukaddem, keyfiyeti ve mütecâsir olanları cânib-i hükûmete ihbar eden ve emr-i taharriyâta şüru' olunduktan sonra daha sâir müttehemlerin ahz ve girift olunmalarına hidmet eyleyenler mücazâtdan muaf olub fakat muvakkaten zabtiye nezâreti altına alınırlar.

ON BEŞİNCİ FASIL

Sahtekârlık Beyanındadır.

MADDE 148 — Evâmir-i Devlet-i Alîyyeye taklid eden veya etdiren veyahud evâmir-i alîyyeyi tağyîr eden ve etdiren ve memurîn-i devletin sahh ve imzasını taklid eden ve etdiren ve Devlet-i Alîyye memuriyetlerine ve memurlarına mahsus bir mühre takliden sahte mühür imal eden ve böyle sahte mührü isti'mâl eyleyen ve bilcümle hazâ'in ve mal sandıklarının mütedâvil olan eshâm ve tahvîlât ve sirki ve sâir her gûna senedâtını taklid veya sahtekârlıkla tağyîr eden ve böyle sahte kavâ'im ve senedler isti'mâl veyahud memâlik-i mahrûseye idhâl eyleyen kimseler on seneden aşağı olmamak üzere muvakkaten kürek ya kal'a-bendlik cezasıyla mücâzât olunurlar.

MADDE 149 — Her kim mîrîye müteallik olan her nev' tuğralı tamgalardan birini taklid veya sahtekârlık sûretiyle tağyîr eder ise, on seneyi tecavüz etmemek üzere muvakkaten kürek ya kal'a-bendlik cezasıyla mücâzât kılınır. Ve böyle tuğralı mîrî tamgalarından birini bir takrîb ele geçirib de onu devlet ve memlekete muzır olacak sûretde isti'mâl eden kimse üç sene habsolunur.

MADDE 150 — Her nev' emtia ve eşya üzerine Devlet-i Alîyye namına olarak basılmağa mahsus olan ve gerek bir memuriyete ve gerek devletin ruhsatıyla olan bir şirkete veyahud bir ticaret evine mahsus bulunan her nev' mühür ve tamga ve nişânlara taklid veyahud o makûle sahte tamga ve nişânları isti'mâl eyleyen kimse üç sene habs ile mücâzât olunur. Ve bu sahtekârlığından dolayı vâki' olan zarar kendisine tazmin etdirilir. Ve her kim bu misillû mühür ve tamga ve nişânların asıllarını bir takrîb ele geçirib de gerek hükûmet ve memuriyetlerin ve gerek bir cemiyet-i ticaretin ve bunların emsali heyet ve şirket-i mahsusanın menfaatine muzır olacak hâlde isti'mâl eyler ise altı aydan bir seneye kadar habs ile te'dîb kılınır. Ve bu sûretle vâki' olan zarar dahi ol kimseye tazmin etdirilir.

MADDE 151 — Mevâdd-ı sâbıkada beyan olunan sahtekârlık ile müttehem olan kimselerden her kim ol cinâyetlerin tamam-ı icrasından evvel veyahud daha hükûmet tarafından emr-i taharriyâta şüru' olunmazdan mukaddem, keyfiyeti ve mütecâsir olanları cânib-i hükûmete ihbar eder ve emr-i taharriyâta şüru' olundukdan sonra dahi sâir müttehemlerin ahz ve girift olunmalarına hidmet eyler ise, mücâzâtdan muaf olub fakat muvakkaten zabtiye nezâreti altında tutulur.

MADDE 152 — Memurînden her kim olur ise olsun, hîn-i icray-ı memuriyetinde mukaddema yapılmış olan i'lâm ve mazbata ve sâir senedâtın veya defter ve cerîde ve sâir sicillâtın, gerek sutûrı arasına ilave ve gerek hat ve hâtem veya imzayı tağyîr ile veya bir şahsın ismi yerine diğer bir şahsın ismini koymağla sahtekârlık eder ise, on seneden aşağı olmamak üzere muvakkaten kürek yahud kal'a-bendlik cezasıyla mücâzât olunur. Ve eğer bu sahtekârlığı eden kimse memurînden değil ise, yedi seneyi tecavüz etmemek üzere muvakkat kürek veyahud kal'a-bendlik cezasıyla mücâzât kılınır.

MADDE 153 — Bir memur mecâlis ve mehâkimde ve sâir umûr-i ibâd rü'yet olunan mahallerde, erbâb-ı masâlih için yapılan her nev' senedât ve evrak-ı resmiyeyi memuriyeti iktizâsınca tanzîm eder iken, gerek sahib-i maslahat olanların takrîr ve ifadelerini başka türlü yazarak veyahud keyfiyet-i gayr-ı sahîhayı sahîh yerine veyahud itiraf olunmayan bir hal ve keyfiyeti itiraf olunmuş hükmüne koyarak hilekârlıkla asıl maddeyi veyahud ahvâl-i müteferri'asını tağyîr ile sahtekârlık eyler ise, on seneden aşağı olmamak üzere muvakkaten kürek yahud kal'a-bendlik cezasıyla mücâzât olunur.

MADDE 154 — Maddeteyn-i sâbıkateynde beyan olunan sahte evrakı bilerek isti'mâl edenler, yedi, seneyi tecavüz etmemek üzere muvakkaten pranga-bend ya kal'a-bend kılınır.

MADDE 155 — Bir şahsa müteallik olan evrak-ı mahsusada, bâlâda beyan olunan sûretle sahtekârlık eden ve bu makûle sahte evrakı bilerek isti'mâl eyleyen kimseler bir seneden üç seneye kadar habs ile mücâzât olunur.

MADDE 156 — Yol emri ve mürûr tezkeresi ve pasaportalara sahte isim yazdıran veyahud bu makûle hile ile yol kağıdlarını istihsâl için kefalet eyleyen şahıs altı aydan iki seneye kadar habs olunur.

MADDE 157 — Yol emri ve mürûr tezkeresi ve pasaportayı sahte olarak yapan veyahud sahîh olan böyle bir yol kağıdını tağyîr ve tahrîf eden ve bu makûle sahte ve tağyîr ve tahrîf olunmuş evrakı isti'mâl eyleyen eşhâs bir seneden üç seneye kadar habs olunur.

MADDE 158 — Hancı ve kahveci ve bekâr odacısı ve lokandacı ve sâir bu misillû icâre-i yevmiye ile şunu bunu iskân eden kimseler, oda ve süknâ verdikleri eşhâsın sahîh isimlerini bildikleri hâlde nam-ı diğerle sahte olarak deftere keydetdirir ise bir aydan üç aya kadar habs olunur.

MADDE 159 — Mer‘î olan usûl ve nizâmı iktizâsınca kefalet rabtetmeksizin mürûr tezkeresi veren memurlar, memuriyetlerinden azl ve altı aydan bir seneye kadar habs ile mücâzât olunur. Bu misillû memurîn verecekleri yol kağıdlarını bilerek sahte isim yazar ise, altı aydan iki seneye kadar habs olunur.

MADDE 160 — Her nev‘ hidemât-ı devletden kendini veyahud âherini muaf etdirmek üzere etıbbâ ve cerrah namına olarak illet-i vücudiyesini mutazamın sahte şehadetname yapan şahıs bir seneden üç seneye kadar habs olunur.

MADDE 161 — Tabib ve cerrahlardan her kim birinin iltimasına mebnî veyahud hatıra riâyeten hidmet-i devletden muaf etdirmek için aslı olmayarak marazı ve illeti vardır deyu şehadet eder ise bir seneden üç seneye kadar habs olunur. Ve eğer bu sahtekârlığı akçe ve hediye ahzıyla irtikâb etmiş ise, hakkında mürteşî cezası ve akçe veren hakkında dahi râşî cezası icra olunur.

MADDE 162 — Her ne türlü sahte ve taklid şey olur ise olsun bilmeyerek isti‘mâl edenler cezadan muaf tutulur.

ON ALTINCI FASIL

Kundakcı Mücâzâtı

MADDE 163 — Şehir ve kasaba ve karye derûnunda meskûn ve savr-ı meskûn her nev‘ ebniyeye ve hâricde insana mahsus ve kâbil-i süknâ ve isti‘mâl olan binalara ve sefînelere, kendi malı olsun olmasın amden ateş verib ihrâk eden şahıs cezay-ı idam ile mücâzât olunur.

MADDE 164 — Hâric-i şehir ve kasaba ve kurâda insana mahsus yahud kâbil-i süknâ ve isti‘mâl olmayan binalara ve sefînelere ve koru ve orman ve henüz toprak üzerinde bulunan mahsulata, kendi malı olmadığı hâlde amden ateş koyub ihrâk eden kimse müebbeden ve kendi malı olub da kezalik amden ihrâk etmesinden harîkın sirayetiyle âhere mazarratı dokunduğu hâlde dahi muvakkaten kürek cezasına müstahak olur.

MADDE 165 — Kesilmiş odun ve kereste ve biçilmiş mahsulata kendi malı olmadığı hâlde amden ateş veren şahıs, muvakkaten küreğe konulur. Ve kendi malı olub da böyle bilâ ihtiyâr ihrâkıyla âhere mazarratı dokunduğu hâlde muvakkaten kal‘a-bend kılınır.

MADDE 166 — Herhâlde vâki‘ olan harîk, hîn-i zuhûrunda mevâki‘-i muhterekada bir veyahud daha ziyâde şahsın telefini mûcib olduğu hâlde, kundak vaz‘ edenler alel-ıtlak idam cezasıyla mücâzât olunur.

MADDE 167 — Her türlü ebniye ve emvâl ve emlakı ihrâk için bir şahsa cebr ve ikrah eden kimse kürek cezasıyla mücâzât olunur.

BAB-I SANİ

EŞHÂS HAKKINDA VUKÛ‘ BULAN CİNÂYET VE CÜNHALARLA MÜCÂZÂT-I MÜTERETTİBELERİ

BİRİNCİ FASIL

Katl ve Cerh ve İhâfeye Dair

MADDE 168 — Katl, gerek silah ile ve gerek tesmîm ile ve gerek suver-i uhrâ ile bir şahsı idam etmektir.

MADDE 169 — Taammüden katl, bir kimse kati fiilini ikâ‘dan mukaddem zihninde tasavvûr ve tasmîm etmiş bulunmasıdır.

MADDE170 — Bir kimsenin taammüden kâtil olduğu kanunen tahakkuk eyler ise kanunen idamına hükmolunur.

MADDE 171 — Hükm-i kanunî hukuk-ı şahsiyeyi ıskât edemeyeceğinden maktûlün veresesi var ise, onların iddiaları üzerine hukuk-ı şahsiye davası mehâkim-i şer‘îyeye havale olunur.

MADE 172 — Kısas ya idam cezalarından afv olunan kâtil müebbeden yahud on beş seneden ekall olmamak üzere muvakkaten küreğe konulur.

MADDE 173 — Bir kimse cinâyet ve şekâvet-i müstemirre ashâbından olub bir cinâyet-i azîmeyi işlemek için diğer eşhâsa işkence veyahud pek ziyâde gaddarâne sûretle eziyet eder ve bunun sâbıkalı olduğu tahakkuk ve taayyün eyler ise, siyâseten katl cezasıyla hükmolunur.

MADDE 174 — Bir kimse min gayr-i taammüd bir şahsı itlâf etmiş ise on beş sene müddetle küreğe vaz‘ olunur. Fakat işbu telef-i nefs kaziyyesi âher bir cinâyeti icra eder iken ya kablel-icra veya ba‘del-icra veyahud bir cünhayı berây-ı icra vukû‘ bulmuş ise itlâf-ı nefs eden şahıs kanunen idam cezasıyla mücâzât olunur.

MADDE 175 — Mu‘în-i katl olan kimse muvakkaten küreğe konulur.

MADDE 176 — Maktûlün cesedini ihfâ veyahud hükûmete haber vermeksizin ve keşf olunmaksızın defneden kimse bir aydan bir seneye kadar habs olunur ve bir mecidiye altınından beş mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî alınır. Fakat ol kimsede madde-i katle şirket var ise, onun için göreceği ceza başkaca icra olunur.

MADDE 177 — Bir kimse bir şahsı cerh ya darb ile bir uzvunu kat‘ ya tatil eder ise, masârif-i cerrahiyesi ve hükm olunacak diyeti istifâ olunmasıyla beraber üç sene müddetle küreğe konulur. Ve eğer bu cinâyeti evvelce tasavvûr ve tasmîm ederek işlemiş olduğu tebeyyün eyler ise, kürek cezası on seneye kadar temdîd olunur.

MADDE 178 — Bir kimse bir şahsı yirmi günden ziyâde işinden kalmasını yahud hastalanmasını mûcib olacak sûretle cerh ya darb eyler ise, iki aydan iki seneye kadar habs olunur ve masârif-i cerrahiyesi ile mecrûh ve madrûbun hâl-i sıhhatde kesbedeceği ticaret ve icraatının misli kendisinden alınib mecrûh ve madrûba verilir. Ve eğer bunu evvelce tasavvûr ve tasmîm ederek yapmış olduğu tebeyyün eder ise, habs müddeti üç aydan üç seneye kadar temdîd olunur.

MADDE 179 — Cerh ve darb eğer madde-i sâbıkada mezkûr olan dereceden hafif olur ise, cârih ve dârib olan kimse bir haftadan bir seneye kadar habs olunur. Yahud buna bedel bir mecidiye altınından beş mecidiye altınına kadar akçe alınib mecrûh ve madrûba verilir veyahud bu sûretlerin ikisi birden icra olunur.

Ve eğer bunu evvelce tasavvûr ve tasmîm ederek yapmış olduğu tebeyyün eder ise, mikdar-ı mezkûr akçe alınıb verildikden başka habsi müddeti dahi bir aydan iki seneye kadar temdîd olunur.

MADDE 180 — Eğer cerh ve darb fiili zaten katl kasdıyla olub da, cârih ve dâribin yed-i ihtiyârında olmayan esbâb-ı mani‘a haylûletiyle madde-i katl fiile çıkmamış idüğü tebeyyün eyler ise, yara ve beresi gerek ağır olsun gerek hafif olsun mevâdd-ı selâse-i sâbıkada beyan olunduğu vechile cerh ve darbın derecesine göre hükmolunacak diyet yahud mikdar-ı ma‘lûm meblağ ile masârif-i cerrahiyesi istifâ olunduktan sonra, cârih ve dârib olan kimse her hâlde muvakkaten küreğe konulur.

MADDE 181 — Katl ve cerh ve darb fiilleri, bir gûna ihtilal ve nehb ve gâret-i emvâl ile beraber icra olunur ise, bunlara bilhassa cesaret edenlerin görecekleri mücâzâtdan başka bu hal-i ihtilalin sebeb ve muharrik ve mûcibi olanlar dahi aynıyla bu fiilleri işlemiş gibi mücâzât olunurlar. Fakat emr-i kısasda hükm-i şer‘î ne ise icra olunur.

MADDE 182 — Bir kimse bir şahsı hataen itlâf eder yahud bigayr-ı kasdin telef-i nefsine sebeb olur ise, verese-i maktûlün hukuk-ı şer‘îyesi bilmuhakeme istifâ olunduktan sonra, eğer bu katl keyfiyeti dikkatsizlikden ve nizâmâta riâyetsizlikden neş’et etmiş ise, altı aydan iki seneye kadar habs ile mücâzât olunur.

MADDE 183 — Bir kimse bir şahsı hataen cerh ve darbeder yahud bigayr-ı kasdin yaralanmasına ya berelenmesine sebeb olur ise, masârif-i cerrahiyesi ve bir uzvun kat‘ ve tatilini mûcib olduğu takdirce diyet-i şer‘îyesi istifâ olunduktan sonra, eğer bu cerh ve darb keyfiyeti dikkatsizlikden ve nizâmâta riâyetesizlikden neş’et etmiş ise bir haftadan iki aya kadar habs dahi olunur.

MADDE 184 — Bir kimse âmir-i mücbirin emriyle bir şahsı katletse, katl cezası âmiri hakkında icra olunur. Âmir-i mücbir, memuru emrine muhalefet etdiği takdirce itlâfına muktedir olan kimse demektir. Bundan mâ‘adâ sûretlerde memur olan kimse mazur olmayıb, katl cezası onun hakkında icra kılınır. Ve bu misillû âmir-i gayr-ı mücbir hakkında dahi muvakkaten kürek cezası hükmolunur.

MADDE 185 — Bir kimesne âmir-i mücbirin emriyle bir şahsı cerh ya darb ederse, yara ve beresinin derecesine göre bâlâda mezkûr olan cerh ve darb cezaları âmiri hakkında icra olunur. Ve eğer âmir gayr-ı mücbir ise, bu cezalar faili hakkında icra olunub bu misillû âmir-i gayr-ı mücbir olanlar dahi bir haftadan bir seneye kadar habs olunur. Fakat kat‘ ya tatil-i uzuv ile emreden kimse herhâlde muvakkaten kürek cezasına müstahak olur.

MADDE 186 — Müdafaa ve muhafaza-i nefs ve ırz için vukû‘ bulan katl ve cerh fiilleri muafdır.

MADDE 187 — Geceleyin bir kimse bir adamın hâne ya dükkan ya odasına nerdübân kurub çıkarken yahud cebren kilid altındaki yerleri bozarken veyahud bir meskûn hânenin ya müştemilâtının duvarını deler veya kapısını kırarken ol kimseyi def‘ için vukû‘ bulan katl ve cerh ve darb fiilleri kezalik muafdır. Ve eğer bu keyfiyet gündüzin olur ise, işbu katl ve cerh ve darb fiilleri bütün bütün muaf tutulmaz ise de fâili mazur olub hakkında 190. maddede beyan olunacak vechile muâmele olunur.

MADE 188 — Bir kimse zevcesini yahud diğer mehâriminden birini bir şahıs ile fiil-i şenî‘ icra eder iken görüb de ikisini birden katl eylese kezalik mazurdur.

MADDE 189 — Bilmukâbele vukû‘ bulan katl ve cerh ve darb fiillerini irtikâb eden kimse kezalik mazurdur. Fakat zâbıta memurları bu babda müstesnâ olarak, onlar vazife-i memuriyetlerini icrada nizâm-ı mahsusunun gösterdiği mesağ üzere îkâ‘ edebilecekleri katl ve cerh ve darb fiillerinden mesul olmazlar ve onlara mukabele edenler bir vechile mazur olamazlar.

MADDE 190 — Mazuriyeti mütehakkık olan kâtil ve cârih ve dârib üç aydan üç seneye kadar habs olunur. Ve bu makûleler icâbına göre beş seneden on seneye kadar zabtiye nezâreti altına dahi alınır.

MADDE 191 — Bir şahıs kendisine yahud ta‘yîn etdiği bir mahale nakid akçe veya bazı eşya göndermesini veya sâir metâlib ve tekâlifi hâvî bir kimseye mühürlü mühürsüz ve imzalı ya imzasız kağıd irsal ederek veyahud adam göndererek istediğini göndermez ve teklifi icra eylemez ise, hakkında bazı mazarrat vukû‘a getireceği beyanıyla ihâfe ve tehdid eder ve beyan etdiği mazarrat fâili hakkında kanunen idam ya müebbeden kürek cezasını mûcib olub fakat fiile çıkmamış bulunur ise, bu nev‘ cinâyete mütecâsir olan şahıs muvakkaten küreğe konulur. Ve eğer icra edeceğini ihbar eylediği mazarrat, kanunen bâlâda zikr olunan cezaları mûcib olacak cinâyetlerden olmayıb da daha hafif nev‘lerden olur ve kezalik fiile çıkmamış bulunur ise, şahs-ı merkûm bir seneden üç seneye kadar habs olunur. Ve kendisinden üç mecidiye altınından yirmi mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî alınır.

İKİNCİ FASIL

Iskât-ı Cenin ve Karışık Meşrubat ve Kefilsiz Semmiyât Fürûht Edenlerin Mücâzât-ı Müterettibesi

MADDE 192 — Bir kimse darb yahud sâir gûna bir fiil ile bir hamile hatunun ıskât-ı cenin eylemesine sebeb olur ise, diyet-i şer‘îyesi istifâ olunduktan sonra, eğer bu teaddîsi ankasdin olmuş ise muvakkaten küreğe konulur.

MADDE 193 — Bir hamile hatunun gerek rızası olsun ve gerek rızası olmasın, ıskât-ı cenin etdirmek için ilac içirib yahud esbâb ve vesâ’ilini tarif edib de eseriyle çocuğu düşürülür ise, buna sebeb olan kimse altı aydan iki seneye kadar habs olunur. Ve eğer buna sebeb olan tabib ve cerrah ve eczacı ise muvakkaten küreğe konulur.

MADDE 194 — İtlâf-ı nefs etmeyib ancak kasden bazı şeyler i‘tâsıyla bir adamın hastalığına yahud bir mikdar kar ve kesbile meşgul olamamasına sebeb olan şahıs bir mahdan bir seneye kadar habs olunur ve üç mecidiye altınından yirmi beş mecidiye altınına kadar tazmin akçesi alınib müteessir olan adama verilir.

MADDE 195 — Yedinde şahadetnamesi olmayarak eczacı dükkanı açan eczacıların ibtidâ dükkanı kapatdırıldıkdan sonra on mecidiye altınından elli mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî ahziyle mücâzât olunur.

MADDE 196 — Sıhhat-i umûmîyeyi ihlal edecek eczay-ı muzırra ve karışık meşrubat ve kefaletsiz semmiyât fürûht edenler, bir haftadan iki seneye kadar habs olunur ve bir mecidiye altınından yirmi beş mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdi alınır. Ve satdığı eşya her ne ise cânib-i hükûmetden zabtolunur.

ÜÇÜNCÜ FASIL

Hetk-i Irz Edenlerin Mücâzâtı Beyanındadır

MADDE 197 — Her kim on bir yaşından aşağı bir çocuğa fiil-i şenî‘ icra eyler ise altı aydan ekall olmamak üzere muvakkaten habs cezasıyla mücâzât olunur.

MADDE 198 — Bir adam bir kimseye cebren fiil-i şenî‘ icra eder yani ırzına geçer ise muvakkaten küreğe konulur.

MADDE 199 — Cebren fiil-i şenî‘ icrası, buna dûçâr olanların üzerlerine hükümleri cârî olan mürebbileri veyahud velileri veyahud aylıklı hidmetkârları taraflarından vukû‘ bulur ise beş seneden ekall olmamak üzere muvakkat kürek cezası hükmolunur.

MADDE 200 — Eğer böyle cebren fiil-i şenî‘, henüz bir ere tezvîc olunmamış kız hakkında vukû‘ bulur ise, buna mütecâsir olan kimse işbu kürek cezasından başka tazmin vermeye dahi müstehak olur.

MADDE 201 — Her kim zükûr ve inâsdan genç kimseleri idlâl ve iğfâl ederek fuhşiyata tahrik ve iğrâ ve esbâb-ı husûlünü teshîl etmeyi i‘tiyâd ederek âdâb-ı umûmîyeye münâfî harekete cesaret eyler ise, bir mahdan bir seneye kadar habs ile mücâzât olunur.

Ve eğer bu sûretle idlâl ve iğfâl kaziyyesi baba yahud ana veya vasi olan kimselerden zuhûr eder ise altı mahdan bir buçuk seneye kadar habs ile mücâzât kılınır.

MADDE 202 — Mugâyir-i ar ve haya alenen fiil-i şenî‘ icrasına ictisar eden şahıs üç aydan bir seneye kadar habs olunur ve bir mecidiye altınından on mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî alınır.

DÖRDÜNCÜ FASIL

Hilâf-ı Usûl Habs ve Tevkîf-i Eşhâs ve Sabi ve Mürâhık Sirkati ve Kız Kaçırmak Fezâhati

MADDE 203 — Her kim olur ise olsun memurîn-i hükûmetin emri olmaksızın ashâb-ı töhmetin tevkîfi hakkında kavânîn ve nizâmâtın ta‘yîn etmiş olduğu usûlün hâricinde olarak bir şahsı habs ve tevkîf eyler veya rehin sûretiyle saklar ise altı mahdan üç seneye kadar habs ile mücâzât olunur.

Bu sûretle habs ve tevkîf olunan veya rehin sûretiyle saklanılan eşhâsı ihfâ için bilerek yer gösteren kimse dahi kezalik üç mahdan üç seneye kadar habs olunur.

MADDE 204 — Madde-i sâbıkada mezkûr olan tevkîf-i eşhâs cürmünü bir kimse devlet memuru zey ve kıyafetine girerek veyahud sahte isim söyleyerek veyahud memurîn tarafından sahte emir göstererek icraya cesaret eyler ise, hakkında muvakkat kürek cezası icra olunur.

Kezalik tevkîf olunan şahıs idam ile ihâfe olunmuş veyahud hakkında cismen eziyet ve işkence edilmiş ise, buna cesaret eden şahıs her hâlde muvakkat kürek cezasına müstahak olur.

MADDE 205 — Bir sabinin yerine diğerini koyarak değiştirmek yahud bir hatunun tevlîd etmemiş olduğu çocuğu ondan tevellüd etmiş yerine koymak gibi fezâhatlere ictisâr edenler, altı aydan üç seneye kadar habs olunur. Bir sabiyi sirkat veya gaib eden kimse dahi kezalik altı aydan üç seneye habs ile mücâzât kılınır. Ancak bu müddet zarfında sabiyi meydana çıkarmaz ise, sabiyi getirmedikce veyahud sabinin vefatı tahakkuk etmedikce habsden itlâk olunmaz.

MADDE 206 — Her kim sinn-i büluğa varmamış bir çocuğu cebr veya hile ile bir tarafa kaçırır ise üç aydan bir seneye kadar habs olunur. Ve eğer bu sûretle kaçırılan çocuk, hadd-i büluğa varmamış bir kız ise, kaçıran şahıs muvakkaten küreğe konulur. Ve eğer kaçırılan kız hakkında fiil-i şenî‘ icra olunmuş ise, bunu mürtekib olanlar haklarında o fiil için muayyen olan cezanın müntehây-ı derecesi icra olunur. Ve bir kız kaçırıldığı hâlde nikâh vukû‘ bulmuş ise, iktizây-ı şer‘îsi üzere hareket olunur.

BEŞİNCİ FASIL

Yalan Şahidliği ve Yalan Yere Yemin Edenlerin Cezaları

MADDE 207 — Cinayâta müteallik mevâdd ile müttehem olan kimsenin gerek lehinde ve gerek aleyhinde yalan şahidliği eden şahıs, ba‘det- teşhîr muvakkaten küreğe konulur. Ve eğer azv-i cinâyât ile müttehem olan kimse, onun şehadet-i kâzibesiyle muvakkat kürek cezasından eşedd bir ceza görmüş ise, şahid-i zûr hakkında dahi aynıyla bu ceza icra olunur.

MADDE 208 — Cünha ve kabâyiha müteallik mevâdd ile müttehem olanların gerek lehinde ve gerek aleyhinde kezalik yalan şahidliği eden şahıs bir aydan beş aya kadar habs olunur.

MADDE 209 — Deâvî-i âdiyede yalan şahidliğini irtikâb eden şahıs altı aydan bir seneye kadar habs olunur.

MADDE 210 — Yalan şahidliğini irtikâb eden şahıs bunun zımnında para almış ise, teâtî olunan akçenin bir misli dahi istifâ olunarak alan ve veren haklarında mürteşî ve râşî cezaları icra olunur.

MADDE 211 — Şehadet-i sahîha ve müs[ş]tekime ashâbını îfây-ı şehadetden kerhen men‘ eden veyahud cebren yalan şehadeti etdiren kimse hakkında, yalan şahidlerinin derece-i töhmetine göre terettüb eden cezay-ı kanunî icra edilir.

MADDE 212 — Hukukca davalarda yemin düşüb de yalan yere yemin eden kimse, ba‘det-teşhîr altı aydan aşağı olmamak üzere habs cezasıyla mücâzât olunur.

ALTINCI FASIL

İftira ve Şetm ve İfşay-ı Sır Beyanındadır

MADDE 213 — Bir adamın sahîhan mürtekib olmuş olması lazım gelse mücâzât-ı kanunîyeyi davet edecek cürmü ve halkın nefretini mûcib olacak şeyleri diğer bir şahıs kendisine bir cemiyetde lisanen veyahud el yazısı veya basma kağıd ta‘lîk ve neşriyle isnad eder ve memurîn-i devlet hakkında ligarazın müftereyâta tasaddî eder ve şahs-ı merkûmun bu isnadâtı iftira olduğu tebeyyün eyler ise, azvolunan maddenin fâili hakkında kanunen terettüb edecek ceza aynıyla müfteri hakkında icra olunur. Fakat kanunen ve nizâmen hükûmete ihbar-ı vukû‘ât etmek veyahud davay-ı hukuk eylemek bu kaideden müstesnâdır.

MADDE 214 — Bir madde-i mahsusa isnadı olmayıb fakat meâyibden bir şey tahsisiyle ya diğer sûretle bir kimse diğer kimse hakkında muhill-i namus söz söyler veyahud şetmeyler ise, yirmi dört saatden bir aya kadar habs olunur veyahud buna bedel yarım mecidiye altınından üç mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdi alınır.

MADDE 215 — Etıbbâ ve cerrah ve eczacı ve kâbile hatunlar ve bunların emsali kimseler, sanatları iktizâsınca kendilerine tevdî‘ kılınmış olan serâ’ir-i şahsiyeyi kanunen ihbara mecbur oldukları ahvâlden gayrı da ifşa ederler ise, yirmi dört saatden bir haftaya kadar habs ile bir yirmilik mecidiyeden bir mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdi alınır.

YEDİNCİ FASIL

Sirkat Hakkındadır

MADDE 216 — Zevc ve zevce birlikde oldukları veya birbirlerinden müfarakat eyledikleri hâlde yekdiğerine aid olan malı ve evlad ve sâir fürûun, baba ve ana ve sâir usûlden olan akrabanın malını ve baba ve ana ve sâir usûlden olan akraba, evlat ve sâir fürûun malını ahz ederler ise, me’hûzât vâkıa istirdâd olunarak sahibine verilir, ve mal-ı me‘hûz sarf ve istihlâk olunub âhz dahi tazminine muktedir olmadığı ve kendisi madde-i sirkati i‘tiyâd etmiş bulunduğu hâlde, habs cezasıyla mücâzât olunur. Ve bu yolda ahz olunan eşyaya hâricden yataklık eden veyahud bunun cümlesini veya bir mikdarını kendi menfaatleri için isti‘mâl eyleyen eşhâs âdeta sârık gibi mücâzât olunur.

MADDE 217 — Zîrde muharrer beş halin cümlesi beraber olarak icra olunan sirkatin cezası müebbeden kürekdir. İşbu ahvâl-i hamsenin birincisi gece vakti olmaktır. İkincisi: iki yahud daha ziyâde eşhâs birlikde bulunmaktır. Üçüncüsü: Bunlar veyahud içlerinden velev birisi hafî veya celî müsellah olmaktır. Dördüncüsü: Bir hâne veyahud müştemilatına veya bir odasına velhâsıl içinde adam oturur her nev‘ mahale duvarını yıkarak veya duvarından nerdübân ile aşarak veyahud kapısını kırarak veya bir alet ile kilidini açarak veya devlet memuru zey ve kıyafetine girerek veyahud zâbıtân tarafından sahte emir göstererek girmekdir. Beşincisi: Muâmele-i şiddet ve teşhîr-i silah ile ihâfe eylemektir.

MADDE 218 — Madde-i sâbıkada beyan olunan beş halin birincisi ve ikincisi ile beraber muâmele-i cebr ve şiddet icrasıyla hırsızlık edenler, muvakkaten küreğe konulurlar. Ve eğer böyle hırsızlık icrasında vukû‘ bulan muâmele-i şedîdeden eser-i cerh zuhûr etmiş ise, bu hâlde böyle hırsızlığa mütecâsir olanlar müebbeden küreğe vaz olunurlar.

MADDE 219 — Gece birkaç kişi tarîk-i âmmda hırsızlık etdikleri hâlde müebbeden küreğe konulurlar.

MADDE 220 — Her ne kadar insan ikâmet eder mahal olmasa veyahud meskûn mahale müteallik bulunmasa bile, kapalı ve duvarlar ile mahdûd olan mahallerin duvarını delerek veya nerdübân ile aşarak veya alet-i mahsusa ile kapısını açarak hırsızlık edenler muvakkaten küreğe konulurlar.

MADDE 221 — Hırsızlık, muâmele-i şedîde icrasıyla vukû‘ bulub fakat böyle muâmele-i şiddedden eser-i cerh zuhûr etmemiş ve başka bir hâl munzam olmamış ise veyahud muâmele-i şiddet vukû‘bulmayıb fakat evvela, gece olduğu ve saniyen, iki ve daha ziyâde eşhâs taraflarından cümlesi veyahud içlerinden birisi müsellah bulunduğu hâlde vukû‘ bulmuş ise, mütecâsir olanlar kezalik muvakkaten küreğe konulurlar.

MADDE 222 — Zîrde ta‘dâd olunan ahvâlden biriyle irtikâb-ı sirkat eden şahıs üç sene müddetle habs olunur. Ahvâl-i mezkûrenin birincisi gece vakti olmak ve iki veyahud z[d]aha ziyâde eşhâs birlikde bulunmak veya bu iki keyfiyetin yalnız birisi olub fakat adam oturur bir mahalde veya ma‘âbidde olmaktır. İkincisi, madde-i sirkat gündüz veyahud şahs-ı vâhid tarafından vukû‘ bulsa ve mahal-i sirkat adam oturur mahal olmasa bile sârık olan şahsın hafî ya celî müsellah bulunmasıdır. Üçüncüsü, bir şahs-ı muvazzaf hidmetkâr olub da hidmet etdiği efendinin yahud efendisinin hânesine gelmiş olan kimsenin veyahud efendisiyle bir-rafâka gitmiş olduğu hâne sahibinin malını sirkat eylemek veyahud hırsızlık eden kimse amele veya esnaf şakirdi olub ustasının hâne ve dükkan ve mağazasında veyahud bir şahıs müstemirren çalışdığı bir mahalde hırsızlık eylemekdir. Dördüncüsü, hancı ve lokandacı ve arabacı ve kayıkcı ve emsali esnaf veyahud bunların adamları kendilerine tevdî‘ olunan eşyanın hepsini veya bir mikdarını sirkat etmektir.

MADDE 223 — Arabacı ve kiracı ve kayıkcı, nakletdikleri me’kûlât ve meşrubatdan bir mikdar çalarak, yerine vücuda mazarratı olan bir şey korlar ise, böyle hırsızlığa cesaret edenler kezalik üç sene müddetle habse konulurlar. Ve eğer bu makûle me’kûlât ve meşrûbata katdıkları şey vücutca mazarratlı bir şey değilse bir mahdan bir seneye kadar habs ile mücâzât olunub yarım mecidiye altınından beş mecidiye altınına kadar cezav-ı nakdî dahi alınır.

MADDE 224 — Her kim at ve sâir yük ve araba ve binek hayvanatını ve kezalik davar ıtlak olunan büyük ve küçük hayvanatı veyahud ziraata müteallik âlât ve edevâtı ve bey‘ ve fürûht olunmak üzere kesilib tehyie olunmuş olan hatab ve keresteyi ve taş ocaklarında kırılmış taşları ve dalyanlarda bulunan balıkları ve göllerde olan sülükleri sirkat eyler ise, bir mahdan bir seneye kadar habs ile mücâzât olunur. Ve mal-ı mesrûk mevcûd olduğu hâlde aynen sahibine red kılınır ve mevcûd olmadığı sûretde dahi tazmin etdirilir.

MADDE 225 — Her kim biçilmiş ve koparılmış mezrû‘ât ve sâir intifa olunan mahsulat-ı arziyeden veyahud hâsıl olan hububat yığınlarından sirkat eyler ise, sahibinin hakkı îfâ etdirildikden sonra yirmi dört saatden üç maha kadar habse konulur. Eğer böyle

mahsulat hakkında olan hırsızlık gece vakti ve bir kaç kişi taraflarından araba veya hayvanat vâsıtasıyla vâki‘ olur ise, bir seneye kadar habs ile mücâzât olunur.

MADDE 226 — Mezrû‘ât vesâir intifa olunan mahsulat-ı arziye, henüz biçilmiş ve koparılmış olmadığı hâlde, gerek küfe ve gerek torba ve bunun emsali şeylerle ve gerek araba ve hayvanat vâsıtasıyla veya birkaç kişi marifetiyle sirkat vukû‘ bulduğu hâlde, buna mütecâsir olanlar yirmi dört saatden üç maha kadar habs olunurlar.

MADDE 227 — Bir kimse hırsızlık etmek için tefrîk-i emlak alametlerinin yerlerini değişdirir ise, on beş günden üç maha kadar habs ile mücâzât olunur.

MADDE 228 — Her kim bir anahtara taklid eder veyahud kilid açacak bir nev‘ alet yapar ise, üç mahdan bir seneye kadar habse konulur. Ve eğer buna cesaret eden çilingir esnafından olur ise, muvakkaten kürek cezasıyla mücâzât olunur.

MADDE 229 — Her kim cebr ve zor ile adamın elinden deyn tahvîli veyahud makbuz senedi alır veyahud böyle bir tahvîle mühür basdırır ve imza etdirir ise muvakkaten küreğe konulur.

MADDE 230 — İşbu fasılda ta‘yîn olunan sirkat maddelerinden başka âhiz ve yankesicilik gibi sirkatlere mütecâsir olanlar üç mahdan bir seneye kadar habse konulur ve bu makûle eşhâs zabtiyece kefalet altına dahi alınır.

SEKİZİNCİ FASIL

İflas ve Dolandırıcılık İle Müttehem Olanların Cezası

MADDE 231 — Ticaret Kanunnamesinde ahvâli muharrer olduğu üzere hileli müflis olanlar ve Kanun-u Ticaret hükmünce bunlara şerîk-i töhmet oldukları tebeyyün edenler muvakkat kürek cezasıyla mücâzât olunurlar.

MADDE 232 — Âdi iflas ile müttehem olanlar yani teseyyüb ile iflasa çıkanlar, bir aydan iki seneye kadar habs olunurlar.

MADDE 233 — Dolandırıcılık yolunda türlü hile ve desâ’is imaliyle bir adamın akçe ya emlak veya tahvîlat ve senedâtını ve sâir eşyasını bir takrîb ile elinden alan şahıs, üç aydan üç seneye kadar habs olunur ve kendisinden bir mecidiye altınından elli mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî dahi alınır ve memurîn-i devletden ise bu cezalardan başka memuriyetden tard cezasına dahi müstahak olur.

DOKUZUNCU FASIL

Emniyetin Su-i İstimali

MADDE 234 — Her kim bir sabiyy-i mümeyyizin ihtiyâcât ve zaaf ve hevâsını su-i isti‘mâl ile zararına olarak akçe ikrazına ve eşya iâresine veya ticaret ve sâir gûna evrakın i‘tâsına dair taahhüd veya ibrâyı mutazammın elinden hile ile her nasıl yapılmış olur ise olsun bir sened alır ise, iki aydan iki seneye kadar habs olunur. Ve vukû‘ bulan zararı tazmin etdirildikden başka tazmin olunan akçenin rub‘undan ziyâde ve her hâlde bir mecidiye altınından aşağı olmamak üzere cezay-ı nakdî alınır. Ve eğer bu senedi alan kimse, ol sabiyy-i mümeyyizin veli ya vasisi ise habs müddeti üç aydan üç seneye kadar temdîd olunur.

MADDE 235 — Bir sahıs kendisine emniyeten tevdî‘ ve teslim olunan mühürlü veya imzalı beyaz kağıdı su-i isti‘mâl ile hile ve sirkat sûretinde o misillû mühürlü ya imzalı kağıdın üst tarafına bir taahhüdü veya bir ibrâyı mutazammın olan ibârât ile doldurur veya sahib-i mühür ve imzayı zaten itham ve malen ızrâr edecek bir sened tanzîm eder ise, altı aydan aşağı olmamak üzere habs ile mücâzât olunur ve beş mecidiye altınından elli mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdi alınır. Ve eğer o misillû mühürlü ve imzalı kâğıd kendisine emniyeten tevdî‘ ve teslim olunmayıb bir takrîb ile ele geçirerek öyle sahte şeyler yazmış ise, sahtekâr hükmünde tutularak sahtekâr cezasıyla te’dîb olunur.

MADDE 236 — Emanet ve vekalet tarîkiyle veyahud ibrâz ve iâde etmek veyahud muayyen olan bir sûret ile isti‘mâl eylemek üzere, ücretli ve ücretsiz bir hidmet sıfatıyla kendisine i‘tâ ve teslim kılınmış olan emvâl ve eşya ve nükûd ve tahvîlât ve sâir her türlü taahhüdât ve ibrâyı mutazammın senedât ve sâireyi ashâbını ızrâren ketm veyahud zayi‘ eden şahıs, iki aydan iki seneye kadar habs olunur. Ve kendisinden lazım gelecek tazminatın îfâsıyla bedel-i tazminin rub‘u kadar cezay-ı nakdi dahi alınır. Ve eğer bu cürmü muvazzaf hidmetkâr ve çırak ve yazıcı ve amele takımından biri kendi âmir veya üstadını ızrâren irtikâb eyler ise, tazmin-i zarar etdirildikden sonra bir seneden aşağı olmamak üzere habs edilir.

MADDE 237 — Bir davanın esnay-ı cereyan ve muhakemesinde bir sened veya bir kağıdı mahkemeye ibrâz ve teslim etdikden sonra, her ne sûretle olur ise olsun, iştirâk ve ihfâ eden şahıs, bir mecidiye altınından on beş mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî ahziyle mücâzât olunur.

ONUNCU FASIL

Müzayedeye ve Umûr-i Ticarete Fesad Karıştıranların Mücâzâtı

MADDE 238 — Beynen-nas bilmüzayede bey‘ ve şirâ veyahud îcâr ve isticâr olunacak emvâl ve emlakın müzayedesine kavlen ya fiilen halel veren eşhâs, on beş günden üç aya kadar habs ve bir mecidiye altınından yüz mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî ahziyle mücâzât olunur.

MADDE 239 — Her kim kasden halk beynine sıhhata makrûn olmayan veyahud iftira yolunda olan bazı maddeler neşri ve bayi‘in istediği fiyatdan ziyâde bahâ arzı ile veyahud emtia ve erzakdan bir şeyin başlıca sahibleri ol şeyi satmamak veya bir bahâdan ziyâdeye bey‘ etdirmemek üzere ittifak ile veyahud sâir hileli turuk ve esbâbı ittihâz ile emtia ve eşyanın veyahud devlet kavâim ve eshâmının serbesti-i bey‘ ve şirânın ta‘yîn edeceği bahâlarının tezyîd ve tenkîsine tasaddî eyler ise, bir aydan bir seneye kadar habs ile mücâzât olunur. Ve beş mecidiye altınından yüz mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî alınır. Ve eğer bâlâda beyan olunan fiil ve hareket, et ve ekmek ve odun ve kömür ve bunlar gibi ahalinin havâyic-i asliyesinden olan erzak ve eşya hakkında vukû‘a gelir ise, bâlada beyan kılınan mücâzât iki kat olarak icra kılınır.

MADDE 240 — Her kim altın ve gümüşün ayarı veya sahîh cevher gibi satılmış bir yalancı taş veya sâir her nev‘ emtianın keyfiyeti üzerine müşteriyi aldadır veyahud eksik vezn ve zirâ‘ isti‘mâl eyleyerek bey‘ olunan eşyanın kemiyeti hakkında hile eyler ise, üç aydan bir seneye kadar habs olunur. Ve tazmin-i zarar etdirildikden başka bedel-i tazminin rub ’u mikdarını tecavüz etmemek ve her hâlde üç mecidiyeden aşağı olmamak üzere cezay-ı nakdî alınır ve eksik vezn ve zirâ‘i dahi kesr ve imha kılınır.

MADDE 241 — Müellifinin imtiyâzâtı aleyhine olarak kitap basan ve basdıran ve imal ve icrası bir şahsa yahud bir şirkete imtiyâz olarak hasredilmiş olan şeyi yapan ve yaptıran kimse, bir nev‘ sahtekârlık etmiş olacağından, tab‘ etdirdiği kütüb ve sâire veyahud yapdırdığı şeyler zabt ile sahib-i imtiyâza verilir ve beş mecidiye altınından yüz mecidiye kadar cezay-ı nakdî alınır. Ve bu sûretle hâricde tab‘ ve imal olunmuş olanları memâlik-i mahrûseye idhâl edenlerden kezalik beş mecidiye altınından yüz mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî ahz olunur. Ve bu makûle matbuat ve ma‘mûlatı bilerek satanlar bir mecidiye altınından 25 mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî ahziyle mücâzât kılınır.

ON BİRİNCİ FASIL

Kumar ve Piyango Mücâzâtı

MADDE 242 — Kumarbazlığı kâr ve sanat edib bir mahal-i mahsusa halkı davet ile orada kumar oynamak için celb ve kabul eden ve sarraflık sûretiyle orada akçe veren eşhâs, bir aydan altı aya kadar habse konulur ve bir mecidiye altınından elli mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî alınır ve kumar mahalinde bulunan bilcümle nükûd ve eşya cânib-i mîrîden zabtolunur.

MADDE 243 — Piyango küşâd edenler kezalik bir aydan altı aya kadar habs ile bir mecidiye altınından elli mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî alınır ve piyangoya konulmuş olan nükûd ve eşya cânib-i mîrîden zabtolunur.

ON İKİNCİ FASIL

İzâ‘a-i Mal ve Izrâr-ı Nâs

MADDE 244 — Her kim birinin âlât ve edevât-ı ziraatım ve hayvanat ağıllarını ve bekci kulübelerini kırar ve bozar ise, mutazarrır olan şahsın hakkı îfâ etdirildikden sonra bir haftadan altı aya kadar habs ile mücâzât olunur.

MADDE 245 — Her kim birinin binek veya araba atını ve sâir hayvanatını ve kezalik yük ve binek hayvanatını ve her nev‘ davarını bilâ zaruret kasden helâk eder ise, derecât-ı âtiyeye göre te’dîb olunur: Şöyle ki, işbu cürüm eğer idam ve itlâf olunan hayvanatın sahibi olan kimsenin mutasarrıf veya mültezim ve müste’cir veyahud ortakcı olduğu emlakın ahır ve ağıl ve sâir müştemilâtında ve arazisi üzerinde vukû‘ bulmuş ise, müttehem olan şahıs bir aydan altı aya kadar habse konulur. Ve eğer müttehem olan şahsın, mutasarrıf veya mültezim ve müste’cir veyahud ortakcı olduğu bir mahal üzerinde vukû‘ bulmuş ise, bir haftadan bir mâha kadar habs olunur. Ve eğer sâir mahalde vukû‘ bulmuş ise, on beş günden bir buçuk mâha kadar habs ile mücâzât kılınır. Ve zikrolunan hayvanatı tasmîm ile ihlâk eden kimse her hâlde üç aydan iki seneye kadar habs edilir. Ve suver-i mezkûrenin kâffesinde hayvanat sahibinin zararı tazmin etdirilir ve bir yirmilik beyaz mecidiyeden iki mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî alınır.

MADDE 246 — Her kim birinin mutasarrıf olduğu emlak ve arazisinin alamet-i tahdîdi olan hendekleri doldurur veyahud yaş ve kuru ağaç ile ve sâir sûretle yapılmış olan havluları bozar ise, bir haftadan üç mâha kadar habs ile mücâzât olunur. Ve zarar ve ziyan tazmin etdirildikden sonra bedel-i tazminin rub‘u kadar cezay-ı nakdî alınır.

MADDE 247 — Su değirmeni ve su ile idare olunan sâir tezgâh ve havuz ve sınâî göl ashâbı yahud müste’ciri, sularının mecrasını usûl ve nizâmın ta‘yîn etdiği sûretden başka türlü yaparak yolları yahud âherînin tarlasını suya bastırır ise, vukû‘ bulan zarar tazmin etdirildikden sonra mikdar-ı tazminin rub‘u kadar cezay-i nakdî dahi alınır.

MADDE 248 — Her kim fırın ve ocak ve sâir ateş ile işletilen mahallerin tathîr ve tamirinde kusur ederek yahud kırlarda hâne ve sâir ebniye ve orman ve bağ ve bahçe ve saman ve ot yığınları ve sâir kâbil-i ihrâk olan eşya civarında ateş yakarak veyahud mahalle arasında fişenk atarak veya buna mümâsil bir şey yaparak yangın zuhûruna sebeb olur ise, üç günden bir haftaya kadar habs olunur ve bir mecidiye altınından yirmi beş mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî alınır.

MADDE 249 — Bir şahıs kendinin olmayan han ve hâne ve her türlü ebniyeyi ve alelumûm tarîk ve köprü ve çeşme ve su yolları ve sâireyi her ne sûretle olur ise olsun bil-ihtiyâr hedm ve harap eder ise, üç aydan iki seneye kadar habs olunur. Ve mazarrat-ı vâkıa tazmin etdirildikden sonra vereceği tazminin rub‘u bedeline muadil cezay-ı nakdî dahi alınır. Ve telef-i nefs ve cerh vukû‘ bulur ise, hakkında telef-i nefs ve cerh mücâzâtı başkaca icra olunur.

MADDE 250 — Taraf-ı Devlet-i Alîyye’den inşasına izin verilmiş olan ebniyenin vaz‘ ve ikâmesine bilâ sebeb fiilen mümâna‘at eden şahıs bir aydan bir seneye kadar habs olunur. Ve bu mümâna‘atdan dolayı vâki‘ olan zarar ve ziyan tazmin etdirilir. Ve bedel-i tazminin rub‘u kadar cezay-ı nakdî alınır.

MADDE 251 — Gerek hükûmete aid olan defâtir ve senedât ve sicillât ve sâir evrak-ı resmiyeyi ve gerek erbâb-ı ticaret ve sarrafâne müteallik poliçe ve tahvîlât senedâtı velhâsıl itlâfından dolayı mazarratı müntic olacak her türlü evrakı bil-ihtiyâr yakan ve her ne sûretle olur ise olsun telef eden bir seneden üç seneye kadar habs olunur ve kendisinden bir mecidiye altınından on beş mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî dahi alınır.

MADDE 252 — Birtakım eşhâs ictima‘ ederek alenî zor ve cebr ile âherînin emvâl ve eşyasını ve mahsulatını nehb ü gâret ve harab eder ise, muvakkaten kürek cezasıyla mücâzât olunur ve zâyiât-ı vâkıaları ashâbına istirdâd ve tazmin olunduktan sonra, her birerlerinden birer mecideye altınından elli beşer mecidiye altınına kadar cezay-ı nakdî alınır. Bu misillû yağma ve gâretde bulunanlar kendilerinin bu fezâhatdan hissedar olmaları âher tarafın tahrikât ve ibrâm âtiyle vukû‘ bulmuş idüğünü isbat ederler ise, bir seneden üç seneye kadar habs cezasıyla mücâzât olunurlar.

MADDE 253 — Henüz biçilmemiş olan mahsulatı ve tabiî bitmiş veya dikilmiş olan ağac veyahud nebâtât-ı sâireyi kat‘ ve telef eden ve aşılanmış ağacları bozan ve bir kimsenin bağ ve bahçesini tahrib eyleyen eşhâs, bir haftadan on beş güne kadar habs cezasıyla mücâzât olunur ve ashâbının zarar ve ziyanları tazmin etdirilir.

BAB-I SALİS

UMÛR-U TAHAFFUZİYE VE TENZÎFİYE VE ZÂBITAYA MUHALİF HAREKET EDEN ASHÂB-I KABÂYİHİN CEZALARI BEYANINDADIR

MADDE 254 — Hancı ve lokandacılardan geceleri fener yakması kendisine cânib-i zabtiyeden tenbih olunduğu hâlde ihmal eden ve sühûlet-i mürûr ve ubûr-u nâsa dokunacak şeyleri bilâ zaruret yollara vaz‘ ve terk eyleyen ve bu misillû şeyler hasbel-icâb sokak ve meydanlara vaz‘ olunduğu veyahud memerr-i nâs olan mahallerde su yolu ve lağım kazılıb da geceleri açık kaldığı hâlde gelib geçenlere bir gûna sakatlık olmamak için yığılmış eşya ve kazılmış mahal üzerine bir kandil ve fener vaz‘ etmeyen kimseler ve tarîk nizâmatına ve müşrif-i harab olan ebniyeyi tâmir ya hedm etmek üzere taraf-ı hükûmetden sâdır olan tenbihata mugâyir hareket ve sokakda süprüntü ve sâir ta‘ffünatı mûcib şeyler ilkâ eyleyenler ve kayıdsızlık ile bir kimsenin üzerine süprüntü veya pislik dökenler ve sukutuyla yoldan geçenlere zarar verebilecek şeyleri sokağa atanlar ve gerek nizâmât-ı mülkiyeye ve gerek idare-i belediye tarafından neşrolunan nizâmâta tevfîk-i hareket etmeyenler, bir beyaz beşlikden beş beyaz beşliğe kadar cezay-ı nakdî ahziyle mücâzât olunur.

MADDE 255 — Ateş isti‘mâl eden esnafdan dükkan ve fırın ve fabrikalarının ocak ve bacalarını aralık aralık tathîr ve tâmir etmeyenler ve mahallât içinde mazarratı mûcib olacak yerlerde fişenk atanlar ve keza şehir ve kasaba ve karye içinde tabanca ve tüfenk atanlar dahi, bir beşlikden beş beşliğe kadar cezay-ı nakdî ahziyle mücâzât olunduklarından başka bu makûleler yirmi dört saatden üç güne dek habs dahi olunurlar.

MADDE 256 — Hancılar ve lokandacılar ve sâir kirahânecilerden mütevâridini kaydetmede ve usûlü üzere tutmaları lazım gelen defteri memurîne vaktiyle ibrâzda ihmal ve kusur edenler ve mecma‘-i nâs olan yerlerde at koşduranlar ve zır-i muhafazalarında bulunan delileri ve muzır ve yırtıcı hayvanatı salıverenler ve devlet sikkesini fey’-i muayyeni üzere ahz ve kabulden imtina edenler ve büyük bir hadise ve kayık ve gemi kazası ve su tuğyanı ve harîk ve âfât-ı sâire ve haydudluk ve nehb ü gâret ve alenî bir cinâyet ve feryad-ı umûmî ve şikâyet vukû‘unda taleb olunan hidmet ve muâvenete muktedir olduğu hâlde istinkâf ve müsamaha eyleyenler, altı beşlikden on beşliğe kadar cezay-ı nakdî ahziyle mücâzât olunurlar.

MADDE 257 — Tenâvülü sıhhat-ı vücuda muzır olan veyahud dükkanlarda kalıb çürüyerek taaffün eyleyen meyve ve sâire bahr veya nehre veyahud hâric-i şehre tarh ve ilkâ etdirildikden başka bunları satanlardan kezalik altı beşlikden on beşliğe kadar cezay-ı nakdî alınır.

MADDE 258 — Bil-ihtiyâr bir adamın üzerine yahud hânesine veya ebniye-i sâiresine ve havlusuna ve bahçesine taş ve sâir ecsâm-ı sulbe veya pislik atanlar ve hakk-ı dühûlü olmayan mahale girenler ve hakk-ı mürûru olmayan yerden mürûr edenlerden, kezalik altı beşlikden on beşliğe kadar cezay-ı nakdî ahzolunduktan başka yirmi dört saatden beş güne dek habs dahi olunurlar.

MADDE 259 — Diğerlerinin emvâl-i menkûlesine bil-ihtiyâr îrâs-ı hasar edenler ve deli veya muzır ve yırtıcı hayvanatı salıvermekle veyahud hadden aşırı koşdurmak ve yük yükletmek veyahud taş vesâir ecsâm-ı sulbe atmak veya bir mahali kazmak ile bir kimsenin hayvan ve davarının helâkine ya mecrûhiyetine sebeb olanlar ba‘det tazmin on beşlikden on beş beşliğe kadar cezay-ı nakdî ahziyle mücâzât olunurlar.

MADDE 260 — Ahalinin rahatını selbedecek sûretde bilâ mûcib gürültü ve şamata edenler ve emr-i hükûmet ile yapışdırılmış olan ilânât evrakını bililtizâm koparanlar ve yırtanlar kezalik on beşlikden on beş beşliğe kadar cezay-ı nakdî ahz ve üç günden bir haftaya kadar habs ile mücâzât olunurlar.

MADDE 261 — Bir kimsenin muhrez ve mezrû‘ olan veyahud içinde mahsulat ve mezrû‘ât bulunan arazisine ve bağ ve bahçesine hayvan salıveren kimse kezalik on beşlikden on beş beşliğe kadar cezay-ı nakdî ahziyle mücâzât olunur ve zarar ve ziyan tazmin etdirilir.

MADDE 262 — Dükkan ve mağazasında ve çarşı ve pazarda ve panayırlarda eksik dirhem ve fâsid kantar ve terazi ve nâkıs ölçü ve kile saklayan ve nizâmen muayyen ve müsta’mel olan vezn ve ölçüden başka vezin ve ölçü kullanan eşhâsdan, o makûle vezin ve ölçüler ahz ve zabt olunduktan sonra on beşlikden on beş beşliğe kadar cezay-ı nakdî alınır.

MADDE 263 — Nizâmen ta‘yîn ve ilan olunan narhdan ziyâdeye eşya satanlar kezalik on beşlikden on beş beşliğe kadar cezay-ı nakdî ahz ve yirmi dört saatden üç güne kadar habs ile mücâzât olunur. Ve eğer bu vechile narhdan ziyâde satdığı eşya nân ve lahm ve odun ve kömür gibi nâsın havâyic-i zaruriyesinden ise, üç günden bir haftaya kadar habs olunur. Ve on beş beşlikden yirmi beşliğe kadar cezay-ı nakdî alınır.

MADDE 264 — Turuk-u âmmeyi ve meydan ve seyir yerleri gibi menâfi‘-i âmme için terk ve tahsis kılınmış olan yerleri bozan ve tûl ve arzından yer çalan kimseden, bozduğu yerin masârif-i tâmiriyesi ahz ve istifâ ve aldığı yer istirdâd olundukdan sonra üç günden bir haftaya kadar habs ve on beş beşlikden yirmi beşliğe kadar cezay-ı nakdî ahziyle mücâzât olunur. Fî 28 Z. Sene 1274

Takvîmhâne’-i Âmirede Tab‘ Olunmuşdur